

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

(సమూల, ఆంధ్ర పద్య, తాత్పర్య సహితము)

రెండవ భాగము 10 - 18 అధ్యాయములు

కృతికర్త
విద్వాన్ ఈ. వి. సుబ్రహ్మణ్యం
చెన్నై - 600 039

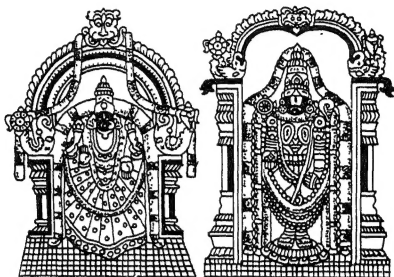
(ప్రకాశకులు)
ఓం శ్రీ ప్రేమసాయి పబ్లికేషన్స్
12, కైలాయ శెట్టి వీధి
ప్రాత చాకలిపేట, చెన్నై - 600 021

☎ 596 41 20

1000 ప్రతులు

మూల్యము రూ : 75-00

సర్వస్వామ్యములు రచయితవి.

కృతజ్ఞత

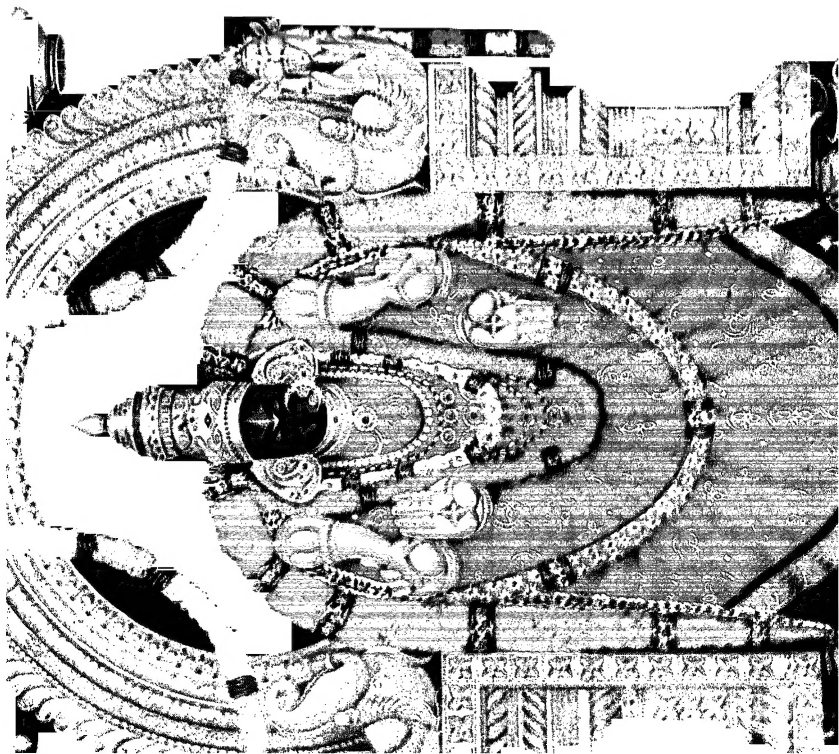
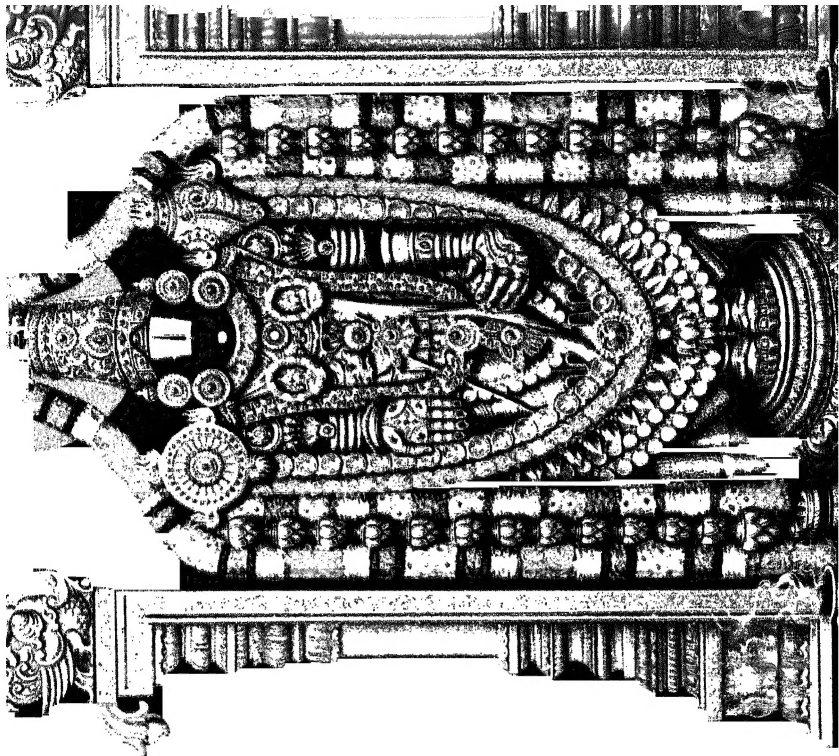
తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానమువారు హిందూ ధర్మ ప్రచార పోషకంగా చేస్తున్న ఆర్థిక సహాయ పథకముక్రింద ఒసంగిన భూరి విరాళము ఈ గ్రంథ ముద్రణకు తోడ్పడినది.

దేవస్థాన పాలక వర్గమునకును, కార్య నిర్వహణాధికారి
డాక్టర్ I. V. సుబ్బారావు, I.A.S., గారికిని
నా కృతజ్ఞతాభివందనములు.

ఇట్లు,
గ్రంథకర్త

ముద్రణ :

శ్రీ లతా కంప్యూటర్స్, 12, కైలాయ శెట్టి వీధి, ప్రాత చాకలిపేట,
చెన్నై-600 021. ☎ 5964120

రెండవ భాగము 9 అధ్యాయములు

పేజీ నెం.

10. విభూతి యోగము	.. 178 - 194
11. విశ్వరూప సందర్శన యోగము	.. 196 - 221
12. భక్తి యోగము	.. 222 - 230
13. క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగ యోగము	.. 232 - 247
14. గుణత్రయ విభాగ యోగము	.. 248 - 259
15. పురుషోత్తమప్రాప్తి యోగము	.. 260 - 270
16. దైవాసుర సంపద్విభాగ యోగము	.. 272 - 282
17. శ్రద్ధాత్రయ విభాగ యోగము	.. 284 - 295
18. మోక్ష సన్న్యాస యోగము	.. 296 - 329

శ్లో. ఆదిత్యానా మహం విష్ణు ర్జ్యోతిషాం రవి రంశుమాన్ ।
మరీచి ర్మరుతా మస్మి నక్షత్రాణా మహం శశీ ॥

(10-21)

ద్వాదశాదిత్యులలో 'విష్ణువు' అను పేరుగల ఆదిత్యుడను నేను. తేజస్సులలో అంశుమంతుడైన 'సూర్యుడ'ను నేను. వాయువులలో 'మరీచి' అను వాయువును నేను. అన్ని నక్షత్రములలోను 'చంద్రుడ'ను నేను.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః
శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత
 శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం దశమోధ్యాయః

విభూతి యోగము

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. భూయ ఏవ మహాబాహో ! శృణు మే పరమం వచః ।
 యత్తేహం ప్రీయమానాయ వక్ష్యామి హితకామ్యయా ॥ 1

తే.గీ. ఓ మహాబాహు ! నే జెప్పుచున్న హితము
 నెమ్మి మీరంగ వినుచున్న నీకు నింక
 నెంతయున్ మేలు సేయంగ నెంచి యిపుడు
 చెప్పఁ దలచితి వినుము సుశ్రేష్ఠ హితము.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! నేను తెలియజేయు విషయములన్నియు
 నీవు శ్రద్ధగా వినుచున్న కారణమువలన నీకు మేలు చేయవలెనని మఱియొక
 శ్రేష్ఠమైన వాక్యమును జెప్పెదను వినుము.

శ్లో. న మే విదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః ।
 అహమాది ర్హి దేవానాం మహర్షీణాం చ సర్వశః ॥ 2

తే.గీ. పర మహర్షులు గాని యా సురలు గాని
 ఎఱుగలేరు నా ప్రభవ మదేల యనిన
 అన్ని విధముల వారికే నాద్యు డగుదు
 రమృగుణతేజ ! శ్రీ పాండురాజపుత్ర !

తాత్పర్యము :- బ్రహ్మాది దేవతలుగాని, మహర్షులుగాని నాయొక్క
 పుట్టుకను, గొప్పదనమును తెలిసికొనజాలరు. దేవతలకు, మహర్షులకు నేనే
 మూలకారణమై యున్నాను.

శ్లో. యో మా మజ మనాదిం చ వేత్తి లోకమహేశ్వరమ్ ।
అనమ్మాధ స్స మర్త్యేషు నర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥

3

తే.గీ. ఆదియును లేక జననంబు నరయలేక
నిల్లయెడ నుండు లోకమహేశ్వరునిగ
ఎవ డెఱుంగునో నన్ను వాడీ జగమున
మోహరహితుండు పాపవిముక్తు డగును.

తాత్పర్యము :- ఎవడు నన్ను పుట్టుక లేనివానిగా, అనాదిరూపునిగ, సమస్తలోకములకు నియామకునిగ తెలిసికొనుచున్నాడో అతడు మానవులలో అజ్ఞానరహితుడై, సర్వపాపములనుండి ముక్తుడగుచున్నాడు.

శ్లో. బుద్ధి ర్జ్ఞాన మనమ్మోహః క్షమా సత్యం దమ శ్శమః ।
సుఖం దుఃఖం భవోఽభావో భయం చాభయ మేవ చ ॥

4

అహింసా సమతా తుష్టి ప్రసాదానం యశోఽయశః ।
భవంతి భావా భూతానాం సుత్ర ఏవ పృథ గ్విధా ॥

5

తే.గీ. బుద్ధియును జ్ఞానమును ననమ్మోహ మోర్పు
సత్యమున్ భవాభావముల్ శమము దమము
భయము నభయము సుఖదుఃఖభావములును
తపము సంతృప్తి సమతయు దానగుణము
యశ మహింసయు నపయశ మనున వెల్ల
వసుధ నావలననె గల్గు వారి వారి
కర్మలకు ననుగుణ్యముగా గిరీటీ!
ధర్మజానుజ ! వర సుభద్రామనోజ్ఞ !

తాత్పర్యము :- బుద్ధి, జ్ఞానము, మోహరాహిత్యము, సహనము, సత్యము, బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము, అంతరింద్రియ నిగ్రహము, సుఖము, దుఃఖము, పుట్టుక, నాశము, భయము, భయము లేకుండుట, అహింస, సమత్వము, సంతృప్తి, తపస్సు, దానము, కీర్తి, అపకీర్తి - ఇటువంటి ప్రాణుల నానావిధ గుణములు గూడ నావలననే కలుగుచున్నవి.

శ్లో. మహర్షయ స్పృష్ట పూర్వే చత్వారో మనస మ్రథా ।
మద్భానా మానసా జాతా యేషాం లోక ఇమాః ప్రజాః ॥ 6

తే.గీ. ఎవరివలన జనించెనో యీ ప్రజాళి
అట్టి సప్తర్షులును సనకాదులున్న
మనువులును గూడ నావలననే జనించి
నా రటంచును దెలియు మో వీరపుత్ర !

తాత్పర్యము :- లోకములో స్థావర జంగమరూపమైన సృష్టికంతటికిని
సప్తమహర్షులు, నలుగురు మనువులు కారణమాత్రులై మొట్టమొదట నా
సంకల్పము వలననే జన్మించిరి.

శ్లో. ఏతాం విభూతిం యోగం చ మమ యో వేత్తి తత్త్వతః ।
సోఽవికమ్పేన యోగేన యుజ్యతే నాత్ర సంశయః ॥ 7

తే.గీ. నాదు యోగమ్ము మఱియును నా విభూతి
గరిమమును యథార్థంబుగా నెఱుగువాడు
నిశ్చలంబగు యోగమ్ము నిశ్చయముగ
బొందు నర్జున ! సందేహ మిందు లేదు.

తాత్పర్యము :- నాయొక్క విభూతిని (సంపదను), యోగమును,
ఏవ్వడు యథార్థముగా తెలిసికొనుచున్నాడో అతడు నిశ్చలమైన యోగముతో
గూడుకొనుచున్నాడు. ఈ విషయములో సందేహము లేదు.

శ్లో. అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే ।
ఇతి మత్వా భజన్తే మాం బుధా భావసమన్వితాః ॥ 8

తే.గీ. ఈ జగత్సుష్టి కంతకు నేనే హేతు
వీ జగం బెల్ల వర్తించు నెపుడు నాదు
శక్తి వలననే యని యెంచి జ్ఞాను లెపుడు
నన్నె సద్భక్తి గొల్పుచున్నారు విజయ !

తాత్పర్యము :- నేనే సమస్త జగత్తునకు ఉత్పత్తి కారణమైనవాడను. నా
వలననే ఈ సమస్తమును నడుచుచున్నది అని వివేకవంతులు తెలిసికొని పరిపూర్ణ
భక్తిభావముతో గూడినవారై నన్ను భజించుచున్నారు.

శ్లో. మచ్చితా మగ్ధతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరమ్ ।
కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ ॥

9

తే.గీ. చిత్ర మెప్పుడు నాయందె జేర్చి తనదు
ప్రాణమును గూడ నాయందె పదిలపరచి
నన్నుగూర్చి పరస్పర మన్నివిధుల
జెప్పుకొంచును పరిత్యజి జెందుచుండు.

తాత్పర్యము :- నాయందు మనస్సు గలవారు నన్ను పొందిన ఇంద్రియములు గలవారై నన్నుగూర్చి పరస్పరము బోధించుకొనుచు ముచ్చటించుకొనుచు నిల్లప్పుడును సంతృప్తిని, ఆనందమును పొందుచున్నారు.

శ్లో. తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ ।
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మా ముపయాన్తి తే ॥

10

తే.గీ. నిత్యసంప్రీతి నన్ను ధ్యానించునట్టి
జ్ఞానులకు నన్ను బొందంగ జాలు విమల
బుద్ధి యోగంబు నిత్తు సమ్మోదమునను
పాశుపతబలసంపన్న ! పొందుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- నిల్లప్పుడు నాయందు మనస్సుగలవారై ప్రీతితో నన్ను సేవించునట్టివారికి దేనిచే వారు నన్ను పొందగలరో అట్టి జ్ఞానయోగమును ప్రసాదించుచున్నాను.

శ్లో. తేషా మేవానుకమార్గ మహి మజ్ఞానజం తమః ।
నాశయా మ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భావ్యతా ॥

11

తే.గీ. వారిపై నెంతో దయ జూష గోరి నేను
వారిభావంబులందున్నవాడ నగుచు
వారి యజ్ఞాన మోహోంధకార మెల్ల
పారద్రోలుదు జ్ఞానదీపముచేత.

తాత్పర్యము :- వారికి దయజూపుట కొఱకు నేనే వారి అంతఃకరణము లందు నిలిచి ప్రకాశమానమైన జ్ఞానదీపముచేత, అజ్ఞానజన్యమైన అంధకారమును నశింపజేయుచున్నాను.

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. పరం బ్రహ్మ పరం ధామ పవిత్రం పరమం భవాన్ ।

పురుషం శాశ్వతం దివ్య మాదిదేవజం విభుమ్ ॥

12

ఆహు స్త్వాం ఋషయ స్సర్వే దేవర్షి ర్నారద స్తథా ।

అసితో దేవలో వ్యాస స్స్వయం చైవ బ్రహ్మిషే ॥

13

తే.గీ. అనిన యదుకుల నందము గని కిరీటీ

దేవ ! దేవర్షి నారద దేవలాసి

తులును వ్యాసాది మునిపుంగవులును గూడ

పరమపావను డని పరబ్రహ్మ వనియు

దివ్యపురుషండ వని యాదిదేవుడ వని

తగ విభు డజ్జాడు పరంధాము డనియు

నిన్ను వర్ణించుచుందురు - నీవు నట్లే

పలుకుచున్నాడ విపుడు శ్రీవాసుదేవ !

తాత్పర్యము :- అర్జును డిట్లు అనుచున్నాడు : నీవు పరబ్రహ్మపు, పరాంధాముడవు, పరమపావనుడవు. నిన్ను నిత్యునిగ, ప్రకాశరూపునిగ, పరమపురుషునిగ, ఆదిదేవునిగ, జన్మరహితునిగ, సర్వవ్యాపకునిగ, ఋషులందరున్ను, దేవర్షియైన నారదుడున్ను, అసితుడున్ను, దేవలుడున్ను, వేదవ్యాసమహర్షియు వర్ణించుచున్నారు. స్వయముగా నీవును ఆ ప్రకారముగనే వర్ణించుచున్నావు.

శ్లో. సర్వ మేత దృతం మన్యే య న్మాం వదసి కేశవ ।

సహి తే భగవన్ ! వ్యక్తం విదు ర్దేవా న దానవాః ॥

14

తే.గీ. ఎన్నగా నీవు చెప్పుచు మన్న వన్ని

సత్యమని యెంచుచున్నాను స్వామి ! నీదు

దివ్య మహిమంబులం గూర్చి దేవతలును

దానవులు గూడ తెలియంగ దరము గాదు.

తాత్పర్యము :- ఓ కృష్ణ ! దేనిని నీవు నాకు చెప్పుచున్నావో అది అంతయు సత్య మని నేను తలచుచున్నాను. ఓ భగవంతుడా ! నీ నిజ స్వరూపమును దేవతలుగాని, అసురులుగాని తెలియజాలరు గదా !

శ్లో. స్వయ మేవాత్మ నాత్మానం వేత్త త్వం పురుషోత్తమ ।
భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగత్పతే ॥

15

తే.గీ. సకలప్రాణుల సృష్టింష జాలు దీవు
సకలజీవుల బోషింష జాలు దీవు
దేవదేవ ! జగత్పతీ ! దీనబంధు !
నిన్నెఱుంగుదు స్వయముగా నీవె తండ్రి !

తాత్పర్యము :- ఓ పురుషశ్రేష్ఠా ! సమస్తప్రాణులను సృష్టించు ఓ స్వామీ!
సకల జీవులకు నియామకుడైనవాడా ! జగన్నాథా ! నిన్ను నీవే ఎఱుగుదువు;
నీ స్వరూప మితరులకు దుర్గాహ్యము సుమా !

శ్లో. వక్తు మర్హస్య కేపేణ దివ్యా హ్యత్మవిభూతయః ।
యాభి ర్విభూతిభి ర్లోకా విమాం వ్యం వ్యాప్య తిష్ఠసి ॥

16

తే.గీ. దివ్య మహిమోన్నతంబుల దేజరిలుచు
పేర్మి నీ లోకములను వ్యాపించినావు
కావునన్ నీదు ఘన మహిమావళులను
నీవె తెలుపంగ గలవయ్య ! నీరజాక్ష !

తాత్పర్యము :- కావున ఏ విభూతులచే నీవు ఈ లోకములన్నింటిలో
వ్యాపించియున్నావో అట్టి దివ్యములైన నీ విభూతులను సంపూర్ణముగ
జెప్పుటకు నీవే తగియున్నావు.

శ్లో. కథం విద్యా మహం యోగిం స్త్రిం సదా పరిచిత్తయన్ ।
కేషు కేషు చ భావేషు చిన్మ్యేఽసి భగవ న్మయా ॥

17

తే.గీ. శ్రీశ ! యోగీశ్వరా ! భక్త చిత్తవాస !
ఏ విధంబుగ సతము నేభావములను
నిన్ను జింతించి ధ్యానించి సన్నుతించి
తెలిసికోగలనో ? నాకు దెలుపు తండ్రి !

తాత్పర్యము :- ఓ యోగీశ్వరా ! నే నెల్లప్పుడు ఏ ప్రకారముగ ధ్యానించి నిన్ను తెలిసికొనగలను ? భగవంతుడా ! ఏ ఏ వస్తువులలో నిన్ను నేను ధ్యానింపవలెను; స్పష్టముగా (దెలుపుము.

శ్లో. విస్తరేణాత్మనో యోగం విభూతిం చ జనార్దన ।

భూయః కథయ తృప్తిర్థి శృణ్వత్ నాస్తి మేఽమృతమ్ ॥

18

తే.గీ. నీ మహాద్భుత యోగంబు నీ విభూతి
మరల విపులముగా దెల్పు మురగశయన !
విషగ విషగ నా కెంతైన వివలె నని
ఆశ గొల్పెడి నీదు వాక్యామృతమ్ము.

తాత్పర్యము :- ఓ జనార్దనా ! నీ ఐశ్వర్యవిశేషమును, విభూతిని వివరముగా నాకు మరల తెలియజేయుము. అమృతమునంటి అద్భుతమైన నీ వాక్కులను ఎంత విన్నను నాకు తనివివీరుట లేదు.

శ్రీ భగవానువాచ :-

శ్లో. హస్త తే కథయిష్యామి దివ్యా హ్యత్మవిభూతయః ।

ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాస్త్యన్తే విస్తరస్య మే ॥

19

తే.గీ. అనుచు గోరిన యర్జును గని మురారి
పలికె నిట్లని కౌంతేయ ! భవ్యమైన
నాదు దివ్య విభూతు లనంతములగు
ముఖ్యములు వైన వాని జెప్పుదును వినుము.

తాత్పర్యము :- అర్జునుని కోరికను తెలిసికొని శ్రీకృష్ణుడు ఇట్లు పలుకుచున్నాడు “ఓ కురుశ్రేష్ఠా ! దేవతాసంబంధమైన నా విభూతులను విస్తరించి చెప్పుట మొదలుపెట్టినచో అంత మనునది యుండదు. కనుక వాటిలో ముఖ్యమైనవి నీకు వివరించెదను; వినుము.”

విశేషార్థము :- “భూయః కథయ” అని అర్జునుడు కోరుటలో అతని ‘జిజ్ఞాస’ తెలిసికొనవలెననెడి కుతూహలము వ్యక్త మగుచున్నది.

శ్లో. అహ మాత్మా గుడాకేశ ! సర్వభూతాశయస్థితః ।
అహ మాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానా మస్త ఏవ చ ॥

20

తే.గీ. అఖిల భూతాల నున్న జీవాత్మ నేనే
ఆది మధ్యంతములు నేనె, అఖిల జగతి
స్పష్టి స్పష్టితి లయముల జేతు నేనె
నా మహిమ లనంతంబులు నద్భుతములు.

తాత్పర్యము :- నిద్రను జయించిన ఓ పాండుకుమార ! సర్వ ప్రాణులయందు(గూడ ఆత్మరూపములో ప్రకాశించువాడను నేనే. ఈ ప్రాణికోటి కంతకు ఉత్పత్తి, స్థితి, లయములకు నేనే కారణమై యొప్పు చున్నాను.

శ్లో. ఆదిత్యానా మహం విష్ణు ర్జ్యోతిషాం రవి రంశుమాన్ ।
మరీచి ర్మరుతా మస్మి నక్షత్రాణా మహం శశీ ॥

21

తే.గీ. తేజసుల నంశుమంతుడౌ దినకరుడను
అరయ నాదిత్యులన్ విష్ణు వగుదు నేను
వాయువులయందున మరీచి వాయు వేనె
చంద్రుడను నేనె నక్షత్ర సమితియందు.

తాత్పర్యము :- ద్వాదశాదిత్యులలో 'విష్ణువు' అను పేరుగల ఆదిత్యుడను నేను. తేజస్సులలో అంశుమంతుడైన 'సూర్యుడ'ను నేను. వాయువులలో 'మరీచి' అను వాయువును నేను. అన్ని నక్షత్రములలోను 'చంద్రుడ'ను నేను.

శ్లో. వేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవానా మస్మి వానవః ।
ఇంద్రియాణాం మన శ్చాస్మి భూతానా మస్మి చేతనా ॥

22

తే.గీ. వేదములు నాల్గిటన్ సామవేద మేనె
సకల దేవతలందు వానవుడ నేనె
ఇంద్రియావళిలో మనస్సేనె విజయ !
అఖిల భూతాళి చైతన్య మగుదు నేనె.

తాత్పర్యము :- వేదములలో సామవేదమును నేను; దేవతలలో ఇంద్రుడను నేను. జ్ఞాన, కర్మేంద్రియములలో మనస్సును నేను. దేహేంద్రియములతో గూడిన ప్రాణికోటిలో గానవచ్చు చైతన్యమును నేను.

శ్లో. రుద్రాణాం శంకర శ్చాస్మి విత్రేతో యక్ష రాక్షసామ్ ।
వసూనాం పావక శ్చాస్మి మేరు శ్శిఖరిణా మహమ్ ॥

23

తే.గీ. వరల రుద్రులలోన శంకరుడు నేనె
యక్షరాక్షసుల గుబేరు డౌదు నేనె
వసువులందున నెన్న బావకుడు నేనె
శిఖరులందున మేరు నచ్చిఖర మేనె.

తాత్పర్యము :- ఏకాదశ రుద్రులలో శంకరుడను నేనే. యక్ష రాక్షసులలో కుబేరుడను నేను. అష్టవసువులలో అగ్నిని నేను. పర్వతాలలో మేరుపర్వతము నేను.

శ్లో. పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం నిద్ధి పార్థ బృహస్పతిమ్ ।
సేనావీనా మహం స్కన్ధ స్పరసా మస్మి సాగరః ॥

24

తే.గీ. అతులితానూన నత్పురోహితులలోన
పరమ శ్రేష్ఠుండునౌ బృహస్పతిని నేను
ప్రబల సేనాధిపతులందు స్కంధు డేను
వర సరస్సుల విపుల సాగరము నేను.

తాత్పర్యము :- రాజపురోహితులలో కెల్ల ప్రసిద్ధి కెక్కిన బృహస్పతిని నేను. సేనాపతులందఱిలో కుమారస్వామిని నేను. సరస్సు లన్నింటిలో సాగరమును నేను.

శ్లో. మహర్షీణాం భృగు రహం గిరా మస్మ్యేక మక్షరమ్ ।
యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోఽస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః ॥

25

తే.గీ. వర మహర్షుల భృగు వేను, భవ్యవేద
వాక్కులందు నేకాక్షర ప్రణవ మేను,
యజ్ఞములలోన జపయజ్ఞ మౌదు నేను
స్థావరములందు ఘన హిమశైల మేను.

తాత్పర్యము :- మహర్షులలో 'భృగువు'ను నేను. వాక్కులలో కెల్ల
అక్షరరూపమైన ప్రణవమును (ఓంకారమును) నేను. యజ్ఞములలో
జపయజ్ఞమును నేను. స్థావరములైన వానిలో హిమవత్పర్వతమును నేను.

శ్లో. అశ్వత్థః సర్వవృక్షాణాం దేవర్షీణాం చ నారదః ।
గన్ధర్వాణాం చిత్రరథః సిద్ధానాం కపిలో మునిః ॥

26

తే.గీ. వృక్షములలోన నశ్వత్థ వృక్ష మేను
ప్రథిత దేవర్షులందు నారదుడ నేను
ప్రాజ్ఞ గంధర్వులను చిత్రరథుడ నేను
పూజ్యసిద్ధుల గపిలాఖ్య మునియు నేను.

తాత్పర్యము :- వృక్షములలో అశ్వత్థ వృక్షమును (రావిచెట్టును) నేను.
దేవర్షులలో నారదుడను నేను. గంధర్వులలో చిత్రరథుడను నేను. సిద్ధులలో
కపిలుడను పేరుగలవాడను నేను.

శ్లో. ఉచ్చైశ్శృణవ సశ్వానాం విద్ధి మామమృతోద్భవమ్ ।
ఐరావతం గజేన్ద్రాణాం నరాణాం చ నరాధిపమ్ ॥

27

తే.గీ. వరలు నశ్వాల నమృతోద్భవంబునైన
భవ్యమైనట్టి యుచ్చైశ్శృణము నేను
వరలు నైరావతమును నరులలోన
తెలియు మో యర్జునా ! నరాధిపుడ నేను.

తాత్పర్యము :- క్షీరసాగర మథనకాలములో పుట్టిన అశ్వము
ఉచ్చైశ్శృణమును నేను. ఏనుగులలో ఐరావతమును నేను. మనుష్యులలో
రాజ్యమును పాలించే రాజును నేను.

శ్లో. ఆయుధానా మహం వజ్రం ధేనునా మస్మి కామధుక్ ।

ప్రజన శ్చాస్మి కందర్పః పర్వాణా మస్మి వాసుకిః ॥

28

తే.గీ. ఆయుధంబుల నేను వజ్రాయుధమును
ధేనువులలోన వరకామధేను వేను
తగు ప్రజోత్పత్తి హేతు కందర్పు డేను
ప్రకటనర్పాలలోన వాసుకుని నేను.

తాత్పర్యము :- ఆయుధములలో వజ్రాయుధము నేను. గోవులన్నిటిలో కామధేనువును నేను. ప్రజలపుట్టుకకు కారకుడైన మన్మథుడను నేను. పాములలో వాసుకి యను పేరు గల సర్పరాజును నేను.

శ్లో. అనన్త శ్చాస్మి నాగానాం వరుణో యాదసా మహమ్ ।

పితౄణా మర్యమా చాస్మి యను ప్సంయమతా మహమ్ ॥

29

తే.గీ. నాగములలో ననంతుడన్ నాగ మేను
భవ్యజలదేవతలలోన వరుణు డేను
అరయ పితృదేవతాళి నర్యముడ నేను
న్యాయ పాలకులందున యముడు నేను.

తాత్పర్యము :- నాగ కులములో నేను 'అనంత'ుడ'ను పేరుగల నాగరాజును. జలదేవతలలో వరుణుడను. పితృదేవతలలో అర్యముడను ప్రభువును నేను. న్యాయమును పాలించు వారిలో యముడను నేను.

శ్లో. ప్రహ్లాద శ్చాస్మి దైత్యానాం కాలః కలయతా మహమ్ ।

మృగాణాం చ మృగేన్ద్రిహం వైవతేయ శ్చ పక్షిణామ్ ॥

30

తే.గీ. అఖిల దైత్యులలోన ప్రహ్లాదు డేను
కలయ లెక్కించువారిలో గాల మేను
మృగములందున సింహమ్ము, మేల్మి పక్షి
కులమునందున గరుడుండ కుంతిపుత్ర !

తాత్పర్యము :- దైత్యవంశములో ప్రఖ్యాతుడైన ప్రహ్లాదుడను నేను. ఆయువును లెక్కించువారిలో కాలమును నేను. మృగములన్నింటిలో సింహమును నేను. పక్షికులములో గరుడంతాడను నేను.

శ్లో. పవనః పవతా మస్మి రామ శ్శస్త్ర భృతా మహమ్ ।
ఝషాణాం మకర శ్చాస్మి ప్రోతసా మస్మి జాహ్నవీ ॥

తే.గీ. పావన మొనర్చువారిలో బవను డేను
శస్త్రధారుల శ్రీరామచంద్రు డేను
ఝషముల వినుత మకర మౌదును నరేంద్ర !
అరయగ్గా బుణ్యనదుల జాహ్నవిని నేను.

తాత్పర్యము :- పవిత్ర మొనర్చుటలో పవనుడను నేను. ధనుః
ధరించిన వారిలో శ్రీరామచంద్రుడను నేను. జలజంతువులలో మొస
నేను. నదులన్నిటిలో గంగానదిని నేను.

శ్లో. సర్గాణా మాది రస్త శ్చ మధ్యం చైవాహ మర్జున ।
అధ్యాత్మవిద్యావిద్యానాం నాదః ప్రపదతా మహమ్ ॥

తే.గీ. శ్వేతవాహన ! ఈ జగత్సృష్టి కెల్ల
ఆది మధ్యాంతములు నేనే యగుదు సుమ్ము
విద్యలందున సద్బ్రహ్మ విద్య నేను
వాద, జల్ప, వితండాలు వాద మేను.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! ఈ జగత్తులోని సృష్టికి ఆది, మధ్య, అంత
నేనే. విద్యలలో బ్రహ్మవిద్యను నేనే. వాదము లన్నిటిలో అర్థనిర్ణయము(జే
హేతువాదము నేనే.

శ్లో. అక్షరాణా మకారోఽస్మి ద్వంద్వః సామాసికస్య చ ।
అహ మేవాక్షయః కాలో ధాతాఽహం విశ్వతోముఖః ॥

తే.గీ. కనగ నక్షరములలో 'అ'కార మేను
తగ సమాసములందున ద్వంద్వ మేను
గణ్య మయి నాశ మొఱుగని కాల మేను
సర్వతోముఖబ్రహ్మ నేన్ సవ్యసాచి !

తాత్పర్యము :- వర్ణములలో 'అ'కారమును నేను. సమాసముల
ద్వంద్వ సమాసమును నేను. నాశములేని కాలమును నేను. కర్మలకు ఫలమ
నిచ్చు చతుర్ముఖబ్రహ్మను నేను.

శ్లో. మృత్యు స్పర్శహరశ్చాహ ముద్భవ శ్చ భవిష్యతామ్ ।
కీర్తి శ్చి ర్వాక్స వారీణాం స్మృతి ర్మేధా ధృతిః క్షమా ॥ 34

తే.గీ. సకల జగముల హరియింష జాలు నట్టి
మృత్యువును నేనె యుద్భవ మెన్న నేనె
స్త్రీల సీరి, కీర్తి, వాక్కును, స్మృతియు, ధృతియు,
క్షమయు, మేధయు నేనె నిశ్చయము పార్థ !

తాత్పర్యము :- లోకములన్నిటిని హరించు మృత్యువును నేనే.
భవిష్యత్తులో (గలుగు శుభాశుభ ఫలములకు మూలకారణము నేను. స్త్రీలకు
సంబంధించిన సంపద, కీర్తి, వాక్కు, స్మృతి, మేధ, ధృతి, క్షమ మొదలైన
గుణము లన్నియు నేనే అని తెలిసికొనుము.

శ్లో. బృహత్సామ తథా సామ్నాం గాయత్రీ ఛందసా మహమ్ ।
మాసానాం మార్గశీర్షోఽహం ఋతునాం కుసుమాకరః ॥ 35

తే.గీ. సామముల నెన్నఁగా బృహత్సామ మేను
అలరు ఛందస్సులందు గాయత్రీ నేను
జగతి మాసాల మార్గశీర్షము నేను
షడ్వతువులందు భవ్య వసంత మేను.

తాత్పర్యము :- సామములలో 'బృహత్' అనేడి సామమును నేనే.
ఛందస్సు లన్నింటిలో 'గాయత్రీ' ఛందస్సును నేను. మాసములలో మార్గశిర
మాసమును నేను. ఋతువులలో వసంత ఋతువును నేను.

శ్లో. ద్యూతం ఛలయతా మస్మి తేజ ప్రేజస్వినా మహమ్ ।
జయోఽస్మి వ్యవసాయోఽస్మి సత్త్వం సత్త్వవతా మహమ్ ॥ 36

తే.గీ. తనరు వంచనలందు జూదమును నేను
దివ్యతేజాధిపులయందు తేజ మేను
విజయధనుల విజయము, పవిత్ర యత్న
పరుల యత్నము, బలుల సద్బలము నేను.

తాత్పర్యము :- ఈ ప్రపంచములోని మోసములలో జూదమును నేను. తేజోవంతులలో ఉండు తేజస్సును నేను. జయముపొందువారిలోని జయమును నేను. బలవంతులైనవారిలో బలమును నేను. ప్రయత్నశీలురలోని ప్రయత్నమును నేను.

విశేషార్థము :- సత్యగుణప్రధానములైన యోగములలోని సత్య గుణమును నేనే అని విశేషము.

శ్లో. వృష్టీనాం వాసుదేవోఽస్మి పాణ్డవానాం ధనంజయః ।
మునీనా మవ్యహం వ్యాసః కవీనా ముశనాకవిః ॥

37

తే.గీ. యదుకులాంబుధి శ్రీకృష్ణ డౌదు నేను
పాండునందనులం దర్శనుండ నేను
మునులలో వ్యాసుడనీ నేను ఘనకవీంద్ర
కోటిలోపల నెన్న శుక్రుడను నేను.

తాత్పర్యము :- యదువంశమున పుట్టినవారిలో వసుదేవుని కుమారుడనుగా పుట్టినవాడను నేను. పాండుపుత్రులలో అర్జునుడను నేను. మునులలో వేదవ్యాసుడను నేను. కవులలో శుక్రుడను కవిని నేను.

విశేషార్థము :- “పాణ్డవానాం ధనంజయః” - అనుటలో నీవు నేనే అని చెప్పుట గమనింపవలయును.

శ్లో. దణ్డో దమయతా మస్మి నీతి రస్మి జిగీషతామ్ ।

మానం చైవాస్మి గుహ్యేనాం జ్ఞానం జ్ఞానవతా మహమ్ ॥

38

తే.గీ. నియతి దండించు ప్రజ దండనీతి నేను
వర జయేచ్ఛాళి దగు జయోపాయ మేను
మహి రహస్యములందున మాన మేను
జ్ఞానవంతుల యాత్మ సుజ్ఞాన మేను.

తాత్పర్యము :- మంచి మార్గములో నడచుటకు ఇచ్చు ‘శిక్ష’ను నేను. రాజులలోని జయకాంక్షలో గల రాజనీతిని నేను. రహస్యములలో ప్రకాశించు ‘మానము’ను నేను. జ్ఞానవంతులలో జ్ఞానమును నేను.

శ్లో. యచ్చాపి సర్వభూతానాం బీజం తదహ మర్జున ।
న తదస్తి వినా యత్య్వా న్మయా భూతం చరాచరమ్ ॥ 39

తే.గీ. సర్వ భూతావళికిని బీజము నైన
నన్ను విడి యుండ దిలలోన నున్న దెదియు
ఈ చరాచర జగమునం దెపుడు నేను
దేనినిం గూడ విడియుండ బోను విజయ !

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! చరాచరరూపమైన అఖిలభూతములకు
కారణమును నేనే. సృష్టిలోని ప్రాణకోటి సమస్తము నన్ను విడిచియుండ నేరదు.
దేనిని గూడ విడిచి నేను ఉండజాలను.

విశేషార్థము :- నేను లేని పదార్థ మొక్కటి కూడ లేదు. జగ మంతయు
నేనే ఆత్మగా గలది అని భావము.

శ్లో. నాన్మోఽస్తి మమ దివ్యానాం విభూతీనాం పరస్తథ ।
ఏష తూర్దేశతః ప్రోక్తో విభూతే ర్విస్తరో మయా ॥ 40

తే.గీ. దివ్య మైనట్టి నా విభూతికిని నెపుడు
అంత మనునది లేదు లేదయ్య విజయ !
ఇదివఱకు నీకు జెప్పిన దెల్ల గూడ
నా విభూతుల గొంతయే నయ్య పార్థ !

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! దివ్యమైన నా అనుభూతికి అంత మనునది
లేదు. విస్తరించి చెప్పినకొలది అది పెరిగిపోవును. కావున నీకు సంగ్రహముగా
ఇంతవఱకు చెప్పితిని.

శ్లో. యద్య ద్విభూతిమత్యత్వం శ్రీమదూర్జిత మేవ నా ।
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసమ్భవమ్ ॥ 41

తే.గీ. తనర నైశ్వర్య విక్రమోత్సాహములను
వ్రబల మయి మేల్చి సత్కాంతివంత మగుచు
అనుపమానముగా వెల్లు నట్టి వెల్ల
భవ్య నాదివ్య తేజోద్భవంబు లరయ.

తాత్పర్యము :- ఈ లోకములో విక్రమము, ఉత్సాహము, కాంతి, విభవము కలిగి ప్రకాశించు సర్వ పదార్థములును నా తేజస్సువలన సంభూతములే యని నీవు తెలిసికొనుము.

శ్లో. అథవా బహు నైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున ।

విష్టభ్యాహ మిదం కృత్స్న మేకాంశేన స్థితో జగత్ ॥

42

తే.గీ. అటుల కాదేని విస్తారమైన యట్టి

ఈ విశిష్ట సుజ్ఞాన మదేమి నీకు

ఘన ప్రయోజనకారి కాగలదు పార్థ !

జగతి బర్హితి నొక్క యంశమ్ముచేత.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ఇదంతయు నీకు నింత విపులముగా చెప్ప నేల ? కంటికి కనిపించు ఈ ప్రపంచ మంతయు నాయొక్క ఒక అంశముతోనే ప్రవర్తించుచున్నది.

విశేషార్థము :- ఇందుగలను, అందుగలను, అని భగవంతుడు చెప్పుటచేత ప్రయోజనము లేదని, సర్వాంతర్యామివై జగమంతట నిండియున్నానని చెప్పుట జరిగినది.

ఇందుగల, అందు లేదని సందేహము వలదు, చక్రీ సర్వోపగతుండును పద్యములోని - విశేషార్థమును ఇదియే.

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు
విభూతియోగంబను

పదియవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

‘ఓం తత్ సత్’

శ్లో. పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశః ।
నానావిధాని దివ్యాని నానా వర్ణాకృతీని చ ॥

(11-5)

ఓ పార్థా ! నాయొక్క దివ్యమైనట్టి, నానావిధములైన, బహువిధ రూపములతోను రంగులతోను ప్రకాశించుచున్న వందలు మఱియు వేలకొలది రూపములను చూడుము.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః
శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత
 శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం ఏకాదశోఽధ్యాయః

విశ్వరూప సందర్శన యోగము

శ్రీ అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. మదనుగ్రహాయ పరమం గుహ్య మధ్యాత్మసంజ్ఞితమ్ ।
 యత్ప్రయోక్తం నచ ప్రేన మోహోఽయం విగతో మమ ॥

1

తే.గీ. అనిన పరమాత్ముతో నిట్టు లన్నె గిరీటి
 నన్నునుగ్రహింపంగ నాపన్నశరణ !
 అతిరహస్యమైనట్టి యధ్యాత్మ విషయ
 జ్ఞాన మొసంగితి నాకు నజ్ఞాన మెడలె.

తాత్పర్యము :- భగవత్ విభూతినిగూర్చి వినిన అర్జునుడు భగవత్ స్వరూపమును చూచుటకు కుతూహలముతో ఇట్లునుచున్నాడు. “ఓ కృష్ణ! నీవు నన్ను ధన్యాత్ముని జేయవలెనని శ్రేష్ఠమును, అతిరహస్యమును, ఆత్మానాత్మ విజ్ఞానమునైన విషయమును తెలిపితివి. దానివలన నా ఆత్మలోని మోహ మంతయు మాయమైపోయినది.”

శ్లో. భవాప్యయా హి భూతానాం శ్రుతో విస్తరకో మయా ।
 త్వత్తః కమంపత్రాక్ష ! మాహాత్మ్య మపి చావ్యయమ్ ॥

2

తే.గీ. ప్రాణికోటుల యుత్పత్తి ప్రళయములను
 నిత్య సత్యమౌ నీదు మాహాత్మ్యములును
 స్పష్టముగ దెల్పితివి నాకు నదయహృదయ !
 ధన్యుడను నే నిలన్ ముకుందా ! మహాత్మ !

తాత్పర్యము :- ఓ పద్మనేత్రా ! ప్రాణికోటుల ఉత్పత్తిలయములను, నాశములేని నీ మాహాత్మ్యమును గూడ తెలియజేసితివి. నేను వీనుల విందుగా విని తరించితిని.

శ్లో. ఏవ మేత ద్యథాఽఽత్థత్వ మాత్మానం పరమేశ్వర !
ద్రష్టు మిచ్ఛామి తే రూప మైశ్వరం పురుషోత్తమ ! 3

తే.గీ. నిన్ను గూర్చి నీ వన్నవి యన్నిగూడ
నిజమె సత్యమె యాను గానీ ప్రపూజ్య !
ఐశ్వరంబైన నీ రూప మవని జూడ
కోరికలు గల్గె నాకు శ్రీ నీరజాక్ష !

తాత్పర్యము :- ఓ కృష్ణా ! నీవు వివరించిన దంతయు సత్యమే. నీవు చెప్పిన ప్రకారము ఐశ్వర్య శోభితమైన నీ రూపమును కనులారా గాంచవలెనని నాకు కోరిక కలుగుచున్నది.

శ్లో. మన్యసే యది తచ్చక్యం మయా ద్రష్టు మితి ప్రభో !
యోగేశ్వర తతో మే త్వం దర్శ యాత్మాన మన్యయమ్ ॥ 4

తే.గీ. అట్టి నీ విశ్వరూపమ్ము నరసిచూడ
అర్హుడని నన్ను యోగేశ్వరా ! తలచిన
అవ్యయంబును భవ్యము దివ్యమైన
రమ్య మగు నీ స్వరూప దర్శనము నిమ్ము.

తాత్పర్యము :- ప్రభూ ! యోగేశ్వరా ! దివ్యమైన నీ రూపమును చూచుట నాకు సాధ్యమగునని నీవు తలంచినట్లయిన, అవ్యయము, దివ్యమునైన నీ రూపమును నాకు చూపించుము.

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోఽథ నహస్రశః ।
నానావిధాని దివ్యాని నానా వర్ణాకృతీని చ ॥ 5

తే.గీ. అనిన యర్జునుగ గని కృష్ణు డనియె - పార్థ !

వివిధ వర్ణాకృతులతోడ వివిధము లయి

శత సహస్రాధికము లయి సన్నత మయి

దివ్య మగు నాదురూపా ల దెలియ గనుము.

తాత్పర్యము :- ఓ పార్థా ! నాయొక్క దివ్యమైనట్టి, నానావిధములైన, బహువిధ రూపములతోను రంగులతోను ప్రకాశించుచున్న వందలు మఱియు వేలకొలది రూపములను జూడుము.

శ్లో. పశ్యాదిత్యాన్ వనూన్ రుద్రా వశ్వినౌ మరుత స్తథా ।

బహూ న్యదృష్ట పూర్వాణి పశ్యాశ్చర్యాణి భారత !

6

తే.గీ. ద్వాదశాదిత్యులను నష్టవసుగణమును

అశ్వినీ దేవతల మరుత్తాళి మఱియు

పదియు నొక్కండ్రు రుద్రుల బరగ గనుము

అలర గను పూర్వ మెఱుగని యద్భుతములు.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ద్వాదశ (12) ఆదిత్యులను, అష్ట (8) వసువులను, ఏకాదశ (11) రుద్రులను, నష్ట (7) మరుత్తులను (నాయువులను); అశ్వినీ దేవతలను చూడుము. ఇదివఱ కెన్నఁడును చూడనట్టి, ఆశ్చర్యజనకము లయిన అనేకములైన వానిని చూడుము.

శ్లో. ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్య నచరాచరమ్ ।

మమ దేహీ గుడాకేశ యచ్చాన్య ద్ద్రోష్టు మిచ్చసి ॥

7

తే.గీ. సకల మైనట్టి యీ చరాచర జగమును

ఇంక నేమేమి కానంగ నిచ్చగింతో

ఇప్పు డీ నాదు దేహమందే గనంగ

జాలుదువు గుడాకేశ ! నిశ్చయముగాగ.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ఇప్పుడు నా శరీర మందున్నట్టి సచరాచరమైన ప్రపంచమునంతను చూడుము. ఇంకను నా శరీరములో ఏమేమి వస్తు విశేషములను చూడదలచితివో వాని నన్నిటిని చూడుము.

విశేషార్థము :- గుడాకేశ ! చక్కని సంబోధనము.

శ్లో. న తు మాం శక్యసే ద్రష్టు మనేనైవ న్యచక్షుషా ।
దివ్యం దదామి తే చతుః పశ్య మే యోగ మైశ్వరమ్ ॥

8

తే.గీ. ప్రాకృతాజ్ఞాన చర్మనేత్రములచేత
నన్ను గన నీకు శక్తిలే దెన్నటికిని
దివ్యపక్షువు లొసగెద భవ్యముగను
నాదు యోగ మహిమము గానంగ గలవు.

తాత్పర్యము :- మానవమాత్ర నేత్రములతో నన్ను చూడలేవు. కావున
దివ్య నేత్రమును ప్రసాదించుచున్నాను. దానితో నా యోగవిభూతిని
చూడుము.

సంజయ ఉవాచ :-

శ్లో. ఏన ముక్త్యా తతో రాజన్ మహాయోగీశ్వరో హరిః ।
దర్శయామాస పార్థాయ పరమం రూప మైశ్వరమ్ ॥

9

తే.గీ. అని మహాయోగివరు డైనయట్టి కృష్ణు
డలర పరమోన్నతంబైన యట్టి తనదు
విశ్వరూపంబు జూపించె విజయునకును
రమ్యగుణతేజ ! శ్రీ ధృతరాష్ట్రరాజ !

అనుచు వివరించె సంజయు డమిత భక్తితో.

తాత్పర్యము :- ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా ! యోగీశ్వరుడగు కృష్ణుడు
అర్జునునితో అట్లు చెప్పి పరమోత్కృష్టమైన తన దివ్యరూపమును అతనికి
ప్రదర్శించినాడు.

శ్లో. అనేక వక్త్రీనయన మనేకాద్భుత దర్శనమ్ ।
అనేక దివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥

10

తే.గీ. బహుముఖ వినుత బహునేత్ర భాసురమ్ము
మానితాద్భుత దృశ్య సమన్వితమ్ము
దివ్య భవ్యాభరణ శస్త్రతేజయుతము
అది యపూర్వ సునన్యంబునౌ నరేంద్ర !

తాత్పర్యము :- అది అనేక ముఖములతోను, నేత్రములతోను నిండినది. వింత(గలిగించు అనేక దృశ్యములు(గలది. దివ్యమైన అలంకారాలతో నలరారు నట్టిది. అనేక దివ్యాయుధములతో(గూడినది.

**శ్లో. దివ్య మాత్యంబర ధరం దివ్యగన్ధాను లేపనమ్ ।
సర్వాశ్చర్యమయం దేవ మనన్తం విశ్వతోముఖమ్ ॥**

11

**తే.గీ. దివ్యమాత్యంబరధరుండు దివ్యగంధ
చర్చితోన్నత దేహు డాశ్చర్యమయుడు
భువన వందిత విశ్వతోముఖు డనంత
డయిన దేవుని దర్శించె నర్జునుండు.**

తాత్పర్యము :- దివ్యములైన పుష్పమాలికలతోడను, గంధములతోడను, దివ్య వస్త్రములతోడను గూడి మిక్కిలి ప్రకాశించునదై అన్ని దిక్కులలోను వ్యాపించియున్న సర్వతోముఖమైన అనంతుని రూపమును అర్జునుండు చూచెను.

**శ్లో. దివి సూర్య సహస్రస్య భవే ద్యుగవ దుత్తితా ।
యది భా నృదృశీ సా స్యా ద్భాస ప్రస్య మహాత్మనః ॥**

12

**తే.గీ. గగనమందు సహస్రభాస్కరులు నొక్క
సారిగా(బుట్టి రేని యే తీరు గా(గ
కాంతి భాసించునో యట్టి కాంతితోడ
నరలు దగ్గు బోల్చ నమ్మహాపురుషు కాంతి.**

తాత్పర్యము :- ఆ సమయములో ఆ దివ్య పురుషుని శరీరకాంతి ఆకాశములో వేయి సూర్యు లొక్కసారిగా ఉదయించిన కలుగునట్టి అద్భుతమైన వెలుగుతో(బోల్చదగియుండెను.

**శ్లో. తత్రైకన్తం జగత్కృత్సం ప్రవిభక్త మనేకధా ।
అపశ్య ద్దేవదేవస్య శరీరే పాణ్డవ వ్రదా ॥**

13

తే.గీ. దేవదేవుడౌ శ్రీకృష్ణు దివ్యమైన
విశ్వరూపమునందున వివిధములుగ
విభజనము నేయబడియుండు విశ్వ మెల్ల
ఒక్కచోటున గనె పార్థు డక్కజముగ.

తాత్పర్యము :- అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుడు తనకు ప్రదర్శించిన విశ్వరూపములో ఆతని శరీరములో అనేకవిధములుగా విభజింపబడియున్న సర్వప్రపంచమును గాంచి విస్మయ మందినాడు.

శ్లో. తత న్న విస్మయావిష్టో హృష్ట రోమా ధవంజయః ।
ప్రణమ్య శిరసా దేవం కృతాశ్చలి రభాషత ॥

14

తే.గీ. విస్మయావిష్టు డౌచు నా విజయు డంత
పులకిత శరీరు డౌచు నంజలి ఘటించి
మస్తకము వాల్చి మిగుల నంబరముతోడ
వాసుదేవుని గాంచి తా బలికె నిట్లు.

తాత్పర్యము :- శ్రీకృష్ణుని దివ్యరూపమును జూచుటతోడనే అత్యంతాశ్చర్యమును పొందినవాడై, సంతోషముతో పులకాంకురాలు పొడముచుండ శిరస్సువంచి నమస్కరించి, చేతులు జోడించి పరమేశ్వరునితో నిట్లు అనుచున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. వశ్యామి దేవాం ప్రస దేవదేహీ
సర్వాం ప్రథా భూత విశేష సజ్జాన్ ।
బ్రహ్మణ మీశం కమలాసనన్తం
ఋషీంశ్చ సర్వానురాగాంశ్చ దివ్యాన్ ॥

15

తే.గీ. దేవదేవేశ ! నీ దివ్య దేహమందు
నేను చూచుచు నున్నాను నిఖిల మునుల,
సుర గణంబుల, బ్రహ్మను సురగచయము
సకల భూతంబులన్ బ్రశస్తముగ నిపుడు.

తాత్పర్యము :- దేవా ! నీ దేహములో దేవతలను, స్థావరజంగమ సృష్టిని, ఈశ్వరుని, కమలాసనుడైన బ్రహ్మను, సర్వ ఋషులను, దేవతా సంబంధములైన పాములను చూచుచున్నాను.

శ్లో. అనేక బాహూదర వక్త్రనేత్రం
పశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనంత రూపమ్ |
నామ్రం న మధ్యం న పున స్తవాదిం
పశ్యామి విశ్వేశ్వర ! విశ్వరూప ! ॥

16

తే.గీ. బహు భుజంబులు, బహునేత్ర, బహు ముఖములు
అరయుగ బహూదరముల ననంతరూప
ధరుడవై యంతటను నిండి తనరు నీదు
ఆది మధ్యంతములు కాన వయ్యె నాకు.

తాత్పర్యము :- ఓ విశ్వేశ్వర ! విశ్వరూప ! అనేకములైన బాహువులును, ఉదరములు, ముఖములు, నేత్రములు(గలిగి అనేక రూపములుగల వానినిగా నిన్ను చూచుచున్నాను. ఈ విశ్వమునకంతకు నీవే విభుడవు. నీకు ఆదియు, మధ్యము, అంతము గోచరించుట లేదు.

శ్లో. కీరీటినం గదినం చక్రేణం చ
తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమంతమ్ |
పశ్యామి త్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమంతా
ద్దీప్తానలార్కద్యుతి మప్రమేయమ్ ॥

17

తే.గీ. ఘన కీరీటము, చక్రము, గదయు దాల్చి
అంతటను దీప్తి తేజంబు లలర మిగుల
జ్వలిత సూర్యుగ్ని సత్కాంతి వెలయు, జూడ
గాని యప్రమేయుని నిన్ను గాంచుచుంటి.

తాత్పర్యము :- గద, కీరీటము, చక్రము(గలిగి అన్ని దిక్కులందు వ్యాపించిన కాంతి పుంజములు గల్గి, తమ తేజోవిశేషముతో(జూచుటకు వీలుకాని సూర్యుడు, అగ్నివలె ప్రకాశించువానిని, అప్రమేయుడవగు నిన్ను అన్ని దిక్కులలోను జూచుచున్నాను.

శ్లో. త్వ మక్షరం పరమం వేదితవ్యం
 త్వ మన్య విశ్వన్య పరం నిధానమ్ ।
 త్వ మన్యాయ శ్శాశ్వతధర్మగోప్తా
 సనాతన స్త్వం పురుషో మతో మే ॥

18

తే.గీ. తగ ముముక్షులు తెలియంగ దగినయట్టి
 అక్షరంబౌ పరబ్రహ్మ వఖిల జగతి
 కాశ్రయిండు వన్యయిండువు నరయ నిత్య
 ధర్మ రక్షకుడవు సనాతనుడ వీవు.

తాత్పర్యము :- నీవు నాశములేనివాడవు. పరబ్రహ్మ స్వరూపము నీవే. ఈ జగమున కంతకు ఆధారభూతుడవు నీవే. నాశము లేని శాశ్వతమైన ధర్మమును కాపాడువాడవు నీవే. అందఱిచేతను తెలిసి కొనదగిన సనాతన పురుషుడవు నీవే అని నేను తలంచుచున్నాను.

శ్లో. అనాది మధ్యాంత మనస్తవీర్య
 మనస్తబాహుం శశిమార్యనేత్రమ్ ।
 పశ్యామి త్వాం దీప్త హుతాశ వక్త్రం
 స్వ తేజసా విశ్వ మిదం తనన్తమ్ ॥

19

తే.గీ. ఆది మధ్యాంతములు లేనియట్టి వాని
 అమిత వీర్య ననంత హస్తముల వాని
 అర్క హిమకర నేత్రు, హుతాశ వక్త్రు
 జగతి దసించు తేజు నిన్ చాళి గంటి.

తాత్పర్యము :- ఆదిమధ్యాంతము లేనివానిని, అంతలేని పరాక్రమముగల వానిని, లెక్కలేనన్ని బాహువులు గలవానిని, సూర్యచంద్రు లిద్దఱును రెండు నేత్రములుగా (బ్రహ్మకాశించువానిని, జ్వలించు అగ్నిని ముఖముగా (గలిగినవానిని, ఈ జగము నంతయు కంటిచే తపింపజేయువానిని నిన్ను చూచుచున్నాను.

శ్లో. ద్యావాపృథివ్యో రిద మస్తరం హి
 వ్యాప్తం త్వ యైకేవ దిశశ్చ సర్వాః ।
 దృష్ట్వాఽద్భుతం రూప ముగ్రం తవేదం
 లోకత్రయం ప్రవృథితం మహాత్మన్ !

20

తే.గీ. దివికి భువికిని మధ్య ప్రదేశ మెల్ల
దిక్కులు విదిక్కులం దెల్ల దివ్యముగను
వ్యాపితంబై మహోగ్ర మహాద్భుతముగ
దనరు నీ రూపు గని జగత్రయము వణకె.

తాత్పర్యము :- ఓ మహానుభావా ! భూమ్యాకాశముల మధ్య భాగము లోను, అన్ని దిక్కుల నడుమను ఒకటిగ వ్యాపించిన నీ రూపమును జూచు చున్నాను. అత్యాశ్చర్యమును గల్గించునది, భయంకరమునైన నీ రూపమును జూచి మూడు లోకములు వణకుచున్నవి.

శ్లో. అమీ హి త్వాం సురసజ్ఞా విశన్తి
కేచి ద్భీతాః ప్రాశ్నలయో గృణన్తి ।
స్వప్రీత్యుక్త్వా మహర్షిసిద్ధవంఘాః
స్తునన్తి త్వాం స్తుతిభిః పుష్కలాభిః ॥

21

తే.గీ. సురసమూహాళి నీయందు చొచ్చుచుండ
భీతి గొందలు ప్రార్థననేతు రసఘ !
స్వప్రీతి బలుకుచు ఋషి సిద్ధ సంఘ మెల్ల
ప్రణతి నుతియింతు పుష్కలార్థముల నిన్ను.

తాత్పర్యము :- దేవతా సమూహములు నీలో ప్రవేశించుచున్నవి. కొంతమంది భయముతో నమస్కరించుచు నిన్ను స్తుతించుచున్నారు. మునులు, సిద్ధులు “లోకము లన్నిటికి కల్యాణగుణ మగు గాక !” అని పలుకుచు నిన్ను స్తోత్రములతో స్తుతించుచున్నారు.

శ్లో. రుద్రాదిత్యా వనవో యే చ సాధ్యా
విశ్వేఽశ్వినౌ మరుత శ్చోష్ణసాశ్చ ।
గన్ధర్వ యక్షా సురసిద్ధ సజ్ఞా
వీక్షన్తే త్వాం విస్మితా త్రైవ వర్షే ॥

22

తే.గీ. రుద్రు లాదిత్యు లరయ మరుత్తులున్న
సిద్ధ సాధ్యులు నసుర విశ్వేశ్వనులును
యక్ష గంధర్వ పితృదేవతాళి వసువు
లరయ నిన్ను గాంచి విస్మితు లగుదు రెపుడు.

తాత్పర్యము :- వసువులు, రుద్రులు, ఆదిత్యులు, సాధ్యులు, యక్షులు, విశ్వే దేవతలు, ఆశ్వినులు, రాక్షసులు, సిద్ధ గంధర్వులు, పితృ దేవతలు ఆశ్చర్యముతో నిన్ను జూచుచున్నారు.

శ్లో. రూపం మహాత్మే బహువక్త్రీ నేత్రం
మహాబాహో ! బహు బాహూరుపాదమ్ ।
బహూదరం బహుదంష్ట్ర కరాళం
దృష్ట్వా లోకాః ప్రవృథితా వ్రథాఽహమ్ ॥

23

తే.గీ. బహుముఖంబుల బహునేత్ర బహుపదముల
వరలెడు బహూరువుల బహుబాహువులను
మరి బహూదర బహుదంష్ట్ర మహితు నిన్ను
గాంచ భయ మయ్యె నాకు లోకముల కెల్ల.

తాత్పర్యము :- హే మహాబాహో ! నీ రూపముయొక్క పరిమాణము చాల గొప్పది. ఇన్ని ముఖములు, ఇన్ని పాదములు, ఇన్ని చేతులు, ఇన్ని ఉదరములు, ఇన్ని ఊరువులు, ఇన్ని కోటలు(గల్గిన నీ యీ రూపమును జూచి లోకములోని ప్రాణులు మఱియు నేను నధికముగా(గంపించుచున్నాము.

శ్లో. నభః స్పృశం దీప్త మనేకవర్ణం
వ్యాత్మాననం దీప్తవిశాలనేత్రమ్ ।
దృష్ట్వా హి త్వం ప్రవృథితావ్రథాత్మా
ధృతిం న విన్దామి శమం చ విష్ణో !

24

తే.గీ. ఆకాశంబంట దీప్త వర్ణాంచితముగ
తెరువ బడినట్టి నోరును నిరుపమాన
ప్రజ్వలిత నేత్రములు గలవాని నిన్ను
గాంచ భయ మయ్యె ధైర్యము కలుగకుండె.

తాత్పర్యము :- విష్ణూ ! ఆకాశమునంటుచు, ప్రకాశించుచు, అనేక వర్ణములతో(గూడి తెలుపబడిన నోరు, విశాలమైన కనులు(గలిగిన నీ రూపమును చూచినంత అంతఃకరణము చలించిపోయినది. ధైర్యము తొలగిపోయినది; మనశ్శాంతి లేకుండపోయినది.

శ్లో. దంష్ట్రాకరాలాని చ తే ముఖాని
 దృష్ట్వాన కాలానల నన్నిభాని ।
 దిశో న జానే న లభే చ శర్మ
 ప్రసేద దేవేశ ! జగన్నివాస ॥

25

తే.గీ. ప్రళయ కాలాగ్నివలె నొప్పి భయము గొల్పు
 వాడి కోఱలు గల్గు నీ వదనములను
 చూచుచున్నాను దిక్కులు తోచనాయె
 గన బ్రసన్నుడ వగుము జగన్నివాస !

తాత్పర్యము :- జగన్నివాస ! దేవేశ ! వికృతములైన కోఱలు (గలిగి
 ప్రళయ కాలాగ్నివలెనున్న నీ ముఖములను జూచిన నాకు దిక్కు తోచకున్నది.
 నాకు సుఖము లేకుండ ఉన్నది. కాబట్టి ఓ దేవా ! నన్ను దయజూడుము.

శ్లో. అమీ చ త్వం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః
 సర్వే నహౌవాసని పాలనశ్చైః ।
 భీష్మో ద్రోణ మౌత్సవ్యత్రేతాస్తథాఽసౌ
 సహస్మదీయై రపి యోధముఖ్యైః ॥

26

వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశన్తి
 దంష్ట్రాకరాలాని భయానకాని ।
 కేచి ద్విలగ్నా దశనాస్త రేషు
 సందృశ్యన్తే చూర్ణితై రుత్తమాశ్చైః ॥

27

తే.గీ. ధరణిపాల సమూహమ్ము, ధార్తరాష్ట్ర
 చయము, కర్ణ భీష్మ ద్రోణ శౌర్యధనులు,
 నాదు యోధులు, త్వరగతి నీదు నికృత
 దంష్ట్రలను నొప్పు నోళుల దనర జొచ్చు
 చున్నవారలు కొందఱు చూచుచుండ
 నీదు పండ్లలో దగులుకొని పొడి పొడిగ
 రాలుచున్నట్టి తమ శిరోరాశితోడ
 గానుపించుచు నున్నారు కమలనయన !

తాత్పర్యము :- రాజ సమూహములతో(గూడిన ఈ ధృతరాష్ట్ర పుత్రులందఱు భీష్మ ద్రోణులు, కర్ణుడు, నా పక్షములోని ముఖ్య యోధులు, వీరందఱు వేగముగా వికృతమైన కోటలతో(గూడి భయంకరమై ప్రకాశించు నీ ముఖములందు ప్రవేశించినట్లు, నీ కోటల నడుమ(గొందఱి తలలు నలిగి పొడి పొడి యగుచున్నట్లు నాకు కనబడుచున్నది.

శ్లో. యథా నదీనాం బహవోఽమృవేగా
స్సముద్ర మేవాభిముఖా ద్రవన్తి ।
తథా తనామీ నరలోకపీరా
విశన్తి వక్త్రాః జ్వభివిజ్వలన్తి ॥

28

తే.గీ. అవనిలోన నదీ ప్రవాహంబు లెల్ల
అంబుధిని జేర పాటుచున్నట్టి రీతి
బ్రజ్వలించెడి నీ దివ్య వదనములను
చొచ్చుచున్నారు నరవీర శూరు లెల్ల.

తాత్పర్యము :- అనేకములైన నదీ ప్రవాహములు వడిగా ప్రవహించుచు వచ్చి సముద్రములో(గలియు విధముగా ఈ యుద్ధ వీరులందఱు మిక్కిలిగా జ్వలించుచు నీ ముఖములలో ప్రవేశించుచున్నారు.

శ్లో. యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతన్గా
విశన్తి నాశాయ సమృద్ధవేగాః ।
తథైవ నాశాయ విశన్తి లోకా
ప్రవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః ॥

29

తే.గీ. మిడుత లన్నియు గడువడి మృతిని జెంద
బ్రజ్వలించెడి వహ్నిలో బడెడి రీతి
సకల జనులును తమదు నాశంబు గోరి
నాలుచున్నారు వడి నీదు వదనములను.

తాత్పర్యము :- మండుచున్న మంటలో మిక్కిలి వేగముగా వచ్చి పడిపోయి చనిపోయెడి మిడుతలదండువలె ఈ ప్రాణి సమూహ మంతయు రెట్టించిన వేగముతో నాశము(గోరి, నీ ముఖములలో(బ్రవేశించుచున్నారు.

శ్లో. లేలిహ్యసే గ్రసమాన స్సమన్తా
 ల్లోకా స్సమగ్రాన్ వధనై ర్జ్వలద్భిః ।
 తేజోభి రాపూర్య జగత్సమగ్రం
 భాస త్సవోగ్రాః ప్రతపన్తి విష్ణో ॥

30

తే.గీ. మండుచుండెడి నీ ముఖ మండలముల
 సకల జనులను మ్రింగు చాస్వాదనంబు
 చేయుచున్నావు, భయదమై చెలుగు నుగ్ర
 కాంతిచే విశ్వ మంతయు గాల్చుచుంటి.

తాత్పర్యము :- విష్ణో ! మండుచున్న నీ ముఖములచే సమస్త లోకములను
 మ్రింగుచున్నవాడనై రుచి చూచుచున్నావు. తీక్షణమైన నీ ముఖకాంతులు ప్రపంచ
 మంతయు నిండి తపింప జేయుచున్నవి.

శ్లో. ఆఖ్యాహి మే కో భవానుగ్రరూపో
 నమోఽస్తు తే దేవవర ప్రసీద ।
 విజ్ఞాతు మిచ్ఛామి భవంత మాద్యం
 న హి ప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిమ్ ॥

31

తే.గీ. కడు భయంకర రూపంబు గలిగినట్టి
 నీ వెవండవో తెలుపుము, నీ ప్రవృత్తి
 నెఱుగ లేకుంటి నో యాదిపురుష నిన్ను
 తెలియగోరితి నా నమస్కులను గొనుము.

తాత్పర్యము :- దేవతలలో శ్రేష్ఠుడనైన స్వామీ ! నీకు నమస్కరించు
 చున్నాను. నాపై దయజూపి తెలుపుము. నీ వెవ్వడవు ? ఈ భయంకర
 రూపమును దాల్చితి వేమి ? నీవేమి చేయ నెంచితివి ?

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధో
 లోకాన్ సమాహర్తు మిహ ప్రవృత్తః ।
 ఋతేఽపి త్వాం న భవిష్యన్తి సర్వే
 యేఽనస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః ॥

32

తే.గీ. అనిన భగవాను డీట్లనె నర్జునునకు
 లోక నాశము జేయు కాలుడను నేను,
 ఇచటగల జన సంహారమే (సప్యత్తి,
 నీవు వలదనుకొన్నను నిశ్చయముగ
 చత్తు రీయోధు లందఱు నవ్యసాచి !

తాత్పర్యము :- లోకముల నన్నిటిని లయ మొనర్చుటకై చెలరేగిన
 కాలమును నేను. ఇప్పుడు లోక సంహార కార్యమునకు (బూనుకొనియున్నాను.
 శత్రు సేనలలోని యుద్ధవీరు లందఱు నీవు యుద్ధము చేయక మానివేసినను
 సరే తప్పక నశించిపోదురు.

శ్లో. తస్మా త్వ ముత్తిష్ఠ యశో లభన్య
 జిత్వా శత్రూన్ భుంక్త్యరాజ్యం సమృద్ధమ్ ।
 మయైవైతే నిహతాః పూర్వ మేవ
 నిమిత్తమాత్రం భవ నవ్యసాచిన్ !

33

తే.గీ. లెమ్ము యుద్ధ మొనర్చి యశమ్ము (గొమ్ము
 అనుభవించువుము రాజ్య సౌఖ్యముల నెల్ల
 పార్థ ! నాచేత (జచ్చినవారె వీరు
 ఇట నిమిత్త మాత్రమొ నీ నెంచి చూడ.

తాత్పర్యము :- కాబట్టి లెమ్ము అర్జునా ! శత్రువులను జయించి కీర్తి
 సంపాదించుకొనుము. దానితో (బాటుగా రాజ్యసౌఖ్యము లన్నియు అనుభ
 వించుము. ఈ శత్రురాజు లందఱు ఇంతకుముందే నాచేత (జంపబడి
 యున్నారు. నీవు నిమిత్తమాత్రుడవుగా నిలువుము.

శ్లో. ద్రోణం చ భీష్మం చ జయద్రథం చ
 కర్ణం తథాఽన్యా నపి యోధవీరాన్ ।
 మయా హతాం స్త్వం జహి మా వ్యథిష్ఠా
 యుధ్యన్య జేతాసి రణే నవత్సాన్ ॥

34

తే.గీ. ద్రోణ భీష్మ జయద్రథ దోర్బలులును
కర్ణుడును తక్కుగల యట్టి కదన శూరు
లందఱను జంపు, భయపడ కాజిలోన
తప్పక జయింతు వీవు శాత్రవుల నిజము.

తాత్పర్యము :- భీష్మ ద్రోణులును, కర్ణుడు, జయద్రథుడు, ఇతర శత్రువీరులు ఇంతకుముందే నాచే చంపబడియున్నారు. నీవు నిమిత్త మాత్రముగా వారిని చంపుము. ఏ మాత్రము భయపడకుము. తప్పక యుద్ధము చేయుము. యుద్ధములో శత్రువులను జయించిన కీర్తి నీకు కలుగును. లెమ్ము.

సంజయ ఉవాచ :-

శ్లో. ఏత చ్చుత్వా వచనం కేశవస్య
కృతాశ్చలి ర్వేనమానః కిరీటీ ।
నమస్కృత్వా భూయ ఏవాహ కృష్ణం
నగద్గదం భీతభీతః ప్రణమ్య ॥

35

తే.గీ. అనిన కేశవు జూచి యత్యంత భీతి
వణకుచును ముకుళితపాణి పద్మములతో
గద్గదంబైన కంఠంబు గ్రాలుచుండ
పలికె నీ రీతిగా శ్వేతవాహనుండు.

తాత్పర్యము :- శ్రీ కృష్ణుడు తన కభయ మిచ్చుచు పలికిన పలుకులను విని అర్జునుడు కంపించుచు చేతులు జోడించి నమస్కరించి, మరల భయకంపితుడై ప్రణామము చేసి కంపించుచున్న కంఠముతో శ్రీ కృష్ణునితో నిట్లు పలుకుచున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. స్థానే హృషీకేశ తవ ప్రకీర్త్యా
జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతే చ ।
రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవంతి
సర్వే నమన్యంతి చ సిద్ధనభ్యాః ॥

36

తే.గీ. నిన్ను కొనియాడి యీ జగం బన్నివిధుల
సంతసించుచు నదృక్తి నలుపుచుండె
రక్కసులు పాటుచున్నారు దిక్కులకును
సిద్ధు లిల నమస్కారముల్ నేయ గృష్ణ !

తాత్పర్యము :- ఓ కృష్ణా ! నీ మహిమచే ప్రపంచ మంతయు నెంతో
సంతోషించుచున్నది. నీ పట్ల అనురాగముతో ఉన్నది. రాక్షసులు భయముతో
దిక్కులకు పరుగెత్తి పోవుచున్నారు. సిద్ధు లందఱు నమస్కరించుచున్నారు.

శ్లో. కస్మాచ్ఛ తే న నమేర నృహాత్మాన్
గరీయసే బ్రహ్మణోఽప్యాదికర్తే ।
అనన్త దేవేశ జగన్నివాస
త్యమక్షరం నదనత్తత్పరం యత్ ॥

37

తే.గీ. బ్రహ్మ కాది కారణ పరబ్రహ్మ వగుదు
పు నదనత్తత్పరుండపు పురుషవర్య !
జగతి నెన్నగ నవినాశ శక్తివీపు
కాన మొక్కరె నీకు జగన్నివాస !
దేవదేవేశ ! పరమేశ ! దీనరక్ష !

తాత్పర్యము :- ఓ అనంతా ! దేవదేవ ! జగన్నివాస ! బ్రహ్మకు కూడ
ఆదికారణమైన పరబ్రహ్మపు నీవు. అవ్యయుడవు, జగమంతయు నిండి
యుండు సత్-అసత్ స్వరూపుడివి. అక్షర రూపుడివి. పరబ్రహ్మము నీవే.
అటువంటి నీకు వారందఱు ఏల నమస్కరింపరు.

శ్లో. త్వ మాదిదేవః పురుషః పురాణ
స్త్రమన్య విశ్వన్య పరం నిధానమ్ ।
వేత్తాఽసి వేద్యం చ పరం చ ధామ
త్వయా తతం విశ్వ మనన్తరూప ! ॥

38

తే.గీ. ఆదిదేవ ! పరంధామ ! అఖిల జన శ
రణ్య ! విశ్వ విశ్వంభరా ! ప్రణుతరూప !
అవ్యయానంత ! దివ్య ! సర్వాంతరాత్మ !
వర పురాణ పురుష డీవు భవ్య డీవు !

తాత్పర్యము :- ఓ మహాత్మా ! నీవు ఆది దేవుడవు. పురాణ పురుషుడవు. కనులకు కానవచ్చు ఈ ప్రపంచ మంతయు నీవే. సర్వశ్రేష్ఠమైన ఆధారము నీవే. తెలిసికొనదగినది-తెలియబడువాడవు నీవే. ఈ ప్రపంచ మంతయు నీవే వ్యాపించియున్నావు.

శ్లో. వాయు ర్యమోఽగ్ని ర్వరుణ శ్శశాంకః
ప్రజాపతి వ్యం ప్రసీతామహశ్చ ।
నమో నమస్తేఽస్తు సహస్రకృత్యః
పున శ్చ భూయోఽపి నమో నమస్తే ॥

39

తే.గీ. వాయువును నీవె యముడును వహ్ని వీవె
వరుణుడును చంద్రుడున్ ప్రజాపతియు నీవె
మఱియు నెన్నంగను ప్రసీతామహుడ వీవె
వందనము నీకు శతకోటి వందనములు.

తాత్పర్యము :- వాయువు, యముడు, అగ్ని, చంద్రుడు, వరుణుడు నీవే. కశ్యపాది ప్రజాపతులు, పితామహుడైన బ్రహ్మకు తండ్రియైన పరమాత్మవు నీవే. నీకు వేలకొలది నమస్కారములు. మఱల మఱల ప్రణామములు అర్పించుచున్నాను.

శ్లో. నమః పురస్తా దథ పృథ్వీ స్తే
నమోఽస్తు తే సర్వత ఏవ సర్వ ।
అనన్తపీఠ్యామితవిక్రమ వ్యం
సర్వం సమాప్నోషి తతోఽసి సర్వః ॥

40

తే.గీ. ఇందుగల వందులేదని యెంచ నగునె
అంతటను నిండియున్న యనంతశక్తి -
ధరుడవు నమితమౌ శౌర్యధనుడ వీవు
అందుచే నీకు మ్రొక్కెద నన్ని యెడల.

తాత్పర్యము :- సర్వ దిశలయందును, అంతటను వ్యాపించియున్న నీకు అన్ని దిక్కులలోను నమస్కరించుచున్నాను. అనంతమైన పరాక్రమము,

సామర్థ్యము (గల్గి సర్వ ప్రపంచమును ఆక్రమించియున్నావు. ఆ కారణమున నీవు సర్వస్వరూపుడవు.

శ్లో. సఖేతి మత్వా ప్రసభం యదుక్తం
హే కృష్ణ ! హే యాదవ ! హే సఖేతి ।
అజానతా మహిమానం తవేదం
మయా ప్రమాదా తృణయేన వాఽపి ॥

తే.గీ. ఇట్టి నీదగు మహిమంబు నెఱుగకుండ
చనువుననా ప్రమాదముననా సఖుడ ! హితఁడ !
యాదవా ! కృష్ణ ! యని నిన్ను నజ్ఞు డగుచు
పిలిచితిని నన్ను మన్నించవలయు తండ్రీ !

తాత్పర్యము :- కృష్ణా ! నీ ఘన మహిమను తెలిసికొనలేక చనువుగాని, అజ్ఞానముచేతగాని, తొందరపాటుతో నిన్ను నా సమాన వయస్కుడలంచి 'ఓ యాదవా ! ఓ కృష్ణా !' అని ఏమేమో పలికినాను. వాని కన్నింటి నీవు నన్ను మన్నించవలెను సుమా !

శ్లో. యచ్చాపహాసార్థ మనత్కృతోఽపి
విహార శయ్యాసన భోజనేషు ।
ఏకోఽథవా వ్యచ్యుత ! తత్పమక్షం
తతామయే త్వా మహా మప్రమేయమ్ ॥

తే.గీ. అచ్యుతా ! అప్రమేయా ! మహానుభావా !
శయన భోజన విహారణాసనములందు
ఎదుటనే గాని పదిమంది యెదటగాని
నే నొనర్చిన గేలి మన్నించు తండ్రీ !

తాత్పర్యము :- కృష్ణా ! అప్రమేయుడవైన నిన్ను తెలిసికొనకు ఆటలాడుకొను సమయములలోను, నిద్రించు వేళలలోను, భుజిం సమయాలలోను నీ ప్రత్యక్షములోగాని లేక, పరోక్షములో గాని ఏ పరిహాసము చేసినదానికి నీవు నన్ను క్షమించవలెను.

శ్లో. పితాఽసి లోకస్య చరాచరస్య
 త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురు ర్గరీయాన్ ।
 న త్వత్పమోఽన్యభ్యధికః కుతోఽన్యో
 లోకత్రయేఽవ్యవ్రతిమ ప్రభావః ॥

43

తే.గీ. అప్రతిముడైన నీవే చరాచరాత్మ
 జగములకు నెల్ల పూజ్యుడౌ జనకు డౌదు
 శ్రేష్ఠగురుడవునై నీవు చెల్గు కతన
 సాటిలేరయ్య నీకు ముజ్జగములందు.

తాత్పర్యము :- ఓ మహానుభావా ! నీ ప్రభావమునకు సాటి ఎక్కడను లేదు. చరాచరమైన ఈ ప్రాణికోటికి నీవు తండ్రివి. పూజనీయుడవు. నీవే గురుడవు. ముల్లోకములలోను నీకు సమానుడు లేడు. ఇక నీకంటె అధికుడే విధముగా నుండును ?

శ్లో. తస్మా త్ప్రణమ్య ప్రణీధాయ కాయం
 ప్రసాదయే త్వా మహా మీశ మీద్యమ్ ।
 పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యః
 ప్రియః ప్రియా యార్హసి దేవ ! సోధుమ్ ॥

44

తే.గీ. భువిని సాష్టాంగముగ వ్రాలి మొక్కు లిడెద
 ప్రియుడు ప్రియురాలి, స్నేహితు బ్రదికసఖుండు
 తండ్రి పుత్రుని మన్నించి తనువు నట్లు
 కరుణతో నన్ను రక్షించు పరమపురుష !

తాత్పర్యము :- ఓ కృష్ణా ! జగన్నియాయకుడవైన నీ పాద పద్మములపై సాష్టాంగపడి ప్రార్థించుచున్నాను. ఓ దేవా ! పుత్రుడు చేసిన తప్పును తండ్రి క్షమించినట్లుగా, మిత్రుని అపరాధమును మిత్రుడు మన్నించినట్లుగా, ప్రియురాలి తప్పిదమును ప్రియుడు క్షమించినట్లుగా నా తప్పిదమును నీవు క్షమించవలయునని వేడుకొనుచున్నాను.

శ్లో. అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మి దృష్ట్యా
భయేన చ ప్రవృథిం మనో మే ।
*తథైవ మే దర్శయ దేవ ! రూపం
ప్రసీద దేవేశ ! జగన్నివాస ॥

తే.గీ. మునుష్య జూడని నీ రూపు గనగ నాకు
సంతనము గల్గె మది భీతి చాల వణకె
చూడ జాలను పరమాత్మ ! వేడుకొందు
తొల్లి రూపమే చూపుము తోయజాక్ష !

తాత్పర్యము :- దేవా ! ఇదివఱ కెన్నడును చూడబడని నీ రూపము
జూచి నేను మిక్కిలి సంతోషించితిని. అయినను నా మనస్సు భయము
సంక్షోభించుచున్నది. హే జగన్నివాస ! అనుగ్రహించి నీ పూర్వ రూపం
నాకు చూపుము.

శ్లో. కిరీటినం గదినం చక్రహస్తం
ఇచ్ఛామి త్వం ద్రష్టు మహం తథైవ ।
తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన
సహస్రబాహో ! భవ విశ్వమూర్తే !

తే.గీ. వేయి భుజములతో వెల్లు విశ్వరూప !
చూడ జాల నీ రూపంబు, చూపు తండ్రి !
రమ్య మకుటమ్ము గదయు చక్రమ్ము దాల్చి
భువి చతుర్భుజ రూపంబు పూర్వ మట్లే.

తాత్పర్యము :- ఓ విశ్వరూపా ! సహస్ర బాహువులతో, బ్రకాశిం
నీ రూపముకంటె వసుదేవుని కుమారుడవై కిరీటము, గద, చక్రము ధరి
నాలుగు భుజములతో, బ్రకాశించెడి నీ స్వరూపమునే నాకు చూపుము.
భయంకర రూపమును ఉపసంహరించుకొనుము.

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. మయా ప్రపన్నేన తవార్జునేదం
రూపం పరం దర్శిత మాత్మయోగాత్ ।
తేజోమయం విశ్వ మనంత మాద్యం
యన్నే త్వదన్యేన న దృష్టపూర్వమ్ ॥

47

తే.గీ. అనిన పరమాత్మ యిట్లనె నర్జునునకు -
మెచ్చితిని దివ్య నేత్రంబు లిచ్చినాను
ఆద్యము ననంతమై యొప్పునట్టి నాదు
రూప మిది యోగమహిమచే జూపినాను
సరళగా నీకె-కనలేరు పరులు దీని.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! నిన్ను మెచ్చి ఇతరు లెవ్వరును చూచుటకు
ఏలుకానట్టి, ప్రకాశమానమైన, వింతకాంతిచే ప్రకాశించెడి అనంతమైన ఈ
విశ్వరూపమును నా యోగమహిమచే నీకు ప్రదర్శించితిని.

శ్లో. న వేద యజ్ఞాధ్యయనై ర్న దానైః
న చ క్రియాభి ర్న తపోభి ర్నగైః ।
ఏవంరూప శృక్య అహం స్వలోకే
ద్రష్టుం త్వదన్యేన కురు ప్రవీర ॥

48

తే.గీ. తపము యజ్ఞము దాన మధ్యయనములను
వేద విద్యల వలనను వినుత శ్రౌత
స్మార్త కర్మల వలనను మానవులకు
కానుసింపను కురువీర ! కదనధీర !

తాత్పర్యము :- ఓ కురువీరా ! వేదాధ్యయనము, యజ్ఞము, దానములు,
శ్రౌతస్మార్త కర్మలు చేసినవారికిగాని, ఉగ్రతపస్సు చేసినవారికిగాని చూడ
సాధ్యము కాని నారూపమును నీకు మాత్రమే చూపితిని.

శ్లో. మా తే వ్యథా మా చ విమూఢభావో
దృష్ట్వా రూపం ఘోర మీదృ జృమ్భేదమ్ ।
వ్యపేతభిః ప్రేతమనాః పున స్త్వం
తదేవ మే రూప మిదం ప్రవశ్య ॥

49

తే.గీ. కడు భయంకర మీ రూపు గాంచి భీతి
పొంద బోకుము మూఢత్వమును వదలుము
ప్రియముతో నిర్భయుండవై పేర్చినాడు
సహజ రూపంబు గను మింక నవ్యసాచి !

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! భయంకరము, ప్రళయకాల సదృశమునైన నా ఈ విశ్వరూపమును(జూచినందువలన నీకు(గల్గిన భయము, విమూఢ భావము తొలగి, నీవు కోరిన వాసుదేవ రూపమే నీకు సాక్షాత్కరింపబడుచున్నది; చూడుము.

సంజయ ఉవాచ :-

శ్లో. ఇత్యర్జునం వాసుదేవ ప్రతోక్త్యా
స్వకం రూపం దర్శయామాస భూయః ।
ఆశ్వానయామాస చ భీత మేనం
భూత్వా పున స్సౌమ్యవపు ర్మహాత్మా ॥

50

తే.గీ. అనెను శ్రీకృష్ణు డప్పు డర్జునున కనుచు
దనర ధృతరాష్ట్రు(జూచి వందనము చేసి
సంజయుడు చెప్పె - కురురాజ ! సరసిజాక్షు
డైన శ్రీ వాసుదేవు డర్జునుని భీతి
తొలగ తన సౌమ్య రూపంబుతోడ నిల్చి
పరగ నోదార్చె - విజయుని భాగ్య మేమి !

తాత్పర్యము :- సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో ఇట్లు వివరించుచున్నాడు. వాసుదేవుడు తన నిజ స్వరూపమును దాల్చి అర్జునునకు భయము(గొల్పిన రూపమును మాని సౌమ్యమైన శ్రీ కృష్ణరూపముచే అతనికి సంతోషమును గలిగించినాడు.

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సౌమ్యం జనార్దన !
ఇదానీ మస్మి సంవృత్త స్పృశేతాః ప్రకృతిం గతః ॥

51

తే.గీ. అంతటన్ గృష్ణు వరమానుషాకృతి గని
తగ ధనంజయు డిట్టనె - ధరణీనాథ !
భయము దొంగె జనార్దనా ! ప్రాకృతమతి
సుప్రసన్న మనస్సుతో జూచుచుంటే
ధన్యుడను నేను మాధవా ! ధన్యుడైతి.

తాత్పర్యము :- శ్రీకృష్ణుని సౌమ్యరూపమును జూచి అర్జునుఁ డిట్లనుచున్నాడు. “ఓ కృష్ణా ! సౌమ్యమైన నీ మానుషరూపము చూచిన పిమ్మట నాకు భయము పోయినది. బుద్ధికి తెలివి తేటలు గలిగినవి. నాకు సహజమైన స్వభావము ఇప్పుడు కలిగినది.”

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. మదుర్దర్శ మిదం రూపం దృష్టవా నసి యన్మమ ।
దేవా అవ్యన్య రూపన్య నిత్యం దర్శనకాఙ్క్షణః ॥

52

తే.గీ. అనిన యర్జును గని కృష్ణు డనియె, పార్థ !
నీవు గాంచిన నా రూపు నిశ్చయముగ
గాంచగా దుర్లభము దేవగణము గూడ
నిత్యదర్శన కాంక్షతో నిలిచియుండు.

తాత్పర్యము :- అనగా కృష్ణపరమాత్మ ఇట్లన్నాడు : ‘ఓ ఫల్గునా ! నీవు చూచిన నా యీ విశ్వరూపమును జూడగల్గుట దుర్లభము. దేవత లీ రూపమును చూడవలెనని ఎల్లప్పుడు కోరుకొనుచుందురు.

విశేషార్థము :- దేవతలు భగవానుని విశ్వరూపమును చూడవలెనని కోరుకొనుచుందురే తప్ప వారికి ప్రయాస మాత్రమే మిగిలినది. వారికి ప్రయాస తప్ప అది ఫలింపలేదని విశేషాంశము.

శ్లో. నాహం వేదై ర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా ।
శక్య ఏవంవిధోద్రష్టుం దృష్టవా నసి మాం యథా ॥

53

తే.గీ. ఎట్టిదో రూప మొప్పు నన్నిప్పుడు నీవు
కాంచ గలిగితో యీ రూపు గలుగు నన్ను
వేద విద్యాధ్యయన యజ్ఞ విధుల గాని
తపములను గాని చూడంగ దరము గాదు.

తాత్పర్యము :- నీవు కన్నులార చూచిన విశ్వరూపముచేత ప్రకాశించు నన్ను చూచుట సాధ్యము కాదు. వేదాధ్యయనముచేత(గాని, చాంద్రాయణాది వ్రతములచేత(గాని గో భూ హిరణ్యాది దానములచేత(గాని ఎవ్వరును నా యీ విశ్వరూపమును గాంచలేరు.

శ్లో. భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహ మేవంవిధోఽర్జున !
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప !

54

తే.గీ. అర్థమేకాని నా రూప మవని దెలిపి
కనుగొనంగను పొందంగ గలుగుటకును
భవ్యమార్గము నిశ్చలభక్తి యొకటె
అని యెఱుంగుము శ్వేతవాహన ! కిరీట !

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! ఈ ప్రకారమైన నా యీ రూపము(దెలిసికొనుటకు, చూచుటకు యథార్థముగా పొందుటకు ఏకాగ్రమై అన్యాసక్తముకాని అచంచలమైన భక్తి యొక్కటే ముఖ్యసాధనము సుమా !

విశేషార్థము :- అనన్యమైన భక్తిచే భగవద్దర్శనము సాధ్యమని చెప్పబడు చున్నది. అట్లని వేదాదులు వ్యర్థములని కాదు. భక్తిప్రధానములైన వేదాధ్యయనాదులు ఉత్తమగతికి సాధనములని కూడ గ్రహించవలెను.

శ్లో. మత్కర్మకృ నృత్పరమో మదృక్త స్సగ్ధవర్జితః ।
నిర్వైర స్పర్శ భూతేషు య స్స మా మేతి పాణ్డవ !

55

తే.గీ. నాకు ప్రియమైన పనులె యెన్నఁడును జేసి
 నన్నె పరమ సంప్రాప్యమం చెన్ని, సకల
 బంధములు వీడి భువి నెల్ల ప్రాణులందు
 ప్రియము గలవాడె నను జేరు విజయ ! నిజము.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ఏ భక్తుడు సత్కార్యములను నా
 ప్రీతికొఱకు కావించునో, నేనే పరమగతి యని నమ్ముకొని, అన్ని
 సంసారబంధములను వదిలి, అన్ని ప్రాణులపట్ల సమానభావమును జూపునో
 అట్టి ఉత్తముడు నన్నే పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము :- భగవత్ప్రాప్తికి అనన్యభక్తియే ముక్తిసాధన మని
 విశేషాంశము.

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
 యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
 శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు
 విశ్వరూప సందర్శన యోగంబను
 పదునొకండవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

శ్లో. నమశ్శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః ।

శీతోష్ణ సుఖదుఃఖేషు నమ స్సంగవివర్జితః ॥ (12-18)

మిత్రునియందు, శత్రువునందు, మానావమానముల యందు, శీతోష్ణములయందు, నిందాస్తుతులయందును గూడ ఒకే రీతిగా మెలగువాడు, విషయాసక్తి లేక అల్ప సంతోషి, స్థిర నివాసము లేనివాడు, పరమార్థ విషయములో మాత్రము స్థిరచిత్తము కలవాడు అగు భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు సుమా !

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం ద్వాదశోఽధ్యాయః

భక్తి యోగము

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. ఏవం సతతయుక్తా యే భక్తా స్త్వాం పర్యుపాసతే ।
యే చావ్యక్షర మవ్యక్తం తేషాం కే యోగవిత్తమాః ॥

1

తే.గీ. అనిని శ్రీకృష్ణ గని పార్థు డనియె నిట్లు -
నిత్యము మనస్సు నీయందె నిలిపి భక్తి
ధ్యాన మొనరించువారొ ? కాదేని తండ్రి !
శాశ్వతుడవై యగోచర శక్తి నొప్పు
నిన్నుపాసన జేసెడి నియమవ్రతులొ ?
వీరిలో యోగ మెఱిగినవార లెవరు ?

తాత్పర్యము :- అర్జునుడు శ్రీ కృష్ణనితో ఇట్లు అనుచున్నాడు: నీచే
చెప్పబడినట్లుగా అనన్యభక్తితో ఎల్లవేళల నిన్నే ఉపాసించు భక్తులు; అట్లే
ఇంద్రియ గోచరము కాని అక్షర పరబ్రహ్మను ధ్యానించువారు-ఈ ఇటు
వర్గాలలో యోగమును బాగుగా తెలిసినవా రెవరు ?

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. మయ్యావేశ్య మనో యే మాం విత్యయుక్తా ఉపాసతే ।
శ్రద్ధయా పరయోపేతా స్తే మే యుక్తతమా మతాః ॥

2

తే.గీ. అనిని పార్థుని గని కృష్ణు డనియె నిట్లు -
 నిత్యము మనస్సు నాయందె నిలిపి మిగుల
 శ్రద్ధతోడుత నను మహాసనము నేయు
 భక్తులగు వారె భువిలోన పరమయోగు
 లని యెఱుంగుము కౌంతేయ ! వినుతశీల !

తాత్పర్యము :- నాయందే మనసు నిలిపి నిరంతర దైవచింతనాపః
 మిక్కిలి శ్రద్ధతో (గూడుకొన్నవారై ఎవరు నన్ను ఉపాసించుచున్నారో
 ఉత్తమయోగులు.

శ్లో. యే తృక్షర మనిర్దేశ్య మవ్యక్తం పర్యుపాసతే ।
 సర్వత్రగ మచిన్త్యం చ కూటస్థ మచలం ధ్రువమ్ ॥
 సంనియమ్యేద్వియగ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః ।
 తే ప్రాప్నువన్తి మా మేవ సర్వభూతహితే రతా ॥

తే.గీ. అక్షరృడ ననిర్దేశ్యృడ నవ్యయుడను
 కడక నవ్యక్షుడను నచింత్యుడను నేను
 నిర్వికారృడ నచలుడ నిత్యు డేను
 అగుటచే - నింద్రియంబుల నణచి సర్వ
 కాలములయందు సమబుద్ధిగలిగి సకల
 భూతజాలమున్ సంప్రీతి పొదల జూచు
 నట్టివారలె నను బొందునట్టి శక్తి
 గలిగి పరలెడు భక్తులు కౌరవేంద్ర !

తాత్పర్యము :- ఎవరు ఇంద్రియము లన్నిటిని బాగుగా నిగ్రహి
 సమభావముతో (గూడినవారై, పరోపకారభావనాసక్తులై, ఇంద్రియము
 అగోచరము, నిర్వికారము, అచలము, నిత్యము సర్వవ్యాపి అం
 పరబ్రహ్మమును ధ్యానించుచున్నారో వారు నన్నే పొందుదురు.

శ్లో. క్లేశోఽధికతర ప్రేషో మవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ ।
 అవ్యక్తా హి గతి ర్దుఃఖం దేహవద్భి రనావ్యతే ॥

తే.గీ. నిర్గుణోపాసనమునందు నియతముగను
మనసు నిలువదు దేహాభిమానులకును
తనర నక్షర బ్రహ్మమునందు మనసు
నిలుపు అతికష్టమౌ పార్థ ! నిశ్చయముగ.

తాత్పర్యము :- నిర్గుణ పరబ్రహ్మముపట్ల ఆసక్తిగల మనస్సుగలవారికి ప్రయాస చాల అధికముగ నుండును. ఏల ననగా నిర్గుణోపాసనామార్గము దేహాభిమానముగల వారిచేత అతికష్టముగా పొంద(బడుచున్నది.

శ్లో. యేతు సర్వాణి కర్మాణి మయి నన్వప్య మత్పరాః ।

అనన్యేవైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే ॥

6

తేషా మహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్ ।

భవామి న చిరాత్పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్ ॥

7

తే.గీ. సకల కర్మల ఫలము లొసంగి నాకే
చిత్తమును నిల్పి నాయందె చింతలేక
నన్నుపాసించి ధ్యానించుచున్న వారి
మరణ కారణ సంసార దురిత దుఃఖ
సాగరమునుండి దాటెంతు నత్పరముగ.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ఎవరు సమస్త కర్మములను నాయందే సమర్పించి, నన్నే పరమగతిగ(దలంచి, అనన్యచిత్తముతో నన్నే ధ్యానించుచు ఉపాసించుచున్నారో, నాయందే మనసు నిల్పిన అట్టివారిని మృత్యురూపమైన ఈ సంసార సముద్రమునుండి నేను శీఘ్రముగ బాగుగ లేవదీయుచున్నాను సుమా !

శ్లో. మయ్యేవ మన ఆధత్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ ।

వివశిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః ॥

8

తే.గీ. మనసు నెప్పుడు నాయందె యునిచి మేల్చి
నిశ్చలంబుగ బుద్ధిని నిలిపి నన్నె
నిరతమును ధ్యాన మొనరించి వరలు దేని
నీవు నాయందె నివసెంతు నిశ్చయముగ.

తాత్పర్యము :- నాయందే మనసును స్థిరముగా నిలుపుము. నాయందే బుద్ధిని ప్రవేశ పెట్టుము. అట్లొనర్చినయెడల నాయందే నివసించువు. సందేహము లేదు.

శ్లో. అథ చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరమ్ ।
అభ్యాసయోగేన తతో మా మిచ్ఛాస్తుం ధనంజయ !

9

తే.గీ. ఆ విధంబుగ మనసు నాయందు నిలుప
నలవి కాదేని విజయ ! యభ్యాస యోగ
మార్గమున నన్ను పొందంగ మానితముగ
యత్న మొనరింపు మయ్య వీరాధివీర !

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ఒక వేళ ఆ ప్రకారముగా మనస్సు నాయందు స్థిరముగా నిలుపుటకు నీకు శక్తి లేనిచో అభ్యాసయోగముతో నన్ను పొందుటకు ప్రయత్నించుము.

శ్లో. అభ్యాసేఽవ్యసమర్థోఽసి మత్కర్మపరమో భవ ।
మదర్థ మపి కర్మాణి కుర్వన్ సిద్ధి మవాప్స్యసి ॥

10

తే.గీ. అట్టి యభ్యాస యోగంబునందు నీకు
తగు సమర్థత లేదేని దానికొఱకు
నెతలు పడబోకు నాదు సంప్రీతికొఱకు
జేయు కర్మల జేయుచు సిద్ధి బొందు.

తాత్పర్యము :- ఈ ధ్యానాభ్యాసము చేయుట కసమర్థుడవైనచో నా సేవాకార్యము లొనర్చుటయందే తత్పరుడవు కమ్ము. నాకు ప్రీతికరములగు కర్మ లాచరించుటవలన గూడ సిద్ధి నొందెదవు.

శ్లో. అతైత దవ్యశక్తోఽసి కర్తుం మద్యోగ మాశ్రితః ।
సర్వకర్మఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్ ॥

11

తే.గీ. అట్లు గాదేని నను గూర్చినట్టి యోగ
మైన జేయు మయ్యదియు గాదేని యాత్మ
శుద్ధి సర్వ కర్మంబుల సురుచిరముగ
నలుపుచును తత్ఫలములు కృష్ణార్పణ మని
నాకె యొసగుము నీ కదే శ్రీకరమ్ము.

తాత్పర్యము :- ఒకవేళ అభ్యాసము చేయుటలోను నీవు అసమర్థుడవైనచో నాకు సంబంధించిన కర్మలు (ఫలములు) చేయుటలోనే ఆసక్తి గలవాడవు కమ్ము. అట్లే నాకొఱకు కర్మలను చేయుచున్నను నీవు మోక్షసిద్ధిని పొందగలవు.

శ్లో. శ్రేయో హి జ్ఞాన మభ్యాసాత్ జ్ఞానా ద్విసం విశిష్యతే ।
ధ్యానా త్కర్మఫలత్యాగ స్త్యాగా చ్చాప్తి రనంతరమ్ ॥

12

తే.గీ. కాన నభ్యాసమునకంటె జ్ఞానమెంతో
మేలు, దానికంటెను మఱి మేలు ధ్యాన,
మంతకంటెను కర్మసంభవ ఫలమ్ము
త్యాగ మొనరింప గల్గు చిత్తవశాంతి.

తాత్పర్యము :- అభ్యాసముకంటె జ్ఞానము శ్రేష్ఠమైనది. జ్ఞానముకంటె ధ్యానము శ్రేష్ఠమగుచున్నది. ధ్యానముకంటె కర్మఫలత్యాగము శ్రేష్ఠమైయున్నది. అట్టి కర్మఫల త్యాగమువలన శీఘ్రముగా చిత్తశాంతి లభించును.

శ్లో. అద్యేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।
నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖః క్షమీ ॥

13

సంతుష్ట స్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢవిశ్చయః ।
మయ్యర్చిత మనోబుద్ధి ర్యో మద్భక్త స్స మే ప్రియః ॥

14

తే.గీ. సకల భూతంబులందు ద్వేషంబు విడిచి
కరుణయును మిత్రభావంబు గలిగియుండి
అహము విడిచియు నోరుపు నరసి పూని
సుఖము దుఃఖము సమములంచును దలంచి

నిత్య సంతోషమున్ మనో నిగ్రహమును
దృఢతరమైన జ్ఞాన మెంతే ఘటించి
బుద్ధియున్ మది నాయందె పొందుపరచి
వెలయు యోగి యెవండో నాప్రియు డతండె.

తాత్పర్యము :- ప్రాణులన్నిటికి హితుడై దయగలిగి, మమతలేకుండ, సంతోషమును దుఃఖమును సమానముగా భావించుచు, ఓర్పు తృప్తి గలిగి, నిశ్చలచిత్తముతో అంతఃకరణమును భగవదర్చితము చేసిన భక్తుడు నాకు ప్రీయుడు.

శ్లో. యస్మాన్నో ద్విజతే లోకో లోకాన్నో ద్విజతే చ యః ।
హర్షామర్షభయోద్వేగై ర్ముక్తే య స్స చ మే ప్రీయః ॥

15

తే.గీ. జగతి గని భీతి జెందక సాగు నెవడు
జగతికిన్ భయము గలిగించం డెవండు
హర్ష రోషభయాదుల నరసి మనసు
విక్రృతి జెంద డెవండు నా ప్రీయు డతండు.

తాత్పర్యము :- తనవలన ఇతరు లెవ్వరికిని భయము గలుగనియకుండ, ఇతరు లెవ్వరిని జూచి తాను భయపడకుండ, సంతోషము, భయము, ఆగ్రహము, ఉద్రేకము మున్నగు గుణములచే వికారమును బొందని సన్న్యాసులుగ ఏ భక్తు లుందురో వారు నాకు మిక్కిలి ఇష్టులు.

శ్లో. అనపేక్ష శుచి ర్దక్ష ఉదాసీనో గతవ్యధః ।
సర్వారమ్భపరిత్యాగీ యో మద్భక్త స్స మే ప్రీయః ॥

16

తే.గీ. దేనియందు నపేక్షలు లేని మదిని
శుచియు దక్షత గలిగి ప్రస్తుతుల మనుచు
వ్యధ లడంచి యుదాసీన భావు డగుచు
నవని నాడంబరత లేక నలరునట్టి
విజ్ఞు డగు నా డెవండో నా ప్రీయు డతండె.

తాత్పర్యము :- విషయ సంబంధమైన ఏ కోరిక లేకుండ, శుచియైన వాడు, సమర్థుడు, మిత్రులయందును విరోధులయందును సమానముగా నుండువాడు, భయము లేనివాడు, సకల కర్మలను త్యజించినవాడు నయిన భక్తుడు నాకు చాల ప్రీతిని కలిగించును.

శ్లో. యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాఙ్క్షతి ।

శుభాశుభపరిత్యాగీ భక్తిమాన్ య స్స మే ప్రీయః ॥

17

తే.గీ. సంతనము లేక దుఃఖమ్ము చెంతరాక
కోరికలు లేక ద్వేషమ్ము జేరనీక
తగ శుభాశుభ కర్మల దగులకుండ
వెలయు భక్తు డెవండో నా ప్రీయు డతండె.

తాత్పర్యము :- ఎవరు తమకు ఇష్టమైనవి లభించిన సంతోషమును, లభింపకపోయిన ద్వేషమును చెందకయుందురో, విచారము నెఱుగక యుందురో, పాప పుణ్య ఫలములచే బాధ నొందని స్వభావముగలవారో అటువంటి భక్తులు నాకు మిక్కిలి ప్రీయమైనవారు.

శ్లో. సమశృతౌ చ మిత్రే చ తథా మానాపమానయోః* ।

శీతోష్ణ ముఖదుఃఖేషు సమ స్సంగవివర్జితః ॥

18

తుల్యనిద్రాస్తుతి ర్మౌనీ సంతుష్టో యేన కేనచిత్ ।

అనికేతః స్థిరమతి ర్భక్తిమా న్మే ప్రీయో నరః ॥

19

తే.గీ. శత్రు గనినను మఱియు సన్నిత్రు గనిన
మానమైనను మఱి యపమానమైన
జగతి శీతంబునైన నుష్ణంబునైన
నింద గలిగిన సంతృప్తి నొంద గనిన
వెలయుగ సమానమం చెంచి, కలిగినంత
దృష్టిపడి, నియత నివాస దీక్షలేక
స్థిరమతిన్ బుద్ధి నాయందె చెలగ జేర్చి
వెలయు భక్తు డెవండో నా ప్రీయు డతండె.

తాత్పర్యము :- మిత్రునియందు, శత్రువునందు, మానావమానములయందు, శీతోష్ణములయందు, నిందాస్తుతులయందును గూడ ఒకే రీతిగా మెలగువాడు, విషయాసక్తి లేక అల్ప సంతోషి, స్థిర నివాసము లేనివాడు, పరమార్థ విషయములో మాత్రము స్థిరచిత్తము కలవాడు అగు భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు సుమా !

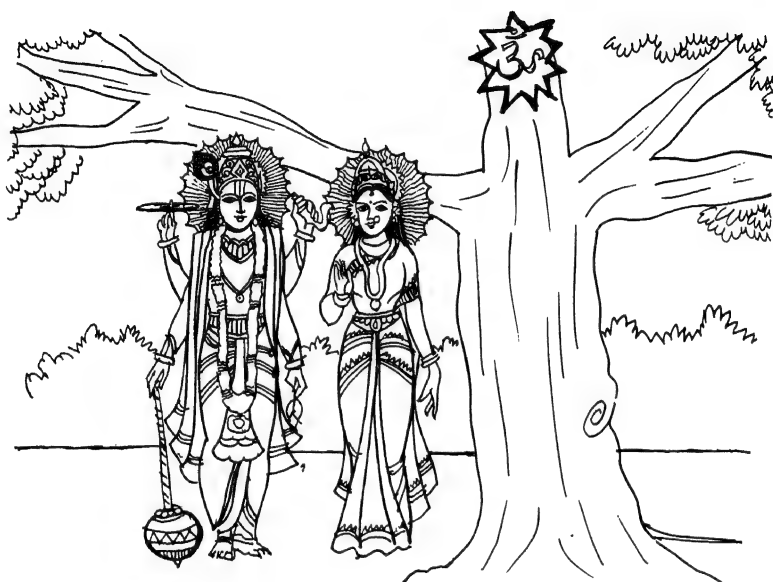
శ్లో. యే తు ధర్మామృత మిదం యథోక్తం పర్యపాసతే ।
శ్రద్ధధానా మత్యరమా భక్తా స్తేఽతీవ మే ప్రియాః ॥

20

తే.గీ. చెలగ నతిశ్రద్ధతోడ నే జెప్పినట్టి
ధర్మ సారామృతము దీని దప్పకుండ
నాచరించుచు గ్రోలుచు నలరునట్టి
విజ్ఞుడగు నా డెవండో నా ప్రియు డతండె.

తాత్పర్యము :- ధర్మమనెడి అమృతానికి సారమైన నా యీ బోధను ఎవరు శ్రద్ధతో విని, నేనే పరమపదమని భావించి, నేను జెప్పిన విధముగ సేవింతురో అట్టి భక్తులే నాకెంతో ప్రియమును గలిగింతురు.

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు
భక్తియోగంబును
పండ్రెండవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

శ్లో. ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్వన్నాదీ ఉభా వపి !
వికారాంశ్చ గుణాంత్యైవ విద్ధి ప్రకృతినంభవాన్ ॥ (13-20)

ఓ అర్జునా ! ప్రకృతిని, పురుషుని ఉభయులను 'ఆది' అనునది
లేనివారినిగా తెలిసికొనుము. మనస్సు మొదలైనవాటి వికారములను,
త్రిగుణములను ప్రకృతివలన గలిగినవిగా ఎఱుగుము.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం త్రయోదశోఽధ్యాయః

క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగ యోగము

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. ప్రకృతిం పురుషం చైవ క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞ మేవ చ ।
ఏత ద్వేదితు మిచ్ఛామి జ్ఞానం జ్ఞేయం చ కేశవ !

1

తే.గీ. అనిని శ్రీకృష్ణ! గాంచి యర్జునుడు పలికె
ప్రకృతి యన నెద్ది ? పురుషుడన్ వా డెవండు ?
తనర క్షేత్రం బదెద్ది ? క్షేత్రజ్ఞు డెవడు ?
జ్ఞాన మెది ? జ్ఞేయ మెయ్యది ? నరసింహాక్ష !
తెలియ గోరితి కేశవ ! తెలుపు మయ్య.

తాత్పర్యము :- ఓ కేశవా ! ప్రకృతి అనగా ఏమో, పురుషుడెవడో, క్షేత్ర మనగా ఏమిటో, క్షేత్రజ్ఞుడని ఎవరిని చెప్పెదరో, జ్ఞానము, జ్ఞేయము అని దేని నందురో నాకు వివరముగా తెలియజేయుము.

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. ఇదం శరీరం కాస్తేయ ! క్షేత్ర మిత్యభిధీయతే ।
ఏత ద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విధః ॥

2

తే.గీ. అనిన కాంతేయు గని కృష్ణ డనియె నిట్లు
ఈ శరీరమె క్షేత్రమౌ నిది యెఱింగి
నట్టివానినె క్షేత్రజ్ఞు డని వచింతు
తత విదులెన జాను లుతములు పార !

తాత్పర్యము :- ఓ కౌంతేయ! మనకు కనబడునట్టి ఈ దేహము, క్షేత్ర మందురు. ఈ శరీరమును స్వాభావికమైన లేక గురూపదేశజ్ఞానమువలన దేహము తనకంటె వేఱయిన దని తెలిసికొనగలిగినవా, 'క్షేత్రజ్ఞుడ'ని తత్వజ్ఞులు చెప్పుదురు.

శ్లో. క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత !
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయో ర్జ్ఞానం య త్తజ్ఞానం మతం నమః ॥

తే.గీ. సకలమౌ శరీరములు బ్రహ్మముగను
తనరుచుండెడి నట్టి క్షేత్రజ్ఞు డేనె
తరచి క్షేత్రము క్షేత్రజ్ఞు నరసి తెలుపు
దానినే జ్ఞాన మని నేను దలతు పార్థ !

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! అన్ని ప్రాణికోట్ల శరీరములలోను ఉండె క్షేత్రజ్ఞుడను నేనే నుమా ! క్షేత్ర-క్షేత్రజ్ఞులను గ్రహించగలిగెడి జ్ఞానమే నా ఇష్టమైన జ్ఞానము.

శ్లో. తత్క్షేత్రం యచ్చ యాద్యక్ష యద్వికారి యతశ్చ యత్ ।
స చ యో యత్ప్రభావశ్చ తత్సమాపేన మే శృణు ॥

తే.గీ. ఎంచ క్షేత్రం బదేది యదెట్టి దగును
తద్వికారము లెవి తదుత్పత్తి యేమి ?
వరల క్షేత్రజ్ఞు డెవ్వ డవ్వాని శక్తి
ఎట్టిదో తెల్పెదను విను మీవు విజయ !

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! క్షేత్రమును గురించి, దాని స్వభావమును గురించి, అది చెందెడి వికారములను గురించి, దాని ఉత్పత్తికి గ కారణములను గూర్చి తెలిసిన తదుపరి, క్షేత్రజ్ఞుని గూర్చి, మఱియు క్షేత్రజ్ఞుని శక్తి ప్రభావమును గూర్చి సంగ్రహముగా నీకు తెలియజేయుదును.

శ్లో. ఋషిభి ర్బహుధా గీతం ఛన్దోభి ర్వివిధైః పృథక్ ।
బ్రహ్మనూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భి ర్వివిశ్చితైః ॥

5

తే.గీ. వరవసిష్ఠాది ఋషులచే బహువిధముల
వేదములచేత వేర్వేలు విధములుగను
సంశయ విదూరముగ యుక్తి సంహితముగ
బ్రహ్మనూత్ర పదంబుల బలుక బడిన
వరవిశేషము లివి శ్రద్ధ నెఱుగు మయ్య.

తాత్పర్యము :- ఈ క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగము ఋషులచే బహు
విధములుగా(బలుకబడినది. ఇదియే వేదాలచే వేలు వేలు రీతులుగా(
గీర్తింపబడినది. బ్రహ్మ నూత్రములు దీనినే యుక్తి యుక్తముగా,
నిస్సంశయముగా వివరించియున్నవి.

విశేషార్థము :-ఈ క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగము శ్రీకృష్ణుని స్వకపోలకల్పితము
గాదు. శ్రుతి, స్మృతి, మీమాంసా శాస్త్రముల ప్రమాణముగా(గల
విషయమును పరమాత్మ వివరించుచున్నాడు.

శ్లో. మహాభూతా న్యహఙ్కారో బుద్ధి రన్యక్త మేవ చ ।
ఇన్ద్రియాణి దృశైకం చ పంచ చేన్ద్రియ గోచరాః ॥

6

ఇచ్చాద్వేష స్పృఖం దుఃఖం పఙ్చాత శ్చేతనా ధృతిః
ఏతత్క్షేత్రం సమాసేన సవికార ముదాహృతమ్ ॥

7

తే.గీ. పంచభూతములున్ మూల ప్రకృతి బుద్ధి
జ్ఞాన కర్మేంద్రియములు మనస్సు మఱియు
శబ్దమున్ రూపరసగంధ స్పర్శములును
కన నహంకార మిచ్చ దుఃఖము సుఖము
ధృతియు ద్వేషము మఱియును తెలివియున్న
వీనియందున గలిగెడు వికృతు లెల్ల
క్షేత్ర మని చెప్పబడును సంక్షిప్తముగను.

తాత్పర్యము :- పంచభూతములు (5), అహంకారము, బుద్ధి, మాయ - అని ఎనిమిది విధములైన ప్రకృతి, దానితో (బాటు జ్ఞాన కర్మేంద్రియములు (5+5), మనస్సు శబ్దాది విషయములు, ఇచ్చ, ద్వేషము, సుఖము, దుఃఖము, స్థూలములగు దేహేంద్రియములు, అంతఃకరణ చైతన్యము, ధైర్యము- ఇదంతయు వికారములతో (గూడిన క్షేత్రమని చెప్పుచుందురు.

విశేషార్థము :- 'అవ్యక్తము' అనగా ఈశ్వరమాయ. సాక్షి (జీవాత్మ)కి తెలియ(బడెడి అన్ని విషయములు కలిపి 'క్షేత్రము' అన(బడును.

శ్లో. అమానిత్వ మదమృత్వ మహింసా షాన్తి రార్జవమ్ ।
ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్య మాత్మవినిగ్రహః ॥ 8

ఇన్ద్రియార్థేషు వైరాగ్య మనహంకార ఏవ చ ।
జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ॥ 9

అనక్తి రనభివ్యక్తః పుత్రదారగృహోదిషు ।
నిత్యం చ నమచిత్తత్వ మిష్టానిష్టాపపత్తిషు ॥ 10

మయి చానన్యయోగేన భక్తి రవ్యభిచారిణీ ।
వివిక్తదేశసేవిత్వ మరతి ర్జననంనది ॥ 11

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ ।
ఏతద్ జ్ఞాన మితి ప్రోక్త మజ్ఞానం యదతోఽన్యథా ॥ 12

తే.గీ. ఆత్మ సంస్తుతి విడనాడి యవనిలోన
డంబ మెఱుగక ఋజు స్వభావంబు గలిగి
నహనము నహింస స్థైర్య శౌచములు మఱియు
ఘనత గురుసేవ యాత్మ నిగ్రహము గలిగి
విషయ సుఖములపై వాంఛ వీడియుంట
తగ నహంకార మదిలేక తనరుచుంట
జనన మరణ జరావ్యాధి జనిత దుఃఖ
దోషము లెఱుంగకుండ సంతృప్తినుంట
దేనియందును నానక్తి బూనకుంట

ఆలు బిడ్డలు మడులు గృహంబులందు
 నెపుడు బంధమ్ము పడకుండ నిష్టమైన
 మఱి యనిష్టమె కలిగిన మనసునందు
 సమముగా నెంచి జీవించు జాలుచుంట
 అన్నిటికి నన్నె గతి యని యెన్నియుంట
 ఆప దెట్టిది వచ్చినవైన గాని
 నిశ్చలంబగు భక్తి రాణించు చుంట
 విజన మగుచోట నుండుట, సజన్మైన
 తావులందుండ గోరక తనరుచుంట
 ఎందు నధ్యాత్మ సుజ్ఞానమందు మనసు
 జారిపోనీక తత్త్వసుజ్ఞానమునను
 కలుగు లాభంబు నెఱుంగంగ గలుగు నదియె
 జ్ఞాన మగు, నన్య మెల్ల నజ్ఞాన మగును.

తాత్పర్యము :- 8. ఆత్మస్తుతి లేకుండుట, గర్వము లేకపోవుట, సరళ స్వభావము, ఓర్పు, కుటిలత లేని నిర్మలమైన మనస్సు, మోక్షమును పొందవలెనను స్థిరమగు భావమును కలిగియుండవలెను.

9. శబ్దాది విషయములపట్ల వైరాగ్యభావము కలిగియుండుట, అహంకారము కొంచెముకూడ లేకపోవుట, పుట్టుట, గిట్టుట, ముసలితనము, దుఃఖము మున్నగువానిలోని దోషమును తెలిసికొని మనసును దేనితోను బంధింపబడకుండ (అనంగముగా) ఉంచుకొనుట ముఖ్యమైన కర్తవ్యము.

10. ఇల్లు, భార్య, పుత్రులు మున్నగు ప్రపంచ వ్యవహార విషయముల పట్ల ధ్యాసలేకుండుట, మనస్సులో విషయ సుఖములపట్ల ఆసక్తి లేకపోవుట సుఖసంతోషముల సమానభావమును కలిగియుండుట ముఖ్యమైనవి.

11. సంసారము ఏ మాత్రము లేని జ్ఞాన శూన్యమైన పామరుల సమూహములో దిరుగకుండ ఉండుట, ఈశ్వరుడైన నాయందు నిశ్చల భావముతో 'నన్నే గతి'యని నమ్ముకొనియుండుట, ఏకాంత ప్రదేశములో నన్ను కొలుచుట ముఖ్యముగా నున్నవి.

12. ఎల్లప్పుడు ఆత్మ సంబంధమైన జ్ఞానమును తెలిసికొనుటకు యత్నించుట, మోక్షమందే దృష్టి నుంచి జ్ఞానమును సంపాదించుట జ్ఞానసాధనము అని చెప్పబడుచున్నది. పైన చెప్పిన వాటికంటె భిన్నములైన వన్నియు అజ్ఞాన మని చెప్పబడును.

విశేషార్థము :- పురుషార్థ సముపార్జనకు త్రేత త్రేతజ్ఞ విభాగ విజ్ఞానము ముఖ్యమని తెలిసి ఆ జ్ఞానమును పొందుటకు ఇరువది సాధనములు వివరింపబడినవి. ఈ గుణములను అలవలించుకొన్నవాడు త్వరలో మోక్షమును పొందగలవాడు. లేనివాడు జనన మరణ రూపమైన సంసారములో ఓలలాడుచుండును. 'త్రేతము' - పాలము అనుకొనినచో 'త్రేతజ్ఞుడు' యజమాని అని అర్థము చేసికొనవలెను. దేహము వేఱు, జీవుడు వేఱు-అని అర్థము.

శ్లో. జ్ఞేయం యత్ర త్ప్రవక్ష్యామి యజ్ఞాత్వాఽమృత మశ్నుతే ।

అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్త్వాన దుచ్యతే ॥

13

తే.గీ. ఏది జ్ఞేయమో విను మోయి - యేది యెఱిగి
అమృతమను మోక్షసంపద నందుకొనునా
ఆదిలేనిది నిరతిశయంబునైన
దరయ సదసత్యదార్థంబునైన గాని
దేదో యదే జ్ఞేయ మగు బ్రహ్మ మిదియె పార్థ !

తాత్పర్యము :- దేనిని తెలిసికొనిన మోక్షము కలుగునో అటువంటి దానిని చెప్పుచున్నాను. ఉత్పత్తి యేదో తెలిసికొనలేని ఆ బ్రహ్మమే జ్ఞేయము. అదే 'సత్' అని, 'అసత్' అని కూడ చెప్పబడుచున్నది.

విశేషార్థము :- తప్పక తెలిసికొనవలసిన వస్తు వొకటి ఉన్నది. అది సదసద్విలక్షణము, ఉత్పత్తి రహితమైన పరబ్రహ్మము దానిని తెలిసికొనిన జనన మరణ రూపమైన సంసారమునుండి ముక్తి కలుగునని భావము.

శ్లో. సర్వతః పాణిపాదం తత్సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్ ।

సర్వతః శ్రుతిమ ల్లోకే సర్వ మావృత్య తిష్ఠతి ॥

14

తే.గీ. తితనర నంతట పాణి పాదమ్ము లొప్పి
కనులు శిరసులు మఱియు ముఖంబు అన్ని
యెడలనుం గల్గి కర్ణము లెల్ల యెడల
గలిగి యా బ్రహ్మ మది యొప్పు గదలకుండ.

తాత్పర్యము :- అటునంటి బ్రహ్మవస్తువు లోకమంతట కాళ్ళు, చేతులు కలదై, అంతట నేత్రములు, చెవులు, శిరసు కలదై సర్వత్ర వ్యాపించియుండును.

శ్లో. సర్వేంద్రియ గుణాభాసం సర్వేంద్రియ వివర్జితమ్ ।

అనక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ ॥

15

తే.గీ. ఇంద్రియంబులు లేక సర్వేంద్రియముల
గుణములను ప్రకాశింప జేయును కిరీటి !
దేని నంటక సర్వము దానె బూను
గుణముల ననుభవించు నిర్గుణియె యయ్యు.

తాత్పర్యము :- జ్ఞానేంద్రియములయొక్కయు, కర్మేంద్రియముల యొక్కయు గుణములచే ప్రకాశించుచుండును. కాని, అది సర్వేంద్రియ వివర్జితము. దేనిని అంటకుండగనే సర్వమును భరించునట్టిది. త్రిగుణములతో గూడి ఉండకయే ఆ గుణముల కార్యములైన సుఖ దుఃఖములకు, మోహమునకు సాక్షిగా ఉండును.

శ్లో. బహి రస్తశ్చ భూతానా మచరం చర మేవ చ ।

మాత్మత్వా త్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాన్తికే చ తత్ ॥

16

తే.గీ. లలి చరాచర భూతజాలంబుయొక్క
వెలువలను లోపలను నుండి వెలుగు నిద్ది
తనర జంగమ స్థానరాత్మకమునగుచు
నూత్నమై కానబడకుండ చూడ్కులకును
అంది యందక నొప్పు బ్రహ్మంబు సుమ్ము.

తాత్పర్యము :- అట్టి పరబ్రహ్మ స్వరూపము చరాచర రూపమైన ఈ ప్రపంచములో ప్రాణులన్నింటికి లోపల వెలుపల వ్యాపించియుండును. సూక్ష్మ రూపములో ఉండుటచేత అది కంటికి కనిపించదు. కేవలము పండితులకు మాత్రమే గోచర మగును. అజ్ఞానులు దాని స్వరూపమును తెలిసికొనజాలరు.

శ్లో. అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్త మివ చ స్థితమ్ ।

భూతభర్త చ తద్జ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ ॥

17

తే.గీ. అలర నవిభక్త మయ్యు భూతాళియందు

తగ విభక్త మట్లాప్తి భూతముల నెల్ల

పుట్టుగా జేసి పోషించి గిట్టు జేసి

వరగ బుట్టించు సత్పరబ్రహ్మ మిద్ది.

తాత్పర్యము :- ఆ పరబ్రహ్మము సర్వభూతములలోను వ్యాపించి యుండి అంటనట్లుగా ఉండి, వేఱుగా ఉండి అభిన్నముగా తోచును. సృష్టి కాలములో అన్ని భూతములను సృష్టించుచు, స్థితికాలములో పెంచుచు, ప్రళయ కాలములో నశింపజేయు స్వభావము గలదై యుండును. పరబ్రహ్మముయొక్క ఈ స్వరూపము తెలిసికొనదగినది.

శ్లో. జ్యోతిషా మపి తజ్జ్యోతి స్తమనః పర ముచ్యతే ।

జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య ధిష్ఠితమ్ ॥

18

తే.గీ. జ్యోతు లన్నింటికిని పరంజ్యోతి యిద్ది

అంధకారంబు నావల నలరు నిద్ది

తెలియదగు పొంద దగు జ్ఞానబలమువలన

సకల జీవుల వెలుగు ప్రశస్త దివ్య

భానురంబగు సత్పరబ్రహ్మ మిద్ది.

తాత్పర్యము :- ఆ పరబ్రహ్మముయొక్క తేజస్సు జ్యోతులన్నిటికి జ్యోతి. జ్ఞానఫలముగా జెప్పబడిన పరబ్రహ్మము. ఇరువది గుణములచే తెలియబడు జ్ఞానము. ఈ మూడును అన్ని ప్రాణుల హృదయములలోను తెలియబడును.

ఇతి శ్రేతం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః ।
మద్భక్త ఏత ద్విజ్ఞాయ మద్భావా యోపపద్యతే ॥

19

1. శ్రేతమున్ మఱి జ్ఞానమున్ జ్ఞేయములను
చెప్పితిని నేను నీకు సంక్షిప్తముగను
ఇది యెఱింగిన నా భక్తు డింపుమీర
నన్ను బొందంగ నర్హుడౌ నన్ని విధుల.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! ఈ ప్రకారముగా శ్రేతము, అట్లే జ్ఞానము, సము(గూడ సంక్షేపముగా(జెప్పబడినవి. నా భక్తుడు వీని నెఱింగి త్సమును (నాలో ఐక్యమును) పొందుటకు అర్హుడగుచున్నాడు.

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్వదాదీ ఉభా వపి ।
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతినంభవాన్ ॥

20

1. ప్రకృతి పురుషులనాదులన్ భావ మెఱిగి
గుణ వికారము లరసి పేర్కొనగ ప్రకృతి
వలననే బుట్టినవి యని తెలిసికొనుము
దివ్య శస్త్రాస్త్రతేజ ! కుంతీ సుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ప్రకృతిని, పురుషుని ఉభయులను 'ఆది' నది లేనివారినిగా తెలిసికొనుము. మనస్సు మొదలైనవాటి వికారములను, గుణములను ప్రకృతివలన గలిగినవిగా ఎఱుగుము.

కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతి రుచ్యతే ।
పురుష స్సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతు రుచ్యతే ॥

21

1. ప్రకృతి యను నదె కార్య కారణములకును
హేతువని చెప్పఁగా(బడు నాతతముగ
సుఖము దుఃఖము ననుభవించుటకు పురుషు
డరయ కారణ మని నీవు నెఱుగు మోయి !

తాత్పర్యము :- కార్యకారణములను కలుగునట్లు చేయుటలో ప్రకృతియే హేతునని, సుఖదుఃఖములను అనుభవించుటలో పురుషుడే హేతునని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో. పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుజ్కే ప్రకృతిజా న్గుణాన్ ।
కారణం గుణనజ్గోఽన్య నదన ద్యోవిజన్మను ॥

22

తే.గీ. ప్రకృతియందున నున్నట్టివాడు పురుషుడుగుట
ప్రకృతి సంబంధమైనట్టి గుణములనుభవించుచు నున్నాడు, తనర నట్లు
ప్రకృతి గుణములయం దనురక్తు డగుట
జగతి గను నుత్కృష్ట నికృష్ట జన్మములను.

తాత్పర్యము :- ప్రకృతియందున్నవాడై పురుషుడు అనగా జీవుడు ప్రకృతివలన బుట్టిన సుఖదుఃఖాది గుణములను అనుభవించుచున్నాడు. ఆయా గుణములతోడి కూడికయే ఈ జీవునకు ఉత్తమ, అధమ జన్మము లెత్తుటకు హేతువై యున్నది.

శ్లో. ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః ।
పరమాత్మేతి చాప్యక్తే దేహేఽస్మి న్పురుషః పరః ॥

23

తే.గీ. పరమపురుషుడు దేహమం దిరవుకొనుచు
భర్తయై భోక్తయై మహేశ్వరుడునగుచు
జగతి ననుమోదకుం డౌచు సాక్షి యగుచు
పరగ బరమాత్ము డని చెప్పబడును పార్థ !

తాత్పర్యము :- పురుషుడు శరీరమందున్నప్పటికిని శరీరముకంటె వేరైన వాడును, సాక్షిభూతుడును, అనుమతించువాడును, భరించువాడును, అనుభవించువాడును, పరమేశ్వరుడును, పరమాత్మయు అని చెప్పబడుచున్నాడు.

శ్లో. య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణై స్సహ ।
సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే ॥

24

తే.గీ. ప్రకృతి పురుషుల నిట్టు లెవ్వఁ డెఱుంగు
పరగ నెందున్నఁ గాని యప్పురుషు డెలమి
మరల జన్మంబు నొందఁ డుర్వరను విజయ !
ముక్తి జెందును బంధ విముక్తు డగును.

తాత్పర్యము :- ఎవ్వఁడు ఈ ప్రకారముగా పురుషుని (ఆత్మను) గుణములతో, గూడిన ప్రకృతిని తెలిసికొనుచున్నాడో అత డే విధముగా నున్నప్పటికిని మఱల జన్మింపఁడు.

శ్లో. ధ్యానేనాత్మని వశ్యమి కేచి దాత్మాన మాత్మనా ।
అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే ॥

25

తే.గీ. ఆత్మయందున పరమాత్ము నాత్మచేత
నెమ్మిఁ గొందఱు గాంతు ధ్యానమ్ముచేత
కర్మయోగాన గొందఱు గాంతు మఱియు
గాంతు కొందఱు సాంఖ్యయోగాన పార్థ !

తాత్పర్యము :- ఆత్మను కొందఱు శుద్ధమైన మనస్సుచే ధ్యానయోగము ద్వారా తనయందు సాక్షాత్కరించుకొనుచున్నారు. అట్లే కొందఱు సాంఖ్యయోగముతోను, మఱి కొందఱు కర్మయోగముతోను చూచుచున్నారు.

శ్లో. అన్యే త్వేన మజానంతః శ్రుత్వాఽన్యేభ్య ఉపాసతే ।
తేఽపి చాతితర వ్యేవ మృత్యుం శ్రుతివరాయణాః ॥

26

తే.గీ. ఈ విధంబుగ పరమాత్ము నెఱుంగలేని
జనులు గురుజనుల యుపదేశములు పొంది
చేయుదు రుపాసనల నట్లు చేసి నట్టి
వారును జయింతు మృత్యువున్ పొందుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- ఓ పాండుకుమారా ! మఱికొందఱు పై విధముగా, దెలిసికొనజాలనివారై ఇతరులవలన విని ఉపాసించుచున్నారు. శ్రవణతత్పరులైన అఱివారు గూడ ముఱురూపమైన ఈ సంసారమును గూర్చును నున్నా !

శ్లో. యావత్సంజాయతే కింశ్చ త్సత్త్వం స్థావరజంగమమ్ ।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగా తద్విద్ధి భరతర్షభ !

2

తే.గీ. ధరణి స్థావరజంగమాత్మకము లైన
సకలపస్తు సమూహము నవ్యసాచి !
ప్రకృతి పురుషుల కలయికవలన బుట్టు
చున్నదని నీ వెఱుంగు మీ యుజ్జ్వలముగ.

తాత్పర్యము :- భరతవంశ శ్రేష్ఠుడనైన ఓ అర్జునా ! ఈ ప్రపంచము
స్థావర జంగమాత్మకమైన పదార్థము ఏది పుట్టుచున్నదో అది యంతయు
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల కూడికవలననే కలుగుచున్నదని తెలియుము.

శ్లో. సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్ ।
వినశ్యత్సవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥

4

తే.గీ. సకల భూతములం దుండ జాలు వాని
భూతజాలము నశించిపోయె నేని
నాశ మొందక వెల్లుచున్నట్టి వాని
వరలు పరమేశ్వ డనుచు భావంబునందు
దలచువాడె పో సత్య సంద్రష్ట యౌను.

తాత్పర్యము :- అన్ని భూతములలోను సమముగా నుండుచు
నశించినను సరే నశింపకుండ నిశ్చయముగా నుండు పరమాత్మను ఏ
చూచుచున్నాడో, వాడే సమ్యగ్దర్శనము గలిగినవాడు.

శ్లో. సమం పశ్యన్తి సర్వత్ర సమవస్థిత మిశ్వరమ్ ।
స హి సత్సాత్మానాఽఽత్మానం తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥

తే.గీ. సకల జీవులయందును సమముగాను
అలరువానిగ బరమేశ్వ దలచువాడు
చెలగ దనచేత తన్ను హింసించుకొనడు
కాన పరమపదమగు మోక్షమును బొందు.

తాత్పర్యము :- ఓ పార్థా ! సర్వభూతములపట్లను సమానముగా పరమేశ్వరుని జూచినవాడు తన్ను తనచే హింసించుకొనడు. ఆ కారణమువలన ఉత్కృష్టమైన ముక్తి ఫలమును పొందుచున్నాడు.

శ్లో. ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః ।
యః పశ్యతి తథాఽఽత్మాన మకర్తారం న పశ్యతి ॥

30

తే.గీ. ప్రకృతిచేతనె నకల కర్మములు గలుగు
నేను దానికీ గర్తను గానటంచు
ఆత్మ నెవ్వఁడు భావించునట్టి వాడె
నురుచిరోన్నత సందర్శి మకృతి యతడె.

తాత్పర్యము :- కర్మ లన్నియు కూడ ప్రకృతివశముతో (గలుగుచున్నవి. కాని, తాను వానికి కర్తను గానని అన్నివిధముల నిర్వికార పరబ్రహ్మను ఎవడు తెలిసికొనుచున్నాడో ఆతడే నిజమైన ద్రష్ట అని యర్థము.

శ్లో. యదా భూత పృథ గ్భావ మేకస్థ మనుపశ్యతి ।
తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా ॥

31

తే.గీ. వివిధ భూత ప్రపంచంబు వెలయు నొక్క
దానియందున ననియును తనర నద్ది
ఆత్మవలననె విస్తారమైన దనియు
అరసి తెలిసినవాడు బ్రహ్మమును బొందు.

తాత్పర్యము :- రకరకములైన భూతములను (ప్రాణులను) స్వస్వరూపమైన ఆత్మరూపమందున్న వానినిగా (దెలిసికొనువాడు సర్వ వ్యాపకమైన బ్రహ్మముయొక్క భావమును పొందుచున్నాడు.

శ్లో. అనాదిత్వా నిర్గుణత్వా త్వరమాత్మాఽయ మవ్యయః ।
శరీరసోఽపి కౌవేయ ! న కరోతి న లిపతే ॥

32

తే.గీ. అవ్యయుం డయి నిర్గుణుడై యనాది
 మైన పరమాత్మ ప్రాకృతమా శరీర
 నుండు నుండియు చేయ దెయ్యదియు కర్మ
 కాన నే కర్మ ఫలముచే గాని తాను
 అంటగా బడ బోడు పార్థా ! గ్రహించు.

తాత్పర్యము :- పరమ పురుషుడు పరమాత్మ స్వరూపమున శరీర
 నుండుండి కూడ, అవ్యయుడు, అనాది పురుషుడు, నిర్గుణుడు,
 నిర్వికారుడు - అగుటచే కర్మలను తాను చేయడు. వానివలన గలుగు దోషము
 తాతని నంటుకొనవు.

శ్లో. యథా సర్వగతం సౌఖ్యై దాకాశం నోపలిప్యతే ।
 సర్వత్రావస్థితో దేహీ తథాఽఽత్మా నోపలిప్యతే ॥

33

తే.గీ. ఆకాశము సర్వగతమైన దయ్యు నద్ది
 సూక్ష్మ మగుటచే నెద్దాని సోక నట్లు
 సకల దేహాలలోన బ్రశస్తముగను
 నలరుచుండియు పరమాత్మ యంటకుండు.

తాత్పర్యము :- అంతట వ్యాపించియున్నప్పటికిని ఆకాశము సూక్ష్మ
 రూపములో నుండుటచేత దేనిని గూడ సోకదు. అట్లే పరమాత్మ కూడ
 అన్ని దేహములలో నున్నప్పటికిని శరీరమును అంటియుండదు.

శ్లో. యథా ప్రకాశయ త్యేకః కృత్స్నం లోక మిమం రవిః ।
 క్షేతం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత !

34

తే.గీ. సూర్యు డొక్కడు మిగుల భాసురముగాగ
 సకల లోకాలకున్ ప్రకాశములు నింపు
 అటులే క్షేత్రజ్ఞుడౌ పరమాత్మ యొకడై
 సకల దేహాలకున్ ప్రకాశం బొనర్చు.

తాత్పర్యము :- సూర్యు డొక్కడే సకల జగముల నే విధముగా
 ప్రకాశింపజేయునో ఆ విధముగానే పరమాత్మ పరాపర ప్రకృతి ద్వంద్వముతో
 గూడిన యీ శరీరమును ప్రకాశింపజేయును.

విశేషార్థము :- ఆత్మయొక్క ఏకత్వము అట్లే నిర్వికారత్వము ఇందు వివరింపబడినది.

శ్లో. క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయో రేవ మన్తరం జ్ఞానచతుషా ।
భూతప్రకృతిమోక్షం చ యే విదు ర్వాన్తి తే పరమ్ ॥

35

తే.గీ. ప్రకృతి పురుషుల భేదమున్ స్పష్టముగను
భూత తతికి సంబంధించి పాలుచు ప్రకృతి
బంధములనుండి తొలగు నుపాయములను
జ్ఞాన దృష్టిని దెలియంగ సాగువారు
మోక్ష సామ్రాజ్యమును మేల్చి పొందగలరు.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ఈ విధముగా క్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞుల విభాగమును (ప్రకృతి పురుషులయొక్క లక్షణములను) ప్రకృతియొక్క మాయాశక్తి నుండి తప్పించుకొనగలుగు ఉపాయమును జ్ఞానదృష్టివే దెలిసికొనగలుగువారు ముక్తిని పొందుదురు.

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు
క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగయోగంబును
పదమూడవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

శ్లో. బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాఽహ మమృత స్యావ్యయన్య చ ।
శాశ్వతన్య చ ధర్మన్య సుఖ స్యైకాన్తికన్య చ ॥ (14-27)

వాశనము లేనిది, వికార రహితము, శాశ్వతమునైన జ్ఞాన
యోగముచే పొందగలగిన ఆనందము నిత్యముగా గలిగినదియు నగు
పరమాత్మకు ప్రత్యగాత్మనగు నేనే ఆధారమైయున్నాను.

ప్రత్యగాత్మనగు నాకును, పరమాత్మయగు బ్రహ్మమునకును
భేదము లేదు.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం చతుర్దశోఽధ్యాయః

గుణత్రయ విభాగ యోగము

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. పరం భూయః ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం జ్ఞాన ముత్తమమ్ ।
యద్జ్ఞాత్వా మునయః సర్వే పరాం సిద్ధి మితో గతాః ॥

1

తే.గీ. దేని నెఱుగుటచే మునుల్ దివ్యమైన
సన్నుతోత్కృష్టమైనట్టి జ్ఞానసిద్ధి
నండ గలిగిరొ, జ్ఞానంబు లన్నిటికీని
శ్రేష్ఠమైనట్టి జ్ఞానంబు చెలగ నెదియొ
తెలిపెదను నేను వినుము కుంతీనుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- జ్ఞానములలో కెల్ల ఉత్తమమైన జ్ఞానమును మరల
చెప్పుచున్నాను, వినుము. మును లందఱు ఈ జ్ఞానమును తెలిసికొని ఈ
దేహమును విడచిన పిమ్మట ఉత్కృష్టమైన మోక్షమును పొందుదురు.

శ్లో. ఇదం జ్ఞాన ముపాశ్రిత్య మమ సాధర్య మాగతాః ।
సర్గేఽపి నోపజాయంతే ప్రలయే న వ్యథన్తి చ ॥

2

తే.గీ. సర్వతోత్కృష్టమైన యీ జ్ఞానమునను
మత్సమానస్థితిం బొంది మానితముగ
సృష్టి కాలమునను జన్మ జెండ బోరు
ప్రళయ కాలమునందును వ్యథను పడరు.

తాత్పర్యము :- నేను చెప్పబోవు జ్ఞానమును ఆశ్రయించి ఎంతోమంది నన్ను చేరుకొన్నారు. అట్టివారు సృష్టిలో మరల జన్మము నెత్తరు. ప్రళయ కాలములో గూడ వారి కెట్టి వికారమును కలుగనే కలుగదు.

శ్లో. మమ యోని ర్మహా భృహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధా మ్యహమ్ ।
సమృవః సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత !

3

తే.గీ. వరలగా గొప్పదొ మూల ప్రకృతి నాదు
భూత సృష్టికే కారణభూత మగును
అందు నా యంశ మిడ గానె యఖిల ప్రాణీ
కోటి యుత్పత్తి జరుగు నిక్కువము గాగ.

తాత్పర్యము :- త్రిగుణాత్మకమైన ప్రకృతి నా మాయా రూపము. ఈ సృష్టి యంతటికిని ప్రకృతియే కారణము. ఆ సృష్టి నంతను కలిగించు బ్రహ్మ పుట్టుకకు కారణమైన బీజమును ప్రకృతియందే యుంచుచున్నాను. ఆ విధముగా సమస్త ప్రాణులు కూడా ఉద్భవించుచున్నవి.

శ్లో. సర్వయోనిషు కౌన్తేయ మూర్తయ సృమృవన్తి యాః ।
తాసాం బ్రహ్మ మహా ద్యోని రహం బీజప్రదః పితా ॥

4

తే.గీ. సకల యోనులయందును సంభవించు
వలువిధ శరీరములకును ప్రకృతి తల్లి
నేను బీజప్రదుండనై నెగడుచుంట
తండ్రి నౌదును నే నని తలచుకొనుము.

తాత్పర్యము :- ఓ కౌంతేయ ! ప్రాణులకు (చరాచరములకు) అన్నిటికిని మాయాశక్తియైన ప్రకృతియే తల్లి. వాటికంతయు పుట్టుక నిచ్చు తండ్రిని నేను.

శ్లో. సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతినమృవాః ।
నిబద్ధన్తి మహాబాహో దేహీ దేహీన మవ్యయమ్ ॥

5

తే.గీ. అవ్యయుండైన దేహస్థుడైన యాత్మ
నలర ప్రకృతి సంభవమైన యట్టి త్రిగుణ
ములగు సత్య రజ స్తమంబు లవి చూచి
బలిమి బంధించుచున్నవి పాండుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- త్రిగుణములు ప్రకృతి మాయవలన బుట్టుచున్నవి. శరీరములో అవ్యయమై యున్న ఆత్మను ఈ మూడు గుణములును బంధించి మఱల పుట్టుటకు గారణము లగుచున్నవి.

శ్లో. తత్ర సత్యం నిర్మలత్వా తృకాశక మనామయమ్ ।
సుఖసङ్గేన బద్ధాతి జ్ఞానసङ్గేన చానఘ ॥

6

తే.గీ. అందు సత్యము నిర్మలమైన దగుట
విమలమై యనామయమునై వెలయు దృశ్య
సుఖముతోగూడ లౌకిక సుఖము గలిసి
తనర బంధించు దేహి నెంతయును పార్థ !

తాత్పర్యము :- వానిలో సత్యగుణము స్పటికమువలె (బ్రకాశించుచు ఉపద్రవములేనిది ఆత్మకు విషయభూతమైన సుఖమును అంతఃకరణవృత్తి రూపమున జ్ఞానమును గలిగించి దేహిని అభిమానముతో (గూడుకొన్నవానినిగా) జేయుచున్నది.

శ్లో. రజో రాగాత్మకం నిద్రి తృష్ణాసङ్గనముద్రవమ్ ।
త నిబద్ధాతి కౌస్తేయ ! కర్మసङ్గేన దేహినమ్ ॥

7

తే.గీ. కలుగు నిలను నాశాపాశ కారణమున
తగ రజోగుణము తెలియ దగిన దెన్న
అవని రాగాత్మకం బయి యలరు నిద్రి
కర్మబంధాన జీవుని గట్టివేయు.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! రజోగుణము అనురాగమును స్వరూపముగా (గలిగి పొందబడని విషయములపట్ల కోరికను, పొందిన వానియందు ప్రీతిని గలిగించుచున్నది. ఆ రజోగుణము దేహిని దృష్టాదృష్ట ఫలహేతువులైన కర్మల నాచరించుటలో బంధించినేయుచున్నది.

శ్లో. తమ వ్యజ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినామ్ ।
ప్రమాదాలస్య నిద్రాభి వైవిధ్యాతి భారత ॥

8

తే.గీ. కుత్సితాజ్ఞానమున తమోగుణము పుట్టి
సకల జీవుల మోహమన్ జలధి ముంచి
నెఱి ప్రమాదంబు నాలస్య నిద్రలందు
గట్టిగా నెంతో బంధింప గలుగు పార్థ !

తాత్పర్యము :- తమోగుణము అజ్ఞానమువలన బుట్టి అన్ని ప్రాణులకు
మోహమును గల్గించుచున్నది. ఆ తమోగుణమువలన బుద్ధి మాంద్యము,
ప్రమాదము, నిద్ర, ఆలస్యము అనునవి కలిగి దేహిని కట్టివేయుచున్నవి.

శ్లో. సత్త్వం మఖే సజ్జయతి రజః కర్మణి భారత !
జ్ఞాన మావృత్య తు తమః ప్రమాదే సజ్జయ త్యుత ॥

9

తే.గీ. ఇంద్రియ సుఖాల సత్త్వమెంతే నొసంగు,
భోగముల ముంచి తేల్చు రజోగుణంబు,
మాన్య జ్ఞానముం గప్పి ప్రమాద మందు
ముంచును తమోగుణ మదెంత మూర్ఖ మకట !

తాత్పర్యము :- ఓ పాండుపుత్ర ! సత్త్వగుణము దేహిని సౌఖ్యము
నందును, రజోగుణము కర్మమునందును, తమోగుణము జ్ఞానమును గప్పివైచి
కర్తవ్యమును మరపించు ప్రమాదమునందు బంధించుచున్నది. ప్రకృతిలోనుండు
సత్త్వరజస్తమము అను మూడు గుణముల పనులను వివరించుచున్నాను.
తెలిసికొనుము.

శ్లో. రజ స్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి భారత !
రజ స్సత్త్వం తమ త్రైవ తమ స్సత్త్వం రజ ప్రథా ॥

10

తే.గీ. సత్త్వ మది హెచ్చగా రజస్తమము లడగు
తనర రజ మెచ్చ సత్త్వము తమము లడగు
తమము హెచ్చిన రజము సత్త్వము నడగు
దివ్య శస్త్రాస్త్రతేజ ! కుంతీకుమార !

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! సత్త్వగుణము వృద్ధి నొందినచో రజస్తమో గుణము లడగియుండును. రజోగుణము వృద్ధియందున్న వేళలలో సత్త్వ తమో గుణములు తగ్గియుండును. తమోగుణము హెచ్చిన సమయములో సత్త్వ రజోగుణములు తగ్గియుండును.

శ్లో. సర్వద్వారేషు దేహేఽస్మి స్పృకాశ ఉపజాయతే ।

జ్ఞానం యదా తదా విద్యా ద్వివృద్ధం సత్త్వ మిత్యుత ॥

11

తే.గీ. ఎలమి నీ దేహ మందలి యెల్ల ద్వార
ములను జ్ఞాన ప్రకాశంబు పుట్టు నెపుడు
అపుడు సత్త్వమ్ము మిక్కిలి యతిశయించె
నని గ్రహింపంగ వలయు పార్థా ! నిజమ్ము.

తాత్పర్యము :- ప్రాకృతమైన యీ శరీరమునందు అడ్డు లేకుండ అన్ని ద్వారముల (ఇంద్రియముల) యందును స్వచ్ఛమైన జ్ఞానము ఎప్పుడు ప్రకాశించుచుండునో అప్పుడు సత్త్వము వృద్ధియందున్నట్లు గ్రహింపవలెను.

శ్లో. రోభః ప్రవృత్తి రారన్యః కర్మణా మశమః స్పృహ ।

రజ స్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే భరతర్షభ !

12

తే.గీ. తెలియగ రజోగుణము వర్ధిల్లి నపుడు
లోభమును కామ్యకర్మలలోన బ్రీతి
ఆశయున్ మన శృంతిలేనట్టి గుణము
అనున వెల్లను గలుగు నర్జున ! గ్రహించు.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! రజోగుణము వృద్ధి నొందిన సమయమున పరధనములయందు అపేక్ష, కామ్యకర్మల నాచరింపవలెననెడి కోరిక, మనస్సులో నశాంతి, ఆత్మాశయు కల్గుచున్నవి. రజోగుణవృద్ధికి ఇవి చిహ్నములు.

శ్లో. అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహ ఏవ చ ।

తమ స్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే కురునన్దన !

13

తే.గీ. బుద్ధి మాంద్యము వేంటనే పుట్టు మరియు
బద్ధకం బది వెనువెంట నచ్చు విడక
తప్ప కజ్ఞానమును ప్రమాదములు బలియు
వరలగ తమోగుణ మ్మది పొందుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- ఓ కురునందనా ! తమోగుణము మిక్కిలిగా వృద్ధినందినపుడు అవినేకము, మాంద్యము, పొరబాటు, మూఢభావము, గల్గుచున్నవి. ఇవి తమోగుణ లక్షణములు.

శ్లో. యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే తు ప్రలయం యాతి దేహభృత్ ।
తదోత్తమవిదాం లోకా నమలాన్ ప్రతిపద్యతే ॥

14

తే.గీ. వెలయ సత్త్వగుణం బభివృద్ధి జేంది
నపుడు మరణము గాంచిన యట్టి దేహీ
జ్ఞాన సంపన్ను లొందు ప్రశస్తమైన
పుణ్యలోకంబు లెల్లను బొందు విజయ !

తాత్పర్యము :- సత్త్వగుణము వర్ధిల్లుచున్న సమయమున మరణమును బొందిన శరీరధారి బ్రహ్మవిదులు పొందు పుణ్యలోకములను తాను పొందు చున్నాడు.

శ్లో. రజసి ప్రలయం గత్వా కర్మసంగిషు జాయతే ।
తథా ప్రలీన స్తమసి మూఢయోనిషు జాయతే ॥

15

తే.గీ. మించగ రజోగుణము మరణించె నేని
కామ్య కర్మాభిలాషుల కడ జనించు
మించగ దమో గుణము మరణించె నేని
బుద్ధిహీనుల యోనుల బుట్టుచుండు.

తాత్పర్యము :- రజోగుణము వర్ధిల్లిన సమయమున మరణము నొందిన వారు కర్మలయం దాసక్తి గల మనుష్యులయందును, తమోగుణము వృద్ధియందున్న సమయమున మరణించినవారు పశువులు మొదలగు నీచయోనులయందును పాటుదురు.

శ్లో. కర్మణ స్సృకృత స్యాహు సౌత్త్వికం నిర్మలం ఫలమ్ ।
రజన స్తు ఫలం దుఃఖ మజ్ఞానం తమనః ఫలమ్ ॥

16

తే.గీ. సత్త్వగుణ కర్మములకు నిశ్చయము గాగ
స్వచ్ఛమైన సుఖంబులే జగతి గలుగు
కూడు దుఃఖంబులే రజోగుణమునకును
కుత్సితాజ్ఞానమే తమోగుణ ఫలమ్ము.

తాత్పర్యము :- సౌత్త్విక మగు కర్మమునకు ఫలము సత్త్వ ప్రధానమును,
మాలిన్యరహితమునగు జ్ఞానముతో(గూడిన జన్మమని శిష్టులు చెప్పుదురు.
రాజనమగు కర్మకు ఫలము దుఃఖ మనియు, తామసమగు కర్మమునకు ఫలము
మోహము (అవివేకము) అనియును తెలిసికొనుము.

శ్లో. సత్త్వా త్సంజాయతే జ్ఞానం రజసో లోభ ఏవ చ ।
ప్రమాద మోహౌ తమసో భవతోఽ జ్ఞాన మేవ చ ॥

17

తే.గీ. జ్ఞానమున్ వృద్ధి బొందించు సత్త్వగుణము
సరగ లోభమున్ బెంచు రాజనగుణమ్ము
కడు ప్రమాదము మోహంబు వడిగ బెంచి
మనుజు నజ్ఞాను జేయు తామసగుణమ్ము.

తాత్పర్యము :- సౌత్త్విక గుణమువలన జ్ఞానము పుట్టును. రాజన గుణము
వలన లోభము గలుగును. తామసగుణమువలన అజ్ఞానమును, మోహమును,
ప్రమాదమును (పొరపాటు) కల్గును.

శ్లో. ఊర్ధ్వం గచ్ఛన్తి సత్త్వస్థా మధ్యే తిష్ఠన్తి రాజసాః ।
జఘన్య గుణవృత్తిస్థా అధో గచ్ఛన్తి తామసాః ॥

18

తే.గీ. సత్త్వగుణ లూర్ధ్వలోక వాసమ్ము(గొండు
రాజసులు మధ్యలోకాల రక్తి నుండు
మరి నిక్మస్థ తమోగుణపరులు హీన
జన్మల నధోగతిం గొంతు నవ్వసాచి !

తాత్పర్యము :- సాత్త్వికులైనవారు దేవలోకాది ఊర్ధ్వలోకాలను పొందెదరు. రజోగుణ ప్రధానులు మనుష్యలోకమున పుట్టుదురు. తమోగుణ ప్రవృత్తములు (నిద్ర, ఆలస్యము, బుద్ధిమాంద్యము) గలిగినవారు హీనగుణ జన్మములు (పశుకీటకాది జన్మములు) పొందుదురు.

శ్లో. నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టాఽనుపశ్యతి ।
గుణేభ్య శ్చ పరం వేత్తి మద్భావం సోఽధిగచ్ఛతి ॥

19

తే.గీ. త్రిగుణములై కర్తలంచును దెలియువాఁడు
ప్రకృతి గుణములకంటెను పరుడ నేను
అనుచు దెలిసిన సుజ్ఞాని యాత్మవిద్యుడు
వడయు నా స్వరూపమును తప్పకను పార్థ !

తాత్పర్యము :- గుణములే కర్తలు గాని, తాను కర్త కాడనియును, ఆత్మ ప్రకృతి గుణములకంటె వేఱయిన దనియును తెలిసికొనిన ఆత్మజ్ఞాని పరబ్రహ్మ స్వరూపమును పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము :- ఆత్మకు కర్తృత్వ భోక్తృత్వములు కల్పించుట అజ్ఞానము. కార్యకరణ విషయముల రూపమున పరిణమించిన గుణములే సర్వావస్థలలోను సర్వ కర్మములకుఁ గర్తలని గ్రహింపవలెను.

శ్లో. గుణా నేతా నతీత్య త్రీన్ దేహీ దేహాసముద్భవాన్ ।
జన్మ మృత్యు జరా దుఃఖై ర్విముక్తోఽమృత మశ్నుతే ॥

20

తే.గీ. అలర నీ దేహ ముత్పత్తి యగుటకొఱకు
కారణాలైన త్రిగుణాల గాఁగ దన్ని
జనన మరణ జరాదుఃఖ జాలములను
విడువబడువాడె మోక్షముం బడయ గలడు.

తాత్పర్యము :- దేహముల యుత్పత్తికి కారణములైన సత్త్వ రజస్తమములను నీ మూడు గుణములను, జీవించియున్నపుడే అతిక్రమించి నట్లయిన, జీవుడు జన్మమృత్యు జరా దుఃఖములను దాటి బ్రహ్మ భావమును బొందును.

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. కైర్లిఖై స్త్రీ స్థూణా నేతా నతీతో భవతి ప్రభో !
కి మాచారః కథం చైతాం స్త్రీ స్థూణా నతివర్తతే ॥

21

తే.గీ. అనిన శ్రీ కృష్ణఁ జూచి యిట్లునియె నరుఁడు
త్రిగుణరాశిని దనర నతిక్రమించి
నరలువాఁ డెట్టి లక్షణాల్ నడసియుండు ?
వాని యాచార మేమి ? యే పగిది మించె
త్రిగుణరాశిని ? యెఱుంగంగఁ దెలుపు శౌరి !

తాత్పర్యము :- విద్వాంసుఁడు జీవించియుండఁగనే త్రిగుణముల నతిక్రమించి బ్రహ్మభావమును బొందు నని శ్రీ కృష్ణుఁడు చెప్పగా విని అర్జును డిట్లనుచున్నాఁడు. త్రిగుణాతీతుడైన వానిని ఎట్టి లక్షణములచేఁ దెలిసికొన వలెను ? అతడెట్టి ఆచారములచే నొప్పును ? ఈ మూడు గుణములను దాటు బెట్టు?

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ పాణ్డవ !
న ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాఙ్క్షతి ॥

22

శ్లో. ఉదాసీన వదాసీనో గుణై ర్యో న విచాల్యతే ।
గుణావరస్త ఇత్యేవ యోఽనతిష్ఠతి నేఙ్గతే ॥

23

శ్లో. సమదుఃఖసుఖః స్వస్థ స్స లోష్టిశ్చ కాఞ్చనః ।
తుల్యప్రియాప్రియో ధీర స్తుల్యనిన్దాత్మనంస్తుతిః ॥

24

శ్లో. మానావమానయో*స్తుల్య స్తుల్యో మిత్రారిపక్షయోః ।
సర్వారమ్య పరిత్యాగీ గుణాతీత స్స ఉచ్యతే ॥

25

తే.గీ. పాండురాజ సుపుత్ర ! యెవ్వఁడు తనకు
ప్రాప్తమైనట్టి జ్ఞాన లోభముల మోహ
గుణమునుం గూడ ద్వేషింపఁ గోరకుండు
వాని కార్యములం బ్రీతి పడకయుండు.

* మానావమానయోః- పాఠాంతరము

తే.గీ. ఎన్న గుణములె వర్తించుచున్న వనుచు
తగ నుదాసీన భావాన దనరువాఁ డయి
చలన మొందక స్వస్థితిన్ జూరపడక
దృఢతరమ్ముగ నెవఁడు వర్తించుచుండు.

తే.గీ. అరయ సుఖదుఃఖముల, ప్రియాప్రియములందు
పొందు స్తుతులందు మరి యపనిందలందు
కనక పాషాణ లోష్ఠములను దలంప
సను మనోభావమం దుండఁ జాలువాఁడు.

తే.గీ. మహిఁ దలంపఁగ మానావమానములను
మిత్రులందును మఱి చూడ శత్రులందు
సముఁడుగా నుండి కామ్యకర్మములు విడిచి
తనరు వాని గుణాతీతుఁ డనిరి బుధులు.

తాత్పర్యము :- (22) అర్జునా ! త్రిగుణాతీతుఁడు తన బుద్ధికిఁ దక్కు
సత్త్వకార్యమును గాని, రజఃకార్యమును గాని, తమఃకార్యమును గ
ద్వేషింపఁడు. జరిగిపోయిన కార్యముల పట్ల ఆస యుంచుకొనఁడు.

విశేషార్థము :- త్రిగుణాతీతుఁడు సర్వకర్తవ్యతాశూన్యతను బొ
యుండును. ఇట్టి చిహ్నము లితరు లెవ్వరికిని దెలియ
అంతఃకరణమునకు మాత్రమే తెలియును.

తాత్పర్యము :- (23) ప్రకృతి గుణములచేఁ గాని, వా
నాచరింపఁబడు పనులవలన గాని త్రిగుణాతీతుఁడు చలంపఁడు. నిశ
భావముతో తటస్థముగా నుండును.

తాత్పర్యము :- (24) త్రిగుణాతీతుడైనవాఁడు సుఖదుఃఖవ
యందును, నిందాస్తుతులయందును, తొయి, బంగారములందును,
నిష్టములందును సమానమగు భావముఁ గలవాఁడయి ధీరుఁడుగా నుండు

తాత్పర్యము :- (25) మానావమానములయందును, మిత్ర
యందును, శత్రువులయందును సమానమగు భావమును గలిగి,
కార్యములను వదలియుండువాఁడు గుణాతీతుఁ డనఁబడును.

శ్లో. మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే ।

సగుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥

తే.గీ. కన నచంచల భక్తియోగంబుచేత

అంచితంబుగ నన్నె సేవించువాడు

త్రిగుణముల నవలీల నతిక్రమించి

బ్రహ్మభావంబు నర్జునా ! పడయఁ గలడు.

తాత్పర్యము :- ఓ ఫల్గునా ! నిశ్చల భక్తిభావముతో నన్నెల్లప్పుడు సేవించువాడు ఈ త్రిగుణములను లెస్సగా నతిక్రమించి బ్రహ్మభావమును పొందగలడు.

విశేషార్థము :- భక్తియోగముచేత నీ గుణములు జయింపబడును గాన గుణములనుండి విడివడఁగోరువారికి భక్తియోగము ఉత్తమ సాధనముగాఁ జెప్పబడుచున్నది.

శ్లో. బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాఽహ మమృత స్యావ్యయన్య చ ।

శాశ్వతన్య చ ధర్మన్య సుఖ సైకావ్రికన్య చ ॥

27

తే.గీ. శాశ్వతం బైన మోక్ష సుస్థాన గుణము

పర సనాతన ధర్మ స్వభావరీతి

అగు పరబ్రహ్మమునకు నే నాశ్రయంబు

ధర్మరాజానుజా ! సుభద్రామనోజ్ఞ !

తాత్పర్యము :- నాశనము లేనిది, వికార రహితము, శాశ్వతమునైన జ్ఞానయోగముచే పొందదగిన ఆనందము నిత్యముగాఁ గలిగినదియు నగు పరమాత్మకు ప్రత్యగాత్మనగు నేనే ఆధారమైయున్నాను.

విశేషార్థము :- ప్రత్యగాత్మనగు నాకును, పరమాత్మయగు బ్రహ్మము నకును భేదము లేదు.

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు

గుణత్రయ విభాగయోగంబను

పదునాల్గవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

‘ఓం తత్ సత్’

శ్లో. ఊర్ధ్వమూల మధః శాఖ మశ్వత్థం ప్రాహు రవ్యయమ్ ।
 ఛన్దాంసే యన్య వర్ణాని య స్తం వేద న వేదవిత్ ॥ (15-1)

ఓ పార్థా ! సంసార మనునది అశ్వత్థ వృక్షము వంటిది. ఈ వృక్షమునకు వేర్లు ఎగువన, శాఖలు దిగువన ఉండును. ఈ చెట్టు నిత్యమైన దని వేదవిదులు చెప్పుచుందురు. ఈ సంసార వృక్షమునకు వేదములు ఆకులుగా నున్నవి. ఎవడు దీనిని సవివరముగా, సమూలముగా తెలిసికొనుచున్నాడో అట్టివాడే వేదముల నెఱిగినవాడు.

‘అశ్వత్థ’మనగా ప్రతిక్షణము నశించునది అని అర్థము. సంసారము నొక అశ్వత్థ వృక్షముతో పోల్చి శ్రీ కృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడు.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం పంచదశోఽధ్యాయః

పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగము

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. ఊర్ధ్వమూల మథః శాఖ మశ్వత్థం ప్రాహు రవ్యయమ్ ।
ఛన్దాంసి యన్య పర్ణాని య త్తం వేద న వేదవిత్ ॥

1

తే.గీ. చెలగ సంసారమను రావిచెట్టునకును
పైన వేళ్ళుండు క్రిందను నెలయు కొమ్మ
లరయ వేదంబులే యాకు అనిరి బుధులు
ఇది యెఱిగినవాడే వేదవిదుడు పార్థ !

తాత్పర్యము :- ఓ పార్థా ! సంసార మనునది అశ్వత్థ వృక్షము వంటిది. ఈ వృక్షమునకు వేర్లు ఎగువన, శాఖలు దిగువన ఉండును. ఈ చెట్టు నిత్యమైన దని వేదవిదులు చెప్పుచుందురు. ఈ సంసార వృక్షమునకు వేదములు ఆకులుగా నున్నవి. ఎవడు దీనిని సవివరముగా, సమూలముగా తెలిసికొనుచున్నాడో అట్టివాడే వేదముల నెఱిగినవాడు.

విశేషార్థము :- 'అశ్వత్థ'మనగా ప్రతిక్షణము నశించునది అని అర్థము. సంసారము నొక అశ్వత్థ వృక్షముతో పోల్చి శ్రీ కృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడు.

శ్లో. అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతాస్తస్య శాఖా
గుణప్రవృద్ధా విషయప్రవాలాః ।
అధశ్చ మూలా న్యను సస్తతాని
కర్మానుబద్ధిని మనుష్యలోకే ॥

2

తే.గీ. మనుజు లోకాన నీ వృక్షమునకు వేళ్ళు
కర్మబద్ధంబులై క్రిందుగానె బర్చు
త్రిగుణముల దీని శాఖ లెంతేన వృద్ధి
జెంది విషయవాంఛ లనెడు చిగురు లొప్ప
వ్యాప్తి జెందును క్రిందికి బైకి విజయ !

తాత్పర్యము :- ఆ సంసార వృక్షముయొక్క శాఖలు సత్త్వరజస్తమో గుణములచే నభివృద్ధి నొందింపఁబడినవై, శబ్దాదులగు విషయములు చివుళ్ళుగాఁ గలవై, మనుష్యులు మొదలు స్థావరములవఱకును, మనుష్యులు మొదలు బ్రహ్మము వఱకును వ్యాపించియున్నవి. ధర్మాధర్మ ప్రవృత్తికిఁ గారణ భూతములైన రాగము, ద్వేషము మొదలగు వాసనలు మనుష్య లోకమందే ప్రవేశించుచున్నవి. కావున మనుష్యులే కర్మాధికారులుగ వ్యవహరించుచున్నారు.

శ్లో. న రూప మస్యేహ తథోపలభ్యతే
నాన్తోన చాది ర్న చ సంప్రతిష్ఠా ।
అశ్వత్థ మేనం సువిరూఢముల
మనఙ్గశస్త్రీణ దృఢేన చిత్త్వా ॥

3

తే.గీ. దీని రూపంబు నెవ్వరు దెలియ లేరు,
ఆది మధ్యాంతములు గాన నలవి గాదు,
గాఢముగను వేళ్ళును నీ ఘన తరువును
తగ నఱుకఁగ వైరాగ్య శస్త్రంబు వలయు.

తాత్పర్యము :- ఎవ్వరును ఈ సంసార వృక్షముయొక్క స్వరూప మిట్టిదని యెఱిగినవారు లేరు. దాని సృష్టి స్థితి లయములు (ఆది మధ్యాంతములు) తెలిసికొనుటకు శక్యములు గావు. దాని వేర్లు దృఢముగా పాదుకొనిపోయియుండును. సర్వకర్మ సన్న్యాస మనెడి ఖడ్గముచే నీ సంసార వృక్షము యొక్క దృఢ మగు వేళ్ళను నఱికివేయుటచే మరల సంసారమునకు రారు.

శ్లో. తతః పదం తత్పరిమార్గితవ్యం
యస్మిన్ గతా న నివర్తంతి భూయః ।
తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే
యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ ॥

4

తే.గీ. నఱికి యే చోటునం జేరి తిరిగిరారా
అద్ది వెదుకంగ దగినట్టి దందుకొఱకు
నిను మనాదియౌ నంసార వృత్తి యెవని
వలన నివర్తిల్లె నతని వరమ పురుషు
నాద్యు నెల్లపుడుం గొల్ప నగును పార్థ !

తాత్పర్యము :- 'విరక్తి'యను ఖడ్గముచే సంసార వృక్షముయొక్క మూలమును ఖండించివైచి 'ఆది'లేని దీనికి ఆది ఎవడో, ఎవనిని చెందుటవలన మఱల జన్మము కలుగకుండునో, ఆ పరబ్రహ్మమునే పొందవలయును.

విశేషార్థము :- బలముగా పెరుగుచుండు సంసారమును కర్మ సన్న్యాసముచే జయించి బ్రహ్మజిజ్ఞాసచే బ్రహ్మమును పొందవలయును.

శ్లో. నిర్మాణమోహో జితనశ్శదోషా
అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్త కామాః ।
ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖదుఃఖసంశ్లే
ర్గచ్ఛ స్వమూఢాః పద మవ్యయం తత్ ॥

5

తే.గీ. త్రోచి యభిమానమున్ సశ్శదోషములను
కోరికలు వీడి సుఖదుఃఖ కారణ మగు
ద్వంద్వము లడంచియు భగవద్ధ్యానమునను
బ్రహ్మపదమును జ్ఞానులు పడయ గలరు.

తాత్పర్యము :- మానావమానములను, మోహమును వదలిపెట్టి, సంగ దోషమును వదలి, సుఖదుఃఖము లను ద్వంద్వములకు అతీతులై, వాంఛ లన్నిటిని విడిచిపెట్టి బ్రహ్మవిద్యయందు అనురక్తి గలవారై మోహమును వదలి జ్ఞానులు అవ్యయ మగు పరబ్రహ్మపదమును పొందుచున్నారు.

శ్లో. న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంక్ష్మో న పావకః ।
యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్దామ పరమం మమ ॥

6

తే.గీ. తనర నే మోక్ష సుస్థానమునకు జేరి
తిరిగి జన్మింప రాబోరొ, దివ్యతేజ
ధనులు సూర్యాగ్ని చంద్రు లేస్థాన మెనయ
వెలుగు జేయగ లేరొ యవ్విమత పదమే
నా పరమధామమౌ నర్జునా ! నిజమ్ము.

తాత్పర్యము :- పరమ శ్రేష్ఠమైన ఆ స్థానమును సూర్యుడు, చంద్రుడును, అగ్నియు ప్రకాశింపజేయజాలరు. ఆ స్థానమును పొందినవారలు మఱల సంసారమును పొందజాలరు. ఆ పరమధామము నాయొక్క ఉత్కృష్టమగు స్థానము.

శ్లో. మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూత స్సనాతనః ।
మనః షష్ఠా నీప్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ॥

7

తే.గీ. అలర నా యంశమైన జీవాత్మ దెలియ
తగ సనాతన మది జీవతతిని వెలిగి
తనర పంచేంద్రియములను మనసుతోడ
జేర్చి యాకర్షణంబును సేయుచుండు.

తాత్పర్యము :- జీవలోకములో జీవుడని చెప్పబడునది నా అంశము వలన గలిగినదే. జీవుడు సనాతనుడై యొప్పును. మనసులో గలిసిన ఆఱు ఇంద్రియములను (మనస్సు+జ్ఞానేంద్రియములు) జీవుడు ఆకర్షించుచున్నాడు.

శ్లో. శరీరం య దవాప్నోతి య చ్చా ప్యుత్క్రామ తీక్ష్వరః ।
గృహీ త్వైతాని సంయాతి వాయు ర్గన్ధా నివాశయాత్ ॥

8

తే.గీ. పరగ పుష్పాదులందుండి వాయు వెట్లు
వాననల గొనిపోవు నా పగిది జీవు
డెన్న నొక దేహమున్ వీడి యింక నొక్క
దేహముం బొందు నప్పు డింద్రియ వితతిని
వెంట నీడుకపోవు ధీ వినుత తేజ !

తాత్పర్యము :- జీవుడొక దేహమునుండి ఇంకొక దేహమునకును, ఒక లోకమునుండి యింకొక లోకమునకును పోవునపుడు తనవెంట మనసుతో ఆటగు ఇంద్రియములను దేహమునుండి ఆకర్షించి తన వెంట తీసికొని పోవును. మఱల శరీరమును బొందినపుడు మనస్సుతోబాటుగా ఆటగు ఇంద్రియములను తనతోబాటుగ జేర్చును. గాలి, తాను వీచు తావులం దన్నింటి యందును పూవుల వాసనలను తీసికొనిపోవునట్లుగ జీవుడు ఈ ఇంద్రియములను వెంటగొనిపోవును.

విశేషార్థము :- జన్మ రహితమగు మోక్షమును బొందువఱకును జీవుడి యింద్రియములతో గూడియుండును. దేహాంతరమును, లోకాంతరమును గూడ పొందును.

**శ్లో. శ్రోతం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణ మేవ చ ।
అధిష్ఠాయ మన శ్చాయం విషయా నుపసేవతే ॥**

9

**తే.గీ. జీవు డీతడు కను ముక్కు చెవియు నొక్క
చర్మము మనస్సుల నిల నాశ్రయము జేంది
శబ్ద రస రూప గంధ స్పర్శాదు లైన
విషయ సుఖములను ననుభవించుచు నుండు.**

తాత్పర్యము :- జీవుడు దేహముననుండి చెవి, కన్ను, ముక్కు, చర్మము, నాలుక, మనస్సు-అను ఆఱింద్రియముల మూలమున శబ్దాది విషయముల ననుభవించుచుండును.

విశేషార్థము :- ఇంద్రియములు జీవునకు భోగ సాధనములు. భోగ మనగా శబ్దాది విషయములు గ్రహించుట.

**శ్లో. ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి భుక్షానం వా గుణాన్వితమ్ ।
విమూఢా నానువశ్యన్తి వశ్యన్తి జ్ఞానచతుషః ॥**

10

తే.గీ. దేహమున నుండు నప్పుడు, దేహ మెడలి
పోవు నప్పుడును విషయంబులను ననుభ
వించు నప్పుడున్ తగ గుణాన్వితుని గాగ
జీవునిన్ జ్ఞాను లిలను దర్శింప గలరు
జ్ఞానహీనులు దర్శింప జాల రెపుడు.

తాత్పర్యము :- జీవుడు తాను దేహమునందు ప్రవేశించునపుడును, దేహమును వదిలిపోవునపుడును, శబ్దాది విషయములను, సుఖదుఃఖ మోహాది గుణములను చెందియుండుటచే విషయభోగములకు లోలు రయిన అవివేకులు దానిని తెలిసికొనజాలరు. జ్ఞానదృష్టిగలవారు మాత్రము తెలిసికొందురు.

శ్లో. యతన్తే యోగిన త్రైనం పశ్య న్యైతన్మ న్యనష్టతమ్ ।
యతన్తేఽప్యకృతాత్మాన్ వైనం పశ్య త్యచేతనః ॥

11

తే.గీ. జ్ఞానసిద్ధికి యత్నించు ధ్యానపరులు
అలర తనలోన నున్న నీ యాత్మ నెపుడు
చక్కగా జూతు, రాత్మ సంస్కార హీన
జనులు యత్నించు చుండినన్ కనగలేరు.

తాత్పర్యము :- యోగీంద్రులు తమ మనస్సును జయించిన కారణమున తమ దేహమందున్న ఆత్మయే పరమాత్మయని తెలిసికొనగలుగుచున్నారు. మనసును జయింపలేక పోయిన అవివేకులు ఎన్ని ప్రయత్నములు చేసినప్పటికిని ఆత్మజ్ఞానమును పొందలేకున్నారు.

శ్లో. య దాదిత్యగతం తేజో జగద్భావయతేఽఖిలమ్ ।
య చ్చంద్రామసి యచ్ఛాగ్నౌ తత్రేజో విద్ధి మామకమ్ ॥

12

తే.గీ. జగము నంతయు సత్ప్రకాశమున దేల్చు
సూర్యునందున్న తేజమున్ సురుచిరముగ
అగ్నియందును చంద్రునియందు నున్న
తేజమును నేనె యంచును తెలియు మనఘ !

తాత్పర్యము :- సూర్యమండలమునందుండి లోకము లన్నిటిని వెలిగించుచుండు తేజస్సు నాది. చంద్రుని రూపములో నున్న సౌమ్య మగు తేజస్సును, అగ్నిలోనుండు తీవ్ర మగు తేజస్సును గూడ నేనే నని తెలిసికొమ్ము. అన్నింటియందుండు తేజస్సుగూడ అధిష్ఠాన మగు నాదే సుమా !

శ్లో. గామావిశ్య చ భూతాని ధారయా మ్యహ మోజసా ।

పుష్ణామి చాషధీ స్వర్వా స్సోమో భూత్వా రసాత్మకః ॥ 13

తే.గీ. భూమి లోపల జొచ్చి యీ భూతములను
సర్వము భరింతు నాయొక్క శక్తివలన
జగతిని రస స్వరూపుడౌ చంద్రుడ నయి
ఓషధుల నెల్ల బోషింతు నోయి విజయ !

తాత్పర్యము :- నేను ఓజస్సు రూపమున భూమిలోనుండి నా బలముచే సమస్త భూతములను ధరించుచున్నాను. సర్వరసముల శుద్ధ స్వరూపమగు చంద్రుని రూపముగా సమస్తములగు ఓషధులను రసవంతములుగ, పుష్టిగల వానినిగా జేయుచున్నాను.

శ్లో. అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహ మాశ్రితః ।

ప్రాణాపాన సమాయుక్తః పచా మ్యన్నం చతు ర్విధమ్ ॥ 14

తే.గీ. వెలయు వైశ్వానరుం డన్న పేరు గలిగి
నట్టి జలరాగ్ని నొచును నఖిలప్రాణి
దేహముల నాశ్రయించి యుత్తేజ మొలుక
వరుస నెంతౌ ప్రాణాపానవాయువులను
జేరి జీర్ణం బొనర్తు నాహారములను.

తాత్పర్యము :- నేను అన్ని ప్రాణులయొక్క శరీరములను ఆశ్రయించి వైశ్వానరుడనై ప్రాణము, అపానము అను వాయువులతో గలిసి వారు భుజించిన నాలుగు విధములైన ఆహారమును జీర్ణము చేయుచున్నాను.

విశేషార్థము :- చతుర్విధము లనగా - భక్ష్య, భోజ్య, లేహ్య, చోష్యము లనబడునవి.

శ్లో. సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో
మత్తః స్మృతి ర్జ్ఞాన మపోహనం చ ।
వేదై శ్చ సర్వై రహ మేవ వేద్యో
వేదాంత కృద్యేద విదేవ చాహమ్ ॥

15

తే.గీ. సకల జీవుల హృదయాల సంచరింతు
స్మృతియ జ్ఞానము మరపు నాచేతఁ గలుగు
పరగు వేదాల నెఱుంగంగఁబడుదు నేను
వెలయు వేదాంతకర్త నే వేదవిదుఁడ.

తాత్పర్యము :- నేను అన్ని ప్రాణుల హృదయములందు అధిష్ఠించి
యుందును. పూర్వజ్ఞానమును, ప్రస్తుత జ్ఞానమును, యుక్తా యుక్త వివేకమును
నావలననే కలుగుచున్నవి. శ్రుతులచేతను, స్మృతులచేతను తెలియఁదగినవాఁడను
నేనే. వేదాంతములకు ప్రవర్తకుఁడను, వేదవిదుఁడను నేనే.

శ్లో. ద్వా విమౌ పురుషౌ లోకే త్షర శ్చాక్షర ఏవ చ ।
క్షర స్పర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే ॥

16

తే.గీ. జగమునందున త్షరుఁడు నక్షరుఁడు ననఁగ
పురుషు లిఱుపురు గల, రెండు భూతతత్వని
దనరు పురుషుని త్షరుఁడని యనెద రనఁఘ
సకల కూటస్థపురుషు నక్షరు డటండు.

తాత్పర్యము :- లోకమున పురుషులు త్షరుఁడని; అక్షరుఁడని; రెండు
విధములు. సకల భూతకోటిలో నలరు పురుషుఁడు 'క్షరుఁడ'ని, కూటస్థుఁడగు
జీవుఁడు 'అక్షరుఁడ'ని తెలియఁబడుచున్నాఁడు.

విశేషార్థము :- 'క్షరమ'నగా - క్షేత్రము (దేహము), 'అక్షర'మనగా -
జీవుఁడు.

శ్లో. ఉత్తమః పురుష స్త్వన్యః పరమా త్మేత్యుదాహృతః ।
యో లోకత్రయ మావిశ్య బిభర్ష్యయ ఈశ్వరః ॥

17

తే.గీ. నాశ రహితుండునైన సర్వేశ్వ డతడు
 మూడు లోకాల భరియించు మోక్షదాత
 ఘనుడు భావింపగా త్వరాక్షరులకంటె
 అన్యుడగు నాతడే పరమాత్ము డంద్రుడు.

తాత్పర్యము :- పైన చెప్పిన త్వరుడు, అత్వరుడు అను పురుషు లిద్దరికంటె భిన్నుడయిన పురుషోత్తము డొక డున్నాడు. అతడు శ్రుతులచేతను, స్మృతులచేతను ప్రసిద్ధు డయి నిర్వికారుడుగా నుండి మూడు లోకములను తన చైతన్య శక్తిచే నిండియుండును. వేదాంతములలో అతనిని దేహేంద్రియ మనోబుద్ధులకంటె భిన్నమైన 'పరమాత్మ'యని చెప్పెదరు.

శ్లో. యస్మాత్క్షర మతీతోఽహ మక్షరా దపి చోత్తమః ।

అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః ॥

18

తే.గీ. జగమునం దెన్నఁగా త్వరాక్షరుల కంటె
 శ్రేష్ఠు డన నొప్పుచున్ నేను చెల్లగుచుంట
 లోకములలోను వేదాలలోను నేనె
 తనర మతి గొంటిని పురుషోత్తము డనంగ.

తాత్పర్యము :- త్వరునికంటెను, అత్వరునికంటెను విలక్షణుడనై యొప్పుటచేత అన్ని లోకములలోను, వేదాలలోను నాకు మాత్రమే పురుషోత్తము డను ఖ్యాతి గల్గినది.

విశేషార్థము :- భక్తులు 'పరమాత్మ'యని, 'పురుషోత్తము'డని కీర్తించుచుండువాడు ఇందు వర్ణింపబడినాడు. పరమాత్ముని(దెలియుటవలన) గలుగు ప్రయోజనము ముందు ముందు తెలుపబడుచున్నది.

శ్లో. యో మా మేవ మనమ్మాథో జానాతి పురుషోత్తమమ్ ।

స సర్వని దృజతి మాం సర్వభావేన భారత !

19

తే.గీ. మోహరహితుండునై జ్ఞాన బుద్ధి గలిగి
ఇట్లు పురుషోత్తమునిగ న న్నెఱుగువాడు
సర్వవిదు డౌచు నొప్పుచు సర్వవిధుల
నన్ను భజియించు చివరకు నన్నే పొందు.

తాత్పర్యము :- మోహమును వదలి, నిర్మలబుద్ధితో పూర్వము చెప్పబడిన విధముగా పురుషోత్తము (డగు నన్ను) ఎవ్వ (డెఱుగునో, వాడు సర్వజ్ఞుడయి సర్వభూతములయందు సర్వాత్మ భావముచే నన్ను సేవించుచు నన్నే పొందును.

శ్లో. ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్ర మిద ముక్తం మయాఽనఘ !
ఏత ద్బుద్ధ్యా బుద్ధిమా న్స్వోత్ కృతకృత్యశ్చ భారత !

20

తే.గీ. అరయ నతి రహస్యం బైన యట్టి శాస్త్ర
మిద్ది నే జెప్పినాను నీ వెఱిగి యనఘ !
జ్ఞానవంతుండునై మేల్చి సకలగతుల
సర కృతార్థుడ నగు మోయి పొందుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- పాపరహితుడ నగు అర్జునా ! మిక్కిలి రహస్య మగు నీ శాస్త్రమును నీకు వివరముగా (దెలిపితిని. దీనిని చక్కగా తెలిసికొనువాడు కృతకృత్యు డగును. ఇది ముమ్మాటికి సత్యము.

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు
పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగంబను
పదునైదవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

‘ఓం తత్ సత్’

శ్లో. త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశన మాత్మనః ।

కామః క్రోధ స్తథా లోభ స్తస్మా దేత త్ప్రియం త్యజేత్ ॥

(16-21)

నరకమునకు కామ క్రోధ లోభములను మూడును మార్గములు. ఈ మూడు ద్వారములును ఆత్మను నశింపజేయును. కావున ఈ మూడింటిని తప్పక విడువవలయును.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం షోడశోధ్యాయః

దైవాసుర సంపద్విభాగ యోగము

శ్రీ భగవా నువాచ :-

- శ్లో. అభయం సత్యసంశుద్ధి ర్జ్ఞానయోగవ్యవస్థితః ।
దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయ స్తప ఆర్జవమ్ ॥ 1
- శ్లో. అహింసా సత్య మక్రోధ స్త్యాగ శ్శాన్తి రవైశునమ్ ।
దయా భూతే వ్యలోలుప్త్యం మార్దవం హ్రీ రచాపలమ్ ॥ 2
- శ్లో. తేజః షణ్మా ధృతి శ్శాచ మద్రోహో నాతిమానితా ।
భవన్తి సమృదం దైవీ మభిజాతస్య భారత ! 3

తే.గీ. సత్యశుద్ధి, తపంబు నిష్కవటగుణము,
దమము, దానము, యజ్ఞ మధ్యయనగుణము
అభయమును జ్ఞానయోగమునందు నుంట,
సత్య మక్రోధము నహింస శాంతగుణము
త్యాగమున్ భూతదయయు మార్దవగుణమ్ము
విషయ వాంఛా విదూరత వెలయ సిగ్గు
చంచలంబౌ స్వభావంబు చాలనెట్టి
కొండెములు చెప్పకుండుట కువలయమున
ద్రోహ మెంచక యభిమాన దూర్ష డగుట
షణ్మయు తేజస్సు ధృతియును శౌచములును
అరయ దైవాంశ సంభవులైన యట్టి
వారికి లభించు దైవసంపదలు పార్థ !

తాత్పర్యము :- దైవ సంబంధమైన ప్రకృతి గలవారికి ఇరువదియాఱు గుణములు ముఖ్యములని వివరించుచున్నాడు. భయము లేకుండుట; ఆత్మ శుద్ధి, జ్ఞాన యోగము నాశ్రయించుట, దానము, బాహ్యేంద్రియములను నిగ్రహించుట, సత్త్వము ప్రధానముగా నుండుట, తపస్సు, యజ్ఞదీక్ష, ఎల్లప్పుడు సరళమగు భావము(గలిగియుండుట, హింస చేయకపోవుట, సత్యమునే పలుకుచుండుట, కోపము లేకుండుట, కోరికలు లేకుండుట, స్థిరముగా నుండుట, ఇతరుల దోషము లెంచకుండుట, దయాగుణము(గలిగి యుండుట, లజ్జ, మృదుత్వము, అంతరింద్రియ నిగ్రహము, సన్న్యాసము, సూక్ష్మమగు బుద్ధి(గలిగియుండుట, ఓర్పు, బాహ్యమునను మఱియు అంతరమునను అట్లే శుచి(గలిగియుండుట, ఇతరులకు ద్రోహము చేయవలెనను తలంపు లేకుండుట, ధైర్యము, గర్వము లేకపోవుట అనునవి దేవతా సంబంధమగు సంపదతో జనించినవారికి గలుగుచున్న గుణములు.

**శ్లో. దమ్బో దర్పోఽభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్య మేవ చ ।
అజ్ఞానం చాభిజాతన్య పార్థ ! సంపద మాసురీమ్ ॥**

4

**తే.గీ. దంభ మభిమానమున్ క్రోధ దర్పములును
జగతి నజ్ఞాన వాక్పరుషత్వములును
అరయ నసురాంశ సంభవులైన యట్టి
వారి కీల గల్గు నసుర సంపద లనంగ.**

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! అసుర సంబంధమైన సంపత్తిగలిగి పుట్టినవారికి ప్రగల్భములు పలుకుట, గర్వము (ధనాదులవలన), అభిమానము, దురాగ్రహము, పరుషమగు వాక్కులు పలుకుట, యుక్తాయుక్తవివేకము లేకపోవుట అను నీ ఆఱు గుణములును గలుగుచున్నవి.

**శ్లో. దైవీ సంపద్విమోక్షాయ విబన్ధాయాసురీ మతా ।
మా శుచః సంపదం దైవీ మభిజాతోఽసి పాణ్డవ !**

5

తే.గీ. దైవ సంపద యొనగును తప్పకుండ
భువిని సంసారబంధ విమోచనంబు
ననుర సంపద బంధమ్ము నటులె పెంచు
నీవు దైవాంశమున బుట్టినావు గాన
దుఃఖపడబోకు మర్జునా ! దుఃఖపడకు.

తాత్పర్యము :- దేవతాసంబంధమగు గుణములు మోక్షమునకును, ఆసురగుణ విశేషములు సంసారబంధమునకును హేతువులుగాఁ జెప్పబడినవి. దేవతాసంబంధములగు గుణములచేఁ బుట్టినాఁడవు కావున నీవు దుఃఖింపవలదు.

శ్లో. ద్వా భూతనర్గా లోకేఽస్మిన్ దైవ ఆసుర ఏవ చ ।
దైవో వివరశః ప్రోక్త ఆసురం పార్థ ! మే శృణు ॥

6

తే.గీ. అనని దైవాంశులన రాక్షసాంశు లనగ
ద్వివిధముల భూత సంస్పృష్టి వెలయుచుండు
విజయ ! వివరించితిని 'దైవ' వివరములను
ఆసురగుణముల వివరింతు నరయు మింక.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! ఈ లోకమునందు దైవాంశగలవారనియు, ఆసురాంశగలవారనియు రెండు విధములగు ప్రాణులు సృష్టింపఁబడుచున్నవి. దేవతాసంబంధమైన సృష్టిని గూర్చి మునుపే చెప్పియున్నాను (15వ అధ్యాయము). ఇక ఆసుర సంబంధ స్వభావము గలవారిని గూర్చి వివరముగాఁ జెప్పెదను. వినుము.

శ్లో. ప్రవృత్తిం చ వివృత్తిం చ జనా న విదు రామరాః ।
న శౌచం నాపి చాచారో న నత్యం తేషు విద్యతే ॥

7

తే.గీ. ఆసుర గుణముల బుట్టిన యట్టివారు
చేయఁదగినట్టి మఱియును చేయఁ దగని
పను లెఱుంగరు వారిలో గనగ రాదు
నత్య శౌచ గుణంబు లాచారవిధులు.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! ఈ లోకములో ఆసుర సంపత్తితో(బుట్టినవారు మంచి చెడులను బోధించు శాస్త్రములను ఎఱుగరు. వారికి బాహ్య శౌచ సంబంధములైన స్నాన సంధ్యాదులు గాని, అంతశ్శౌచ కారకములైన అహింసాదులు(గాని యుండవు. వారి కాచారము లేదు. సత్యము వారియందు ఏ మాత్రమును ఉండదు.

శ్లో. అసత్య మప్రతిష్ఠం తే జగ దాహు రసీశ్వరమ్ ।
అపరస్పర సమ్భూతం కి మన్య త్కామహౌతుకమ్ ॥

8

తే.గీ. జగ మసత్యమె యగు నసీశ్వరము మఱియు
అప్రతిష్ఠము నని రాక్షసాంశమందు
పుట్టినట్టివా రందురు, భువన మెల్ల
(స్త్రీ) పురుషుల సంబంధముచేత(గలుగు
కామమే కారణము వేఱుగా దటండ్రు.

తాత్పర్యము :- ఆసురసంపదచే(బుట్టినవారు ఈ ప్రపంచ మంతయు తమవలెనే అసత్యమనియు, ధర్మశూన్యమనియు, ఈశ్వరుడు లేడనియు, (స్త్రీ) పురుషుల కామోద్రేకముచేతనే ఈ ప్రపంచమంతయు(గలిగినదనియు, కామము తప్ప ఇంకేదియు కారణము కాగలది కాదనియు అభిప్రాయమును ప్రకటించుచుందురు.

శ్లో. ఏతాం దృష్టి మవష్టభ్య నష్టాత్మా నోఽల్పబుద్ధయః ।
ప్రభవ స్సృగకర్మాణః క్షయాయ జగతోఽహితాః ॥

9

తే.గీ. ఫల్గునా ! ఇట్టి నాస్తిక భావ మొంది
స్వల్ప బుద్ధులు దుర్మతుల్ జగమునకును
క్రూర కర్మల జేయు శత్రువులయి
నాశమున్ జేయ(బుట్టుచున్నారు భువిని.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! ఆసుర సంపత్తితో(గూడినవారు పైన చెప్పిన గుణములు గలిగి దుర్మతిచే అల్పబుద్ధులు, నష్టాత్ములు, క్రూరకర్ములు, లోకమునకు శత్రువులు నయి లోకనాశమునకు కారకులగుచున్నారు.

శ్లో. కామ మాశ్రిత్య దుష్కారం దమ్యమాన మదాన్వితాః ।
మోహో ధృహీత్వాఽ సద్గ్రాహన్ ప్రసన్నస్తేఽ శుచివ్రతాః ॥ 10

తే.గీ. దురభిమానము దంభము గరువము గొని
అంతులేనట్టి కోరికలందు మునిగి
దుర్గుణము నవివేకమున్ తోడుగాగ
వారు వర్తింతు నీచులై వసుధయందు.

తాత్పర్యము :- వారు హద్దులేని కామముచే మోహితులై కోరగూడని
కోరికలను కోరుచు, క్షుద్రదేవతలను గొలుచుచు దంభము, మానము, మదము
అను గుణములు గలిగి మోహములోఁబడి అపవిత్రములగు కార్యములను
ఆచరింతురు.

శ్లో. చింతా మపరిమేయాం చ ప్రలయాంతా ముపాశ్రితాః ।
కామోపభోగపరమా ఏతావ దితి నిశ్చితాః ॥ 11

తే.గీ. కామభోగానుభవమె స్వర్గం బటంచు
ఇంతకంటెను పురుషార్థ మేది యనుచు
అపరిమితమైన ప్రళయాంతమైన విషయ
చింతలనె యాశ్రయించి నశించుచుండు.

తాత్పర్యము :- వారు అంతులేని కోరికల నాశ్రయించి కామభోగములే
తమ సర్వస్వముగఁ దలంచి, వాటికొఱకై తమ జీవితకాల మంతయు
వెచ్చించుచు, 'మరణ'మను మాటనే మఱచి వ్యవహరించుచున్నారు.

శ్లో. ఆశాపాశశతై ర్బద్ధాః కామక్రోధపరాయణాః ।
ఈహస్తే కామభోగార్థ మన్యాయేనార్థసంచయాన్ ॥ 12

తే.గీ. పలు విధముల నాశాపాశ బద్ధులగుచు
కామమున్ క్రోధములనె ముఖ్యములు గాగ
విషయ భోగంబుల ననుభవించుకొఱకు
అకమ ధనార్థనకు మార మరయచుండు.

తాత్పర్యము :- వారు పందలకొలది ఆశలనెడి త్రాళ్ళచే గట్టుబడి, కాసుము నందును, క్రోధమునందును తగుల్కొనినవారై యీ లోకమున కాసు భోగములను బొందుటకై పరద్రవ్యాపహరణము మున్నగు అన్యాయ కార్యములచే ధనరాశులను సంపాదించగోరుచున్నారు.

శ్లో. ఇద మద్య మయా లబ్ధ మిమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్ ।

ఇద మస్తీద మపి మే భవిష్యతి పున ర్దనమ్ ॥

13

తే.గీ. ఇంత ధన మిష్టు నే గడియించినాను
ఇంత యున్నది యైన నే నింతకంటె
మించియును గూడ ధనము గడించగలను
కోరికల నెల్ల నే దీర్చుకొనెద నింక.

తాత్పర్యము :- నేను ఇప్పుడింత ద్రవ్యమును సంపాదించితిని, నాకు కావలసిన కోరికలను ఈ ధనముచే చెల్లించుకొనగలను. ఇంతకంటెను ఎక్కువ ధనము సంపాదించగలను.

శ్లో. అసౌ మయా హత శృత్రు ర్దనిష్ఠే చాపరా నపి ।

ఈశ్వరోఽహ మహం భోగీ సిద్ధోఽహం బలవాన్ మఖీ ॥

14

తే.గీ. శత్రు డీతడు నాచేత జంపబడియె
ఇతర శత్రుల నిట్లై నే హత మొనర్చు
నేనె ప్రభువును భోగియు నేనె సుఖియు
ప్రబలుడను నేనె సిద్ధుడౌవాడ నేనె.

తాత్పర్యము :- నేను ఈ శత్రువులను చంపితిని, ఇతర శత్రువులను గూడ ఇట్లే చంపగలను. నేను ఈశ్వరుడను, పరమభోగిని; నేను సంపన్నుడను; బలవంతుడను; నాకు సుఖములకు లోపము లేదు.

శ్లో. ఆధ్యోఽభిజననా నస్మి కోఽన్యోఽస్తి సదృశో మయా ।

యత్కే దాస్యామి మోదిష్య ఇత్యజ్ఞానవిమోహితాః ॥

15

తే.గీ. ధనము గలవాడ నే దాన ధర్మములను
యజ్ఞ యాగాలు జేసెడునట్టివాడ
ఉన్నతం బైన వంశస్థు డెన్న నేను
అందు రవివేకులై పార్థ ! యసుర గుణులు.

తాత్పర్యము :- “నేను ధనవంతుడను, నాది గొప్ప కుటుంబము, నాకు సాటి వచ్చువాడు ఇంకెవ్వడును లేడు. యజ్ఞములు చేయుదును. యాచకులకు ధనము నిత్తును. అంతులేని సంతోషమును పొందుదును” అని అజ్ఞాన మోహితులై ఆసురస్వభావులు పలుకుచుందురు.

శ్లో. అనేకచిత్తవిభ్రాంతా మోహజాలనమావృతాః ।
ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతన్తి నరకేఽశుచౌ ॥

16

తే.గీ. మోహమును వల జిక్కి కామోపభోగ
లాలసుల్కునై మనోవికారాల దగిలి
అత్యసహ్యకరం బైన యట్టి ఘోర
నరక మందును గూలుచున్నారు విజయ !

తాత్పర్యము :- అనేక విధములగు చిత్తవిక్షేపములతో మోహ మనెడి వలలో(జిక్కుకొన్నవారై విషయభోగములందు ఎక్కువ ఆసక్తి గలవారై ఆసురభావ సంపదగలవారు రౌరవాది ఘోర నరకములను బొందుచున్నారు.

శ్లో. ఆత్మ సమృద్ధితాః స్తబ్ధా ధనమానమదావృతాః ।
యజన్తే నామయజ్ఞై స్తే దమ్భేనావిధి పూర్వకమ్ ॥

17

తే.గీ. సిగ్గువిడి తమ్ము తామే ప్రసిద్దులుగను
పొగడి కొంచును పెద్దల దెగడు చుండు
ధనమదాంధతతో దుష్టదంభయుక్తి
విధి విరుద్ధ యజ్ఞ మొనర్చు పేర్లకొఱకు.

తాత్పర్యము :- తమ్ము తాము పొగడుకొనుచు, పెద్దలను దూషించుచు ధనసంపదచే అభిమాన మదములతో(గూడి శాస్త్రవిధులకు వ్యతిరేకముగా నామమాత్రపు యజ్ఞములను చేయుచున్నారు.

శ్లో. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః ।
మా మాతృపరదేహీషు ప్రద్విషన్తోభ్యనూయకాః ॥

18

తే.గీ. దర్పము బలము క్రోధము ధరణి నొంది
అత్యహంకారు లయి తమయందు నితర
దేహముల నుండు నన్నెంతో ద్వేష మొప్ప
నరకు సేయక మంచిని నైవకుండు.

తాత్పర్యము :- వారు అహంకారమును, బలమును, గర్వమును, క్రోధమును ఎక్కువగా ఆశ్రయించినవారై, వారియందును ఇతరులయందును గూడ అంతర్యామినైయున్న నన్ను లెక్కచేయక, అనూయాపరులై ఇతరులను ద్వేషించుచున్నారు.

శ్లో. తా నహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్ ।
ఓషా మ్యజస్ర మశుభా నాసురీష్వేవ యోనిషు ॥

19

తే.గీ. సకల జీవులయందు నీశ్వరుడనైన
నన్ను ద్వేషించు క్రూరులౌ నరుల నేను
జనన మరణ ప్రవాహ సంసారములను
అనుర యోనుల బుట్టింతు ననవరతము.

తాత్పర్యము :- ద్వేషభావము గలిగి దుర్మార్గులై చెడు పనులను జేయునట్టి క్రూరులను, నరాధములను సంసారమున అనురయోనులయందే ఎల్లప్పుడును తోసివేయుచుందును.

శ్లో. ఆసురీం యోని మాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని ।
మా మప్రాప్యైవ కౌఞ్డేయ ! తతోయా వ్యధమాం గతిమ్ ॥

20

తే.గీ. అనుర యోనుల జన్మించి నట్టి మూఢ
మానవులు నెట్లు జన్మజన్మములయందు
నన్ను బొందంగ లేక యెన్నంగరాని
అధమ మైనట్టి జన్మల నందుచుండు.

తాత్పర్యము :- వారు జన్మ జన్మాంతరములలో ఆసురయోనులందు జన్మించుటయే గాక అవివేకులైన కారణమున నన్ను పొందలేక అధమ గతిని పొందుదురు.

శ్లో. త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశన మాత్మనః ।

కామః క్రోధ స్తథా లోభ స్తస్మా దేత త్ప్రియం త్యజేత్ ॥ 21

తే.గీ. ఆత్మనాశన కారకమైన యట్టి
ఇట్టి నరకంబునకు దారు లెన్న మూడు
కామమున్ క్రోధమును లోభగతులు నవ్వి
కాన వీనిని త్యజియింపగా నలయును.

తాత్పర్యము :- నరకమునకు కామ క్రోధ లోభము లను మూడును మార్గములు. ఈ మూడు ద్వారములును ఆత్మను నశింపజేయును. కావున ఈ మూడింటిని తప్పక విడువవలయును.

శ్లో. ఏతై ర్విముక్తః కాష్ఠేయ ! తమోద్వారై స్త్రిభి ర్నరః ।

ఆచర త్యాత్మనః శ్రేయ స్తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥ 22

తే.గీ. నరక హేతువు లొచు నున్నట్టి యిట్టి
మూడు దుష్ట గుణాల విముక్తి నొంది
శ్రేయ మొలికించు కర్మల జేసి చేసి
పరమగతియగు మోక్షముం బడయగలరు.

తాత్పర్యము :- కామ క్రోధ లోభము - లనెడి యీ మూడు నరక ద్వారములను దాటి సత్కర్మల నాచరించిన నరుడు మోక్షమును బొందును.

శ్లో. య శ్శాస్త్రవిధి ముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః ।

న స సిద్ధి మవాప్నోతి న సుఖం న పరాంగతిమ్ ॥ 23

తే.గీ. శాస్త్ర విధులన్ని మూర్ఖతన్ జారవిడిచి
తోచి నట్టుల వర్తించు దుష్టజనుడు
జ్ఞాన సుఖమును, సిద్ధిని బూనలేడె !
ఉత్తమం బైన మోక్షంబు నొందునెట్లు ?

తాత్పర్యము :- శాస్త్రవిధిని వదలి తన యిష్టము వచ్చినట్లు ప్రవర్తించువానికి, కర్మముయొక్క ఫలముగాని, శాంతిగాని కలుగదు. అట్టివానికి ఇక మోక్ష మెట్లు కలుగగలదు ?

శ్లో. తస్మా చ్చాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యకార్య వ్యవస్థితౌ ।
జ్ఞాత్వా శాస్త్ర నిధానోక్తం కర్మ కర్తు మిహోర్హసి ॥

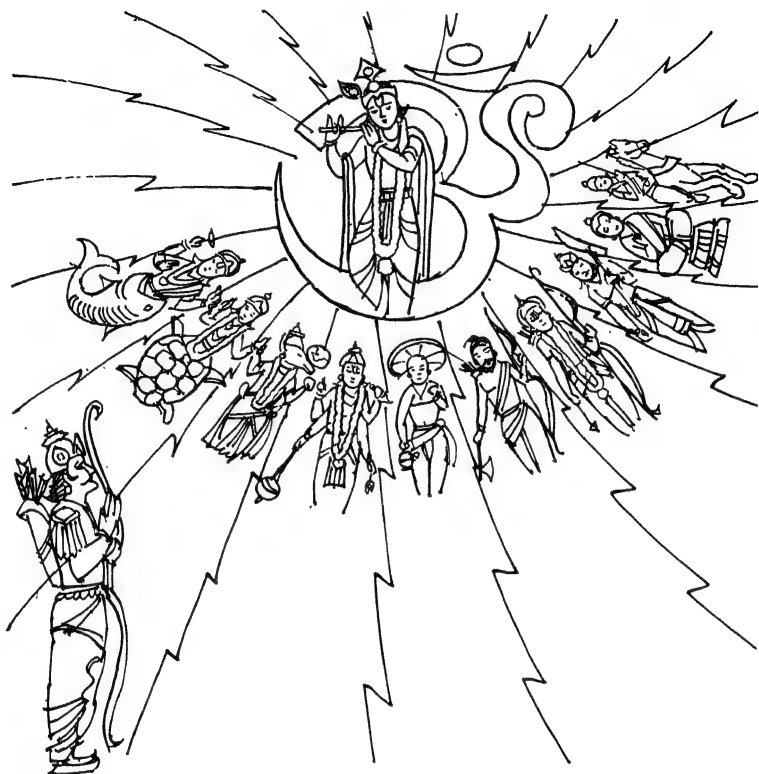
24

తే.గీ. అందువలన కార్యము నకార్యములయందు
శాస్త్రమే ప్రమాణమౌ నిలన్ నర్వగతుల
కాన శాస్త్రోక్త విధులతో కర్మములను
తెలిసి చేయుటె ఫలము కుంతీకుమార !

తాత్పర్యము :- కార్యమునకును, అకార్యమునకును శ్రుతి, స్మృతి మీమాంసలే ప్రమాణములు. అవియే జ్ఞానసాధనములు. కావున, శాస్త్రములచే నుపదేశింపబడిన ధర్మమును తెలిసికొని నీవు స్వధర్మమగు యుద్ధమును చేయదగియున్నావు.

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు
దైవాసుర సంపద్విభాగ యోగంబను
పదునాఱవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

‘ఓం తత్ సత్’

శ్లో. ఓం తత్పదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణ ప్రీతిధః స్మృతః ।
బ్రాహ్మణా ప్రేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా ॥

(17-23)

ఉత్తమములైన ఓం, తత్, సత్ - అను మూడు నామములచే
పిలువబడుచున్నది పరబ్రహ్మము. ఆ త్రివిధనిర్దేశముచేతను సృష్టి
మొదటిలో వేదములు, యజ్ఞములు, బ్రాహ్మణులు సృష్టింపబడిరి.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం సప్తదశోఽధ్యాయః

శ్రద్ధాత్రయ విభాగ యోగము

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. యే శాస్త్రవిధి ముత్సృజ్య యజన్తే శ్రద్ధయాన్వితాః ।
తేషాం నిష్ఠా తు కా కృష్ణ! సత్య మాహో రజ స్రమః ॥

1

తే.గీ. అనిన భగవాను జూచి యర్జునుడు పలికె
స్వామి ! శాస్త్ర సమ్మతి గాకుండ శ్రద్ధ గలిగి
చేయువారల పూజలు సిద్ధిగనునె
సాత్త్వికము రాజసము తామసమ్ములందు
ఎట్టిదగు వారిపూజ? నాకెఱుగ జెప్ప.

తాత్పర్యము :- హే కృష్ణ ! శాస్త్రోక్త విధానమును గుర్తెఱుగ లేక
పోవుటచే దాని ననుసరింపలేక శ్రద్ధతో మాత్రము కూడుకొన్నవారై, దేవతలను
పూజించెడివారు ఏ విధముగా నడచుకొందురు ? సాత్త్వికమా ? రాజసమా ?
తామసమా ?

శ్రీ భగవా నువాచ :-

శ్లో. త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహీనాం సా నృభావజా ।
సాత్త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు ॥

2

తే.గీ. అనుచు గోరిన యర్జును గని ముకుందు
డనియె నీ రీతిగా శ్రద్ధ యనున దరయ
భన్మజన్మాంతరాల సంస్కారమునను
సాత్త్వికము రాజసము తామసమ్ము లనగ
!తివిదములు దాని వివరింతు దెలియ వినుము.

తాత్పర్యము :- అనగా పరమాత్మ ఓ అర్జునా ! దేహధారులకు వారి వారి స్వభావమును బట్టి మూడు విధముల శ్రద్ధ కలుగుచున్నది. సాత్త్వికము, రాజసము, తామసము - అనబడు ఈ శ్రద్ధను వివరించుచున్నాను.

శ్లో. సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత !
శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధ స్స ఏవ సః ॥ 3

తే.గీ. స్వాంత సంస్కారమును బట్టి శ్రద్ధ గలుగు,
 గుణములను బట్టియే సమకూడు శ్రద్ధ
 తద్గుణానురూపంబుగా ధరణీలోన,
 వినుము పాండవమధ్యమా ! విపులముగను.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! సమస్తప్రాణులకు గూడ శ్రద్ధ వారి వారి సంస్కారమునుబట్టి కలుగుచున్నది. ఏ పురుషు డెట్టి శ్రద్ధను ధరించినవాడో, వారి వారి గుణములనుబట్టి గ్రహింపవచ్చును.

విశేషార్థము :- అందఱు మనుష్యులకు కరచరణాదులు సమానములైనను వారి తెలివితేటలు వేరు. ముఖ్యమైన భేదము బాహ్యము కాదు; లోపల నున్నది. 'శ్రద్ధ' అంతఃకరణ గుణభేదముచే కలుగునట్టిది.

శ్లో. యజన్తే సాత్త్వికా దేవాన్ యక్షరక్షాంసి రాజసాః ।
ప్రేతాన్ భూతగణాం శ్చాన్యే యజన్తే తామసా జనాః ॥ 4

తే.గీ. సాత్త్వికులు దేవతల గొల్తు సన్నుతింతు,
 రాక్షసుల యక్షులం గొల్తు రాజసులును,
 ప్రేతభూత పిశాచాల బ్రేషు గొల్తు
 తామసగుణ ప్రధాను లిద్దరను విజయ !

తాత్పర్యము :- సాత్త్వికగుణ సంపన్నులు దేవతల ప్రీతికొఱకై యాగములు చేయుదురు. రాజసగుణము గలవారు యక్షరాక్షసులను గొలుతురు. తామసులు ప్రేతములను, భూతములను సేవింతురు.

శ్లో. అశాస్త్ర విహితం ఘోరం తవ్యస్తే యే తపో జనాః ।
దమ్యాహంకారనయంకైః కామరాగబలాన్వితాః ॥

5

శ్లో. కర్మయన్త శృరీరన్తం భూతగ్రామ మచేతనః ।
మాం చైవాన్త శృరీరన్తం తా న్విద్వాసురవిశ్వయాన్ ॥

6

తే.గీ. కామరాగ మదంబుల గడు మదమును
దంభము న్నహంకారంబు దనరుచుండ
ఘోర మైనట్టియును శాస్త్రదూర్జైన
తప మొనర్చుచు నాత్మ శుద్ధంబు లేని
తమ శరీరములందు నెంతయును నొప్పు
నింద్రియంబుల మఱియు నెంతేని వారి
సూక్ష్మ దేహములం దొప్పుచుండు నన్ను
మఱి మఱి కృశింప జేతు రాసురులు వారె.

తాత్పర్యము :- ఆసురభావముతో(గూడినవారు దంభము, అహంకారము, కామము, రాగము, బలము(గలిగి యుక్తాయుక్తజ్ఞానము లేనివారై తాము చేయు భీకరమైన పనులచే శరీరమునందలి ఇంద్రియ సమూహమును కృశింపజేయుచు శరీరమునందు సాక్షివైయున్న నన్ను(గూడ కృశింపజేయుచున్నారు. వారు నా తత్త్వము(దెలియని మూఢచేతస్కులు. కావున వారిని ఆసురభావము(గలవారినిగా(దెలిసికొనుము.

శ్లో. ఆహార స్తపి సర్వవ్య త్రివిధో భవతి ప్రియః ।
యజ్ఞ స్తప స్తథా దానం తేషాం భేద మిమం శృణు ॥

7

తే.గీ. అవని ప్రాణుల కెల్ల నాహార మరయ
మూడు విధముల(బ్రయములై పొనగుచుండు
అటులే తపమును దానము యజ్ఞమరయ
త్రివిధములు వాని భేదము(దెలిపెద విను.

తాత్పర్యము :- ప్రాణులన్నింటికిని వారివారి గుణములనుబట్టి ఆహారము మూడు విధములుగా నుండును. ఆ విధముగనే వారి వారి యజ్ఞ, దాన, తపములు(గూడ మూడు విధములుగనే యుండును. ఈ విషయమును

శ్లో. ఆయు స్సత్త్వ బలారోగ్య సుఖప్రీతి వివర్ధనాః ।

రస్యో స్సృగ్ధా ప్లిరౌ హృద్యా ఆహారాః సాత్త్వికప్రియాః ॥ 8

తే.గీ. ఆయువు మనోబలమ్ము దేహమున బలము,
ప్రీతియు, సుఖమ్ము నారోగ్య వితతి బెంచి
స్వీగ్ధమై రసవంతమై స్థిరత నొప్పు
నట్టి యాహారమే ప్రియం బౌను సత్త్వ
గుణము గలవారి కిలలోన గుణవరేణ్య !

తాత్పర్యము :- సాత్త్వికులకు ప్రియమైన ఆహారము ఆయుర్దాయమును, దేహమును, బలమును, బుద్ధిబలమును, ఆరోగ్యమును, సుఖమును, సంతోషమును వృద్ధిచేయును. రసవంతములు, దేహమున చిరకాలము ఉండునవి, చమురుగలవి, హృదయమునకు హితకరములునైన భోజన పదార్థములు సాత్త్వికగుణ సంపదగలవారికి శుష్టము లగుచున్నవి.

శ్లో. కట్వాష్టలవణాత్సుష్ణ తీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః ।

ఆహారా రాజన స్యేష్టా దుఃఖశోకామయప్రదాః ॥ 9

తే.గీ. చేదు పులు పుప్పు కారంబు జెంది మిగుల
సారహీనమై దప్పిక జాలు గూర్చి
కష్టములు రోగములును దుఃఖములు మిగుల
బెంచు నాహారమే కడు ప్రియముగూర్చు
ధర రజోగుణ జీవు లెల్లరకు పార్థ !

తాత్పర్యము :- రజోగుణము ప్రధానముగా గలవారికి శుష్టములగు పదార్థములు : ఎక్కువ కారము, పులుపు, ఉప్పు (గలిగినవి, వేడిచేయునవి, తీక్షణమైనవి, పొడి పొడిగా నుండునవి, దుఃఖమును, శోకమును, రోగమును గలుగజేయునవి అగు భోజనపదార్థములు రాజసగుణముగలవారికి శుష్టము లగును.

శ్లో. యాతయామం గతరసం పూతి పర్యుషితం చ యత్ ।

ఉచ్ఛిష్ట మపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్ ॥ 10

తే.గీ. చల్లబడినది, పాచిన చలిది మఱియు
వేరొకరు తిని ధర బారవేసినట్టి
పూజనీయము గానట్టి భోజనంబు
తామనగుణశాఘ్యులకు బ్రీతి దనర జేయు.

తాత్పర్యము :- తామసులగువారికి బాగుగా ఉడకనిది, రుచితేనిది, దుర్గంధముతో (గూడినది, చలిది, భుజింపగా మిగిలినది, యజ్ఞమున కర్లము (గానిదియైన భోజనము ఇష్టమైయుండును.

శ్లో. అఫలాకాఙ్క్షీభి ర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే ।
యష్టవ్యమే వేతి మన స్సమాధాయ న సాత్త్వికః ॥

11

తే.గీ. శాస్త్రనమ్మత మగుటచే స్వాంతమందు
సంతసంబులు నిండ నిస్సార్థముగను
ప్రతిఫలము గోరనటువంటివారు చేయు
యజ్ఞ మది సాత్త్వికంబైన యజ్ఞ మగును.

తాత్పర్యము :- శాస్త్రవిధి ప్రకారము చేసి తీరవలయునను స్థిర సంకల్పముతో, శ్రద్ధతో, ఫలకాంక్ష యే మాత్రమును లేక చేయబడు యాగము సాత్త్వికమని చెప్పబడును.

శ్లో. అభినంధాయ తు ఫలం దమ్బార్థ మపి చైవ యత్ ।
ఇజ్యతే భరతశ్రేష్ఠ ! తం యజ్ఞం విద్ధి రాజనమ్ ॥

12

శ్లో. విధిహీన మన్యస్తాన్నం మన్యోహీన మదక్షిణమ్ ।
శ్రద్ధావిరహితం యజ్ఞం తామసం పరిచక్షతే ॥

13

తే.గీ. ప్రతిఫలాపేక్షతోడ దంభమ్ముతోడ
నలుషబడు యజ్ఞ మది రాజనంబటండ్రు
శాస్త్రవిధిలేక భక్తియు శ్రద్ధలేక
దక్షిణలు నీక యన్నప్రదాన మీక
మంత్రములు లేక స్వార్థమౌ మదిని జేయు
యజ్ఞ మయ్యది తామస యజ్ఞ మండ్రు.

తాత్పర్యము :- ఓ భరతకులశ్రేష్ఠా ! ఫలాపేక్షచేతను, ఎక్కువ ప్రగడింపవలెనను కోరికతోను చేయఁబడు యజ్ఞము రాజసమని తెలివలయును. శాస్త్రమున చెప్పఁబడినదానికి విపరీతమైనది, శ్రద్ధలేమంత్రములుగాని, దక్షిణలుగాని లేనిది, 'అన్నదానము' అనుమాట లేకు చేయఁబడిన యజ్ఞము 'తామసయజ్ఞ'మని చెప్పఁబడును.

**శ్లో. దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనం శౌచ మార్జవమ్ ।
బ్రహ్మచర్య మహింసా చ శారీరం తప ఉచ్యతే ॥**

తే.గీ. బ్రహ్మనిష్ఠుల, గురుల, దేవతల, ప్రాజ్ఞ
జనుల బూజించుటయును శౌచమును గలిగి
త్రికరణంబుల సంశుద్ధి తేజరిల్ల
బ్రహ్మచర్య మహింసలు వదలకుంట
ధరణీలోన శారీరక తపము పార్థ !

తాత్పర్యము :- దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురువులను, విద్వాంసులను పూజించుట; బాహ్యోభ్యంతరములందు శుచిత్వమును పాటించు కుటిలత్వము లేకుండుట, బ్రహ్మచర్యపాలనము, అహింస పాటించుటయు, శరీర సంబంధమైన తపస్సు అని తెలియనగును.

విశేషార్థము :- 'బ్రహ్మచర్య'మనగా పువ్వులు, చందనము, వామొదలగునవి కోరకుండుట.

**శ్లో. అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రీయహితం చ యత్ ।
స్వాధ్యాయాభ్యాసనం చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే ॥**

తే.గీ. పరుల నొప్పించు మాటలు పలుకకుండ
సత్యమున్ ప్రీయ, హిత సుభాషణము విడక
వేదమంత్రము ప్రణవము విడువకుంట
భవ్యమగు వాక్తవంబని పలుకవలయు.

తాత్పర్యము :- ఇతరుల మనస్సును నొప్పింపకుండ మాటలాడుట, సత్యమును పలుకుట, ప్రీయహితమును బోధించుట, ఎల్లప్పుడు వేదముల చదువుట వాచికతపస్సు అనబడును.

శ్లో. మనః ప్రసాద స్సౌమ్యత్వం మౌన మాత్మవినిగ్రహః ।
భావనంశుద్ధి రిత్యేత త్తపో మానస ముచ్యతే ॥

16

తే.గీ. నిర్మలంబైన మన సాత్మనిగ్రహంబు
మౌనమును భావశుద్ధి సౌమ్యత్వమరయ
మానసిక భవ్యతపమంచు జ్ఞానులండు
భరతవంశ పవిత్ర ! ఓ పాండుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- మనస్సును ప్రసన్నముగా నుంచుకొనుట, మృదు
స్వభావము(గలిగియుండుట, మితభాషిత్యము, మనస్సును నిగ్రహించుట,
చెడుతలంపులు మనసున జొరనియకుండుట, మానసమగు తపస్సని చెప్పబడు
చున్నది.

శ్లో. శ్రద్ధయా పరయా తప్తం తప స్త్రివిధం నరైః ।
అఫలాకాంక్షేభి ర్యుక్తై స్సాత్త్వికం పరిచక్షతే ॥

17

తే.గీ. ధరణి నిష్కామకర్మ లుత్తముల్లనైన
ధ్యానయోగులు పరమ శ్రద్ధాభు లగుచు
నలుపు త్రివిధంబులౌ తపస్సులను మేల్చి
సాత్త్విక తపస్సులందురు నవ్యసాచి !

తాత్పర్యము :- అధికమైన శ్రద్ధతోను, ఇంద్రియ నిగ్రహముతోను
ఫలమును గోరకుండు(జేయు పై మూడు విధములగు తపస్సులను సాత్త్విక
తపస్సులని చెప్పుదురు.

శ్లో. సత్కారమానపూజార్థం తపో దమ్యేన చైన యత్ ।
క్రియతే తదిహ ప్రోక్తం రాజనం చల మధ్రువమ్ ॥

18

తే.గీ. పూజలండగ, సత్కారములను మఱియు
గౌరవము లండ గౌరి లోకమున దంభ
మునకునై చేయు తపము పేర్కొనగ నష్టి
రంబగు నది ధనంజయ ! రాజనంబు.

తాత్పర్యము :- పొగడ్తుల నందుటకు, గౌరవాదులను పొందుటకు,
దంభముతో(జేసెడి తపస్సును రాజసతప మని చెప్పుదురు. అది ఎప్పుడో
యొకప్పుడు మాత్రమే ఫలము నిచ్చును. స్థిర మైనట్టిది గాదు.

శ్లో. మూఢగ్రాహేణాత్మనో యత్ప్రీడయా క్రియతే తపః ।
పరస్యోత్పాదనార్థం వా తత్తామస ముదాహృతమ్ ॥

19

తే.గీ. పర వినాశము గాంక్షించి పట్టుదలతో
తన శరీరము బీడించుకొనియు నైన
మూర్ఖులను సలిపెడి తపంబులను పార్థ !
తామసతపస్సులని యండ్రు ధర్మవిదులు.

తాత్పర్యము :- వివేకములేని పట్టుదలతో తన శరీరాదులకు కీడు
గలుగునట్లు చేయు తపము తామసము. పరులను నాశనము చేయుటకై చేయు
తపస్సు తామసమే.

విశేషార్థము :- తపస్సులో గల భేదములు ఇంతవఱకు చెప్పఁ బడినవి.

శ్లో. దాతవ్య మితి యద్దానం దీయతేఽనుపకారిణే ।
దేశే కాలే చ పాత్రే చ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్ ॥

20

తే.గీ. దేశ కాల పాత్రాదుల తీరు దెలిసి
మరల ప్రత్యుపకారంబు మనకు జేయ
శక్తిలేనట్టి వారి కొసంగు నట్టి
దానమును ఋషుల్ సాత్త్వికదాన మండ్రు.

తాత్పర్యము :- 'ఇవ్వ(దగినది' అనెడి నిశ్చయముతో దేశకాలపాత్రముల
నెఱిగి గ్రహించువారివలన నెట్టి ఉపకారమును కోరక చేయు దానమును
'సాత్త్వికదాన' మందురు.

విశేషార్థము :- 'దేశ'మనగా పుణ్యక్షేత్రము. 'కాలమ'నగా సంక్రాంతి
మొదలగు పుణ్యకాలము. 'పాత్రత' యనగా ఆ దానము పొంద నావశ్యకత,
గలిగియుండుట.

శ్లో. యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం ఫల ముద్దిశ్య వా పునః ।
దీయతే చ పరిక్లిష్టం తద్దానం రాజనం స్మృతమ్ ॥

21

తే.గీ. జగతి ప్రత్యుపకారవాంఛలను గాని
 ఫలము గోరియు గాని భావంబునందు
 సమ్మతము లేక చేయంగ సాగునట్టి
 దానమును బుధుల్ రాజనదాన మండ్రు.

తాత్పర్యము :- ఫలము నపేక్షించి గాని, గ్రహించువారివలన
 ప్రత్యుపకారమును గోరి గాని, మనసున బాధపడుచు గాని యిచ్చిన దానము
 'రాజనదాన'మని గ్రహింపవలెను.

శ్లో. అదేశ కాలే యద్దాన మపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే ।
 అనత్యత మనజ్ఞాతం తత్తామస ముదాహృతమ్ ॥ 22

తే.గీ. అర్హమే గానిచోట, ననర్హమైన
 సమయమందు పాత్రులకు ననత్యతముగ
 మది తిరస్కార భావంబు లొదవ జేయు
 దానమును బుధుల్ తామసదాన మండ్రు.

తాత్పర్యము :- దేశకాల పాత్రముల నెఱుగకుండ జేయునది,
 యోగ్యులైనవారికి పాదప్రక్షాళనాది గౌరవము లేకగాని, అనమాన
 పూర్వకముగా గాని చేయునదియగు దానము 'తామసదానము' అనబడును.

శ్లో. ఓం తత్పదితి విర్దేశో బ్రహ్మణ స్త్రివిధః స్మృతః ।
 బ్రాహ్మణా స్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా ॥ 23

తే.గీ. తగ పరబ్రహ్మమునకు 'ఓం' 'తత్తు' 'సత్తు'
 లనగ వెలసెను మూడు పేర్లవనిలోన
 బ్రహ్మమే వేద, యజ్ఞ, సద్బ్రాహ్మణులను
 వెలయు జేసె సృష్టిదిలో వినుము విజయ !

తాత్పర్యము :- ఉత్తమములైన ఓం, తత్, సత్ - అను మూడు
 నామములచే పిలువబడుచున్నది పరబ్రహ్మము. ఆ త్రివిధనిర్దేశముచేతను
 సృష్టి మొదటిలో వేదములు, యజ్ఞములు, బ్రాహ్మణులు సృష్టింపబడిరి.

శ్లో. తస్మా దో మిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదానతపఃక్రియాః ।
 ప్రవర్తన్తే విధానోక్తా స్ఫుతతం బ్రహ్మవాదినామ్ ॥ 24

తే.గీ. వేదముల విధింపబడిన వినుత కర్మ
లయిన యజ్ఞదానతపస్సు లనెడు వాని
నాచరింపంగ గడిగిన యపుడు మొదట
పలుకుచుండు 'ఓం'కారమే బ్రహ్మవిదులు.

తాత్పర్యము :- కావుననే శాస్త్రోక్తములైన యజ్ఞములు, దానములు, తపములు చేయునపుడు మొదట 'ఓం' అను పదమునే బ్రహ్మవాదులు పలుకుచుందురు.

శ్లో. త దిత్యనభినన్దాయ ఫలం యజ్ఞతపఃక్రియాః ।
దానక్రియాశ్చ వివిధాః క్రియన్తే మోక్షకాష్ఠాభిః ॥

25

తే.గీ. మోక్షవాంఛితు లిల ఫలాపేక్షలేక
తపము యజ్ఞము దానము దాము చేయు
నట్టి సమయమునందు 'తత్' అను పదమును
శ్రద్ధతో నుచ్చరింతురు సవ్యసాచి !

తాత్పర్యము :- మోక్ష కాములైనవారు ముందుగా 'తత్' అను పదము నుచ్చరించి ప్రతిఫలాపేక్ష లేక తాము చేయు యజ్ఞ దాన తపములను ప్రారంభింతురు.

శ్లో. సద్భావే సాధు భావే చ సదిత్యేత త్ప్రియుజ్యతే ।
వ్రతస్తే కర్మణి తథా సచ్చబ్జః పార్థ ! యుజ్యతే ॥

26

తే.గీ. బ్రహ్మ మది శ్రేష్ఠ మనియు శాశ్వతము ననియు
పలుకుట కయి 'సత్' శబ్దము వాడబడును
శ్రేష్ఠ మయినట్టి కర్మలన్ జేయునపుడు
గూడ 'సత్' శబ్ద మయ్యది వాడబడును.

తాత్పర్యము :- 'సత్' అను పదమునకు 'కలదు' అనియొక అర్థమును, 'మంచి' అను నింకొక అర్థమును గలదు. కావున అన్ని శుభకర్మలయందును 'సత్' అను పదమునే బ్రహ్మజ్ఞులు వాడుదురు.

విశేషార్థము :- ఉత్తమములగు వస్తువులును, కర్మలును బ్రహ్మ స్వరూపములే.

శ్లో. యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే ।
కర్మ చైవ తదర్థీయం సదిత్యే వాభిధీయతే ॥

27

తే.గీ. యజ్ఞమున తపస్సున దానమందు నున్న
నిష్కబిలుతురు 'సత్' పేర నిపుణమతులు
పాసగ దేవతాప్రీత్యర్థముగను బుధులు
చేయు కర్మలు 'సత్' పేరజెప్పబడును.

తాత్పర్యము :- యజ్ఞదాన తపములందు నిష్క గలిగియుండుటను గూడ
'సత్' అనియే చెప్పుదురు. యజ్ఞదానతపము లన్నియు యజ్ఞపురుషుని
ప్రీతికొఱకే చేయబడుచున్నవి. కావున వానినిగూడ 'సత్' అని చెప్పవగును.

శ్లో. అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తప స్తప్తం కృతం చ యత్ ।
అన దిత్యుచ్యతే పార్థ ! న చ తత్రేత్య నో ఇహ ॥

28

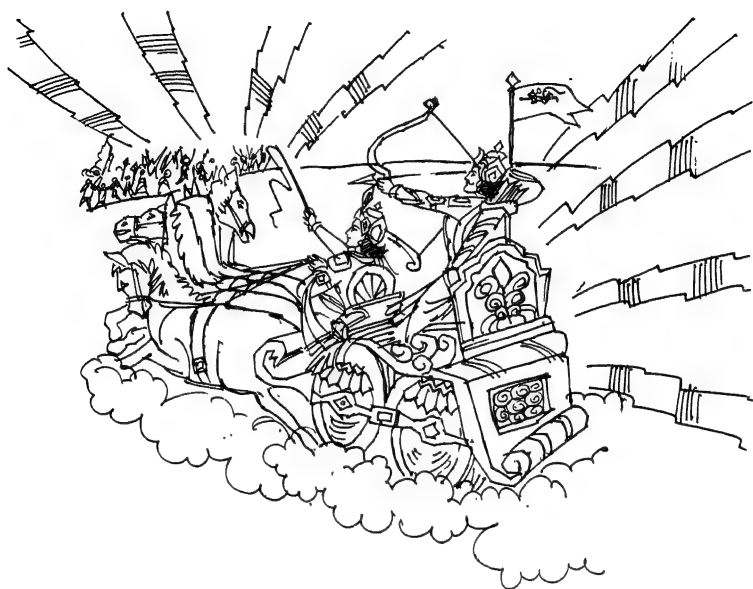
తే.గీ. శ్రద్ధ లేనట్టి వారలు సలుపునట్టి
యజ్ఞదాన తపంబులు నన్ని కర్మ
లరయగ నసత్తులే గాన నట్టివారి
కిహ పర సుఖంబులందు లేదేదిగూడ
భరతవంశపవిత్ర ! ఓ పాండుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- శ్రద్ధలేనివారిచే జేయబడిన యజ్ఞదానతపములు
మూడును 'అసత్తులు', అవి ఈ లోకమునగాని, చచ్చిన తరువాత గలుగు
పరలోకమునగాని సుఖములు గలిగింపలేవు. అనగా శ్రద్ధ లేనిదే ఫలము
రాబోదని భావము.

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు

శ్రద్ధాత్రయ విభాగ యోగంబును
పదునేడవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

'ఓం తత్ సత్'

శ్లో. యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।
తత్ర శ్రీ ర్విజయో భూతి ర్భువా నీతి ర్మతి ర్మమ ॥
(18-78)

యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడును, గాంధీనమును చాల్చిన
అర్జునుడును ఏ పక్షమున నుందురో ఆ పక్షమున (పాండవపక్షమున)
లక్ష్మీయు, నీతియు, విజయమును, విజయమును నిశ్చయముగ
నుండునని నా మనస్సు నాకు తెలుపుచున్నది.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణో నమః

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

శ్రీమద్ భగవద్గీతాయాం అష్టాదశోఽధ్యాయః

మోక్ష సన్న్యాస యోగము

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. సన్న్యాసవ్య మహాబాహో ! తత్త్వ మిచ్ఛామి వేదితుమ్ ।
త్యాగవ్య చ హృషీకేశ ! స్పృథ క్షేశినిషాదన !

1

తే.గీ. అనినశ్రీకృష్ణ గాంచి యర్జున్లుడు పలికె
స్వామి ! కేశినిషాదనా ! భక్తపాల !
సర హృషీకేశ ! శుభ మహాబాహు ! తండ్రీ !
తనర సన్న్యాస త్యాగాల తత్త్వములను
వేరు వేరుగ దెలుపంగ వేడుకొనెద.

తాత్పర్యము :- 'కేశి' రాక్షసుని జంపిన ఓ కృష్ణా ! ఇంద్రియములను
నియమస్థితిలో నుంచువాడా ! సన్న్యాసము, త్యాగము అను రెండు శబ్దముల
యొక్క అర్థ విశేషమును, దాని తత్త్వమును వివరముగా దెలిసికొనగోరు
చున్నాను.

విశేషార్థము :- శ్రీకృష్ణుని ఉపదేశము ముగిసిన పిదప తన కేమి
చేయుటకును పాలుపోక, యుద్ధము చేయుట కిచ్చ గలుగక పైవిధముగా
బ్రశ్నించెను.

శ్రీభగవా నువాచ :-

శ్లో. కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కవయో విదుః ।
సర్వకర్మఫలత్యాగం పాహు సాంగం విచక్షణాః ॥

2.

తే.గీ. అనుచు నడిగిన ఫల్గును గనుచు నపుడు
 మాధవుడనె; కామ్య కర్మముల నదల
 ననుధ నన్నాస మని యండు ప్రాజ్ఞు లెపుడు
 సర్వ కర్మఫలాల నాసక్తి వీడ
 త్యాగ మని యందు రర్జునా ! తత్త్వవిదులు.

తాత్పర్యము :- కామ్య కర్మములైన అశ్వమేధాదులను చేయకుండుట (అనగా శాస్త్రములు తప్పక అనుష్ఠించవలసినవని చెప్పబడినవి మాత్రమే చేయుట) నన్నాస మనియు, నిత్యవైమిత్తిక కర్మలను చేయుచు ఫలమును త్యజించుట త్యాగ మనియు వివేకులు చెప్పుదురు.

శ్లో. త్యాజ్యం దోషవ దిత్యేకే కర్మ ప్రాహు ర్మనీషిణః ।
 యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్య మితి చాపరే ॥

3

తే.గీ. సకల కర్మల గలదు దోషం బదేదా
 అనుచు విడువంగవలెనని యండు బుధులు
 యజ్ఞదాన తపఃకర్మ లవనిలోన
 వీడరాదని కొందరు విజ్ఞు లండు.

తాత్పర్యము :- కొందఱు వివేకులు బంధకములగుటచే అన్ని కర్మలను దోషములను వలె విడువదగునని పలుకుదురు. ఇంక కొందఱు యజ్ఞ, దాన, తపో రూపములగు కర్మలను విడువదగదని చెప్పుదురు.

విశేషార్థము :- (1) నిత్యకర్మలను మానక, శాస్త్రములో చెప్పబడినను అశ్వమేధాది కామ్యకర్మలను చేయకుండుట.

(2) సర్వవిధ వైదిక కర్మలను చేయుచు ఫలమును విడచుట.

(3) సర్వ కర్మలను త్యజించుట.

(4) యజ్ఞ దాన తపోరూప కర్మలను త్యజింప కుండుట - ఈ నాలుగు పద్ధతులును పైన చెప్పబడినవి.

శ్లో. నిశ్చయం శృణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ !
త్యాగో హి పురుషస్యాశ్రమ ! త్రివిధః సంప్రకీర్తితః ॥

4

తే.గీ. వినుత గుణగణ్య ! త్యాగమన్ విషయ మందు
విను యధార్థము నేను తెల్పెదను నీకు
సాత్త్వికము, రాజసము, తామసంబటంచు
త్యాగ మది మూడు విధముల దనరు పార్థ !

తాత్పర్యము :- భరతవంశములో ఉత్తముడవు, పురుష శ్రేష్ఠుడవగు
ఓ అర్జునా ! నీవు ప్రశ్నించిన వానిలో త్యాగమును గూర్చి నా నిశ్చితాభి
ప్రాయమును తెలిపెదను, వినుము. 'త్యాగము' మూడు విధములని
వర్ణింపబడినది.

విశేషార్థము :- పై నాల్గింటిలో ఉత్తమమైన దానిని వివరింపబోవు
చున్నాడు.

శ్లో. యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్య మేవ తత్ ।
యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పానవాని మసీషిణామ్ ॥

5

తే.గీ. యజ్ఞదాన తపంబు లీ యననియందు
నదలకను నాచరింపంగవలయు నెపుడు
యజ్ఞ దాన తపోరూపమైన కర్మ
పాననం బాను భావింప ప్రాజ్ఞులకును.

తాత్పర్యము :- యజ్ఞ దాన తపము లను మూడు కర్మలును
విడువదగినవి గావు. తప్పక ఆచరింపదగినవి. ఫలము(గోరనివారికి ఆ యజ్ఞ
దాన తపములు చిత్తశుద్ధికి(గారణము లగుచున్నవి.

శ్లో. ఏతా న్యపి తు కర్మాణి సఖం త్యక్త్వా ఫలాని చ ।
కర్తవ్యా నీతి మే పార్థ ! నిశ్చితం మత ముత్తమమ్ ॥

6

తే.గీ. అరయ నీ కర్మలెల్ల ఫలాభిలాష
నదలి చేయంగ దగిన వివశుధయందు
ఉత్తమం బైన ధర్మ మిదో నటంచు
నేను నుడివెద పలునా ! నిశ్చయముగ.

తాత్పర్యము :- అయినను యజ్ఞ దాన తపము లను త్రివిధ కర్మ సంగములేక, ఫలమును వదలి ఆచరింప(దగునని నేను తలంచెదను. అది ఉత్తమమత మని నా నిశ్చయము.

**శ్లో. నియతస్య తు సన్న్యాసః కర్మణో నోపపద్యతే ।
మోహో తస్య పరిత్యాగ స్తామసః పరికీర్తితః ॥**

**తే.గీ. వేద శాస్త్రార్థ నియతమై వెలయునట్టి
కర్మలు త్యజించుటది మంచి గాదు విజయ !
కాని యవివేకమున నట్టి కర్మములను
త్యాగముం జేయ తామస త్యాగ ముండు.**

తాత్పర్యము :- ఆచరింప(దగిన నిర్ణీత కర్మల నెవ్వరును విడువరా అజ్ఞానముతో ఎవ్వరైనను అటువంటి కర్మలను వదలినచో వారి త్యాగమ తామస త్యాగ మని చెప్పుదురు.

**శ్లో. దుఃఖ మిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశభయా త్యజేత్ ।
స కృత్వా రాజనం త్యాగం వైవ త్యాగఫలం లభేత్ ॥**

**తే.గీ. కాయ కష్టంబు భరియింప గాదటంచు
కర్మములు త్యాగ మొనరింప గడగు వాని
త్యాగ మెన్నంగ రాజన త్యాగ మగును
అట్టివా డందుకోలేడు త్యాగఫలము.**

తాత్పర్యము :- శరీరానికి కష్టము కలుగునను భయముతో(గ దుఃఖాన్ని కలిగించునని గాని కర్మను మానినట్లయిన అట్టి త్యాగమ రజోగుణ సంబంధమైన త్యాగ మని చెప్పెదరు. అట్టి త్యాగమునకు ఫల లేదు.

**శ్లో. కార్య మిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతేఽర్జున !
సంకం త్యక్త్వా ఫలం చైవ స తాగ సాత్వికో మతః ॥**

తే.గీ. శాస్త్రసమ్మతకర్మముల్ నలుష డగిన
కర్మము లటంచు ఫలము సంగము విడచి
చేయబడునేని తత్త్వ ప్రసిద్ధు లెల్ల
దానినే మేల్చి సాత్త్విక త్యాగ మండ్రు.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! నిత్యములు, నైమిత్తికములు అగు కర్మలు తప్పక చేయవలసినవని యెంచి చేయుచు, సంగమును ఫలమును వదలుట సాత్త్వికత్యాగ మనబడును.

శ్లో. స ద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జతే ।
త్యాగీ సత్త్వసమావిష్టో మేధావీ చిన్నసంశయః ॥

10

తే.గీ. సత్త్వగుణుడైన త్యాగి సంశయము లేడలి
ప్రాజ్ఞుడగుచును సంసార బంధకార
ణమగు కర్మను ద్వేషింప, డమిత నుకర
కర్మములయందు నాసక్తి గాంచ బోడు.

తాత్పర్యము :- సంగమును, ఫలమును వదలి కర్మలు చేయుచు సత్త్వగుణము వృద్ధిచెందగా ఆత్మజ్ఞున లక్షణమైన ప్రజ్ఞను పొంది, సంశయ రహితుడైనవాడు సంసారకారణ మని కామ్యకర్మను ద్వేషింపడు. సత్త్వశుద్ధి గలిగించి జ్ఞానహేతు వగునని నిత్యకర్మమునందు ప్రీతిని పొందడు.

శ్లో. స హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మా బ్యశేషతః ।
యస్తు కర్మఫలత్యాగీ స త్యాగీత్యభిధీయతే ॥

11

తే.గీ. కర్మముల నెల్ల త్యజియింప గాదు పార్థ !
దేహధారుల కెల్ల సృష్టి స్థిజముగ,
కర్మ ఫలముల ద్యజియింప గడగువాడె
త్యాగీయని చెప్పబడుచుండు ధన్యు డతడు.

తాత్పర్యము :- దేహధారికి (అనగా దేహమే 'ఆత్మ'యని తలంచి అభిమానించువానికి) కర్మల నన్నిటని విడచుట వీలు కాదు గదా ! ఫలాపేక్ష లేకుండ ఎవ్వడు నిత్యకర్మల నాచరించునో అతనినే 'త్యాగి' అని అందురు.

శ్లో. అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ ।
భవ త్యత్యాగినాం ప్రేత్య న తు సన్న్యాసినాం క్వచిత్ ॥

12

తే.గీ. జగతియం దిష్టమును సనిష్టంబు మఱియు
మిశ్రమని కర్మఫలములు మేల్చి వెలయు,
త్యాగి బొందడు వీని, జన్మాంతరమున
త్యాగి గానట్టి వాడొందు దప్పకుండ.

తాత్పర్యము :- ఇష్టము, అనిష్టము, మిశ్రము - అను మూడు విధములుగా కర్మఫలము లుండును. త్యాగము చేయనివారలకు ఈ మూడు ఫలములును మరణాంతరము కలుగును. పరమార్థమగు సన్న్యాసమును గావించిన వారలకు ఈ మూడు ఫలములును ఎప్పుడును చెందవు.

శ్లో. పశ్యైతాని మహాబాహో ! కారణాని నిబోధ మే ।
సాంఖ్యే కృతాస్తే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్ ॥

13

తే.గీ. సకల కర్మల సిద్ధి కీ జగతిలోన
సాంఖ్య శాస్త్రంబునందు ప్రశస్తముగను
తెలుపబడిన కారణము లైదింటి నిపుడు
తెలిపెదను నీకు వినుము నందియము దీరు.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! కర్మలెందు పరిసమాప్తి నొందునో అట్టి సాంఖ్యమందు (జ్ఞానమునందు) సర్వకర్మల సంసిద్ధికై బాగుగా నిర్ణయింపబడిన కారణములను ఐదింటిని తెలిపెదను. తెలిసికొమ్ము.

శ్లో. అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ వృథగ్విధమ్ ।
వివిధాశ్చ వృథ కేష్టా దైవం చైవాత్ర పశ్యమమ్ ॥

14

తే.గీ. వెలయ దేహంబు గర్తయు వివిధములగు
కరణములు జేష్టలున్ దైవ మరయ వైదు
కర్మసిద్ధికి గల యట్టి కారణములు
వ్రాయబడె నిట్లు సాంఖ్యశాస్త్రంబునందు.

తాత్పర్యము :- కర్మసిద్ధికి సాంఖ్యయోగమున జెప్పబడిన కారణములు
1. (1) దేహము (2) కర్త (3) పండ్రెండు ఇంద్రియములు (4) వివిధ
లు (5) అన్నిటికంటె ముఖ్యమైనది దైవము.

విశేషార్థము :- 'అధిష్ఠానమ్' - అను దానివలన ఇచ్చ, ద్వేషము, సుఖ
ఖములు, జ్ఞానము మొదలగు గుణముల కాధారమగు శరీరమని
ంపవలయును.

శరీర వాఙ్మనోభి ర్యత్కర్మ ప్రారభతే నరః ।

న్యాయం వా విపరీతం వా పశ్యంతే తస్య హేతవః ॥

15

1. మనసుచేతను వాక్కుచే తనువుచేత
నరు డొనర్చెడు న్యాయ మన్యాయమైన
కర్మము లవెవ్వి యయిన నిక్కంబుగాగ
కారణము లవ్వి యయిదెయో ఖండితముగ.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! మానవుడు తన మనస్సుచే, వాక్కుచే,
ముచే జేయు సర్వ కర్మలకును అవి న్యాయమైన వైనను, అన్యాయమైన
ను పైన చెప్పినవే కారణములని గ్రహింపుము.

విశేషార్థము :- న్యాయములనగా శ్రుతిస్మృతులచే విధింపబడినవి.
న్యాయములనగా వానిచే నిషేధింపబడినవి; సత్పురుషులచే నిందింపబడినవి.

అయిదు కారణములలోను నాల్గింటికంటె మిక్కిలి బలవత్తరమైనది
ము.

తత్రైవం సతి కర్తార మాత్మానం కేవలం తు యః ।

పశ్య త్యకృతబుద్ధిత్వా న్న స పశ్యతి దుర్మతిః ॥

16

1. కర్మమున కీట్టు టండగా కారణములు
ఆత్మనే కర్తగా నెంచునట్టివాడు
శాస్త్ర నంస్కార హీన దుశ్చరిత చిత్తు,
గుణగు నిజమైన కర్త నగునగు వాడు.

తాత్పర్యము :- కర్మ సంసిద్ధికి పైన చెప్పిన కారణము లైదుండగా శాస్త్ర సంస్కారము లేనందున మూఢులు కర్మమునకు తామే కర్తలనుని అహంకారమున దలచుచు పరమార్థమును ఎఱుగజాలరు.

శ్లో. యన్య నాహంకృతో భావో బుద్ధి ర్యన్య న లిప్యతే ।
హత్యాఽపి న ఇమా న్లోకాన్ హన్తి న నిబధ్యతే ॥

17

తే.గీ. కనగ నేనను భావ మెవ్వనికి లేదా
కర్మఫలముల నానక్షిగాంచ డెవడో
జగతి నాతడీ జనులను బంపిగూడ
బద్ధుడును గాడు చంపినవాడు గాడు.

తాత్పర్యము :- కర్మఫలములను గూర్చి అహంకారభావము (కర్మత్వ, భోక్తృత్వముల గురించిన భావము) లేనివాడును, అంతఃకరణమున విషయములందు ఏ మాత్రము ప్రవేశము లేనివాడును వైన విద్వాంసుడు కంటికి కనబడు ఈ ప్రాణులను (యుద్ధమున నున్నవారిని) చంపినను గూడ ఆ కర్మ ఆతనిని బాధింపదు; బంధించదు. అతడు చంపినవాడు కాడు.

విశేషార్థము :- ఉష్ణము మఱియు ప్రకాశము అగ్నిని బంధింపలేనట్లు ఆత్మస్వరూపము నెఱిగినవారు తాముగా చేయు కృత్యములే యుండవు.

శ్లో. జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా ।
కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మసంగ్రహః ॥

18

తే.గీ. జ్ఞాన మని జ్ఞేయ మని పరిజ్ఞాత యనుచు
తనర త్రివిధముల్ కర్మచోదనము లరయ
కరణ మని కర్మ మనియును గర్త యనుచు
గర్మమునకును త్రివిధముల్ గలవు పార్థ !

తాత్పర్యము :- కర్మములను నడిపించుటలో జ్ఞానము, జ్ఞేయము, పరిజ్ఞాత అను మూడింటి ప్రమేయము అధికముగా గలదు. ఈ

మూఁడింటిలో నేది లోపించినను శాస్త్రమునకు లోపమే. అట్లే ఒక కర్మను ప్రారంభించుటకు కరణము, కర్మ, కర్త అను మూఁడును ఆవశ్యకములే.

విశేషార్థము :- జ్ఞానము-సర్వ విషయములను దెలిసికొనుటకు సాధనము.

జ్ఞేయము-తెలిసికొనబడు విషయము.

పరిజ్ఞాత-దేహస్వరూపములో సాక్షియైనవాడు.

శ్లో. జ్ఞానం కర్మ చ కర్తా చ త్రిదైవ గుణభేదతః ।

ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యానే యథావచ్ఛృణు తాన్యపి ॥

19

తే.గీ. జ్ఞానమును కర్మ కర్తయు శాస్త్రగతిని

త్రివిధముల నొప్పు సత్త్వాది త్రిగుణములను

వీని శాస్త్రానుసారమ్ము విపులముగను

వివరణ మొనర్తు వినుము సద్వినుతతేజ !

తాత్పర్యము :- పైన జెప్పిన జ్ఞానము, కర్మ, కర్త - అను మూఁడును కపిల మహర్షి సాంఖ్య యోగమునందు సాత్త్వికాది గుణభేదములవలన మూఁడు విధములుగా జెప్పబడుచున్నవి.

శ్లో. సర్వభూతేషు యేనైకం భావ మవ్యయ మిక్షతే ।

అవిభక్తం విభక్తేషు తజ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్ ॥

20

తే.గీ. సర్వభూతంబులందు ప్రశస్తి నొప్పి

అవ్యయం బయి యవిభక్తమగుచు నొప్పు

ఆ పరబ్రహ్మమును గాంచునట్టి వాని

జ్ఞాన మొక్కటే సాత్త్వికజ్ఞాన మగును.

తాత్పర్యము :- దేహములు భేదములయిన కారణమున వేఱువేఱుగా దలపబడెడి అన్ని భూతములలోను నాశనములేక వేఱుచేయబడక ఒక్కటిగా వెలిగెడి ఆత్మను తెలిసికొనగలిగిన జ్ఞానమును సాత్త్వికజ్ఞాన మని చెప్పెదరు.

శ్లో. పృథక్త్వేన తు యజ్ఞానం నానాభావాన్ పృథగ్విధాన్ ।

వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తజ్ఞానం విద్ధి రాజనమ్ ॥

21

తే.గీ. సకల భూతంబులందును ప్రకటితముగ
వేఱు వేఱు రూపంబుల వెలయుచుండు
ఆ పరబ్రహ్మమని యెంచునట్టి వాని
జ్ఞాన మయ్యది రాజన జ్ఞాన మగును.

తాత్పర్యము :- వివిధములైన ప్రాణికోటియందున్న ఆ పరబ్రహ్మమును వేఱు వేఱు రూపములు గలవానినిగా దలంచు జ్ఞానమును రాజసమైన జ్ఞానమని భావింతురు.

శ్లో. యత్తు కృత్స్నవ దేకస్మి న్కార్యే సక్త మహౌతుకమ్ ।
అతత్త్వార్థవ దల్పం చ తత్తామస ముదాహృతమ్ ॥

22

తే.గీ. మహిని యొకదానియందె నమస్తమున్ను
కల దటంచెంచి మననందె నిలిపి, చెల్లగు
తత్త్వ మరయక స్వల్పతన్ దనరు నట్టి
జ్ఞాన మది యెంచ తామస జ్ఞాన మగును.

తాత్పర్యము :- నిజము కానిది, తత్త్వమునకు నిలువనిది, తత్త్వముకంటె భిన్నమైన యొక అల్ప వస్తువునందు స్వల్ప ఫలము నాశించి జగత్పూర్ణుని భావించునట్టి మూర్ఖుమగు అభినివేశము (ప్రవేశము)నకు తామస జ్ఞాన మని పేరు.

శ్లో. నియతం సజ్గరహిత మరాగద్వేషతః కృతమ్ ।
అఫలప్రేక్షునా కర్మ యత త్సాత్త్విక ముచ్యతే ॥

23

తే.గీ. శాస్త్ర సమ్మత మౌచు, నాసక్తి లేక
రాగమున్ ద్వేషమున్ లేక ప్రతిఫలంబు
నాశపడకుండు జోసెడు నట్టి మంచి
కర్మ యయ్యది సాత్త్విక కర్మ యగును.

తాత్పర్యము :- ఫలాపేక్షకుండా, రాగద్వేషములుగాని, సంగముగాని లేక నిర్లబ్ధుడు తప్పక చేయు శాస్త్రవిహిత కర్మమును సాత్త్వికమగు కర్మయని ధర్మజ్ఞులు చెప్పుదురు.

శ్లో. యత్తు కామేప్పునా కర్మ సాహంకారేణ వా పునః ।
క్రియతే బహులాయానం తద్రాజస ముదాహృతమ్ ॥

24

తే.గీ. కడు సహంకారయుత్తుడైన కర్తవేళ
ప్రతిఫలాపేక్ష తోడ హృద్భావమందు
ప్రియము లేకుండ విధిలేని రీతి జేయు
కర్మ యయ్యది రాజస కర్మ యగును.

తాత్పర్యము :- ఫలాపేక్షతో, అహంకారముతో (గూడుకొనిన కర్తవే
చేయబడి, అధికమగు శ్రమను కలుగజేయు కర్మను రాజస కర్మయని
కర్మవిదులు చెప్పుదురు.

శ్లో. అనుబద్ధం¹ క్షయం హింసా మనవేక్ష్య²చ పౌరుషమ్ ।
మోహో దారభ్యతే కర్మ యత్త తామస ముచ్యతే ॥

25

తే.గీ. కలుగఁ బోయెడు నటువంటి కష్ట నష్ట
ములను నెంచక దన శక్తి దలచకుండ
అజ్ఞు డగువాడు తాను చేయంగఁ బూను
కర్మ యయ్యది తామస కర్మ యగును.

తాత్పర్యము :- మేలు కీళ్ళను గాని, సులువు బరువులనుగాని,
ప్రాణిపీడనమును గాని, పౌరుషమునుగాని యోచింపకుండ అవివేకముచే
చేయబడు కర్మను తామస మగు కర్మ యని యందురు.

శ్లో. ముక్తసంస్కారానాంవాదీ ధృత్యుత్సాహసమన్వితః ।
సిద్ధ్యసిద్ధౌ ర్నిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే ॥

26

తే.గీ. భువి సహంకారమును వీడి ముక్తసంగు
డగుచు ధైర్య ముత్సాహంబు నలరుచుండ
సిద్ధ్యసిద్ధుల మనసును చెదరనీని
కర్త యగువాని సాత్త్వికకర్త యండ్రు.

తాత్పర్యము :- సాత్త్విక కర్త అనగా కర్మఫలాపేక్షను వదలి, అహంభావము లేక, ధైర్యమును ఉత్సాహమును గలిగి కార్యములు ఫలించినను, ఫలింపకున్నను రాగద్వేషములను పొందక శాస్త్ర ప్రమాణానుసారము కర్మల నాచరించు కర్తను సాత్త్వికుఁ డందురు.

శ్లో. రాగీ కర్మఫలప్రేప్సు ర్దుష్కో హింసాత్మకోఽశుచిః ।

హర్షశోకాన్వితః కర్త రాజసః పరికీర్తితః ॥

27

తే.గీ. అనని ననురాగి కర్మఫలాభిలాషి
అశుచి బుబ్బుడు హర్షశోకాన్వితుండు
మఱియు హింసాత్మకుం డౌచు వరలు నట్టి
కర్త యగువాని రాజస కర్త యుండు.

తాత్పర్యము :- కర్మఫలములను గోరుచు రాగముగలవాడై, బుబ్బుడును, హింసచేయువాడును, అశుచియునై హర్షశోకములకు లోనగుచు కర్మలను జేయు కర్తను రాజస కర్త యని యందురు.

శ్లో. అయుక్తః ప్రాకృతః స్తబ్ధః శతో వైష్ణుతికోఽలసః ।

విషాదీ దీర్ఘనూత్రీ చ కర్త తామస ఉచ్యతే ॥

28

తే.గీ. మనసు నిలుకడలేని సోమరియు శరీరుడు
ప్రాకృత గుణాన్వితుడు సదావ్యసనపరుడు
తగు సమర్థతయును సమతయును లేని
కర్త యగువాని తామస కర్త యుండు.

తాత్పర్యము :- స్థిరచిత్తము లేనివాడును, సోమరియు, బుద్ధి సంస్కారము లేనివాడును, మోసగాడును, ఇతరుల పనులను చెఱచువాడును, ఎల్లప్పుడును క్రుంగిన స్వభావముతోనుండి పనుల నన్నిటిని ఆలస్యముగా జేయువాడును, తామసుడగు కర్త యని చెప్పబడును.

శ్లో. బుద్ధే ర్భేదం ధృతే శ్చైవ గుణత స్త్రివిధం శృణు ।

ప్రాచ్యమాన మశేషేణ పృథక్తేన ధనంజయ !

29

తే.గీ. బుద్ధియును దైర్యమును గాంచ మున్విధములు
 సత్త్వము రజస్సు తమ మన సాగునట్టి
 మూడు విధములు గుణభేదములను పార్థ !
 వాని వివరింతు విశదంబుగాను వినుము.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! బుద్ధి దైర్యములు కూడ సాత్త్విక, రాజస, తామసములను త్రిగుణములచే మూడు విధములుగా జెప్పబడినవి. వానిని నీకు విపులముగా దెలియజెప్పెదను వినుము.

శ్లో. ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ కార్యకార్యే భయాభయే ।
 బద్ధం మోక్షం చ యా వేత్తి బుద్ధి స్సా పార్థ ! సాత్త్వికీ ॥ 30

తే.గీ. తమి ప్రవృత్తి నివృత్తి మార్గముల నెఱిగి
 పాసగ కార్యమును నకార్యముల గ్రహించి
 బంధమోక్షంబులును భయాభయము లెఱిగి
 భువి వరలు బుద్ధి సాత్త్విక బుద్ధి యగును.

తాత్పర్యము :- కర్మలు చేయుట, వానినుండి మరలుట, చేయదగిన దానిని అట్లే చేయదగని దానిని, భయము(గలిగించుదానిని భయము(గలిగింపని దానిని, బంధమును-మోక్షమును తెలిసికొన(గలిగిన బుద్ధి సాత్త్వికమైన బుద్ధి యగును.

శ్లో. యయా ధర్మ మధర్మం చ కార్యం చాకార్య మేవ చ ।
 అయథావ త్ప్రజానాతి బుద్ధి స్సా పార్థ ! రాజసీ ॥ 31

తే.గీ. తనరగను నుర్వి ధర్మ మధర్మములను
 కార్యము నకార్యముల మేల్చి(గాంచకుండ
 మిగుల పొరబాటుగా నెంచ దగిన యట్టి
 బుద్ధి యది చూడ రాజస బుద్ధి యగును.

తాత్పర్యము :- శాస్త్రములలో(జెప్పబడిన ధర్మమునకును, దానికి విరుద్ధమగు అధర్మమునకును; కార్యమునకును, అకార్యమునకును, యదార్థమగు రూపమును(గ్రహింపలేని బుద్ధి రాజస బుద్ధి యగును

శ్లో. అధర్మం ధర్మ మితి యా మన్యతే తమసాఽఽవృతా ।
సర్వార్థా నివసరీతాంశ్చ బుద్ధి స్సా పార్థ ! తామసీ ॥

32

తే.గీ. ధర్మమును గాంచి యిద్ది యధర్మ మనియు
తగ నధర్మమున్ పొడగించి ధర్మ మనియు
తారుమారుగ నెంచుచు దనరు నట్టి
బుద్ధి యది గాంచ తామస బుద్ధి యగును.

తాత్పర్యము :- అజ్ఞానముచే గప్పబడినదై, అధర్మమగు విషయమును ధర్మముగాను, ధర్మమగు విషయమును అధర్మముగాను, అన్ని విషయములను తాఱుమాఱుగను తలచెడి బుద్ధి తామసబుద్ధి యగును.

విశేషార్థము :- పై మూడు శ్లోకములందు బుద్ధియందు గల మూడు భేదములును తెలుపబడినవి.

శ్లో. ధృత్యా యయా ధారయతే మనః ప్రాణేన్ద్రియక్రియాః ।
యోగే నావ్యభిచారిణ్యా ధృతి స్సా పార్థ ! సాత్త్వికీ ॥

33

తే.గీ. మానితముగ ప్రాణేంద్రియ మానసముల
వాని వ్యాపారముల నెల్ల భవ్యయోగ
సాధనముచేత సన్మార్గసరణి నుంచ
దగిన ధైర్యము సాత్త్విక ధైర్య మగును.

తాత్పర్యము :- చలింపక, నిగ్రహముచే సర్వేంద్రియములను, ప్రాణమును, మనస్సును, వాని వ్యాపారములను ఒక నియమప్రకారము నడుపగలిగిన ధైర్యమును సాత్త్విక ధైర్యమని చెప్పుదురు.

శ్లో. యయా తు ధర్మకామార్థాన్ ధృత్యా ధారయతేఽర్జున ।
ప్రసజ్గేన ఫలాకాంక్షీ ధృతి స్సా పార్థ ! రాజసీ ॥

34

తే.గీ. ధర్మకామార్థములను సత్యంత మైన
ప్రతిఫలాపేక్ష నొప్పు భావంబుతోడ
అధిక సంప్రీతి నెరవేర్చునట్టి వాని
ధైర్య మరయుగ రాజస ధైర్య మగును.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! కర్మఫలములయందు కాంక్ష గలిగి ధర్మాదుల నాచరించుటయందలి అనుభవముచే ధర్మకామార్థములను త్రివర్గ ఫలములను సరింపజేయు ధైర్యమును రాజస మగు ధైర్య మని చెప్పుదురు.

శ్లో. యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మద మేవ చ ।

న విముఞ్చతి దుర్మేధా ధృతి స్సా పార్థ ! తామసీ ॥

35

తే.గీ. అధిక మయినట్టి శోకభయంబులున్న
మదము నిద్ర విషాదమే మనుజు డెప్పుడు
విడువకను దాల్చు నట్టి వివేకహీను
ధైర్య మెన్నగ తామస ధైర్య మగును.

తాత్పర్యము :- దుష్టబుద్ధి కాస్పదమైన నిద్రను, భయమును, శోకమును, విచారమును, కావరమును, మొండి ధైర్యమును తామస మగు ధైర్య మని పలుకుదురు.

శ్లో. సుఖం త్వదాసీం త్రివిధం శృణు మే భరతర్షభ !

అభ్యాసా ద్రమతే యత్ర దుఃఖాంతం చ నిగచ్ఛతి ॥

36

శ్లో. య త్తదగ్రే విష మివ పరిణామేఽమృతోపమమ్ ।

తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్త మాత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ ॥

37

తే.గీ. తనర సుఖములు మూడు విధంబు లరయ
వరలు ధ్యానము నభ్యాసబలమువలన
నిందు రమియించుచుండగా నిలను గలుగు
దుఃఖ మది యెన్నఁ బూర్తిగా దొలగు నదియు.

తే.గీ. విమలమైనట్టి బుద్ధిచే వెలయు బుట్టి
ఆది విషముగ దోచుచు నంత్య మందు
అమృతమయముగ పరిణామమైన యట్టి
సుఖమునే మేల్చి సాత్త్విక సుఖ మటండ్రు.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! ఏ సుఖము అభ్యాసమువలన పొందనగునో అది మూడు విధములుగా నున్నది. చూడుము.

నిర్మలమైన బుద్ధిచే పుట్టి మొట్టమొదట విషమువలె తోచినను చిట్టచివరకు అమృతముతో సమానముగా (దోచు సుఖము సాత్త్వికము.

విశేషార్థము :- జ్ఞానము, వైరాగ్యము, ధ్యానము, సమాధి-ఇవన్నియు ఆరంభములో కష్టసాధ్యములుగా (గన్పడినను పరిపక్వమైన పిదప సుఖమును గలిగించును.

శ్లో. విషయేన్ద్రియసంయోగా ద్యత్తదగ్రేఽమృతోపమమ్ ।

పరిణామే విష మివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్ ॥

38

తే.గీ. విషయ సుఖముల నింద్రియ వితతి పెనగి
మొదట నమృతోపమానమై తుదకు నదియె
విషమువలె మారి తుదిలేని నెతల ముంచు
సుఖమునే బుధుల్ రాజస సుఖ మటండు.

తాత్పర్యము :- విషయములకు - ఇంద్రియములకు (గలిగిన సంయోగము వలన మొదట అమృతముతో సమానముగా (గన్పించి చివరకు విషముగా పరిణమించు సుఖము రాజసము.

శ్లో. యదగ్రే చానుబంధే చ సుఖం మోహన మాత్మనః ।

నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థం తత్తామస ముదాహృతమ్ ॥

39

తే.గీ. ఆది యందును నంత్యమునందు, నిద్ర
వలనను ప్రమాద మాలస్యములను బుట్టి
మదికి సుఖమునే భ్రాంతిని యొదవ జేయు
సుఖము నరయగ తామస సుఖ మటండు.

తాత్పర్యము :- ప్రారంభములోను, కాలక్రమమునను గూడ వ్యామోహమును గలుగజేయు నిద్ర, ఆలస్యము, ప్రమాదము - అను కారణములచే గలిగినట్టి సుఖము తామసము.

శ్లో. న తదస్తి పృథివ్యాం వా దివి దేవేషు వా పునః ।

సత్త్వం ప్రకృతిజై ర్ముక్తం యదేభి స్స్వాత్త్రిభి ర్ముఖైః ॥

40

తే.గీ. అమరలోకాన దేవతలందుగాని
 అవనియందలి మనుజులయందు గాని
 ప్రకృతి జనితమౌ త్రిగుణసంపర్కమెడలి
 తనరువా డొక్కడైన బేర్కొనగ లేడు.

తాత్పర్యము :- స్వర్గమందు గల దేవతలలో గాని, భూమిపై గల మనుష్యులలో గాని, పైన చెప్పిన ప్రకృతి సిద్ధములైన మూడు గుణములు లేనివారు ఒక్క రయినను కన్పింపరు.

విశేషార్థము :- ముల్లోకములలో గూడ ఏ వస్తువుగాని ప్రకృతిగుణముల నతిక్రమించి కనబడదు.

శ్లో. బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ పరస్తపః !
 కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవై ర్ముఖైః ॥

41

తే.గీ. బ్రాహ్మణులకును క్షత్రియ వైశ్యులకును
 శూద్రులకు గూడ నఫనిలో సురుచిరముగ
 వారి వారి జన్మాంతర స్వ స్వభావ
 గుణములను బట్టి కర్మముల్ కూర్చి బడియె.

తాత్పర్యము :- బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర తెగలవారికి నిర్ణయింపబడిన కర్మలు, వారి వారి ప్రకృతివలన బుట్టిన గుణములను బట్టి విభజింపబడినవే. అవి యథేష్ట కల్పితములు గావు.

శ్లో. శమో దమస్తపః శౌచం ఖాన్తి రార్జవ మేవ చ ।
 జ్ఞానం విజ్ఞాన మాస్తిక్యం బ్రాహ్మం కర్మ స్వభావజమ్ ॥

42

తే.గీ. శమ దమమ్ములు దపము శౌచమ్ము ఖమయు
 ఆర్జవ జ్ఞాన విజ్ఞాన మాస్తికతలు
 బ్రాహ్మణుల కెన్న ప్రకృతి సంభవ గుణములు
 శదగా దీని గహించు నవసాచి !

తాత్పర్యము :- శమము, దమము, తపస్సు, శౌచము, ఓర్పు, సరజ్ఞానము, విజ్ఞానము, ఆస్తిక్యము-ఇవన్నియు బ్రాహ్మణులకు స్వభావసిద్ధముగలిగిన కర్మలు.

విశేషార్థము :- శమము = అంతరింద్రియ నిగ్రహము; దమము = బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము.

శ్లో. శౌర్యం తేజో ధృతి ర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యపలాయనమ్ ।
దాన మీశ్వర భావశ్చ ఔత్రం కర్మ స్వభావజమ్ ॥

తే.గీ. శౌర్య ధైర్య సాహసములు శౌచగుణము
దాన మీశ్వర భావంబు దనర తేజ
మరయగా క్షత్రియుల కెన్న నలరుచుండు
ప్రకృతిజన్య గుణంబులౌ పార్థ ! వినుము.

తాత్పర్యము :- శౌర్యము, ప్రగల్భత్వము, అలయిక లేని ఓర్పు, నేరయుద్ధములలో వెనుకంజ వేయకుండుట, ఉదారముగా గుప్తదానము (జేయు), ప్రభుశక్తి అను నివి క్షత్రియులకు స్వభావసిద్ధములైన కర్మలు.

శ్లో. కృషిగోరక్ష *వాణిజ్యం వైశ్యకర్మ స్వభావజమ్ ।
పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్ ॥

తే.గీ. పరగ వ్యవసాయమున్ను వ్యాపారమున్ను
పశుల సంరక్షవైశ్యుల ప్రకృతిగుణము
లిలను సేవకావృత్తి శూద్రులకు నైన
ప్రకృతి సంభవ గుణమునౌ పాండుపుత్ర !

తాత్పర్యము :- వ్యవసాయము చేయుట, గోరక్షణ, వస్తువుల క్రయవిక్రయము వైశ్యులకు ప్రకృతిసిద్ధములైన కర్మలు. ప్రకృతినిబట్టి శూద్రులు (సేవ) చేయుట శూద్రులకు వృత్తియై యొప్పుచున్నది.

* గౌరక్ష్య - పాతాంతరములు

శ్లో. స్వే స్వే కర్మణ్యభిరత స్సంసిద్ధిం లభతే నరః ।
స్వకర్మనిరత స్సిద్ధిం యథా విస్తతి తచ్చుణు ॥

45

తే.గీ. వారి వారికి నియమింప బడిన యట్టి
కర్మలను జేసి సిద్ధిని గాంతు జనులు
తనదు కర్మల వర్తించు మనుజు డెట్లు
సిద్ధి బొందునో వివరింతు చెలగ వినుము.

తాత్పర్యము :- తనకు శాస్త్రముచే నియమింపబడిన ఆయా కర్మలను తత్పరతతో, జేసిన మనుజుడు జ్ఞానయోగ్యతను బొందును. స్వకర్మలను శ్రద్ధతో, జేయుటచే జ్ఞానయోగ్యత కలుగు విధమును తెలిపెదను-వినుము.

విశేషార్థము :- స్వకర్మానుష్ఠానముచే శరీరేంద్రియముల అశుద్ధి నశించును. దానివలన జ్ఞాననిష్ఠకు, దగిన సిద్ధి కలుగు నని భావము.

శ్లో. యతః ప్రవృత్తి ర్భూతానాం యేన సర్వ మిదం తతమ్ ।
స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విస్తతి మానవః ॥

46

తే.గీ. భూతజాల మదెవనిచే బుట్టి వరలు
ఎవనిచే నిండి యొప్పెడు నీ జగంబు
అట్టి యీశ్వరు దనదైన యట్టి నిత్య
కర్మముల గొల్చి సిద్ధిని గాంచ గలడు.

తాత్పర్యము :- లోకములోని ప్రాణులన్నిటికి ఎవనివలన ఉత్పత్తి కలుగుచున్నదో, ఈ జగ మంతయు ఎవనిచే వ్యాపింపబడియున్నదో, అట్టి సర్వాంతర్యామిని మానవుడు తనకు నియమింపబడిన కర్మలచే ఆరాధించుట వలన చిత్తశుద్ధిని బొందగలడు.

విశేషార్థము :- కులధర్మోచితమైన కర్మ ననుసరించుటయే భగవంతుని ఆరాధించుట. వేఱు విధముగా వర్తించుట భగవ దారాధనము కాదు.

శ్లో. శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మా త్ప్రసుష్టితాత్ ।
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వ న్నాప్నోతి కీర్తిషమ్ ॥

47

తే.గీ. చక్కగా నాచరింపంగ సాగినట్టి
ఇతర ధర్మాలకంటెను నెంచి చూడ
గుణవిహీనమై యైనను గూడ, తనదు
ధర్మమే మేలు దోషాన్ని దగుల బడడు.

తాత్పర్యము :- తన వర్ణమునకు నియతమగు కర్మమును విడచి పర
ధర్మమును లెస్సగా ఆచరించుటకంటె, దోషముతో (గూడినను స్వవర్ణమునకు
నియతమగు ధర్మమును ఆచరించుటయే ప్రశంసింపదగినది. తన స్వభావమున
మచితమగు ధర్మము నాచరించెడివాడు పాపమున బడడు.

శ్లో. సహజం కర్మ కాస్తేయ ! సదోష మపి న త్యజేత్ ।
సర్వారమ్భా హి దోషేణ ధూమేనాగ్ని రివావృతాః ॥

48

తే.గీ. సహజ మగు కర్మఁజూడ దోషంబుతోడ
గప్పు బడినను విడువంగఁ గాదు పార్థ !
నిప్పు నే రీతిగా పొగ గప్పియుండు
అవని గర్మల దోషంబు లటులె గప్పు.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ప్రకృతిచే లభించిన కర్మములను అవి
దోషముతో (గూడినవై నప్పటికిని విడువరాదు. పవిత్రముగనున్న అగ్నిని పొగ
ప్పియుండునట్లు కర్మలను దోషములు కప్పియుండును.

విశేషార్థము :- స్వధర్మమైనను, పరధర్మమైనను ప్రకృతి గుణములైన
త్వ రజ స్తమో గుణములచే ఆవరింపబడినవే. కావున అవి దోషరహితములని
రాంశము.

శ్లో. అనక్షబుద్ధి స్పర్వత్ర జితాత్మా విగతస్పృహః ।
వైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సన్న్యాసేనాధిగచ్ఛతి ॥

49

తే.గీ. సకల కర్మలయం దనానక్షు డగుచు
ఆశ లెడలి మనోనిగ్రహముగలాడు
కర్మఫలముల నెల్ల త్యాగంబు జేసి
పరమ వైష్కర్మ్య సిద్ధిని బడయ గలడు.

తాత్పర్యము :- అన్ని విషయములందును ఆసక్తి లేని బుద్ధితో, అంతఃకరణమును పూర్తిగా స్వాధీనము చేసికొనినవాడై, ఆశలను విడచి పెట్టినవాడు సర్వ కర్మ సన్న్యాసరూపమగు ఆత్మజ్ఞానముచే నైష్కర్మ్య రూప మోక్షమును పొందును.

శ్లో. సిద్ధిం ప్రాప్తో యథా బ్రహ్మ తథాఽఽప్నోతి నిబోధ మే ।
సమాసేనైవ కాస్తేయ ! నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా ॥

50

తే.గీ. పానగనైష్కర్మ్య సిద్ధిని బొందువాడు
శ్రేష్ఠ మగు పరబ్రహ్మమున్ చెందుటకును
నెమ్మి ననువగు సుజ్ఞాన నిష్ఠ గూర్చి
తెలిపెదను నీకు వినుము కుంతికుమార !

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! తనకు ఉచితమగు కర్మను ఆచరించుటచే చిత్తశుద్ధి గలుగునని వింటిని. అట్టి జ్ఞాననిష్ఠను బొందిన పిదప యే మార్గముచే పరబ్రహ్మను పొందదగునో, ఆ బ్రహ్మజ్ఞాన పరిసమాప్తి ఎట్టిదో తెలిపెదను వినుము.

విశేషార్థము :- చిత్తశుద్ధి సాధించినవాడు, సర్వ కర్మ సన్న్యాసముతో ఎట్టి జ్ఞాననిష్ఠ ననుసరింపవలెనో తెలుపబడుచున్నది.

శ్లో. బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాఽఽత్మానం నియమ్య చ ।
శబ్దాదీ స్విషయాం స్త్యక్త్వా రాగద్వేషా వ్యుదస్య చ ॥

51

శ్లో. వివిక్తసేవీ లఘ్యాశీ యతవాక్కాయమానసః ।
ధ్యానయోగవరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః ॥

52

శ్లో. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్ ।
విముచ్య నిర్మమ శ్శాన్తో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥

53

తే.గీ. నిర్మలంబగు బుద్ధి రాణించుచుండి
ధృఢ మనో నిగ్రహం బొప్ప నడచువాడు
అలర శబ్దాది పంచేంద్రియాది విషయ
ప్రీతి విడిచి, రాగద్వేష వితతి వదలి,

కోరి యేకాంతమున్ మితాహార మొంది,
 త్రికరణంబుల మేల్మీ స్వాధీనపఱచి,
 ధ్యాన యోగమునందు సత్యంతప్రీతి
 భూసుఖాల వైరాగ్య మెంతో గలిగి,

కామమును క్రోధమును సహంకారమున్ను
 బలము దర్పము దానంబు బట్టుటయును
 పూర్తిగా వీడి, సుమకారమును త్యజించి,
 శాంతు డగువాడు బ్రహ్మైక్యశక్తు డగును.

తాత్పర్యము :- నిర్మలమైన బుద్ధితో ధైర్యముతో ఆత్మను
 గ్రహించుకొని, శబ్ద రూపరసస్పర్శగంధము లనెడి విషయములను విడచి,
 గద్వేషములకు లోనుగాక యుండవలయును.

మనోవాక్కాయ కర్మలను కట్టిపెట్టి మితాహారముతో జనము తిరుగరాని
 దేశము నాశ్రయించి, వైరాగ్యభావమును పెంపొందించుకొని, ఎల్లప్పుడు
 యనిష్టయందే లీనమై బ్రహ్మనిష్ఠాపరుడై యుండవలెను.

బ్రహ్మనిష్ఠయందున్నవాడు అహంకారమును, బలమును, గర్వమును,
 మమమును, క్రోధమును, ధర్మానుష్ఠానమున గలుగు బాహ్యమైన పరిగ్రహమును
 డువవలెను. 'నేను', 'నాది'యను భావమును మాని, పరమశాంతమును
 హించుచు ఎల్లప్పుడును ధ్యానము సలుపుచుండవలయును.

శ్లో. బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి ।

సమ స్పర్శేష భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్ ॥

54

శ్లో. బ్రహ్మనిష్ఠుడు, సద్భాత్యపరుడు, నిత్య
 సుప్రసన్నాత్మకుడు నెట్లు శోక మొందు,
 దెదియు గోరడు, ప్రాణులం దెన్న సమత
 బూను, శ్రేష్ఠమౌ మద్భక్తి బొందు విజయ !

తాత్పర్యము :- బ్రహ్మనిష్ఠయందున్న పరమహంస పరివ్రాజకుడు
 నిర్మలమగు మనస్సుచే నొప్పుచుండును గాన ఏదానినిగూడ కోరడు; దేని
 నను గూడ విచారింపడు. అన్ని భూతములయందును సమభావమునే
 లిగియుండును. నాయందు ఉత్తమ మగు బక్తిని పొందును.

భక్త్యా మా మభిజానాతి యావా న్యశ్చాస్మి తత్త్వతః ।

తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనన్తరమ్ ॥

55

పరలు భక్తిచేతన్ నే నెవండనో, మ
రెట్టి వాడనో పూర్తిగా నెఱుగఁ గలఁడు
అట్లేఱింగిన మద్భక్తు డంత్య మందు
నన్ను బొందు నాలోన లీనంబు నొందు.

తాత్పర్యము :- అటువంటి నిర్మలమైన భక్తిచే నేనెంతవాడనో, ఎట్టి
నో అద్దాని తత్త్వము నంతయు తెలిసికొనిన పిదప ఆ బ్రహ్మనిష్ఠుఁడు
సుందే ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

విశేషార్థము :- ఇందు 'జ్ఞానము', 'ప్రవేశము' రెండును వేఱు కాదు.
ఁటియే. చిత్తశుద్ధి గల పురుషుఁడు సర్వకర్మ సన్న్యాసముఁ గావించి,
నిష్ఠనాశ్రయించి పరమాత్మజ్ఞానమును పొంది బ్రహ్మభావమును (ముక్తిని)
దును. ఇది ఉత్తమాధికారి లక్షణము.

సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః ।

మత్ప్రసాదా దవాప్నోతి శాశ్వతం పద మవ్యయమ్ ॥

56

ఎల్ల వేళల నన్నాశ్రయించి, యెప్పుడు
సర్వకర్మల జేయంగ సాగునట్టి
వాఁడు శాశ్వతమైన యవ్యయమునైన
మోక్షమును నా యనుగ్రహంబునను బొందు.

తాత్పర్యము :- నన్నే ఉత్కృష్టమైన ఆశ్రయముగాఁ దలంచి, ఎల్లప్పుడును
కర్మలును నాకే యర్పించి బుద్ధితో జేయు మనుజుఁడు నా ప్రసాదముచే
రహితమగు శాశ్వతపదమును పొందును.

విశేషార్థము :- జ్ఞాననిష్ఠకు అర్హతలేనివాఁడు ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో కర్మల
రించినచో క్రమముగా ముక్తి పొందునని 'మధ్యమాధికారి' విషయము

శ్లో. చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరః ।
బుద్ధియోగ ముపాశ్రిత్య మచ్ఛిత్త స్పృతతం భవ ॥

57

తే.గీ. సకల కర్మలు నాయందె సన్న్యసించి
గతిగ నన్నెంచి బుద్ధియోగమున సతము
మనసు నాయందె నిల్చి సంపత్కరముగ
నన్నె ధ్యానించు మెల్లప్పు డున్నతాత్మ !

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! కావున నీవు ఇక మీద నివేకము (గలవాడవై
సకల కర్మలను నాయందు సన్న్యసించి, నన్నే పరమాశ్రయముగా (గలవాడవై,
బుద్ధియోగము నాశ్రయించి నీ చిత్తమును ఎల్లప్పుడును నాయందే లగ్నము
చేసినవాడ వగుము.

శ్లో. మచ్ఛిత్త స్పర్శదుర్గాణి మత్ప్రిసాదా త్తరిష్యసి ।
అథ చేత్స్య మహంకారా న్న శ్రోష్యసి వినంశ్యసి ॥

58

తే.గీ. చిత్త మెప్పుడు నాయందె చేర్చితేని
సకల సంసార దుఃఖముల్ సమసిపోవు
కాని నామాట నీ వహంకారమునను
వినకపోయిన జెడిపోదు వనుట నిజము.

తాత్పర్యము :- నీ చిత్తమును నాయందే యర్పణము చేసినట్లైన నా
యనుగ్రహ విశేషముచే దాటుటకు శక్యముగాని సకల సంసార హేతువులను
దాటగలవు. ఒకవేళ దురహంకారమువలన నీవు వినకుంటేనా, వినాశము
నొందుదువు.

శ్లో. యద్యహంకార *మాశ్రిత్య న యోత్స్య ఇతి మన్యసే ।
మిత్రైష న్యవసాయ స్తే ప్రకృతి స్త్వాం నియోశ్యతి ॥

59

తే.గీ. తగ వహంకార బుద్ధి యుద్ధంబు జేయ
నిష్టపడవేని నీ యత్న మెల్ల వృథయ,
నీ స్వభావము నీచేత నిశ్చయముగ
రణము చేయించి తీరు పార్థా ! నిజమ్ము.

*యదహంకారం - హతాంతరము.

తాత్పర్యము :- ఏ కారణమువలన వైనను సరే నీవు దురభిమానముచే నీవంతకు మున్ను పలికినట్లుగా 'యుద్ధము(జేయన'ని నిశ్చయించితి వేని అది వ్యర్థమయిన నిశ్చయ మగును. ఏల యనిన ? క్షత్రియస్వభావము నీచే నెట్లయినను యుద్ధము చేయించి తీరును.

**శ్లో. స్వభావజేన కాస్తేయ ! విబద్ధ స్వేన కర్మణా ।
కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహ త్కరిష్య న్యవశోఽపి తత్ ॥** 60

తే.గీ. నీ స్వభావంబుచేతను నీకు గల్గు
ప్రబలనంస్కార కర్మనంబద్ధుడ నయి
దేని నజ్ఞానమున జేయబూన ననెదో
అదియె నేతువు సరతంత్రతానుమతిని.

తాత్పర్యము :- క్షత్రియ ప్రకృతి సిద్ధము శౌర్యరూపమగు యుద్ధము. నీకు విహితమగు నీ కర్మమును అవినేకముచే చేయుట కిష్టపడక పోయినను అనశు(డనై నీకు తెలియకయే నీ కిష్టములేని యుద్ధమునే చేసెదవు సుమా !

**శ్లో. ఈశ్వర స్మర్యభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున ! తిష్ఠతి ।
భ్రామయన్ సర్వభూతాని యన్త్రీరూఢాని మాయయా ॥** 61

తే.గీ. నకలభూత నియామకశక్తియుత్పాదు
అయిన యీశుడు దేహము లనెడి యంత్ర
ముల నధిష్ఠించియున్న ప్రాణులను మాయ
చేత ద్రిప్పుచు హృదయాళ జెలగుచుండు.

తాత్పర్యము :- ఈశ్వరుడు అన్ని భూతములను నియమించువాడు. ఆయన వ్యక్తుడుగాక అన్ని దేహములయొక్క హృదయ ప్రదేశమున అధిష్ఠించియుండి యంత్రమును త్రిప్పిన విధముగ తన మహాశక్తిచేత ఈ ప్రాణులన్నిటిని త్రిప్పుచున్నాడు.

**శ్లో. తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత !
తత్రాసాదా త్రాం శాంతిం సైనం ప్రాప్నోసి శాశ్వతమ్ ॥** 62

తే.గీ. నకల విధముల నతనినే శరణు గొనుము
తత్ప్రసాదంబువలన నుత్తమ విశిష్ట
పరమశాంతిని బడయుదు మరియు నీకు
శాశ్వతం బైన దివ్యమోక్షము లభించు.

తాత్పర్యము :- భరతవంశములో పవిత్రుడవగు ఓ అర్జునా ! నీవఁ
విధముల ఆ ఈశ్వరునే శరణు పొందుము. ఆ సర్వాంతర్యామి అనుగ్రహవ
లననే ఉత్కృష్టమగు శాంతిని, శాశ్వతమగు స్థానమును పొందగలవు.

శ్లో. ఇతి తే జ్ఞాన మాఖ్యాతం గుహ్యో ద్గుహ్యతరం మయా ।
విమృశ్యైత దశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు ॥

6

తే.గీ. అరయగా నిట్లు పరమరహస్యమైన
జ్ఞాన మిది నీకు తెలుపంగ జాలినాడ
తగ విమర్శించి నిశ్శేషముగను దీని
నాచరింపుము తోచిన యట్లు విజయ !

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! రహస్యములలో కెల్ల రహస్యమైన యి
జ్ఞానశాస్త్రమును నీకు కూర్మితో నుపదేశించితిని. దీనిని నీవు పూర్ణము
విమర్శించుకొని నీకు తోచినట్లు చేయుము.

విశేషార్థము :- యుద్ధము మానవలదని శ్రీ కృష్ణుడు అర్జును
ప్రోత్సహించుటకు ఈ గీతోపదేశము చేసియు, ఏదియో యొక విధము
బలాత్కారము చేసినట్లుగుపడకుండ నీవాలోచించి నీ యష్టానుసారము చేయ
మనుచున్నాడు.

శ్లో. సర్వగుహ్యతమం భూయః శృణు మే పరమం వచః ।
ఇష్టోఽసి మే దృఢ మితి తతో వక్ష్యామి తే హితమ్ ॥

6

తే.గీ. నాకు నీవెంతో యిష్టుడైనావు గాన
అతిరహస్యమై శ్రేష్టమైనట్టి నాదు
పరమ హిత వాక్యమును నేను మరల నీకు
ప్రేమతో బల్కెదను శ్రద్ధ వినుము పార్థ !

తాత్పర్యము :- నాకు నీవు ప్రിയమైన వాడవు. కావున నీ హితముగోరి గోప్యములలోకెల్ల గోప్యతనుమగు విషయము నింకొక్క దానిని నీకు తెలిపెదను. నీ చిత్తమును శ్రద్ధగా చేర్చి వినుము.

శ్లో. మన్మనా భవ మద్భక్తౌ మద్యాజీ మాం నమన్కురు ।
మామే వైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే ॥

65

తే.గీ. చిత్త మెప్పుడు నాయందె చేర్చి భక్తి
నన్నె ధ్యానించుచును మేల్చి నన్నె మ్రొక్కు
మర్జునా ! నన్నె పొందంగ నాను నీకు
ఇది యథార్థమ్ము సత్యమౌ నిష్ఠసఖుడ !

తాత్పర్యము :- నీవు నా భక్తుడవు. నేను ప్రతిజ్ఞచేసి యథార్థమును పలుకుచున్నాను. నీవు నాయందే మనసు నిలుపుము. నా భక్తుడవు కమ్ము. నన్నే పూజింపుము. నాకే నమస్కరింపుము. నీవు నన్నే పొందగలవు.

విశేషార్థము :- పరమేశ్వరుడ నగు నన్నే శరణుపొంది కర్మము నాచరింపుము. దానివలన పురుషార్థము లభించును.

శ్లో. సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మా మేకం శరణం వ్రజ ।
అహం త్వ సర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః ॥

66

తే.గీ. సర్వ ధర్మంబులను వీడి సత్యసాచి !
నన్నె శరణంబు గోరుము నిన్ను నేను
సర్వ పాపంబులం దుండి సత్యరముగ
ముక్తు జేసెద దుఃఖింష బోకు విజయ !

తాత్పర్యము :- అన్ని ధర్మములను వదలిపెట్టి పరమాత్మ స్వరూపుడనగు నన్నే శరణు పొందుము. నేను నిన్ను సర్వపాప కర్మములనుండి విడిపించి మోక్షము నిచ్చెదను. నీవు ఎంత మాత్రమును విచారింపవలదు.

విశేషార్థము :- సర్వ కర్మ సన్న్యాసము (జేసి, జ్ఞాన నిష్ఠనాశ్రయించినచో అని దుఃఖములు పోయి । బహిబావము కలుగునని సారాంశము:

శ్లో. ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన ।

న చాశుశ్రూషవే నాచ్యం న చ మాం యోఽభ్యనూయతి ॥

తే.గీ. భక్తి శ్రద్ధలు లేనట్టివారలకును

గురుల శుశ్రూష నలుపని కూలకును

తపము విడిచి నన్ను నిందించు కృపణులకును

చెప్పదగదీది నీకే నే జెప్పితి నిది.

తాత్పర్యము :- ఈ గీతాశాస్త్రమును నేను నీకు చెప్పితిని. నీవు ఓ తపస్సు చేయనివారికి(గాని, శుశ్రూష చేయనివారికి(గాని, నన్ను అనూయ జూచువారికి(గాని చెప్పరాదు.

విశేషార్థము :- ఇందు శాస్త్రోపదేశ సంప్రదాయము; ఉపదేశార్థముచింపబడినది.

శ్లో. య ఇమం పరమం గుహ్యం మద్భక్తే వ్యభిధాన్యతి ।

భక్తిం సయి పరాం కృత్వా మామే వైష్య త్యసంశయః ॥

తే.గీ. అరయ పరమ రహస్యమైనట్టి దీని

అవని నా భక్తులకు జెప్పునట్టివాడు

పరమ సద్భక్తే నాయందు స్థిరపడంగ

సందియము లేక తుదిని నన్ పొందగలడు.

తాత్పర్యము :- పరమగోప్యమగు నీ శాస్త్రమును నా భక్తులకు దెలుప గ్రంథరూపమున(గాని, అర్థరూపమున(గాని ప్రవర్తింపజేయునత ఉత్కృష్టమైన నా సేవచే నాయొక్క భావమునే పొందగలడు. ఇందు ఎట్టి సంశయమును లేదు.

శ్లో. న చ తస్మా న్మనుష్యేషు కశ్చి న్మే ప్రియకృత్తమః ।

భవితా న చ మే తస్మా దన్యః ప్రియతరో భువి ॥

తే.గీ. మనుజులందున నా భక్తజనులకొకకు

చెలిమి నీ భగవద్గీత జెప్పునట్టి

వానికంటెను బియ్యమైనవాడు నాకు

ముందులే డెన్న మఱియు నిష్పరుడును లేడు.

తాత్పర్యము :- ఈ గీతాశాస్త్రమును నా భక్తులకు ప్రవర్తింపజేయు ఆచార్యోత్తములకంటె నాకు ప్రియతరమైనవారు ఈ మనుష్యలోకములో ఇప్పుడు లేరు: ఇకముందును రాబోరు.

శ్లో. అధ్యేష్యతే చ య ఇమం ధర్మం సంవాద మావయోః ।

జ్ఞానయజ్ఞేన తేనాహ మిష్ట స్సౌ మితి మే మతిః ॥

70

తే.గీ. అరయ ధర్మంబునకు మూలమైన యట్టి

ఈ మన విశిష్ట సంవాద మెవడు భక్తి

వరదగ బరించునో యట్టివాడు నాకు

జ్ఞాన యజ్ఞంబుతో పూజ నలిపినట్లు.

తాత్పర్యము :- అర్జునా ! ఈ గీతాశాస్త్రము మన ఇఱువురకును ధర్మమార్గము నతిక్రమించకుండ జరిగిన సంవాదము. దీనిని పఠించిన భక్తుడు జ్ఞానయజ్ఞరూప మగు గీతాధ్యయనముచే నన్ను గొల్చెనని భావించును.

శ్లో. శ్రద్ధావా ననమాయశ్చ శ్రుణుయా దపి యో నరః ।

సోఽపి ముక్త శ్శుభాన్ లోకాన్ ప్రాప్నుయా త్పుణ్యకర్మణామ్ ॥ 71

తే.గీ. చదువలేకుండినను భక్తి శ్రద్ధ లొలుక

ప్రీతి నీ భగవద్గీత వివేడు నట్టి

వాడు నిల బంధముక్తుడై వరమపుణ్య

పురుషు లొందెడు శుభలోకముల నుఖించు.

తాత్పర్యము :- సామాన్యమానవు డైనను సరే అసూయాపరుడుగాక, భక్తిశ్రద్ధలతో వినువాడు సర్వపాపములనుండి విముక్తి నొందినవాడై పుణ్యపురుషులు పొందు లోకముల నన్నిటిని పొందగలడు.

విశేషార్థము :- గీతాశాస్త్రమును నేర్చు ఆచార్యోత్తములకును, అధ్యయనము చేయువారికిని, వినువారికిని గూడ మహాఫలము గలుగునని సారాంశము.

శ్లో. కచ్చిదేత చ్చృతం పార్థ ! త్వయైకాగ్రీణ చేతసా ।

కచి దజాననమోహః పవన సే దనంజయ !

72

తే.గీ. శ్వేతవాహన ! నాచేతఁ జెప్పఁబడిన
దీని సంతయు నేకాగ్రమైన యట్టి
బుద్ధి వింటివా ? యజ్ఞానమున గలిగిన
మోహ సంతయు దొలగెనా పూర్తిగాను ?
అనిన భగవాను గని పార్థు డనియె నిట్లు.

తాత్పర్యము :- ఓ అర్జునా ! ఈ గీతాశాస్త్రమును నీవు ఏకాగ్ర
చిత్తముతో వింటివా ? అజ్ఞానముచే పుట్టిన నీ మోహము ఇప్పుడు నీ
మనసునుండి తొలగిపోయినదా ? లేదా ?

విశేషార్థము :- శ్రద్ధాభక్తులతో ఒకసారి విన్నను మనుజులకు అజ్ఞానము
వలన గలిగెడు వ్యామోహము తొలగిపోవును. అట్టిది అర్జునునకు గలిగెనా ?
లేదా ? తెలిసికొనగోరి పరమాత్మ ప్రశ్నించుచున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో. నష్టే మోహః స్మృతి ర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదా న్మయాఽచ్యుత !
స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ ॥

73

తే.గీ. అచ్యుతా ! త్వదీయానుగ్రహంబువలన
మోహము నశించి జ్ఞానంబు బొందవైతి
తీరె సందేహములు నెల్ల స్థిరుడవైతి
నీదు నాజ్ఞను బాలింతు నిశ్చయముగ.

తాత్పర్యము :- కృష్ణా ! నా మోహసంతయు నశించిపోయెను. నీ
దయవలన నాకు దెలివి గలిగెను. నేనిప్పు డన్ని సందేహములు తీరినవాడనై
యున్నాను. అచ్యుతా ! నీవు బోధించిన ప్రకార మిప్పుడు చేయగలను.

సంజయ ఉవాచ :-

శ్లో. ఇత్యహం వాసుదేవస్య పార్థ స్య చ మహాత్మనః ।
సంవాద మిమ మశ్రౌష మద్భుతం రోమహర్షణమ్ ॥

74

తే.గీ. అనుచు నత్యద్భుతముగ మహాత్ముడైన
వాసుదేవునకును మఱి పార్థునకును
గలిగినట్టి యీ సంవాదములను నాడు
మేను పులకింప గురురాజ ! నేను వింటి
ననుచు మఱియును సంజయు డనియె నిట్లు.

తాత్పర్యము :- సంజయుడు - ధృతరాష్ట్రనితో; అయ్యా !
మహాత్ములైన శ్రీ కృష్ణార్జునసంవాదరూపమైన ఈ గోష్ఠిని మనస్సునకు
ఆనందము కలుగఁగా, శరీరము పులకలు జనింప వీనులార వింటిని.

శ్లో. వ్యాసప్రసాదా చ్ఛ్రితవా నేత ద్గుహ్యతమం పరమ్ ।
యోగం యోగేశ్వరా త్కృష్ణా త్పాశా త్కథయత స్వయమ్ ॥75

తే.గీ. పరమశ్రేష్ఠమై గోప్యమై పరలు నట్టి
ఈ విశిష్ట యోగమును యోగేశ్వరుడగు
వాసుదేవుండు స్వయముగా పల్కునునకు
జెప్పుచుండ స్వయముగా విశిష్టతేజ !
వ్యాసభగవాను సత్కృపవలన వింటి.

తాత్పర్యము :- రాజా ! ఉత్తమమును, గోప్యమునునైన యీ గీతా
శాస్త్రమును యోగేశ్వరుడైన కృష్ణుడే చెప్పుచుండగా వేదవ్యాసుని కృపచే
నేను వీనులార వినఁ గల్గితిని.

శ్లో. రాజన్ ! సంస్మృత్య సంస్మృత్య సంవాద మిమ మద్భుతమ్ ।
కేశవార్జునయోః పుణ్యం పృష్యామి చ ముహు ర్ముహుః ॥ 76

తే.గీ. అతి పవిత్రమై యద్భుతం బౌచు నలరు
అచ్యుతార్జున సంవాదమైన దీని
మరల మరల దలంచుచుం బరమ ముదము
బొందుచున్నాడ ధృతరాష్ట్ర భూవరేంద్ర !

తాత్పర్యము :- ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా ! శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదరూపమైన, పవిత్రమైన, అద్భుతమైన ఈ శాస్త్రమును మాటి మాటికి తలచుకొనుచు, మఱల మఱల సంతోషించుచున్నాను.

శ్లో. తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య రూప మత్యద్భుతం హరేః ।
విస్మయో మే మహాన్ రాజన్ ! హృష్యామి చ పునః పునః ॥ 77

తే.గీ. దివ్యమును నద్భుతం బౌచు దేజరిల్లు
విసుత మైనట్టి శ్రీహరి విశ్వరూప
దర్శనము మాటి మాటికి దలచి
పొందుచున్నాను విస్మయంబును ముదమ్ము.

తాత్పర్యము :- రాజా ! అద్భుతమైన ఆ శ్రీకృష్ణ భగవానుని విశ్వరూప సందర్శనమును తలచుకొను కొలది నాకు అమితమైన ఆశ్చర్యము గలుగుచున్నది. నేను ఆనందముతో ఉప్పొంగుచున్నాను.

శ్లో. యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।
తత్ర శ్రీ ర్విజయో భూతి ర్భ్రువా నీతి ర్మతి ర్మమ ॥ 78

తే.గీ. ఎలమి యోగేశ్వరుడు కృష్ణు డెచటనుండు
విల్లుదాలిచి యెచ్చట విజయుడుండు
అచట శ్రీవిజయవిభూతు లలరుచుండు
ధృఢతరమైన నీతియు దేజరిల్లు
నని దలంతును నేను రాజాధిరాజ !

తాత్పర్యము :- యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడును, గాంధీవమును దాల్చిన అర్జునుడును వీ పక్షమున నుందురో ఆ పక్షమున (పాండవపక్షమున) లక్ష్మీయు, నీతియు, విశ్వర్యమును, విజయమును నిశ్చయముగ నుండునని నా మనస్సు నాకు తెలుపుచున్నది.

విశేషార్థము :- కృష్ణార్జును లిటువురు నుండినచోట సకల ధర్మము లుండునని సంజయుడు పలికెను. గీతాశాస్త్రము నుపదేశించిన శ్రీ కృష్ణుని యొక్కయు, శ్రోతయగు అర్జునునియొక్కయు అద్భుతశక్తుల నాతడు కొనియాడెను.

ఇతి సర్వం శ్రీ కృష్ణార్జుణసంవాదము

హరిః ఓమ్ ఓమ్ తత్సత్ ఓం

ఇది ఉపనిషత్ప్రతిపాదకంబును బ్రహ్మవిద్యయు
యోగశాస్త్రంబును శ్రీ కృష్ణార్జున సంవాదంబును నగు
శ్రీ మద్భగవద్గీతలందు
మోక్ష సన్న్యాస యోగంబును
పదునెనిమిదవ అధ్యాయము సంపూర్ణము.

‘ఓం తత్ సత్’

అకారాద్యనుక్రమణిక

తెలుగు పద్యారంభము

సంస్కృత శ్లోకారంభము

అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ

ఒ-ఓ-అ

ఒనరగా మనోనిగ	రాగద్యేష వియుక్తైస్తు	2.64	55
ఓ మహాబాహు ! నే	భూయ ఏవ మహాబాహో!	10.1	179
అఖిల భూతాలనున్న	అహమాత్మా గుడాకేశ	10.20	186
అఖిల దైత్యులలోన	ప్రహ్లాదశాస్త్రి దైత్యానాం	10.30	189
అగ్నియున్ జ్యోతి ఉత్తరాయణము	అగ్నిర్జ్యోతి రహ శ్చక్ష	8.24	157
అమృతా! అప్రమేయా!	యచ్ఛాపహా సార్థమసత్కృతోఽసి	11.42	214
అమృతా! త్వదీయానుగ్రహంబు	నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా	18.73	326
అట్టి బ్రహ్మస్వరూపంబు	తద్బుద్ధయ స్తదాత్మాన	5.17	106
అట్టి నీ విశ్వరూపమ్ము నరసి	మన్యసే యదితచక్రకం	11.4	198
అట్టి యభ్యాస యోగంబు	అభ్యాసేఽప్య సమర్థోఽసి	12.10	226
అటుల గాకున్న ధీమంతులైన	అథవా యోగినాయేవ	6.42	129
అటుల కాదేని విస్తారమైన	అథవా బహునైలేన	10.42	194
అట్లు సృజించువాడ	నచ మాంతాని కర్మాణి	9.9	164
అట్లు గాదేని ననుగూర్చినట్టి	అథై తదవ్యశక్తోఽసి	12.11	226
అతడు త్వరితమ ధర్మాత్ము	క్షీపంభవతి ధర్మాత్మా	9.31	173
అతి ధనుర్దరుడగు కాశి	కాశ్యశ్చ పరమేష్ఠీన	1.17	19
	ద్రుపదో ద్రౌపదేయాశ్చ	18	
అతి పురాతన ముత్తమ	స ఏవాయం మయా	4.3	82
అతులితానూన సత్పురో	పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం	10.24	187
అతి దురాచార యుక్తాత్ము	అపితేత్సు దురాచారో	9.30	173
అతి పవిత్రమై యద్బుతం	రాజన్ సంస్కృత్య సంస్కృత్య	18.76	327
అంత శస్త్రాహవము	అభ వ్యవస్థితాన్	20	
	హృషీకేశం తదావాక్య	1.21	20
	యావదేతాన్నిరీక్షేహం	22	
అంత్యదశయందు తన	యం యం వాసిస్థరన్ భావం	8.6	149
అందుచే సర్వకాలంబులందు	తస్మా త్సర్వేషు కాలేషు	8.7	150
అందు సత్యము నిర్మల	తత్రసత్యం నిర్మలత్వా	14.6	251
అంగునలన కారణము	తస్మాచ్ఛాసం పంచమాణంతే	16.24	282

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
అధికమయినట్టి శోక	యయా స్వప్నం భయం శోకం	18.35 311
అద్భుతంబని యొకడాత్య	అశ్చర్యవత్పశ్యతి	2.29 42
అనగ మధుసూదనుం	అక్షరం బ్రహ్మపరమం	8.3 148
అనిన సంజయుడు	దృష్ట్వాతు పాణ్డవానీకం	1.2 14
అని వచించుచు నర్జును	ఏవ ముక్త్యాఽర్జున	1.47 29
అని వచించిన కృష్ణునిగని	స్థితి ప్రజ్ఞస్య కాభాషా	2.54 51
అనిన నరుజూచి మాధవు	ప్రజ హాతి యదా కామాన్	2.55 52
అనిన శ్రీకృష్ణుతోడ	జ్యాయసీ చేత్కర్మణస్తే	3.1 61
అనిన గృష్ణుని గాంచి	అథకేన ప్రయుక్తోయం	3.36 75
అనిన నర్జును డిట్లనె	అపరం భవతో జన్మ	4.4 82
అనిన భగవానుడనియె	బహూని మే వ్యతీతాని	4.5 82
అనిన గొందఱు నియమితా	అపరే నియతాహారాః	4.30 91
అనిన భగవాను జూచి	సన్న్యాసం కర్మణాం	5.1 99
అనిన యర్జును గని	సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ	5.2 99
అనిన మధుసూధనుని జూచి	యోఽయం యోగస్త్వయా	6.33 125
అనిన యర్జునుగని కృష్ణు	అశంసయం మహాబాహో	6.35 126
అనిన నర్జును డనె	అయతిశ్చిర్థయోపేతో	6.37 127
అనిన భగవంతుడనె పార్థ!	పార్థ! వైవేహ నాముత్ర	6.40 128
అనిన పురుషోత్తముని జూచి	కిం తద్భ్రీహ్మ కిమధ్యాత్మం	8.1 147
అనిన యదుకుల నందను	పరంబ్రహ్మ పరంధామ	10.12 183
అనిన పరమాత్ముతో నిట్లు	ఆహుస్త్వాఽఋషయస్సర్వే	13 183
అనిన యర్జునుగని కృష్ణు	మదనుగ్రహాయ పరమం	11.1 197
అనిన మహాయోగివరుడైనయట్టి	పశ్యమే పార్థ రుపాణి	11.5 199
అనిన భగవాను డిట్లనె	ఏవ ముక్త్యా తతోరాజన్	11.9 200
అనిన కేశవు జూచి యత్యంత	కాలోస్మి లోకక్షయ కృత్ప్రీవద్దో	11.32 210
అనిన పరమాత్మ యిట్లనె	ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచనం	11.35 211
అనిన యర్జునుగని	మయా ప్రసన్నేన తవార్జునేదం	11.47 217
అనిన శ్రీకృష్ణునిగని పార్థుడనియె	సుదుర్లభమిదం రుపం	11.52 219
అనిన పార్థునిగని కృష్ణుడు	ఏవం సతతయుక్తా యే	12.1 223
అనిన శ్రీకృష్ణుగాంచి	మయ్యావేశ్య మనోయేమాం	12.2 224
అనిన కౌంతేయుగని	ప్రకృతిం పురుషం చైవ	13.1 233
అనిన కౌంతేయుగని	ఇదం శరీరం కౌన్తేయ	13.2 233

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
అనిన శ్రీకృష్ణుఁ జూచి	కైర్దిజ్ఞే స్త్రీస్సుణానేతా	14.21 257
అనిన భగవానుఁజూచి	యే శాస్త్ర విధి ముత్సృజ్య	17.1 285
అనిన శ్రీకృష్ణుఁగాంచి	సన్న్యాసస్య మహాబాహో	18.1 298
అనెను శ్రీకృష్ణుడప్పు	ఇత్యర్జునం వాసుదేవ ప్రధోక్త్యా	11.50 218
అనుపమానము నిష్క్రమ	ఇమం వివస్వతే యోగం	4.1 81
అనుచుగోరిన యర్జును	త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా	17.2 285
అనుచుగోరిన యర్జునుఁగని	హస్తతే కథయిష్యామి	10.19 185
అనుచునడిగిన ఫల్గునుఁగనుచు	కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం	18.2 298
అనుచునత్యధ్భుతముగ	ఇత్యహం వాసుదేవస్య	18.74 327
అన్యచింతలు మాని నన్నచల	అనన్యాశ్చిత్తయన్మోమాం	9.22 170
అప్రతీకార గుణమొప్ప	యదిమా మప్రతీకార	1.46 29
అప్రమేయము నవినాశి	అన్నవన్న ఇమేదేహో	2.18 38
అప్రయత్నముగా	యదృచ్ఛా లాభనస్త్యజ్ఞో	4.22 88
అప్రతిముడైన నీవె	పితాసి లోకస్య చరాచరస్య	11.43 215
అమరలోకాన దేవతలందు	న తదస్తి పృథివ్యాం వా	18.40 313
అప్రతిముడైన నీవె	పితాసి లోకస్య చరాచరస్య	11.43 215
అమితముగఁగాంతు	నిమిత్తాని చ పశ్యామి	1.31 23
అమితభోజనునకు	నాత్యశ్చ తన్నయోగోఽస్తి	6.16 119
అరయ కులధర్మములను	ఉత్పన్న కులధర్మాణాం	1.44 28
అరయ కార్పణ్య దోషోప	కార్పణ్య దోషోఽపహత	2.7 34
అరయఁగా నిట్లునుభయ	తము వాచ హృషీకేశః	2.10 35
అరయఁగా శరీరంబనిత్య	నాసతో విద్యతే భావో	2.16 37
అరయ సన్న్యాసయోగ	సన్న్యాసస్తు మహాబాహో	5.6 101
అరయ నుర్వి నాహార	యుక్తాహార విహారస్య	6.17 119
అరయఁగా యోగభ్రష్టు	ప్రాప్య పుణ్యకృతాం లోకా	6.41 128
అరయ నాకంచె శ్రేష్ఠమైనట్టి	మత్తః పరతరం నాన్య	7.7 135
అరయ త్రిగుణాత్మకంబైన	దైవీహ్యేషా గుణమయీ	7.14 138
అరయ నధియజ్ఞుడెవడు	అధియజ్ఞః కథంకోఽత్ర	8.2 147
అరయ నాబ్రహ్మభువనాదు	ఆ బ్రహ్మ భువనాల్లోకాః	8.16 154
అరయ నతిరహస్యం	ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్ర	15.20 270
అరయ నీ కర్మలెల్ల	ఏతాన్యపితా కర్మాణి	18.6 299
అరయఁగా నిటు పరమరహస్య	ఐతితే జాన మాఖ్యానం	18.63 322

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
అరయగా పరమరహస్య	య ఇమం పరమం గుహ్యం	18.68 324
అరయగా ధర్మంబునకు	అధ్యేష్య తే చ య ఇమం	18.70 325
అర్థవాదము కర్మకాండాది	శ్రుతి విప్రతిపన్నా తే	2.53 51
అర్థమే గాని నారూప మవని	భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య	11.54 220
అర్థమేగానిచోట	అదేశకాలే యద్దాన	17.22 293
అలర నేకాలమందు	యత్ర కాలేత్సనావృత్తి	8.23 157
అలరు నీ సర్వజగము	మయా తత మిదం సర్వం	9.4 162
అలర సన్నాస యోగయుక్తాత్ము	శుభా శుభ ఫలైరేవం	9.28 172
అలర నవిభక్తమయు్య	అవి భక్తం చ భూతేషు	13.17 240
అలర నీదేహ ముత్పత్తి	గుణానేతా నతీత్యత్రీన్	14.20 256
అలర నాయంశమైన	మమైనాంశో జీవలోకే	15.7 264
అల్ప బుద్ధులు శాశ్వతమైన	అవ్యక్తం వ్యక్తి మాపన్నం	7.24 143
అవనియందున రాజ్యసుఖాభి	అహో! బత! మహత్పాపం	1.45 28
అవనిలోన స్వధర్మమ్ము	స్వధర్మ మపి చావేక్ష్య	2.31 43
అవనిలో నహంకార	ప్రకృతేః క్రియమాణాని	3.27 71
అవనిలోన నదీప్రవాహంబు	యథా నదీనాం బహవోఽమృషేగా	11.28 208
అవని దైవాంశులన	ద్వౌ భూతాసర్గౌ లోకేఽస్మిన్	16.6 275
అవని ప్రాణులకెల్ల	ఆహార స్పృశి సర్వస్య	17.7 287
అవనిననురాగి కర్మఫలా	రాగీ కర్మఫల ప్రేప్సు	18.27 308
అవ్యయంబును నవినాశి	వేదా వినాశినం నిత్యం	2.21 39
అవ్యయుండయి నిర్గుణుడై	అనాదిత్వా నిర్గుణత్వా	13.32 246
అవ్యయుండైన దేహస్థుడైన	సత్యం రజస్తమ ఇతి	14.5 251
అసురభావులు మూఢాత్ము	నమాం దుష్కృతిన్ మూఢాః	7.15 139
అసురగుణములబుట్టిన	ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ	16.7 275
అసురయోనుల జన్మించి	ఆసురీం యోని మాపన్నా	16.20 280
అస్థిరము చంచలంబైన	యతో యతో నిశ్చరత	6.26 122
అష్టవిధ ప్రకృతి యిది	అపరేయమిత స్త్వన్యం	7.5 135
అక్షయంబయి	స ఘోషోధార్త రాష్ట్రాణాం	1.19 20
అక్షరంబని దేని వేదాంత	యదక్షరం వేదవిదో నదన్తి	8.11 152
అక్షరుడ ననిర్దేశ్యుడ	యే త్వక్షర మనిర్దేశ్య	12.3 224
	సం నియమ్యేన్ద్రియ గ్రామం	4 }

తెలుగు పద్యారంభము

సంస్కృత శ్లోకారంభము

అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ

అ

ఆకసంబంట దీప్త వర్ణాంచి	నభః స్పృశం దీప్త మనేకవర్ణం	11.24	206
ఆకసము సర్వగతమైన	యథా సర్వగతం సౌఖ్యై	13.33	246
ఆత్మ హతమౌను	య ఏనం వేత్తి హస్తారం	2.19	39
ఆత్మనుం గూర్చి గ్రహియింప	ఏషితేభిహితా సారఖ్యే	2.39	46
ఆత్మ సంశుద్ధి గలిగిన	బుద్ధి యుక్తో జహోతీహ	2.50	50
ఆత్మలోనెనె యానంద	యస్యాత్వరతిరేవ	3.17	67
ఆత్మశంశుద్ధి గోరిన	కాయేన మనసా బుద్ధ్యా	5.11	103
ఆత్మయందె సుఖించుచు	యోఽన్తః సుఖోఽన్తరారామ	5.24	109
ఆత్మనాత్మచే గెలిచిన	బన్దురాత్మాఽఽత్మనస్తస్య	6.6	115
ఆత్మను జయించి శాంత	జితాత్మనః ప్రశాన్తస్య	6.7	116
ఆత్మలో నిట్లు మనసు	యజ్ఞన్నేవం సదాఽఽత్మానం	6.28	123
ఆత్మసంస్తుతి విడనాడి	అమానిత్యమిదం భిత్వ	8	236
	శిష్టియార్థేషు వైరాగ్య	9	
	ఆసక్తిరనభివ్యక్తః	13.10	
	మయిచానన్య యోగేన	11	
	ఆధ్యాత్మ జ్ఞాననిత్యత్వం	12	
ఆత్మయందున పరమాత్ము	ధ్యానే నాత్మనిపశ్యన్తి	13.25	243
ఆత్మనాశన కారణమైన	త్రివిధం నరకస్యేనం	16.21	281
ఆది నవ్యక్తమైనట్టి	అన్యక్తా దీనిభూతాని	2.28	42
ఆదియును లేక జననంబు	యో మామజ మనాదించ	10.3	180
ఆది మధ్యాంతములు లేని	అనాది మధ్యాన్త మనస్తపీర్య	11.19	204
ఆదిదేవ ! పరంధామ !	త్వమాది దేవః పురుషః పురాణ	11.38	212
ఆదియందును సంత్యమునందు	యదగ్రేవాసు బన్ధేచ	18.39	312
ఆయుధాళికి ఖండింప	వైసం భిన్నస్తి శస్త్రాణి	2.23	40
ఆయుధంబుల నేను	ఆయుధానా మహం వ్రజం	10.28	189
ఆయువు మనోబలమ్ము	ఆయుస్సత్త్వ బలారోగ్య	17.8	288
ఆర్త జనులను జిజ్ఞాసు	చతుర్విధా భజన్తేమాం	7.16	139
ఆవిధంబుగ మనసు నాయందు	అథ చిత్తం సమాధాతుం	12.9	226
ఆశలను వీడి మది	నిరాశీర్యత చిత్తాత్మా	4.21	88

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
-------------------	---------------------	------------------------

ఇ

ఇట్టి సైన్యంబు లోపల	అత్ర శూరా మహేష్వాసా	1.4 15
ఇట్టి జ్ఞాన విశేషంబు	యజ్ఞాత్వా న పునర్మోహ	4.35 93
ఇట్టి నీదగు మహిమంబు	సఖేతి మత్స్వాప్రసభం యదుక్తం	11.41 214
ఇట్లుగ పరంపరగ	ఏవం పరమ్పరా ప్రాప్త	4.2 81
ఇంత ధనమిష్టనే	ఇదమద్యమయా	16.13 278
ఇదియ యదనని నీ	అవాచ్యవాదాంశ్య	2.36 45
ఇంద్రియ విషయములయందు	ఇన్ద్రియస్యేన్ద్రియస్యార్థే	3.34 74
ఇంద్రియంబులు బుద్ధియు	ఇన్ద్రియాణి మనోబుద్ధి	3.40 77
ఇంద్రియ సుఖంబులందున	యదాహి నేన్ద్రియార్థేషు	6.4 114
ఇంద్రియంబులు లేక	సర్వేన్ద్రియ గుణాభాసం	13.15 239
ఇంద్రియ సుఖాల	సత్త్వం సుఖే సత్త్వయతి	14.9 252
ఇల మనీషులు బుద్ధియుక్తులు	కర్మజం బుద్ధియుక్తా హి	2.51 50
ఇందు నిష్క్రంఠకమును	సహి ప్రవశ్యామి	2.8 34
ఇందు నీ యనుష్ఠానము	వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధి	2.41 47
ఇందుగల వందులేదని	నమః పురస్తాదథ పృథ్వితస్తే	11.40 213
ఇల నిరాచారుడైన	విషయా వినివర్తస్తే	2.59 53
ఇలను సుఖదుఃఖతతి	ఆత్మోపమ్యేన సర్వత్ర	6.32 125
ఇహమునం దిట్లుగా	ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం	3.16 67

ఈ

ఈ జగత్సృష్టికర్తకు	అహం సర్వస్య ప్రభవో	10.8 181
ఈ నిజంబును మానవులెవరు	యేమే మతమిదం	3.31 73
ఈ యుభయ మార్గములను	వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సుచైవ	8.28 159
ఈ విధముగ గుణాత్రయ	త్రిభుర్గుణ మయైర్భావై	7.13 138
ఈ విధంబుగ పరమాత్ము	అన్యేత్యేవ మజానంతః	13.26 243

ఉ

ఉభయసేనలమధ్య	ఏవ ముక్తే	24	} 21
	భీష్మద్రోణ ప్రముఖత	1.25	
	తత్రాపశ్యత్త్రితా	26	
ఉర్వి విషయేన్ద్రియాల	యేహి సంస్పర్శజా భోగా	5.22 108	
ఉండినట్టియు ప్రస్తుతముందు	వేదాహం సమతీయాని	7.26 143	

తెలుగు పద్యారంభము

సంస్కృత శ్లోకారంభము

అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ

ఎ

ఎట్టిదో రూపమొప్పు	నాహంవేదైర్న తపసా	11.53	220
ఎనయ నీరెండు మార్గాల	నైతే సృతి పాఠ! జాన	8.27	158
ఎన్నగా నీవు చెప్పుచునున్న	సర్వమేత దృతం మన్యే	10.14	183
ఎప్పుడు ఫలకాంక్ష వదలరు	దూరేణహ్యవరం కర్మ	2.49	49
ఎప్పుడెప్పు డధర్మంబు	యదా యదాహి ధర్మస్య	4.7	83
ఎలమి సద్యోగ సిద్ధి	ఆరురుక్షోర్మునేర్యోగం	6.3	114
ఎలమి నీ దేహమందలి	సర్వద్వారేషు దేహేఽస్మి	14.11	253
ఎలమి యోగేశ్వరుడు	యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో	18.78	328
ఎల్లప్రాణుల సమముగా	ఇహౌవ తైర్జితః సర్గో	5.19	107
ఎల్లవేళల నన్నాశ్రయించి	సర్వ కర్మాణ్యపి సదా	18.56	319
ఎవరి వధియించి జీవింప	న చైతద్విద్యుః కతరన్వో	2.6	33
ఎవరు నెప్పుడు ఊణకాలమేని	నహి కశ్చిత్తణ మపి	3.5	63
ఎవని కర్మలు ప్రతిఫలాపేక్ష	యస్య సర్వే సమారమ్భాః	4.19	87
ఎవని పాపంబు పుణ్యంబు	నాధత్తే కన్యచిత్పాపం	5.15	105
ఎవడు నేనుండుటెందును	యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర	6.30	124
ఎవరివలన జనించెనో	మహర్షయ స్సప్తపూర్వే	10.6	181
ఎవ్వ రే రీతిగాగ నన్నెంచి	యే యథా మాం ప్రపద్యంతే	4.11	84
ఎవ్వడే కోర్కె నేదేవు	యో యో యాం యాం తన్మః	7.21	141
ఎంత ఖేత్రం బదేది	తక్షేత్రం యచ్చ యాదృక్ప	13.4	234
ఎంత యత్నంబు జేయ	ఆవృతం జ్ఞానమేతేన	3.39	77

ఏ

ఏది జ్ఞేయమొ వినుమోయ	జ్ఞేయం యత్రత్ప్రవక్ష్యామి	13.13	238
నీ మహద్భుత యోగంబు	విస్తరేణాత్మనో యోగం	10.18	185
ఏమి చెప్పుదునో కృష్ణ!	దృష్ట్వేమం స్వజనం కృష్ణ!	1.28	22
	సీదంత మమగాత్రాణి	29	22

క

కడు భయంకర రూపంబు	అఖ్యాహి మేకో భవానుగ్రహాపో	11.31	209
కడు భయంకర మీ రూపు	మాతే వ్యథామాచ విమూఢభావో	11.49	218
కడు నహంకార యుతుడైన	యత్తు కామేప్పు నాకర్మ	18.24	307

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
కదనరంగార్హమౌ	తస్య సంజనయన్ హర్షం	1.12 17
కనగ నక్షరములలో	అక్షరాణా మకారోస్మి	10.33 190
కన నచంచల భక్తి	మాంచయోఽవ్యభిచారేణ	14.26 259
కనగ నేనను భావ	యస్య నాహంకృతో భావో	18.17 304
కరము జారెడి నాచేతి	గాంఢీవం స్రంసతే	1.30 23
కర్మమును జేయుటకె	కర్మణ్యేవాధికారస్తే	2.47 49
కర్మము జనింప బ్రహ్మంబు	కర్మ బ్రహ్మాద్భవం విద్ధి	3.15 67
కర్మచేయక కాలమేన్	ఉత్పిదేయిరిమే లోకా	3.24 70
కర్మములయొక్క ఫలిత	కాంక్షన్తః కర్మణాం సిద్ధిం	4.12 85
కర్మ మెట్టిది మఱియు	కిం కర్మ కి మకర్మేతి	4.16 86
కర్మ తత్త్వము మఱియు	కర్మణోఽహ్యపి బోద్ధవ్యం	4.17 87
కర్మమున నకర్మభావముం	పశ్యే కర్మణ్య కర్మయః	4.18 87
కర్మ సన్న్యాస కర్మయోగమ్ము	సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్బలాః	5.4 100
కర్మ ఫలములయందాశ	యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా	5.12 103
కర్మములనెల్ల త్యజియింప	నహిదేహభృతా శక్యం	18.11 301
కర్మమున కిట్టులుండగా	తత్రైవం సతి కర్తార	18.16 303
కలుగు నిలను నాశాపాశ	రజోరాగాత్మకం విద్ధి	14.7 251
కలుగబోయెడు నటువంటి	అనుబన్ధం క్షయం హింసా	18.25 307
కశ్యలంబైన యపకీర్తి	కుతస్యో కశ్యలమిదం	2.2 31
క్రతువు యజ్ఞము నేనె	అహంక్రతురహం యజ్ఞ	9.16 167
కాన నీధర్మమున శ్రద్ధ	అశ్రద్ధధానాః పురుషా	9.3 162
కాన సభ్యాసమునకంటె	శ్రేయోహి జ్ఞానమభ్యాసాత్	12.12 227
కాని దైవస్వభావ సంకలితు	మహాత్మానస్తు మాంపార్థ	9.13 166
కామమును క్రోధమునువీడి	కామక్రోధ వియుక్తానాం	5.26 109
కామ మనురాగమును లేని	బలం బలవతాం చాహం	7.11 137
కామభోగానుభవమె	చింతా మవరిమేయాం చ	16.11 277
కామరాగమదంబుల	అశాస్త్రవిహితం ఘోరం	17.5
	కర్మయస్తశ్శరీరస్థం	6 } 287
కాయకష్టంబు భరియింప	దుఃఖ మిత్యేవ యత్కర్మ	18.8 300
కాపున ఫలాభిలాషల	తస్మాదసక్తస్తతతం	3.19 68
కాపునన్ శ్వేతవాహనా !	తస్మాత్ప్రమిద్ధియాణ్యా దౌ	3.41 77

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. వేజీ
కావున గిరీటి !	తస్మాదజ్ఞాన సమ్భూతం	4.42 96
కుత్సితాజ్ఞానమున	తమస్త్వజ్ఞానజం విద్ధి	14.8 252
కులము సంకరమైన	సంకరో నరకాయైన	1.42 27
కులము నాశనమొనరించు	దోషైరేతైః కులఘ్నానాం	1.43 27
కోరుకొనునట్టి దేవుని	సతయా శ్రద్ధయా యుక్త	7.22 142
క్రోధము వివేకమున్	క్రోధాద్యవతి సమ్మోహః	2.63 55
కౌరవాన్యయ గంభీర		1. 13

గ

గగనమందు సహస్రభాస్కరులు	దివి సూర్యసహస్రస్య	11.12 201
గతియు భర్తయు ప్రభువు	గతిర్భర్తా ప్రభుస్యాక్షి	9.18 168
గురుగణమును పితరులు	ఆచార్యః పితరః	1.34 24

ఘ

ఘనతరముగ బ్రాణాపాన	అపానే జుహ్యతి ప్రాణం	4.29 91
ఘన కిరీటము చక్రము	కిరీటినం గదినం చక్రిణంచ	11.17 203

జ్ఞ

జ్ఞాన మనియెడు వర	వీతరాగభయక్రోధా	4.10 84
జ్ఞాన దీపిత నిగ్రహశక్తి	సర్వాణీప్రియ కర్మాణి	4.27 90
జ్ఞానమునకు సమాన	సహి జ్ఞానేన సదృశం	4.38 95
జ్ఞాన సంపాదనమునందు	శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం	4.39 95
జ్ఞాన హీనుడు శ్రద్ధా	అజ్ఞశ్చ శ్రద్ధధానశ్చ	4.40 95
జ్ఞానమును గప్పినట్టి	జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం	5.16 105
జ్ఞాన విజ్ఞాన సంతృప్తి	జ్ఞాన విజ్ఞాన తృప్త్యాత్మా	6.8 116
జ్ఞాన సంసిద్ధికి అకు	మనుష్యాణాం సహస్రేషు	7.3 134
జ్ఞాన తేజోబలమున	సాధిభూతాదిదైవం మాం	7.30 145
జ్ఞానమున్ వృద్ధిబొందించు	సత్త్వాత్సంజాయతే జ్ఞానం	14.17 255
జ్ఞానసిద్ధికి యత్నించు	యతన్తో యోగిన్వశ్చైవం	15.11 266
జ్ఞానమని జ్ఞేయమని	జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా	18.18 304
జ్ఞానమును కరు కరయు	జ్ఞానం కరుణ కరణ	18.19 305

తెలుగు పద్యారంభము

సంస్కృత శ్లోకారంభము

అధ్యా / పద్య సం. పేజీ

చ

చక్కగా నాచరింపంగ	శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః	18.47	316
చదువలేకుండినను	శ్రద్ధావా ననసూయశ్చ	18.71	325
చల్లబడినది, పాచిన	యాతయామం గతరసం	17.10	289
చతురారులకైన గోచరము	అవ్యక్తైయ మచిన్తోయ	2.25	41
చిత్తమును నిండియూళిని	యోగీయుశ్శత సతత	6.10	117
చిత్తమెచ్చట దృఢయోగ	యత్రోపరమతే	6.20	121
	సుఖమాత్యవ్రికం	21	
	యం లబ్ధ్వాచాపరం	22	
	తం విద్యాదుఃఖ సంయోగ	23	

చిత్తమెప్పుడు నాయందె జేర్చి	మచ్చిత్త మధతప్రాణా	10.9	182
చిత్తమెప్పుడు నాయందె	మచ్చిత్తస్సర్వ దుర్గాణి	18.58	320
చిత్తమెప్పుడు నాయందె	మన్మనాభవ మద్భక్తే	18.65	323
చూడగాదగు నాచార్య	పశ్యైతాం పాండు	1.3	15
చెలగ సాక్షిమాత్రుడగు	మయాఽధ్యక్షేణ ప్రకృతిః	9.10	165
చెలగ నతిశ్రద్ధతోడ	యేతుధర్మామృత మిదం	12.20	230
చెలగ సంసారమను	ఊర్ధ్వమూల మధః శాఖ	15.1	261
చేదు పులు పుప్పు	కల్పాష్ట లవణాత్మస్థ	17.9	288
చంచలము నిగ్రహతీత	చంచలం హి మనః కృష్ణ !	6.34	126

జ

జగతి వెలుగొందు నీదేహ	దేహీ నిత్యమనధ్యోయం	2.30	42
జగతి బ్రవహించు	ఆపూర్వమాణ మచల	2.70	58
జగతి నిశ్శేషముగ నాదు	ఏతన్నే సంశయం కృష్ణ !	6.39	128
జగతి వృక్షమో స్థావర	అవ్యక్తాద్వ్యక్తయః సర్వాః	8.18	155
జగతి కరయగ	పితాఽహ మస్య జగతో	9.17	167
జగతి నెంతటి పాపపు	మాం హి పార్థ వ్యపాశ్రిత్య	9.32	174
జగతిగని భీతిజెందక	యస్మాన్నో ద్విజతే లోకో	12.15	228
జగమునంతయు సత్యకాశ	యదాదిత్యగతం తేజో	15.12	266
జగమునందున క్షరుడు	ద్వావిమో పురుషో లోకే	15.16	268
జగమునందెన్నగా	యస్మాత్తర మతీతోఽహ	15.18	269
జగమనత్యమె యగు	అనత్య మప్రతిష్ఠం	16.8	276

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
జగతి ప్రత్యుపకార	యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం	17.21 293
జగతియం దిష్టమును	అనిష్ట మిష్టం మిశ్రం చ	18.12 302
జనన మరణాలు లేనిదై	న జాయతేమియతే	2.20 39
జనకు(దాదిగ) గలయట్టి	కర్మజైవ హి సంసిద్ధి	3.20 69
జనన మరణంబులున్ లేక	అజోఽపి సన్నవ్యయాత్మా	4.6 83
జయము నపజయమును	సుఖదుఃఖే సమేకృత్యా	2.38 45
జీర్ణ వస్త్రిల విడనాడ	వాసాంపి జీర్ణాని యథా	2.22 40
జలములందలి రుచి నేనె	రసోఽహమప్పు కౌస్తేయ	7.8 136
జీవు డితడు కనుముక్కు	శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ	15.9 265
జ్యోతు లన్నింటికిని	జ్యోతిషా మపి తజ్జ్యోతి	13.18 240

త

తగ రజోగుణ	కామ ఏషక్రోధ	3.37 76
తగ మనో నిగ్రహించుచు	యజ్ఞన్నేవం సదాఽఽత్మానం	6.15 119
తగ ముముక్షులు	త్వమక్షరం పరమం	11.18 204
తగ పరబ్రహ్మమునకు	ఓం తత్సదీతి	17.23 293
తగ నహంకార బుద్ధి	యద్యహంకార మాశ్రిత్య	18.59 320
తత్త్వవిదుడైన యట్టి	తత్త్వనిత్తు మహాబాహో	3.28 72
తత్త్వవిదులైన	తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన	4.34 93
తనర భువిలోన	తపస్విభ్యోఽధికో	6.46 130
తనర నేమోక్ష	న తద్భాసయతే	15.6 264
తనరు నభ్యాసయోగ	అభ్యాసయోగ యుక్తేన	8.8 150
తనర నింద్రియ తతి	సర్వద్వారాణి సంయమ్య	8.12 152
తనరగను నుర్వి	యయా ధర్మ మధర్మంచ	18.31 309
తనర సుఖములు మూడు	సుఖం త్విదానీం త్రివిధం యత్రదగ్రే విషమివ	18.36 } 311 37 }
తనర శుక్లము కృష్ణము	శుక్లకృష్ణే గతిహ్యతే	8.26 158
తనర వంచనలందు	ద్యూతం ఫలయతా	10.36 191
తనర వైశ్వర్య	యద్యద్విభూతి	10.41 193
తనర నంతట పాణి	సర్వతః పాణిపాదం	13.14 239
తనువు వీడక మున్నె	శక్నోతీహైవ	5.23 108
తనుతా నుదరించుకో	ఉదరేదాతానాఽఽత్మానం	6.5 115

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
తపము యజ్ఞంబులకును	భోక్తారాం యజ్ఞతపసాం	5.29 110
తపము యజ్ఞము	న వేద యజ్ఞాద్యయ	11.48 217
తమి ప్రవృత్తి నివృత్తి	ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ	18.30 309
తెఱచిన ద్వారముల	యద్యచ్చయా చోపపన్నం	2.32 43
తెలియదగు నిట్టి	తస్మాన్నార్హవయం	1.37 25
తెలియగ రజోగుణము	లోభః ప్రవృత్తిరారమ్భః	14.12 253
తెల్ల గుట్టలబూన్చిన	తతశ్చైర్లఘై	1.14 18
తేజసుల సంశుమతుడొ	ఆదిత్యానా మహం విష్ణు	10.21 186
త్రిగుణములె కర్తలంచును	నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం	14.19 256
త్రోచి యభిమానమున్	నిర్మాన మోహోజిత	15.5 263

ద

దర్పము బలమ్ము	అహంకారం బలం దర్పం	16.18 280
ద్వాదశాదిత్యులను	పశ్యాదిత్యాన్	11.6 199
దినికి భునికిని మధ్య	ద్వావాప్యధివ్యోరిద	11.20 205
దివ్యమహిమోన్నతంబుల	వస్తుమర్హస్య శేషేణ	10.16 184
దివ్యమైనట్టి నా విభూతి	నానోసి మను దివ్యానాం	10.40 193
దివ్యమూలాంబరధరుండు	దివ్యమూల్యాంబరధరం	11.11 201
దివ్యమును నద్భుతంబొచు	తచ్చ సంస్కృత్య సంస్కృత్య	18.77 328
దురభిమానము దంభము	కామమాశ్రిత్య	16.10 277
దుష్ట దుర్యోధనునకు	యోత్స్వమానా నవేక్షేహం	1.23 21
దేనియందును నాసక్తి	గతసంస్కృత్య ముక్తస్య	4.23 89
దేనినెఱిగినపిమ్మట	జ్ఞానం తేజహం సవిజ్ఞాన	7.2 133
దేని నెఱుగుటచేత	ఇదం తుతే గుహ్యతపం	9.1 161
దేనిజేసిన దేనిని దినిన	యత్కరోషి యదశ్నాసి	9.27 172
దేవప్రతులైనవారు	యాన్తి దేవప్రతా	9.25 171
దేవ దేవుడొ శ్రీకృష్ణు	తత్రైకస్థం జగత్కృత్నం	11.13 202
దేవ దేవేశ ! నీ దివ్య	పశ్యామిదేవాంస్తన	11.15 202
దేనియందు నపేక్షలు	అనపేక్ష శ్చుచిర్లక్ష	12.16 228
దేని నెఱుగుటచే	సరం భూయః ప్రవక్ష్యామి	14.1 249
దీని రూపంబు నెవ్వరు	న రూపమస్యేహ	15.3 262
దేశకాల పాత్రాదుల	దాతవ్య మితి యద్దానం	17.20 292

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
దేహమున నుండునప్పుడు	ఉత్క్రామంతం స్థితంవాపి	15.10 266
దేహము శిరంబు కంఠంబు	సమంకాయ శిరోగ్రీవం } ప్రశాంతాత్మా విగతి }	6.13 } 118 14 }
దేహమునకంటె శ్రేష్ఠ	ఇన్ద్రియాణి పరాణ్యాహు	3.42 78
దేహి కీ దేహమందు	దేహినోఽస్మిన్ యథా	2.13 36
దైవసంపద యొసగును	దైవీసంపద్విమోక్షాయ	16.5 275
ద్వైతభావానగొంద	జ్ఞాన యజ్ఞేన	9.15 166
దంభమభిమానమున్	దమ్బోదరోఽభిమానశ్చ	16.4 274
ద్రవ్య యజ్ఞము	ద్రవ్యయజ్ఞా	4.28 91
ద్రవ్య యజ్ఞముకంటెను	శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయా	4.33 93
ద్రోణ భీష్మ జయద్రథ	ద్రోణంచ భీష్మంచ	11.34 211
దుఃఖములబాధ	దుఃఖేష్వనుద్విగ్న	2.56 52
ధనముగలవాడ	ఆథ్యోఽభి జనవాసస్మి	16.15 279
ధరణి మహానుభావు	గురూనహత్వా	2.5 33
ధరణి దుఃఖింపగా	అశోచ్యా నన్వశోచ	2.11 35
ధరణిలో గుణకర్మ	చాతుర్వర్ణ్యం మయా	4.13 85
ధరణి సుఖదుఃఖములు	జ్ఞేయస్య నిత్యసన్న్యాసీ	5.3 100
ధరణి సన్న్యాసమనుచు	యం సన్న్యాసమితి	6.2 113
ధరణియందలి పుణ్య	పుణ్యోగస్తః పృథివ్యాం	7.9 136
ధరణిపాల సమూహమ్ము	అమీచత్వాం ధృతరాష్ట్రస్య } వక్తాణితే త్వరమాణా }	11.26 } 207 27 }
ధరణి స్థావర జంగమా	యావత్సాక్షాయతే	13.27 244
ధరణి నిష్కామకర్ము	శ్రద్ధయా పరయాతప్తం	17.17 291
ధర్మలోపము కలిగిన	అధర్మాభి భవాత్కృష్ట	1.41 27
ధర్మమునుగాంచి	అధర్మం ధర్మమితి	18.32 310
ధర్మకామార్థములను	యయాతు ధర్మకామార్థాన్	18.34 310
ధర్మ రాష్ట్రం జంపిన	నిహత్య ధర్మరాష్ట్రాన్నః	1.36 25

న

నమ్మ కర్మములంటవు	నమాం కర్మాణి లిప్సుష్టి	4.14 85
నరక హేతువులొచు	ఏతై ర్విముక్తః కౌన్తేయ	16.22 281
నటికియేచోటునం	తతః పదం తత్పరి	15.4 263

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యా / పద్య సం. పేజీ
నాకు నీవెంతో యిష్టుడైనావు	సర్వగుహ్యతమం	18.64 322
నాగములలో	అనన్తశ్చాస్మి	10.29 189
నాదు యోగము	ఏతా విభూతిం యోగం	10.7 181
నాశరహితుండు	ఉత్తమః పురుష	15.17 269
నిత్యమును సర్వగతమును	అచ్ఛేద్యోయ మదా	2.24 40
నిత్యమును బుట్టు	అథచైవం నిత్యజాతం	2.26 41
నిత్య సంప్రీతి నన్ను	తేషాం సతత యుక్తానాం	11.10 182
నిన్నుగూర్చి నీవన్నవి	ఏవమేతద్యథా	10.3 198
నిన్ను కొనియాడి	స్థానేహ్యషీకేశ తవ	11.36 212
నియమితమ్మగు	అయనేషుచ సర్వేషు	1.11 17
నియతమైనట్టి కర్మల	నియతం కురు కర్మత్వం	3.8 64
నియమితముగ మది	యదా వినియతం	6.18 120
నియత చిత్తంబుతో	యథా దీపో నివాత	6.19 120
నియతి దండించు ప్రజ	దణ్డో దమయతా	10.38 192
నిరతి దృఢవ్రతులును	సతతం కీర్తయన్తో	9.14 166
నిరుపమానముగ	అనంత విజయం రాజా	1.16 19
నిర్గుణోపాసనమునందు	క్షేణోఽధికతర	12.5 225
నిర్మలంబైన చిత్తంబు	ప్రసాదే సర్వదుఃఖానాం	2.65 56
నిర్మలంబైన మనసాత్మ	మనః ప్రసాదస్సౌమ్యత్వం	17.16 291
నిర్మలంబగు బుద్ధి	బుద్ధ్యా విశుద్ధయా వివక్త సేవీ లఘ్వాశీ అహంకార బలం దర్పం	51 18.52 53
నీ స్వభావంబు చేతను	స్వభావజేన కౌన్తేయ	18.60 321
నెమ్మి నీ స్థితినే	ఏషాబ్రాహ్మీ స్థితిః	2.72 58
నేను నుంటిని	నత్యేవాహం జాతు	2.12 36
నేను జెప్పిన విజము	యే త్యేతదభ్య సూయన్తో	3.32 73
నింగియును నేల	భూమిరాపోఽనలో	7.4 134
నిందుకృపతోడ	తం తథా కృపయాఽవిష్ట	2.1 31

ప

పట్టుదలతో ప్రయత్నతా	ప్రయత్నాద్యతమానస్తు	6.45 130
పత్రమైనను దాని	పత్రం పుష్పం ఫలం	9.26 171

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
పత్రమైనను దాని	పత్రం పుష్పం ఫలం	9.26 171
పరగ సకలేంద్రియంబుల	తాని సద్వాణి సంయమ్య	2.61 54
పరగగ ననన్యచిత్తుడై	అనన్యచేతాస్సతతం	8.14 153
పరగ పుణ్యమతులగు	కిం పునర్బ్రాహ్మణాః	9.33 174
పరగ పుష్పిదులందుండి	శరీరం యదవాప్నోతి	15.8 264
పరగ వ్యవసాయమున్ను	కృషిగోరక్ష వాణిజ్యం	18.44 314
పరమ పావనమైన	ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే	1.1 13
పరమ పురుషుడు	ఉపద్రష్టానుమంతాచ	13.23 242
పరమ శ్రేష్ఠమై గోష్ఠమై	వ్యాస ప్రసాదాచ్ఛ్రిత	18.75 327
పర వినాశముగఁగొంది	మూఢగ్రాహణాత్మనో	17.19 292
పరుల నొప్పించు మాటలు	అనుద్వేగకరం వాక్యం	17.15 290
పలు విధముల నాశాపాశ	ఆశాపాశ శతైర్బద్ధః	16.12 277
పంచ భూతములున్	మహాభూతాన్యహా	13.6 } 235
	ధర్మాద్వేషస్సఖం	7 }
పేర్మితోడుత నిన్	భయాద్రణాదుపరతం	2.35 44
పుట్టినయతందు	జ్యోతస్యహిద్రువో	2.27 41
పుడమి నెన్నగ	ధృష్టకేతః	1.5 } 16
	యథామన్యః	6 }
పుడమి యోగము	యోగ సన్న్వస్య	4.41 96
పుడమి నఖిల	జరామరణ మోక్షాయ	7.29 145
పుణ్య కర్మలజేయక	న కర్మణా మనారమ్భా	3.4 62
పుణ్యకర్మలచే	యేషాం త్యక్తగతం	7.28 144
పూజలందగ	సత్కారమాన	17.18 291
పానగ సుత్రమందైనట్టి	మాముపేత్య పునర్జన్మ	8.15 153
పానగ వైష్కర్మ	సిద్ధిం ప్రాప్తాయథా	18.50 317
పొందగలుగు శుభా	యస్సర్వత్రానధి	2.57 53
పేర్మితోడుత నిన్	భయాద్రణా దుపరతం	2.35 44
పా		
పాపరహితుడు	ప్రశాస్త మననం	6.27 123
పాపులందఱిలో	అపిచేదసి పాపేభ్యః	4.36 94
పావనమొనర్చు వారిలో	పవనః పవతామస్మి	10.31 190
సొంచజనంబు	సొంచజనం హుస్వీకేహ్	1 15 18

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
పాండురాజ సుపుత్ర !	ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం ఉదాసీన పదాసీన్ సమరుఃఖ సుఖః మానావ మానయో	22 14.23 24 25
పార్థునింగాంచి కృష్ణుడు	లోకేస్మిన్ ద్వివిధా	3.3 62
ప్రాకృతాజ్ఞాన	నతుమాం శక్యసే	11.8 200
ప్రాజ్ఞాని పురాణ	కవిం పురాణ మనుశాసితార	8.9 151
ప్రాణికోటులు	అన్నాద్భవన్తి	3.14 66
ప్రాణికోటుల యుత్పత్తి	భవాప్యయా హి	11.2 197
ప్రాణులన్నియు నీ సూక్ష్మ	ఏతద్దోషీని భూతాని	7.6 135
ప్రాణులన్నియు నెవనిలోపల	పురుషః సపరః	8.22 156
ప్రాప్త మప్రాప్తముల	యోగస్త కురు	2.48 49
ప్రీతినజ్ఞాని	సక్తాః కర్మణ్య విద్వాంసో	3.25 71
ఫలమునందాశవిడి	అనాశ్రితః కర్మఫలం	6.1 113
ఫల్గునా ! ఇట్టి నాసక్తి	ఏతాందృష్టిమవస్తభ్య	16.9 276
ప్రకృతిగుణముల	ప్రకృతేర్గుణ	3.29 72
ప్రకృతి వశమౌట	ప్రకృతిం స్వామవస్తభ్య	9.8 164
ప్రకృతి పురుషులనాదులన్	ప్రకృతిం పురుషం	13.20 241
ప్రకృతి యనునది	కార్యకారణ	13.21 241
ప్రకృతియందున	పురుషః ప్రకృతిస్థో	13.22 242
ప్రకృతి పురుషుల	యం ఏవం వేత్తి	13.24 243
ప్రకృతిచేతనే సకల	ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి	13.30 245
ప్రకృతి పురుషుల భేదమున్	క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞయో	13.35 247
ప్రజలు చిరకాలమును	అకీర్తిం చాపి భూతాని	2.34 44
ప్రజల సృజియించి	సహ యజ్ఞాః ప్రజా	3.10 65
ప్రజ్వలించెడు నగ్ని	యథైధాంసీ సమిద్ధో	4.37 94
ప్రతిఫలాపేక్ష	న బుద్ధిభేదం జనఘ్నే	3.26 71
ప్రతిఫలాపేక్ష లేక	త్యక్త్యా కర్మఫలా	4.20 88
ప్రతిఫలాపేక్షతోడ	అభినన్నాయ తు ఫలం విధిహీన మసృష్టాన్నం	17.12 13
ప్రథిత 'ఓం'కార	ఓమిత్యేకాక్షరం	8.13 153
ప్రభుడు సృష్టింప	న కర్తృత్వం న కర్మాణి	5.14 104

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
ప్రళయ కాలాగ్ని	దంష్ట్రా కరాలాని చ	11.25 207
బ		
బహుముఖ వినుత	అనేక వక్త్రానయన	11.10 200
బహు భుజంబులు	అనేక బాహూదర	11.16 203
బహుముఖంబుల	రూపం మహత్తే	11.23 206
బాహ్య విషయేచ్ఛ	స్పర్శాన్ కృత్వా యతేంద్రియ	5.27 } 110 28 }
బుద్ధికంచెను నాత్మయే	ఏవం బుద్ధేః పరం	3.43 78
బుద్ధిమంతుల యొక్క	బీజం మాం సర్వ	7.10 137
బుద్ధియును జ్ఞానమును	బుద్ధిర్జ్ఞాన మనమ్మోహః అహింసా సమతా	10.4 } 180 5 }
బుద్ధి మాంద్యము	అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చ	14.13 254
బుద్ధియును దైర్యమును	బుద్ధిర్దేయం దృతేశ్చైవ	18.29 309
బంధువర్గము	తాన్ సమీత్య	1.27 22
బ్రహ్మ సుజ్ఞాని	బ్రహ్మార్పణం	4.24 89
బ్రహ్మ విషయాల	బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా	5.21 107
బ్రహ్మ సుజ్ఞానమిది	రాజవిద్యా రాజగుహ్యం	9.2 161
బ్రహ్మకాదికారణ	కస్మాచ్ఛతేన	11.37 212
బ్రహ్మ నిష్ఠుల, గురుల	దేవద్విజ గురు	17.14 290
బ్రహ్మమది శ్రేష్ఠ	సద్భావే సాధుభావేచ	17.26 294
బ్రహ్మ నిష్ఠుడు	బ్రహ్మభూతః	18.54 318
బ్రాహ్మణులకును	బ్రాహ్మణ క్షత్రియ	18.41 313
భక్తి శ్రద్ధలు లేనట్టి	ఇదం తే నాతపస్కాయ	18.67 324
భవ్యముగ నాచరింపంగ	శ్రేయాన్ స్వధర్మో	3.35 74
భవ్యయోగి	తత్రతం బుద్ధి	6.43 129
భీష్మ రక్షితమౌ	అపర్యాప్తం	1.10 17
భువుని సుఖదుఃఖ	యం హి న వ్యథయం	2.15 37
భువిని నశియించు	అదిభూతం	8.4 148
భువిని సాష్టాంగముగ	తస్మాత్ప్రణమ్య	11.44 215
భువినహంకార	ముక్త సజ్జోఽన	18.26 307
భూత సముదాయమది	భూతగ్రామస్స	8.19 155
భూతజాలము	నచనుత్యాని	9.5 162

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
భూతజాల మదెవనిచే	యతః ప్రవృత్తి	18.46 315
భూమిలోపల	గామావిశ్వ చ	15.13 267
మ		
మగతనము గేలి	క్షైబ్యం మాస్మగమః	2.3 32
మట్టి కాశించి	ఏతన్న హస్తు	1.35 24
మనసు నాయందె	మయ్యాసక్త మనాః	7.1 133
మనసు నాయందె	మన్మనాభవ	9.34 174
మనసు నెప్పుడు	మయ్యేవమన	12.8 225
మనసు చేతను	శరీరవాఙ్మనో	18.15 303
మనసు నిలుకడ	అయుక్త ప్రాకృతః	18.28 308
మనుజులొకాన	అధశ్చోర్ధ్వం	15.2 262
మనుజులందున	నచ తస్మా	18.69 324
మరణకాలంబు	అస్తకాలేచ	8.5 149
మరణవేళ	ప్రయాణకాలే	8.10 151
మహిని నీబుద్ధి	యదాతే మోహ	2.52 50
మహిని నాదివ్య	జన్మకర్మచ	4.9 84
మహిని యొకదాని	యత్తు కృత్స్నవ	18.22 306
మానితముగ	ధృత్యా యయా	18.33 310
మిగుల యెత్తును	శుచోదేశే	6.11 117
	తత్రైకాగ్రం	12 }
మిడుతలన్నియు	యథాప్రదీప్తం	11.29 208
మిశ్రభావార్థములు	వ్యామిశ్రేణేవ	3.2 61
మించగ రజోగుణము	రజసి ప్రలయం	14.15 254
మునుపు జూడని	అదృష్టసూర్యం	11.45 216
మూడు లోకాల	నమే ప్రాప్తాస్తి	3.22 69
మూర్ఖులగువార	కర్మేంద్రియాణి	3.6 63
మోహరహితుండునై	యో మామేవ	15.19 270
మోహమను వల	అనేక చిత్త విభ్రాంతా	16.16 279
మోక్షమార్గమో	కచ్చిన్నోభయ	6.38 127
మోక్షవాంఛితు	తదిత్య నభిన	17.25 294
మండుచుండెడి	లేలిహ్యసే	11.30 209

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
-------------------	---------------------	------------------------

య

యజ్ఞములవల్ల	దేవాన్యావయతా	3.11 65
యజ్ఞ యాగాల	ఇష్టాన్ భోగాన్	3.12 65
యజ్ఞములు సేసి	యజ్ఞశిష్టాశిన	3.13 66
యజ్ఞమున తపస్సున	యజ్ఞేతపసి	17.27 295
యజ్ఞదాన ఫలంబు	యజ్ఞదాన తపః	18.5 299
యతనమొనరించు	యతతోహ్యాపి	2.60 54
యదుకులాంబుధి	వృష్టినాం వాసుదేవోఽస్మి	10.37 192
యుగములొకవేయి	సహస్రయుగ	8.17 154
యోగభ్రష్టుడు	పూర్వాభ్యాసేన	6.44 128
యోగమాయా	నాహం ప్రకాశః	7.25 143

ర

రక్తి యజ్ఞార్థ	యజ్ఞార్థాత్కర్మ	3.9 64
రాజ్యలోబాంధతను	యద్యప్యేతే	1.38 26
	కథం న జ్యేయ	39 }
రుద్రలాదిత్యు	రుద్రాదిత్యా	11.22 205

ల

లలి చరాచర	బహిరస్తశ్చ	13.16 239
లేదు ప్రారంభ	దేహాభిక్రమ	2.40 46

వ

వరల శబ్దాది	మాత్రాస్పర్శాస్తు	2.14 37
వరమనో నిగ్రహము	నాస్తి బుద్ధి	2.66 56
వరలగ నిటు	నైవతస్య కృతే	3.18 68
వరలగ వివేక	మయి సర్వాణి	3.30 73
వరముముతులు	ఏవం జ్ఞాత్వా	4.15 86
వర మనోనిగ్ర	అసంయతాత్మనా	6.36 126
వరల సర్వయజ్ఞాలకున్	అహం హి సర్వ	9.24 171
వరమహర్షులు	నమే విదుః	10.2 179
వరల రుద్రులలోన	రుద్రాణాం	10.23 187

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
వర మహర్షుల	మహర్షీణాం	10.25 188
వరలు నశ్వాల	ఉచ్చైశ్రవస	10.27 188
వర వసిష్టాది	ఋషిభిర్బహుధా	13.5 235
వరలగొప్పదొ	మమయోనిర్మహ	14.3 250
వరలు భక్తిచేతన్	భక్త్వా మామభి	18.55 319
వర్షమును గురిపించెడి	తపామ్యహ మహం	9.19 168
వర వసిష్టాది	ఋషిభిర్బహుధా	13.5 235
వసుధ సంకల్ప	సంకల్ప ప్రభవాన్	6.24 } 122
	శనైః శనైరుపరమే	25 }
వసుధ బహుజన్మ	బహూనాం జన్మనా	7.19 140
వసుధ జన్మించు	ఇచ్ఛాద్వేష	7.27 144
వసుధ నాకంటె	యేఽవ్యన్య దేవతా	9.23 170
వహ్ని ధూమముచే	ధూమే నా వ్రీయతి	3.38 76
వృక్షములలోన	అశ్వత్థః సర్వవృక్షాణాం	10.26 188
వృక్షమేగాని	పరస్తస్మాత్తు	8.20 155
వృక్షపడనిది	అవ్యక్తోఽక్షర	8.21 156
వృక్షమయినట్టి	మోఘాశా మోఘ	9.12 165
వంశ నాశనమున	కులక్షయే	1.40 26
వాయువును నీవె	వాయుర్యమోఽగ్ని	11.39 213
వారిపైనేంతోదయ	తేషామేవాను	10.11 182
వారి వారికి	స్వే స్వే కర్మ	18.45 315
విజయమును బొంది	యేషామర్థే	1.33 24
విజయుడగు	ఏవ ముక్త్యా	2.9 34
వినుత పూజార్హు	కథం భీష్మమహం	2.4 32
వినుత గుణగణ్య !	నిశ్చయం శృణు	18.4 299
వివిధ భూత	యదాభూత	13.31 245
విషయములనుండి	యదాసంహరతే	2.58 53
విషయముల(గూర్చి	ధ్యాయతో విషయాన్	2.62 55
విషయ సుఖముల కోరిక	ఇంద్రియాణాం హి	2.67 56
విషయ సుఖముల నాసక్తి	తస్మాద్వ్యస్య	2.68 57
విషయ సుఖముల నింద్రియ	విషయేంద్రియ	18.38 312
విషయావిష్టు	తతః సువినునగా	11.14 202

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం.
వీరమరణంబు	హతో వా ప్రాప్యసే	2.37
వీరిలో జ్ఞాని	తేషాం జ్ఞానీ	7.17
వీరలందఱు	ఉదారాః సర్వ	7.18
వెలయ మీరును	అస్మాకంతు	7
	భవాన్ భీష్మశ్చ	1.8
	అన్యేచ బహవః	9
వెలయ జగమనందెల్ల	అవివాశి తు	2.17
వెలయ శ్రోత్రేంద్రి	శ్రోత్రాదీ నీప్త్రియా	4.26
వెలయ బ్రహ్మంబునన్	స ప్రహృష్యేత్ప్రియం	5.20
వెలయ సత్యగుణం	యదా సత్వే	14.14
వెలయు వైశ్యానరుం	అహం వైశ్యానరో	15.14
వెలయ దేహంబు	అధిష్ఠానం తథా	18.14
వెంటనే మ్రోగె	తతః శృంభాశ్చ	1.13
వేద వాక్యార్థ	యా మిమాం	42
	కామాత్మానః	2.43
	భోగైశ్చర్య	44
వేదములు దెల్పు	త్రైగుణ్య విషయా	2.45
వేదములయందు	ఏవం బహువిధా	4.32
వేదవిద్యా వినయ	విద్యా వినయ	5.18
వేదము లెఱింగి	త్రైవిద్యా మాం	9.20
వేదములు నాల్గిటన్	వేదానాం సానువేదోఽస్మి	10.22
వేదముల విధింప	తస్మాద్ మిత్యుదా	17.24
వేద శాస్త్రార్థ	నియతుస్యతు	18.7
వేయి భుజములతో	కీరీటినం గదినం	11.46

శ

శత్రుగనినను	సమశ్చత్రౌ చ	12.18
	తుల్యనిష్టాస్తుతి	19
శత్రుఁడీతఁడు	అసౌమయా	16.14
శమ దమములు	శమోదమస్తపః	18.42
శాశ్వతంబైన	బ్రహ్మణో హి	14.27
శాస్త్రవిధులన్ని	యశ్శాస్త్ర విధి	16.23

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
శాస్త్ర సమ్మత కర్మముల్	కార్యమిత్యేవ	18.9 301
శాస్త్ర సమ్మతమౌచ	నియతం సన్	18.23 306
శ్రద్ధతోడుత	యోగినామపి	6.47 131
శ్రద్ధలేనట్టి	అశ్రద్ధయాహుతం	17.28 295
శ్రీశ ! యోగేశ్వరా !	కథం విద్యామహం	10.17 184
శ్రేష్ఠులగు వార	యద్యదాచరతి	3.21 69
శ్వేతవాహన !	సర్గాణామాది	10.32 190
శ్వేతవాహన ! నాచేత	కచ్ఛిదేతచ్ఛ్రితం	18.72 326
శౌర్య ధైర్య	శౌర్యం తేజో	18.43 314

స

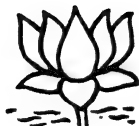
సకల భూతంబులకు	యా నిశా సర్వ	2.69 57
సకల వాంఛల	విహాయ కామాన్	2.71 58
సకల కర్మంబు	బ్రహ్మణ్యాధ్యాయ	5.10 103
సకల భూత స్థితుం	సర్వభూత స్థితం	6.31 124
సకల ప్రాణులు	సర్వభూతాని	9.7 163
సకల ప్రాణుల	అవజానస్తే	9.11 165
సకల ప్రాణుల సృష్టింప	స్వయమేవాత్మ	10.15 184
సకల జగముల	మృత్యు సర్వ	10.34 191
సకలమైనట్టి	ఇహైకత్వం	11.7 199
సకల కర్మల	యేతు సర్వాణి తేషాం మహం	12.6 } 225 7 }
సకల భూతంబు	అద్యేన్మి సర్వభూతానాం సంతుష్ట సృతతం	12.13 } 227 14 }
సకలమౌ శరీరముల	క్షేత్రజ్ఞం చాపి	13.3 234
సకల భూతములం	సమం సర్వేషు	13.28 244
సకల జీవుల	సమం సశ్యన్వి	13.29 244
సకల యోనుల	సర్వయోనిషు	14.4 250
సకల జీవుల హృదయాల	సర్వస్వ చాహం	15.15 268
సకల జీవులయందు	తానహం ద్విషతః	16.19 280
సకల కర్మల గలదు	త్యాజ్యం దోషవది	18.3 298
సకల కర్మల సిద్ధి	సక్షాతాని	18.13 302

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. పేజీ
సకల భూతంబులందును	సృధక్షేస	18.21 306
సకల కర్మలయం	అసక్త బుద్ధి	18.49 316
సకల కర్మలు	చేతనా సర్వ	18.57 320
సకల భూత	ఈశ్వర స్సర్వ	18.61 321
సకల విధముల	తమేవ శరణం	18.62 322
సత్త్వమది	రజస్తమ	14.10 252
సత్త్వగుణ	కర్మణ స్సుకృత	14.16 255
సత్త్వగుణు లూర్ధ్వ	ఊర్ధ్వం గచ్ఛన్తి	14.18 255
సత్త్వశుద్ధి	అభయం సత్త్వ	1
	అహింసా సత్త్వమ	16.2
	తేజః క్షమా	3
సత్త్వగుణుడైన	నద్యేష్టు	18.10 301
సంతసము లేక	యోన హృస్యతి	12.17 229
సదమల జలాభి	యావానర్థ	2.46 48
సన్నత విశిష్ట	వైవ కించిత్కరో	5.8
	ప్రలపన్ విస్మజన్	9
సమర విజయమ్ము	న కాంక్షే విజయం	1.32 23
సర్వకాలంబు	యదిహ్యాహం	3.23 70
సర్వభూతాల	లభన్తే బ్రహ్మ	5.25 109
సర్వభూతంబులును	నమోఽహం	9.29 172
సర్వభూతావళికిని	యచ్ఛాపి సర్వ	10.39 193
సర్వతోత్కృష్ట	ఇదం జ్ఞాన	14.2 249
సర్వభూతంబులందు	సర్వభూతేషు	18.20 305
సర్వ ధర్మంబులను	సర్వ ధర్మాన్	18.66 323
సహజమగు కర్మ	సహజం కర్మ	18.48 316
సహృదయుల	సుహృన్నిత్రా	6.9 116
సిగ్గువిడి తమ్ము	ఆత్మ సమ్భావితాః	16.17 279
స్థిరముగ విజితేంద్రియు	సర్వకర్మాణి	5.13 104
సృష్టిలోని	సర్వభూతస్థ	6.29 124
స్వల్పబుద్ధులై	అస్తవత్తు ఫలం	7.23 142
స్వ స్వభావాల	కామైష్టై మైర్జిత	7.20 141
సాత్వికము	యేవైవ సాత్వికా	7.12 137

తెలుగు పద్యారంభము	సంస్కృత శ్లోకారంభము	అధ్యాయ / పద్య సం. వేజీ
సాత్త్వికులు	యజన్తే సాత్త్వికా	17.4 286
స్వాంత సంస్కార	సత్త్వాను రూపా	17.3 286
సాధుజన	పరిత్రాణాయ	4.8 83
సామముల	బృహత్సామ	10.35 191
సాంఖ్యయోగుల	యత్సాంఖ్యైః	5.5 101
సుర సమూహాళి	అమీ హి త్వాం	11.21 205
సూర్యుడొక్కడు	యథా ప్రకాశయ	13.34 246

క్ష

క్షత్రియోచిత	అథదేత్త్వ	2.33 44
క్షేత్రమున్ మఱి	ఇతి క్షేత్రం	13.19 241

శ్లోకాది సూచిక

అంకెలలో మొదటిది అధ్యాయసంఖ్యను, తరువాతిది శ్లోకసంఖ్యను తెలుపును.

	అ		పేజీ నెం.
అకీర్తిం చాపి భూతాని	2.34	ప్రజలు చిరకాలమును	44
అక్షరం బ్రహ్మ పరమం	8.3	అనగ మధుసూదను	148
అక్షరాణా మకారోఽస్మి	10.33	కనగ నక్షరములలో	190
అగ్నిర్జ్యోతి రహః శుక్లః	8.24	అగ్నియున్ జ్యోతి	157
అచ్యేద్యోఽయ మదాహ్యోఽయం	2.24	నిత్యమును సర్వగతమును	40
అజోఽపినన్దవ్యయాత్మా	4.6	జనన మరణంబులున్	83
అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ	4.40	జ్ఞానహీనుడు శ్రద్ధా	95
అతశూరా మహేష్విసాః	1.4	ఇట్టి వైద్యంబు లోపల	15
అథ కేన ప్రయుక్తోఽయం	3.36	అనిన గృష్ణుని గాంచి	75
అథ చిత్తం సమాధాతుం	12.9	ఆ విధంబుగ మనసు	226
అథ చేత్త్వ మిమం ధర్మ్యం	2.33	క్షత్రియోచిత ధర్మ	43
అథ వైసం నిత్యజాతం	2.26	నిత్యమును బుట్టు	41
అథవా యోగినామేవ	6.42	అటుల గాకున్న ధీమంతు	129
అథవా బహునైతేన	10.42	అటుల గాదేని విస్తార	194
అథ వ్యసప్తితాన్ దృష్ట్వా	1.20	అంత శస్త్రాహవము	20
అథైతద వ్యశక్తోఽసి	12.11	అట్లుగాదేని నను	226
అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మి	11.45	మునుపు జూడని నీరూపు	216
అదేశకాలే యద్దానం	17.22	అర్హమే గానిచోట	293
అద్యేష్టా సర్వభూతానాం	12.13	సకల భూతంబులందు	227
అధర్మం ధర్మ మితి యా	18.32	ధర్మమునుగాంచి యిద్ది	310
అధర్మాభిభవా త్క్రుష్ట !	1.41	ధర్మలోపము కలిగిన	27
అథ శోర్యం ప్రస్తతాస్తస్య	15.2	మనుజులోకాన	161
అధిభూతం క్షరో భావః	8.4	భువిని నశియించునది	148
అధియజ్ఞం కథం కోఽత్ర	8.2	అరయ నధియజ్ఞ	147
అదిష్ఠానం తథా కర్తా	18.14	వెలయ దేహంబు గర్తయ	302
అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం	13.12	ఆత్మ సంస్తుతి విడనాడి	236
అధ్యేష్యతే చ య ఇమం	18.70	అరయ ధర్మంబునకు	325
అనంతవిజయం రాజా	1.16	నిరుపమానమ్ముగా	19
అనంత శాసి నాగానాం	10.29	నాగములలో ననంతుడన్	189

అనన్యచేతాః సతతం	8.14	పరగగ ననన్యచిత్తుడై
అనన్యా శ్చింతయంతో మాం	9.22	అన్యచింతలు మాని
అనపేక్ష శ్శుచిర్దక్షః	12.16	దేనియందు నపేక్షలు
అనాదిత్వా నిర్గుణత్వాత్	13.32	అన్యయుండయి నిర్గుణుడై
అనాదిమధ్యంత మనంత	11.19	ఆది మధ్యంతములు
అనాశ్రితః కర్మఫలమ్	6.1	ఫలమునందాశనిడి
అనిష్ట మిష్టం మిశ్రం చ	18.12	జగతియం దిష్టమును
అనుద్వేగకరం వాక్యం	17.15	పరుల నొప్పించు మాటలు
అనుబంధం క్షయం హింసాం	18.25	కలుగఁబోయెడు నటువంటి
అనేకచిత్త విభ్రాంతాః	16.16	మోహమను వలఁజిక్కి
అనేకబాహూదరవక్త్రా నేత్రం	11.16	బహు భుజంబులు, బహునేత్ర
అనేకవక్త్రానయనం	11.10	బహుముఖ వినుత
అంతకాలే చ మామేవ	8.5	మరణ కాలంబునను
అంతవత్తు ఫలం తేషాం	7.23	స్వల్ప బుద్ధులై యన్యదేవతల
అంతవంత ఇమే దేహో	2.18	అప్రమేయము నవినాశి
అన్నా ధృవంతిభూతాని	3.14	ప్రాణికోటులు నన్నంబువలన
అన్యే చ బహువః శూరాః	1.9	వెలయ మీరును భీష్ముఁడు
అన్యేత్వేన మజానంతః	13.26	ఈ విధంబుగ పరమాత్ము
అపరం భవతో జన్మ	4.4	అనిన నర్జునుఁ డిట్లునె
అపరే నియతాహారాః	4.30	అవనిఁ గొందఱు నియమితా
అపరేయ మితష్టన్యాం	7.5	అష్టవిధ ప్రకృతి యిది
అపర్యాప్తం తదస్మాకం	1.9	భీష్మ రక్షతమౌ మన
అపానే జహ్వతి ప్రాణం	4.29	ఘనతరముగఁ బ్రాణాపాన
అపిచే త్పుదురాచారో	9.30	అతి దురాచార యుక్తాత్ము
అపిచే దసి పాపేభ్యః	4.36	పాపులందఱిలో
అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చ	14.13	బుద్ధిమాంద్యము వెంటనే
అఫలాకాంక్షిభి ర్యజ్ఞో	17.11	శాస్త్ర సమ్మతమగుటచే
అభయం సత్యసంశుద్ధిః	16.1	సత్యశుద్ధి తపంబు
అభిసంధాయ తు ఫలం	17.12	ప్రతిఫలాపేక్షతోడ
అభ్యాసయోగయుక్తేన	8.8	తనరు నభ్యాసయోగ
అభ్యాసేఽప్యసమర్థోఽసి	12.10	అట్టి యభ్యాస యోగంబు
అమానిత్య మదంభిత్యం	13.8	ఆత్మ సంస్తుతి విడనాడి
అమీ చ త్వాం ధృతరాష్ట్రస్య	11.26	ధరణిపాల సమూహము
అమీ హి త్వాం సురసంఘాః	11.21	సుర సమూహాళి నీయందు

అయనేషు చ సర్వేషు	1.11	నియమితమ్మగు మార్గాల	17
అయతిః శ్రద్ధయోపేతో	6.37	అనిన నర్జునుఁ డనె	127
అయుక్తః ప్రాకృతస్తబ్ధః	18.28	మనసు నిలుకడలేని	308
అవజానంతి మాం మూఢాః	9.11	సకల ప్రాణుల నియమింప	165
అవాచ్యవాదాంశ్చ బహూన్	2.36	ఇదియ యదనని	45
అవినాశి తు తద్విద్ధి	2.17	వెలయ జగమునందెల్ల	38
అవిభక్తం చ భూతేషు	13.17	అలర నవిభక్తమయ్యు	240
అవ్యక్తాదీని భూతాని	2.28	ఆది నవ్యక్తమైనట్టి	42
అవ్యక్తా ద్వ్యక్తయ స్సర్వాః	8.18	జగతి వ్యక్తమౌ స్థావర	155
అవ్యక్తోక్షర ఇత్యుక్తః	8.21	వ్యక్తపడనిది యక్షర	156
అవ్యక్తీయ మచింత్యోఽయం	2.25	చక్షురాదుల కైన	41
అవ్యక్తం వ్యక్తి మాపన్నం	7.24	అల్పబుద్ధులు శాశ్వతమైన	143
అశాస్త్రవిహితం ఘోరం	17.5	కామరాగ మదంబుల	287
అశోచ్యా నన్యశోచ స్త్వం	2.11	ధరణి దుఃఖింపఁగా	35
అశ్రద్ధధానాః పురుషాః	9.3	కాన నీ ధర్మమున	162
అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం	17.28	శ్రద్ధలేనట్టివారలు	295
అశ్వత్థః సర్వవృక్షాణాం	10.26	వృక్షములలోన నశ్వత్థ	188
అసక్తబుద్ధి స్సర్వత్ర	18.49	సకల కర్మలయం	316
అసక్తి రనభివ్యంగః	13.10	ఆత్మసంస్తుతి విడనాడి	236
అసత్య మప్రతిష్ఠం తే	16.8	జగ మసత్యమె యగు	276
అసౌ మయా హత శ్శత్రుః	16.14	శత్రుఁ డీతఁడు నాచేత	278
అసంయతాత్మనా యోగో	6.36	వర మనో నిగ్రహము	126
అస్మాకం తు విశిష్టా యే	1.7	వెలయ మీరును భీష్ముఁడు	16
అహం క్రతు రహం యజ్ఞః	9.16	క్రతువు యజ్ఞము నేనె	167
అహంకారం బలం దర్పం	16.18	దర్పము బలమ్ము	280
„	18.53	నిర్మలంబగు బుద్ధి	317
అహ మాత్మా గుడాకేశ!	10.20	అఖిల భూతాలనున్న	186
అహం వైశ్వానరో భూత్వా	15.14	వెలయు వైశ్వారుండన్న	267
అహం సర్వస్య ప్రభవో	10.8	ఈ జగత్సృష్టి కంతకు	181
అహం హి సర్వయజ్ఞానాం	9.24	వరల సర్వ యజ్ఞాలకున్	170
అహింసా సత్య మక్రోధః	16.2	సత్యశుద్ధి తపంబు	273
అహింసా సమతా తుష్టిః	10.5	బుద్ధియును జ్ఞానమును	180
అహో బుధ! మహాత్మానం	1.45	అవనియందున రాజు	28

అ

అఖ్యాహి మే కో భవాన్	11.31	కడు భయంకర రూపంబు	209
అచార్యాః పితరః పుత్రాః	1.34	గురుగణమ్మును పితరులు	24
అఘోఽభిజనవా నస్మి	16.15	ధనము గలవాడ	278
అత్యసంభావితాః ప్రభ్దాః	16.17	సిగ్గువిడి తమ్ముతామే	279
అత్మావమ్యేన సర్వత్ర	6.32	ఇలను సుఖ దుఃఖ తతి	125
ఆదిత్యానా మహం విష్ణుః	10.21	తేజసుల నంశుమంతుడౌ	186
ఆపూర్యమాణ మచలప్రతిష్ఠం	2.70	జగతి బ్రవహించు	58
ఆబ్రహ్మభువనా ల్లోకాః	8.16	అరయ నాబ్రహ్మ భువనాదు	154
ఆయుధానా మహం వజ్రం	10.28	ఆయుధంబుల నేను	189
ఆయుస్సత్త్వబలారోగ్య	17.8	ఆయువు మనోబలమ్ము	288
ఆరురుక్షో ర్మునే ర్యోగం	6.3	ఎలమి సద్యోగ సిద్ధి	114
ఆవృతం జ్ఞాన మేతేన	3.39	ఎంత యత్నంబు జేయ	76
ఆశాపాశశతైర్బద్ధాః	16.12	పలు విధముల నాశాపాశ	277
ఆశ్చర్యవ త్పశ్యతి	2.29	అద్భుతంబని యొకడాత్మ	42
ఆసురీం యోని మాపన్నాః	16.20	అసుర యోనుల జన్మించి	280
ఆహారస్తపి సర్వస్య	17.7	అవని ప్రాణులకెల్ల	287
ఆహు స్వా మృషయ స్సర్వే	10.13	అనిన యదుకుల నందను	183

ఇ

ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేన	7.27	వసుధ జన్మించు నప్పుడే	144
ఇచ్ఛాద్వేషః సుఖం	13.7	పంచ భూతమ్ములున్	235
ఇతిగుహ్యతమం శాస్త్రం	15.20	అరయ నతి రహస్యంబైన	270
ఇతి తే జ్ఞాన మాఖ్యాతం	18.63	అరయ(గా నిట్లు పరమ	322
ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం	13.19	క్షేత్రమున్ మఱి జ్ఞానమున్	241
ఇత్యర్జునం వాసుదేవః	11.50	అనెను శ్రీకృష్ణుడప్పుడు	218
ఇత్యహం వాసుదేవస్య	18.74	అనుచు నత్యద్భుతముగ	326
ఇద మద్య మయా లబ్ధం	16.13	ఇంత ధనమిష్టు	278
ఇదం తు తే గుహ్యతమం	9.1	దేని నెఱుగుటచేత	161
ఇదం తే నాతపస్కాయ	18.67	భక్తి శ్రద్ధలు లేనట్టి	324
ఇదం శరీరం కౌంతేయ!	13.2	అనిన కౌంతేయుగని	233
ఇదం జ్ఞాన ముపాశ్రిత్య	14.2	సర్వతోత్కృష్టమైన	249
ఇంద్రియ స్యేంద్రియస్యాక్ష్లే	3.34	ఇంద్రియ విషయములయందు	74
ఇంద్రియాణాం హి చరతాం	2.67	విషయ సుఖముల కోరిక	56

ఇంద్రియాణి సరాణ్యాహుః	3.42	దేహమునకంటె శ్రేష్ఠ	78
ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః	3.40	ఇంద్రియంబులు బుద్ధియు	77
ఇంద్రియాక్షేప మైరాగ్యం	13.9	ఆత్మ సంస్తుతి విడనాడి	236
ఇమం వివస్వతే యోగం	4.1	అనుపమానము నిష్కామ	81
ఇష్టాన్ భోగాన్ హి	3.12	యజ్ఞ యాగాల పూజల	65
ఇహైకాన్తం జగత్ కృత్స్నం	11.7	సకలమైనట్టి యీ	199
ఇహైవ తైర్జితః సర్గః	5.19	ఏల్ల ప్రాణుల సమముగా	106

ఈ

ఈశ్వర స్వర్వభూతానాం	18.61	సకలభూత నియామక	321
---------------------	-------	---------------	-----

ఉ

ఉచ్యైశ్వరస మశ్వానాం	10.27	వరలు నశ్వాల నమృతోద్భవ	188
ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి	15.10	దేహమున నుండునప్పుడు	265
ఉత్తమః పురుష స్త్వన్యః	15.17	నాశరహితుండువైన	268
ఉత్పన్నకులధర్మాణాం	1.44	అరయకుల ధర్మములను	28
ఉత్పిదేయు రిమే లోకాః	3.24	కర్మచేయక కాలమేన్	70
ఉదారా స్వర్వవైతే	7.18	వీరలందఱు శ్రేష్ఠులే	140
ఉదాసీన వదాసీనః	14.23	పాండురాజ సుపుత్ర	257
ఉద్ధరే దాతృనాత్మానం	6.5	తన్నుతా మద్దరించుకో	115
ఉపద్రష్టానుమంతా చ	13.23	వరమ పురుషుడు	242

ఊ

ఊర్ద్వంగచ్ఛత్రి సత్త్వస్థాః	14.18	సత్త్వగుణ టార్ద్వలోక	255
ఊర్ద్వమూల మధశ్శాఖం	15.1	చెలగ సంసారమను	261

ఋ

ఋషిభి ర్బహుధా గీతం	13.5	వరవసిష్ఠాది ఋషులచే	235
--------------------	------	--------------------	-----

ఏ

ఏత చ్చ్రొత్వా వచనం కేశవస్య	11.35	అనిన కేశవుఁజూచి	211
ఏతద్ద్యోనీని భూతాని	7.6	ప్రాణులన్నియు నీ సూక్ష్మ	135
ఏత స్మై సంశయం కృష్ణ !	6.39	జగతి నిశ్శేషముగ	127
ఏత స్మ హంతు మిచ్ఛామి	1.35	మట్టికాశించి వీరల	24
ఏనానాసి తు కదాశి	18.6	అరయ నీకరా లెల	299

ఏతాం విభూతిం యోగం చ	10.7	నాదు యోగమ్ము మఱియును	181
ఏతై ర్విముక్తః కౌంతేయ !	16.22	నరక హేతువులౌచు	281
ఏవ ముక్తౌ హృషీకేశః	1.24	ఉభయ సేనలమధ్య	21
ఏవ ముక్త్యాఽర్జున స్రంభే	1.47	అని వచించుచు నర్జును	29
ఏవ ముక్త్యా తతో రాజన్	11.9	అని మహాయోగివరుడైనయట్టి	200
ఏవ ముక్త్యా హృషీకేశం	2.9	విజయుడగు గుడాకేశు	34
ఏవ మేత ద్యథాత్థ త్వం	11.3	నిన్నుగూర్చి నీవన్నవి	198
ఏవం పరంపరాప్రాప్తం	4.2	ఇట్లుగ పరంపరగ	81
ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం	3.16	ఇహమునం దిట్లుగా	67
ఏవం బహువిధా యజ్ఞాః	4.32	వేదములయందు నీరీతి	92
ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్యా	3.43	బుద్ధికంటెను నాత్మయే	78
ఏవం సతతయుక్తా యే	12.1	అనిన శ్రీకృష్ణుగని	223
ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ	4.15	వర ముముక్షులు పూర్వీకు	86
ఏషా తేభిహితా సాంఖ్యే	2.39	ఆత్మనుం గూర్చి గ్రహియంప	46
ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ !	2.72	నెమ్మి నీ స్థితినే	58

ఓ

ఓమి త్యేకాక్షరం బ్రహ్మ	8.13	ప్రథిత 'ఓం'కార మేకాక్షరమ్ము	153
ఓం త త్సదితి నిర్దేశో	17.23	తగ పరబ్రహ్మమునకు	293

క

కచ్చిన్నోభయవిభ్రష్టః	6.38	మోక్షమార్గమౌ యోగంబు	127
కచ్చి దేత చ్చృతం పార్థ !	18.72	శ్వేతహవాన ! నాచేత	325
కల్పాప్లులవణాత్సుప్త	17.9	చేదు పులుపుప్పు	288
కథం న జ్ఞేయమస్మాభిః	1.39	రాజ్య లోభాంధతను	26
కథం భీష్మ మహం సంఖ్యే	2.4	వినుత పూజార్హుడైన	32
కథం విద్యా మహం యోగిన్	10.17	శ్రీశ ! యోగేశ్వరా !	184
కర్మజం బుద్ధియుక్తా హి	2.51	ఇల మనీషులు బుద్ధి	50
కర్మణ స్సక్రృత స్వాహుః	14.16	సత్త్వగుణ కర్మములకు	255
కర్మజైవ హి సంసిద్ధిమ్	3.20	జనకు(డాదిగ(గలయట్టి	69
కర్మణో హ్యపి బోద్ధవ్యం	4.17	కర్మతత్త్వము మఱియు	86
కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యతే	4.18	కర్మమున నకర్మభావము	87
కర్మజ్యే వాఽధికారస్తే	2.47	కర్మమును జేయుటకె	48
కర్మ బ్రహ్మోద్ధవం విద్మి	3.15	కర్మము జనింప బ్రహ్మంబు	66

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య	3.6	మూర్ఖులగువార లింద్రియంబుల	63
కర్మయంతః శరీరస్థం	17.6	కామరాగ మదంబుల	287
కపిం పురాణ మనుశాసితారం	8.9	ప్రాజ్ఞుని పురాణ పురుషు	150
కస్మా చ్చ తే న నమేరన్	11.37	బ్రహ్మకాది కారణ	212
కాంక్షంతః కర్మణాం సిద్ధిం	4.12	కర్మములయొక్క ఫలితము	85
కామ ఏష క్రోధ ఏష	3.37	తగ రజోగుణ బల	76
కామక్రోధవియుక్తానాం	5.26	కామమును క్రోధమును	109
కామమాశ్రిత్య దుష్పూరం	16.10	దురభిమానము దంభము	277
కామాత్మానః స్వర్గపరాః	2.43	వేద వాక్యార్థవాద	47
కామై పై ప్రైర్జితజ్ఞానాః	7.20	స్వస్వభావాల వలన	141
కామ్యానాం కర్మణాం	18.2	అనుచు నడిగిన ఫల్గును	297
కాయేన మనసా బుద్ధ్యా	5.11	ఆత్మ సంశుద్ధి గోరిన	103
కార్పణ్యదోషోపహత	2.7	అరయ కార్పణ్య దోషోప	33
కార్యకారణకర్తృ త్వే	13.21	ప్రకృతి యనునది	241
కార్య మిత్యేవ యత్కర్మ	18.9	శాస్త్రసమ్మత కర్మముల్	300
కాలోఽస్మి లోకక్షయ	11.32	అనిన భగవాను డిట్లనె	209
కాశ్యశ్చ పరమేష్ఠీనః	1.17	అతి ధనుర్దురుఁడగు	19
కిరీటినం గదినం చక్రిణం	11.17	ఘన కిరీటము, చక్రము	203
కిరీటినం గదినం చక్రహస్తం	11.46	వేయి భుజములతో వెల్గు	216
కిం కర్మ కి మకర్మేతి	4.16	కర్మమెట్టిది మఱియు	86
కిం త ద్రుహ్మ కి మధ్యాత్మం	8.1	అనిన పురుషోత్తముని జూచి	147
కిం పున ద్రాహ్మణాః పుణ్యాః	9.33	పరగ పుణ్యముతులగు	174
కుత స్త్వా కశ్మల మిదం	2.2	కశ్మలంబైన యపకీర్తి	31
కులక్షయే ప్రణశ్యంతి	1.40	వంశ నాశనమున జేసి	26
కృపయా సరయావిష్టో	1.28	ఏమి చెప్పుదునో కృష్ణ !	22
కృషిగోరక్షవాణిజ్యం	18.44	పరగ వ్యవసాయమట్లె	314
క్లెర్లింగై స్త్రీన్ గుణా నేతాన్	14.21	అనిన శ్రీకృష్ణుజూచి	257
క్రోధా ద్భవతి సంమోహః	2.63	క్రోధము వివేకమున్	55
క్లేశోఽధికతర ప్రేషాం	12.5	నిర్గుణోపాసనమునందు	224
క్లేబ్యం మాస్మ గమః పార్థ !	2.3	మగతనము గేలిసేసెతి	32
క్షీపం భవతి ధర్మాత్మా	9.31	అతఁడు త్వరితమ ధర్మాత్ము	173
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయో రేవం	13.35	ప్రకృతి పురుషుల భేదమున్	247
క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి	13.3	సకలమో శరీరముల	234

గ

గతసంగస్య ముక్తస్య	4.23	దేనియందును నాసక్తి	89
గతి ర్చర్తా ప్రభు స్సాక్షీ	9.18	గతియు భర్తయు ప్రభువు	168
గాంధీవం సంసతే హస్తాత్	1.30	కరము జారెడి నాచేతి	23
గా మావిశ్య చ భూతాని	15.13	భూమిలోపల జొచ్చి	267
గుణా నేతా నతీత్య త్రీన్	14.20	అలర నీదేహముత్పత్తి	256
గురూనహత్యా హి	2.5	ధరణిని మహానుభావు	32

చ

చంచలం హి మనః కృష్ణ !	6.34	చంచలము నిగ్రహాతీత	126
చతుర్విధా భజన్తే మాం	7.16	ఆర్తజనులను జిజ్ఞాసు	139
చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం	4.13	ధరణిలో గురకర్మ భేదముల	85
చింతా మపరిమేయాం చ	16.11	కామ భోగానుభవమే	277
చేతసా సర్వకర్మాణి	18.57	సకల కర్మలు నాయందె	320

జ

జన్మ కర్మ చ మే దివ్యం	4.9	మహిని నా దివ్యజన్మ	84
జరామరణమోక్షాయ	7.29	పుడమి నఖిల చరాచరములను	144
జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః	2.27	పుట్టినయతందు మరణంబు	41
జితాత్మనః ప్రశాంతస్య	6.7	ఆత్మను జయించి	115
జ్ఞానయజ్ఞేన చాప్య న్యే	9.15	ద్వైత భావాన గొందఱు	166
జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్త్యా	6.8	జ్ఞాన విజ్ఞాన సంతృప్తి	116
జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం	5.16	జ్ఞానమును గప్పినట్టి	105
జ్ఞానం కర్మ చ కర్తా చ	18.19	జ్ఞానమును కర్మ	305
జ్ఞానం తేహం సవిజ్ఞానం	7.2	దేని నెఱిగిన పిమ్మట	133
జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా	18.18	జ్ఞానమని జ్ఞేయమని	304
జ్ఞేయ స్స నిత్యసన్న్యాసే	5.3	ధరణి సుఖదుఃఖములు	100
జ్ఞేయం యత్త త్ప్రవక్ష్యామి	13.13	ఏది జ్ఞేయమొ వినుమోయి	238
జ్యోయినీచే త్కర్మణస్తే	3.1	అనిన శ్రీకృష్ణులోడ	61
జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః	13.18	జ్యోతు లన్నింటికిని	240

త

తతః పదం తత్పరిమార్గితవ్యం	15.4	నటికి యేచోటున	263
తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య	18.77	దివ్యమును నద్భుతంబొచు	328

తతః శంఖాశ్చ భేర్యశ్చ	1.13	వెంటనే మ్రోగ మిగిలిన	18
తతః శ్వేతైర్ధ్వయై ర్యుక్తే	1.14	తెల్ల గుట్టలఁ బూంచిన	18
తత స్స విస్మయావిష్టో	11.14	విస్మయావిష్టుఁడౌచు	202
తత్త్వవిత్తు మహాబాహో !	3.28	తత్త్వవిదుడైన యట్టి	72
తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం	6.43	భవ్యయోగి కులంబున	129
తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్	14.6	అందు సత్త్వము నిర్మలమైన	251
తత్రాపశ్యత్ స్థితాన్ పార్థః	1.26	ఉభయ సేనల మధ్య	21
తత్రైకస్థం జగత్ కృత్స్నం	11.13	దేవ దేవుఁడౌ శ్రీకృష్ణు	201
తత్రైకాగ్రం మనః కృత్వా	6.12	మిగుల యెత్తును	117
తత్రైవం సతి కర్తారం	18.16	కర్మమున కిట్టలుండఁగా	303
తత్ ష్టేత్రం యచ్చ యాదృక్	13.4	ఎంచ ష్టేత్రంబదేది	234
తది త్యనభిసంధాయ	17.25	మోక్షవాంఛితు లిల	294
తద్బుద్ధయ స్తదాత్మానః	5.17	అట్టి బ్రహ్మస్వరూపంబు	106
తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన	4.34	తత్త్వవిదులైన జ్ఞాన	93
తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ	6.46	తనర భువిలోన	130
తపామ్యహ మహం వర్షం	9.19	వర్షమును గురిపించెడివాడు	168
తమ స్త్యజ్ఞానజం విద్ధి	14.8	కుత్సితాజ్ఞానమున	252
త మువాచ హృషీకేశః	2.10	అరయఁగా నిల్లు సుభయ	35
తమేవ శరణం గచ్ఛ	18.62	సకల విధముల నతనినే	321
తస్మా చ్చాస్త్రం ప్రమాణం తే	16.24	అందువలన కార్యము	282
తస్మా త్ప్రణిమ్య ప్రణిధాయ	11.44	భువిని సాష్టాంగముగ న్రాలి	215
తస్మా త్త్వ మింద్రియాణ్యాదౌ	3.41	కావునన్ శ్వేతవాహనా !	77
తస్మా త్త్వ ముత్తిష్ఠ యశో	11.33	లెమ్ము యుద్ధమొనర్చి	210
తస్మా త్సర్వేషు కాలేషు	8.7	అందుచే సర్వకాలంబులందు	150
తస్మా దసక్త స్సతతం	3.19	కావున ఫలాభిలాషల	68
తస్మా దజ్ఞానసంభూతం	4.42	కావున గిరీటి ! యజ్ఞాన	96
తస్మా దో మిత్యుదాహృత్య	17.24	వేదముల విధింపఁబడిన	293
తస్మా ద్యస్య మహాబాహో !	2.68	విషయ సుఖముల నాసక్తి	57
తస్మా న్నార్థా వయం హంతు	1.37	తెలియఁదగు నిట్టి	25
తస్య సంజనయన్ హర్షం	1.12	కదనరంగార్ణవౌ	17
తం విద్యా ద్దుఃఖసంయోగం	6.23	చిత్రమెచ్చట దృఢయోగ	121
తం తథా కృపయా విష్టం	2.1	నిండు కృపతోడ	31
తా నహం ద్విషతః క్రూరాన్	16.19	సకల జీవులయందు	280
తాని సదాఽసి సంయమం	2.61	పరగ సకలేంద్రియంబుల	54

తుల్యనిందాస్తుతి ర్మానీ	12.19	శత్రుగనినను మఱియు	229
తేజః క్షమా ధృతిః శౌచం	16.3	సత్త్వశుద్ధి, తపంబు	273
తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం	9.21	ఇటుల స్వర్లోక సుఖము	169
తేషా మహం సముద్ధర్తా	12.7	సకల కర్మల ఫలము	225
తేషా మేమానుకంపార్థ	10.11	వారిపై నెంతో దయ	182
తేషాం సతతయుక్తానాం	10.10	నిత్య సంప్రీతి నన్ను	182
తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్తః	7.17	వీరిలో జ్ఞాని	139
త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం	4.20	ప్రతిఫలాపేక్ష లేక నెవ్వాడు	88
త్యాజ్యం దోషష దిత్యేకే	18.3	సకల కర్మల(గలదు	298
త్రిభి ర్గుణమయై ర్భావైః	7.13	ఈ విధముగ గుణత్రయ	138
త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా	17.2	అనుచు గోరిన యర్జును	285
త్రివిధం సరకస్యేదం	16.21	ఆత్మనాశన కారణ	281
త్రైగుణ్యవిషయా వేదాః	2.45	వేదములు దెల్పు త్రైగుణ్య	48
త్రైవిధ్యా మాం సోమపాః	9.20	వేదము లెఱింగి	169
త్వ మక్షరం పరమం వేది	11.18	తగ ముముక్షులు తెలియంగ	204
త్వ మాదిదేవః పురుషః	11.38	ఆదిదేవ ! పరంధామ !	212

ద

దండో దమయతా మస్మి	10.38	నియతి దండించు ప్రజ	192
దంబో దర్శోభిమానశ్చ	16.4	దంభ మభిమానమున్	274
దంష్ట్రాకరాళాని చ తే	11.25	ప్రళయ కాలాగ్నివలె నొప్పి	207
దాతవ్య మితి యద్దానం	17.20	దేశకాల పాత్రాదుల	292
దివి సూర్యసహస్రస్య	11.12	గగనమందు సహస్ర	201
దివ్యమాల్యాంబరధరం	11.11	దివ్య మాల్యాంబరధరుండు	201
దుఃఖ మిత్యేవ యత్కర్మ	18.8	కాయకష్టంబు భరియింప	300
దుఃఖే వ్యనుద్విగ్నమనాః	2.56	దుఃఖముల బాధ, సుఖములందు	52
దూరేణ హ్యవరం కర్మ	2.49	నిపుడు ఫలకాంక్ష వదలరు	49
దృష్ట్వా తు పాండవానీకం	1.2	అనిన సంజయు(దనియె	14
దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం	11.51	అంతటన్ గృష్ణు	219
దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞ	17.14	బ్రహ్మానిష్ఠల గురుల	290
దేవాన్ భావయతానేన	3.11	యజ్ఞములవల్ల దేవత	65
దేహీ నిత్య మవధ్యోఽయం	2.30	జగతి వెలుగొందు నీ దేహ	42
దేహీనోఽస్మి న్యథా దేహీ	2.13	దేహి కీ దేహమందు	36
దైవమే వాసరే యజ్ఞం	4.25	అరయగా దేవతార్చనే	89

దైవీ హ్యేషా గుణమయీ	7.14	అరయ త్రిగుణాత్మకంబైన	138
దైవీ సంప ద్విమోక్షాయ	16.5	దైవ సంపద యొసగును	274
దోషై రేతైః కులఘ్నానాం	1.43	కులము నాశనమొనరించు	27
ద్యావాపృథివ్యో రిదం	11.20	దివికి భువికిని మధ్య	204
ద్యూతం చలయతా మస్మి	10.36	తనరు వంచనలందు	191
ద్రవ్యయజ్ఞా స్తపోయజ్ఞాః	4.28	ద్రవ్యయజ్ఞము(గొందఱు	91
ద్రుపదో ద్రాపదేయాశ్చ	1.18	అతి ధనుర్దరు(డగు కాశి	19
ద్రోణం చ భీష్మం చ	11.34	ద్రోణ భీష్మ జయద్రథ	211
ద్వా విమౌ పురుషౌ లోకే	15.16	జగమునందున క్షరు(డు	268
ద్వా భూతసర్గా లోకే	16.6	అవని దైవాంశులన	275

ధ

ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే	1.1	పరమ పావనమైన	13
ధూమో రాత్రి స్తథా కృష్ణః	8.25	కనగ రాత్రియు కృష్ణశక్రమును	157
ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః	3.38	వహ్ని ధూమముచే గప్పబడిన	76
ధృత్యా యయా ధారయతే	18.33	మానితముగ ప్రాణేంద్రియ	310
ధృష్టకేతు శ్రేకితానః	1.5	పుడమి నెన్నగ ధృష్ట	15
ధ్యానేనాత్మని పశ్యన్తి	13.25	ఆత్మయందున పరమాత్ము	243
ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః	2.62	విషయముల(గూర్చి మిగుల	54

న

న కర్తృత్వం న కర్మాణి	5.14	ప్రభు(డు సృష్టింప	104
నకర్మణా మనారంభాత్	3.4	పుణ్యకర్మల(జేయకపోవు	62
న కాంక్షే విజయం కృష్ణ !	1.32	సమర విజయమ్ము	23
న చ తస్మా న్మనుష్యేషు	18.69	మనుజులందున నా భక్త	324
న చ మత్ స్థాని భూతాని	9.5	భూతజాలము నాయందు	163
న చ మాం తాని కర్మాణి	9.9	అట్లు సృజించువాడ	164
న చైత ద్విద్యుః కతర న్నో	2.6	ఎవరి సధియించి జీవింప	33
న జాయతే మ్రియతే వా	2.20	జనన మరణాలు లేనిదై	39
న తదస్తి పృథివ్యాం వా	18.40-	అమరలోకాన దేవతలందు	312
న త ద్దానయతే సూర్యో	15.6	తనర నేమోక్ష	264
న తు మాం శక్యసే ద్రష్టుం	11.8	ప్రాకృతాజ్ఞాన	200
న త్వేవాహం జాతు నానం	2.12	నేను నుంటిని మఱియును	36
న ద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ	18.10	సత్త్వగుణుడైన త్యాగి	301

న ప్రహృష్యే త్ప్రియం ప్రాప్య	5.20	వెలయ బ్రహ్మంబునన్	107
న బుద్ధిభేదం జనయేత్	3.26	ప్రతిఫలాపేక్ష కర్మాభి	71
నభఃస్పృశం దీప్త మనేక	11.24	ఆకసంబంట దీప్త	206
నమః పురస్తా దథ పృష్ఠత	11.40	ఇందుగల వందులేదని	213
న మాం కర్మాణి లింపంతి	4.14	నన్ను కర్మము లంటవు	85
న మాం దుష్కృతినో మూఢాః	7.15	అసురభావులు మూఢాత్ము	139
న మే పార్థాస్త కర్తవ్యం	3.22	మూడులోకాలలోను	69
న మే విదు స్సురగణాః	10.2	వర మహర్షులు గాని	179
న రూప మస్యేహ తథో	15.3	దీని రూపంబు నెవ్వరు	262
న వేదయజ్ఞాధ్యయనైః	11.48	తపము యజ్ఞము	217
నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా	18.73	అచ్యుతా ! త్వదీయానుగ్రహంబు	326
న హి కశ్చిత్ క్షణమపి	3.5	ఎవరు నెప్పుడు క్షణకాల	63
న హి దేహభృతా శక్యమ్	18.11	కర్మముల నెల్ల త్యజియింప	301
న హి ప్రపశ్యామి మమా	2.8	ఇందు నిష్క్రంటకమును	34
న హి జ్ఞానేన సదృశం	4.38	జ్ఞానమునకు సమాన	94
నాత్యశ్చత స్తు యోగోఽస్తి	6.16	అమిత భోజనునకు	119
నాదత్తే కస్యచి త్పాపం	5.15	ఎవని పాపంబు పుణ్యంబు	105
నాంతోఽస్తి మమ	10.40	దివ్యమైనట్టి నా విభూతికిని	193
నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం	14.19	త్రిగుణములె కర్తలంచును	256
నానతో విద్యతే భావః	2.16	అరయగా శరీరం బనిత్యమ్ము	37
నాస్తి బుద్ధి రయుక్తస్య	2.66	వర మనో నిగ్రహము	56
నాహం ప్రకాశ స్సర్వస్య	7.25	యోగమాయా సమావృతి	143
నాహం వేదై ర్న తపసా	11.53	ఎట్టిదో రూపమొప్ప	220
నిమిత్తాని చ పశ్యామి	1.31	అమితముగా గాంతు	23
నియతస్య తు సన్న్యాసః	18.7	వేదశాస్త్రార్థ నియతమై	300
నియతం కురు కర్మ త్వం	3.8	నియతమైనట్టి కర్మల	64
నియతం సంగరహితం	18.23	శాస్త్ర సమ్మతమౌచు	306
నిరాశీ ర్యతచిత్తాత్మా	4.21	ఆశలను వీడి మది	88
నిర్మాణమోహో జితసంగ	15.5	త్రోచి యభిమానమున్	263
నిశ్చయం శృణు మే తత్ర	18.4	వినుత గుణగణ్య ! త్యాగమన్	299
నిహిత్య ధార్తరాష్ట్రా న్నః	1.36	ధార్తరాష్ట్రుల జంపిన	25
నేహాభక్రమనాశోఽస్తి	2.40	లేదు ప్రారంభనాశమ్ము	46
నైతే సృతీ పార్థ ! జానన్	8.27	ఎనయ నీ రెండు మార్గాల	158
నైనం చిందంతి శస్త్రాణి	2.23	ఆయుధాళికి ఖండింప	40

నైవ కించి త్కరోమీతి	5.8	సన్నత విశిష్టవిదుడు	102
నైవ తస్య కృతేనార్థో	3.18	వరలగ నిటు లాత్మానంద	68

ప

పంచైతాని మహాబాహో !	18.13	సకల కర్మల సిద్ధ	302
పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం	9.26	పత్రమైనను గాని పుష్పంబు గాని	171
పరస్తస్మాత్తు భావోఽన్యో	8.20	వ్యక్తమే గాని ప్రకృతి	155
పరం బ్రహ్మ పరం ధామ	10.12	అనిన యదుకుల నందను	183
పరం భూయః ప్రవక్ష్యామి	14.1	దేని నెఱుగుటచే	249
పరిత్రాణాయ సాధూనాం	4.8	సాధుజన రక్షణము	83
పవనః పవతా మస్మి	10.31	పావన మొనర్చువారిలో	190
పశ్య మే పార్థ! రూపాణి	11.5	అనిన యర్జునుగని	198
పశ్యాదిత్యాన్ పసూన్	11.6	ద్యౌదశాదిత్యులను	199
పశ్యామి దేవాం ప్రన దేవ !	11.15	దేవదేవేశ నీ దివ్య	202
పశ్యైతాం పాండుపుత్రాణాం	1.3	చూడగఁదగు నాచార్య !	14
పాంచజన్యం హృషీకేశో	1.15	పాంచజన్యంబు నా	18
పార్థ! నైవేహ నాముత్ర	6.40	అనిన భగవంతుడవె	128
పితాఽసి లోకస్య చరా	11.43	అప్రతిముడైన నీవే	215
పితాఽ హమస్య జగతో	9.17	జగతి కరయగ జననియు	167
పుణ్యో గంధః పృథివ్యాం చ	7.9	ధరణీయందలి పుణ్య	136
పురుషః ప్రకృతిస్థో హి	13.22	ప్రకృతియందున నున్నట్టి	242
పురుష స్స పరః పార్థ!	8.22	ప్రాణులన్నియు నెవని	156
పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం	10.24	అతులితానూన సత్పురో	187
పూర్వాభ్యాసేన తేనైవ	6.44	యోగభ్రష్టుడు కోరిక	129
పృథక్త్వేన తు యజ్ఞానం	18.21	సకల భూతంబులందును	305
ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ	14.22	పాండురాజ సుపుత్ర !	257
ప్రకృతిం పురుషంచైవ	13.1, 20	అనిన శ్రీకృష్ణ! ప్రకృతిపురుషు233/241	
ప్రకృతిం స్వా మవష్టభ్య	9.8	ప్రకృతి వశమౌట	164
ప్రకృతేః క్రియమాణాని	3.27	అవనిలో నహంకార	71
ప్రకృతే ర్గుణసంమూఢః	3.29	ప్రకృతి గుణముల మూఢులై	72
ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి	13.30	ప్రకృతి చేతనే సకల	245
ప్రజహోతి యదా కామాన్	2.55	అనిన నరుఁజూచి మాధవు	52
ప్రయత్నా ద్యతమానస్తు	6.45	పట్టుదలతో ప్రయత్నతా	130
ప్రయాణకాలే మనసా	8.10	మరణవేళ నచంచల	151

ప్రలపన్ విస్మజన్ గృహ్లాన్	5.9	సన్నత విశిష్టవిదుడు	102
ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ	16.7	అసుర గుణముల బుట్టిన	275
ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ	18.30	తమి ప్రవృత్తి నివృత్తి	309
ప్రశాంతమనసం హ్యేనం	6.27	పాప రహితుడు	123
ప్రశాంతాత్మా విగతభీః	6.14	దేహము శిరంబు కంఠంబు	118
ప్రసాదే సర్వదుఃఖానాం	2.65	నిర్మలంబైన చిత్తంబు	56
ప్రహ్లాద శ్వాస్మి దైత్యానాం	10.30	అఖిల దైత్యులలోన	189
ప్రాప్య పుణ్యకృతాం	6.41	అరయఁగా యోగభ్రష్టు	128

బ

బంధు రాత్మాత్మన స్తస్య	6.6	ఆత్మ నాత్మచే గెలిచిన	115
బలం బలవతాం చాహం	7.11	కామ మనురాగమును లేని	137
బహి రంతశ్చ భూతానాం	13.16	లలి చరాచర భూతజాలంబు	239
బహూనాం జన్మనా మంతే	7.19	వసుధ బహుజన్మ సంస్కార	140
బహూని మే వ్యతీతాని	4.5	అనిన భగవానుఁ డనియె	82
బాహ్యస్సర్వే స్వసక్తాత్మా	5.21	బాహ్య విషయాల నాసక్తి	107
బీజం మాం సర్వభూతానాం	7.10	బుద్ధిమంతుల యొక్క	136
బుద్ధియుక్తో జహోతీహ	2.50	ఆత్మ సంశుద్ధి గలిగిన	50
బుద్ధి ర్జ్ఞాన మసంమోహః	10.4	బుద్ధియును జ్ఞానమును	180
బుద్ధే ర్భేదం ధృతేశ్చైవ	18.29	బుద్ధియును ధైర్యమును	308
బుద్ధ్యై విశుద్ధయా యుక్తో	18.51	నిర్మలంబగు బుద్ధి	317
బృహత్సాను తథా సామ్నాం	10.35	సామముల నెన్నగా	191
బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాహం	14.27	శాశ్వతంబైన మోక్ష	259
బ్రహ్మ ణ్యాధ్యాయ కర్మాణి	5.10	సకల కర్మంబు లెన్న	103
బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా	18.54	బ్రహ్మనిష్ఠుడు, నధ్యాత్మ	318
బ్రహ్మోర్మణం బ్రహ్మహవిః	4.24	బ్రహ్మసుజ్ఞాని బ్రహ్మగ్ని	89
బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం	18.41	బ్రాహ్మణులకును క్షత్రియ	313

భ

భక్త్యా త్యనన్యయా శక్యః	11.54	అర్థమేకాని నారూప	220
భక్త్యా మా మభిజానాతి	18.55	వరలు భక్తిచేతన్	319
భయా ద్రణా దుపరంతం	2.35	పేర్మితోడుత నిన్ గౌరవించు	44
భవాన్ భీష్మశ్చ కర్ణశ్చ	1.8	వెలయ మీరును భీష్ముడు	16
భవాప్యయా హి భూతానాం	11.2	ప్రాణికోటుల యుత్పత్తి	197

భీష్మద్రోణప్రముఖతః	1.25	ఉభయసేనల మధ్య	21
భూతగ్రామ స్స ఏవాయం	8.19	భూత సముదాయమది	155
భూమి రాపోనలో వాయుః	7.4	నింగియును నేల గాలియు	134
భూయ ఏవ మహాబాహూ	10.1	ఓ మహాబాహు !	179
భోక్తారం యజ్ఞతపసాం	5.29	తపము యజ్ఞంబులకును	110
భోగైశ్వర్యప్రసక్తానాం	2.44	వేదవాక్యార్థ వాద	47

మ

మచ్చితః సర్వదుర్గాణి	18.58	చిత్తమెప్పుడు నాయందె	320
మచ్చితా మగ్ధతప్రాణాః	10.9	చిత్తమెప్పుడు నాయందె	182
మత్కర్మకృన్మత్పరమో	11.55	నాకు ప్రియమైన పనులె	220
మత్తః పరతరం నాన్యత్	7.7	అరయ నాకంటె శ్రేష్ఠమైనట్టి	135
మదనుగ్రహాయ పరమం	11.1	అనిన పరమాత్ముతో	197
మనఃప్రసాదః సౌమ్యత్యం	17.16	నిర్మలంబైన మన	291
మనుష్యాణాం సహస్రేషు	7.3	జ్ఞాన సంసిద్ధికొఱకు	134
మన్మనా భవ మద్భక్తే	9.34	మనసు నాయందు జేర్చి	174
మన్మనా భవ మద్భక్తే	18.65	చిత్తమెప్పుడు నాయందె	323
మన్యసే యది తచ్చక్యం	11.4	అట్టి నీ విశ్వరూపమ్ము	198
మమ యోని ర్మహద్భ్రహ్మ	14.3	వరలగా గొప్పదో	250
మమైవాంశో జీవలోకే	15.7	అలర నాయంశమైన	264
మయా తత మిదం సర్వం	9.4	అలరు నీ సర్వజగము	162
మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిః	9.10	చెలగ సాక్షిమాత్రుడగు	164
మయా ప్రసన్నేన తవ	11.47	అనిన పరమాత్మ యిట్లునె	217
మయి చానన్యయోగేన	13.11	ఆత్మ సంస్తుతి విడనాడి	236
మయి సర్వాణి కర్మాణి	3.30	వరలగ వినేక హృదయ	73
మయ్యావేశ్య మనో యే మాం	12.2	అనిన పార్థుని గని	223
మయ్యాసక్తమనాః పార్థ !	7.1	మనసు నాయందె యునిచి	133
మయ్యేవ మన ఆధత్స్య	12.8	మనసు నెప్పుడు నాయందె	225
మహర్షయః సప్త పూర్వే	10.6	ఎవరివలన జనించెనో	181
మహర్షీణాం భృగు రహం	10.25	వర మహర్షుల భృగు	187
మహాత్మానస్తు మాం పార్థ	9.13	కాని దైవస్వభావ	166
మహాభూతా న్యహంకారో	13.6	పంచభూతమ్ములున్	235
మా తే వ్యథా మా చ	11.49	కడు భయంకర మీ	218
మాతాసారాసు కౌండేయ	2 14	వరల శబాది నిసయ	36

మానావమానయో స్తుల్యః	14.25	పాండురాజ సుపుత్ర !	2
మా ముషేత్య పునర్జన్మ	8.15	పానగ నుత్తమంబైనట్టి	1
మాంచ యోఽవ్యభిచారేణ	14.26	కన నచంచల భక్తి	2
మాం హి పార్థ ! వ్యపాశ్రిత్య	9.32	జగతి నెంతటి పాపపు	1
ముక్తసంగోఽనహంవాదీ	18.26	భువి నహంకారమును	3
మూఢగ్రాహీణాత్మనో యత్	17.19	పర వినాశము(గాంక్షించి	2
మృత్యు స్సర్వహర శ్చాహం	10.34	సకల జగముల హరియింప	1
మోఘాశా మోఘకర్మాణో	9.12	వ్యర్థమయినట్టి యాశలు	1

య

య ఇవం పరమం గుహ్యం	18.68	అరయ పరమ రహస్య	3
య ఏనం వేత్తి హంతారం	2.19	ఆత్మహతమౌను	1
య ఏనం వేత్తి పురుషం	13.24	ప్రకృతి పురుషుల	2
య చ్ఛాసి సర్వభూతానాం	10.39	సర్వభూతావళికిని	1
య చ్ఛాపహసార్థ మన	11.42	అచ్యుతా ! అప్రమేయా !	2
యజన్తే సాత్త్వికా దేవాన్	17.4	సాత్త్వికులు దేవతల(గొల్చు	2
యజ్ఞ దానం తపః కర్మ	18.5	యజ్ఞదాన తపంబు లీ	2
యజ్ఞశిష్టామృతభుజో	4.31	యజ్ఞశేష మమృత	1
యజ్ఞశిష్టాశినః సంతో	3.13	యజ్ఞములు సేసి మిగిలిన	1
యజ్ఞార్థా త్కర్మణోఽన్యత్ర	3.9	రక్తి యజ్ఞార్థ కర్మాచరణము	1
యజ్ఞే తపసి దాసేచ	17.27	యజ్ఞమున తపస్సున	2
యతతో హ్యసి కౌంతేయ	2.60	యతన మొనరించు	1
యతంతో యోగిన శ్చైవం	15.11	జ్ఞాన సిద్ధికి యత్నించు	2
యతః ప్రవృత్తి ర్భూతానాం	18.46	భూతజాల మదెవనిచే	3
యతేంద్రియమనోబుద్ధిః	5.28	బాహ్య విషయేచ్చ లెపుడును	1
యతో యతో నిశ్చరతి	6.26	అస్థిరము చంచలంబైన	1
యత్కరోషి యదశ్నాసి	9.27	దేని జేసిన దేనిని దినిన	1
యత్తదగ్రే విష మివ	18.37	తనర సుఖములు మూడు	3
యత్తు కామేప్పునా కర్మ	18.24	కడు నహంకారయుతుడైన	3
యత్తు కృత్స్నవ దేకస్మిన్	18.22	మహిని నొకదానియందే	3
యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం	17.21	జగతి ప్రత్యుపకారవాంఛ	2
యత్ర కాలే త్వనావృత్తిం	8.23	అలర నే కాలమందు	1
యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో	18.78	ఎలమి యోగేశ్వరుడు	3

యత్రోపరమతే చిత్తం	6.20	చిత్త మెచ్చట దృఢయోగ	121
యత్సంఖ్యైః ప్రాప్యతే	5.5	సాంఖ్యయోగుల కెట్లు	101
యథాఽఽకాశస్థితో నిత్యమ్	9.6	అంతటను బర్హి	163
యథా దీపో నివాతస్థో	6.19	నియత చిత్తంబుతో	120
యథా నదీనాం బహవో	11.28	అవనిలోన నదీ	208
యథా ప్రకాశయ త్యేకః	13.34	సూర్యుడొక్కడు మిగుల	246
యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం	11.29	మిదుతలన్నియు గడువడి	208
యథా సర్వగతం సాక్షాత్	13.33	ఆకాశము సర్వగతమైన	246
యథైథాంసే సమిద్దోఽగ్నిః	4.37	ప్రజ్వలించెడు నగ్ని	94
యద్జ్ఞాత్వా న పున ర్మోహం	4.35	ఇట్టి జ్ఞాన విశేషంబు	93
యదగ్రే చానుబంధేచ	18.39	ఆదియందును సంత్యమునందు	312
యద్యహంకార మాశ్రిత్య	18.59	తగ నహంకార బుద్ధి	320
యదక్షరం వేదవిదో	8.11	అక్షరంబని దేని	152
యదా తే మోహకలిలం	2.52	మహిని నీ బుద్ధిమోహ	50
యదాదిత్యగతం తేజో	15.12	జగము సంతయు	266
యదా భూతపుథగ్భావం	13.31	వివిధ భూత ప్రపంచంబు	245
యదా యదాహి ధర్మస్య	4.7	ఎప్పుడెప్పు డధర్మంబు	83
యదా వినియతం చిత్తం	6.18	నియతముగ మది నాత్మలో	120
యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే తు	14.14	వెలయ సత్త్వగుణం	254
యదా సంహరతే చాయం	2.58	విషయములనుండి	53
యదా హి నేంద్రియాక్లేషు	6.4	ఇంద్రియ సుఖంబులందున	114
యది మా మప్రతీకారం	1.46	అప్రతీకార గుణమొప్పు	28
యది హ్యహం న వర్తేయ	3.23	సర్వకాలంబులందును	70
యద్యచ్చయా చోపపన్నం	2.32	తెఱచిన ద్వారముల నొప్పు	43
యద్యచ్చాలాభనంతుష్టో	4.22	అప్రయత్నముగా ప్రాప్తమైన	88
యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠః	3.21	శ్రేష్ఠులగువార లేయే	69
యద్య ద్విభూతిమ తృప్త్యమ్	10.41	తనర వైశ్వర్య విక్రమో	193
యద్య ప్యేతే న పశ్యంతి	1.38	రాజ్యలోభాంధతను	26
యయా తు ధర్మకామార్థాన్	18.34	ధర్మ కామార్థములను	310
యయా ధర్మ మధర్మం చ	18.31	తనరగను నుర్వి ధర్మ	309
యయా స్వప్నం భయం శోకం	18.35	అధిక మయినట్టి శోక	311
యస్మింద్రియాణి మనసా	3.7	అలర జ్ఞానేంద్రియంబుల	63
యస్మాత్ క్షరమతీతోఽహం	15.18	జగమునం దెన్నగా	269
యసా నోఽదిజనే నోకో	12 15	జగతిగని నీతిశాసనక	228

యస్య నాహంకృతో భావో	18.17	కనగ వేనను భావ	304
యస్య సర్వే సమారంభాః	4.19	ఎవని కర్మలు ప్రతిఫలాపేక్ష	87
యం యం వాసిష్ఠర్ భావం	8.6	అంత్యదశయందు తన	149
యం లబ్ధ్వా చావరం లాభం	6.22	చిత్త మెచ్చట దృఢయోగ	121
యం సన్న్యాస మితి ప్రాహుః	6.2	ధరణి సన్న్యాసమనుచు	113
యం హి న వ్యథయం త్యేతే	2.15	భువిని సుఖదుఃఖముల	37
యః శాస్త్రవిధి ముత్స్యజ్య	16.23	శాస్త్ర విధులన్ని మూర్ఖతన్	281
య స్సర్వత్రానభిన్నేహః	2.57	పొందగలుగు శుభాశుభంబుల	52
యాతయామం గతరసం	17.10	చల్లబడినది, పాచిన	288
యా నిశా సర్వభూతావాం	2.69	సకల భూతంబులకు	57
యాంతి దేవవ్రతా దేవాన్	9.25	దేవవ్రతులైనవారు	171
యా మిమాం పుష్పితాం వాచం	2.42	వేద వాక్యార్థవాద	47
యావ త్సంజాయతే కించిత్	13.27	ధరణి స్థావర జంగమాత్మకము	244
యావ దేతా నిగ్రీక్షేహం	1.22	అంత శస్త్రాహవము	20
యావా నర్థ ఉదపానే	2.46	సదమల జలాభిపూర్ణ	48
యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా	5.12	కర్మఫలములయం దాశ	103
యుక్తాహారవిహరస్య	6.17	అరయ నుర్వి నాహార	119
యుంజ స్నేహం సదాత్మానం	6.15	తగ మనో నిగ్రహం డౌచు	118
యుంజ స్నేహం సదాత్మానం	6.28	ఆత్మలో నిట్లు మనసు	123
యుధామస్య శ్చ విక్రాంతః	1.6	పుడమి నెన్నగ ధృష్ట	15
యే చైవ సాత్త్వికా భావాః	7.12	సాత్త్వికము రాజసము	137
యే తు ధర్మామృత మిదం	12.20	చెలగ నతిశ్రద్ధతోడ	230
యే తు సర్వాణి కర్మాణి	12.6	సకల కర్మల ఫలము	225
యే త్యక్షర మనిర్దేశ్యం	12.3	అక్షరుడ ననిర్దేశ్యుడ	224
యే త్వేత దభ్యసూయంతో	3.32	నేను జెప్పిన విజము	73
యేఽవ్యవ్యదేవతాభక్తాః	9.23	వసుధ నాకంటె నితర	170
యే మే మత మిదం నిత్యం	3.31	ఈ విజంబును మానవు లెవరు	73
యే యథా మాం ప్రపద్యంతే	4.11	ఎవ్వ రేరీతిగాగ నన్నెంచి	84
యే శాస్త్రవిధి ముత్స్యజ్య	17.1	అనిన భగవానుఁ జూచి	285
యేషా మర్థే కాంక్షితం నో	1.33	విజయమును బొంది	24
యేషాం త్వంతగతం పాపం	7.28	పుణ్య కర్మలచే పాపములను	144
యే హి సంస్కర్మజా భోగాః	5.22	ఉర్వి విషయేంద్రియాల	108
యోగయుక్తో విశుద్ధాత్మా	5.7	అలరగ విశుద్ధుడై	101
యోగసంన్యస్త కర్మాణం	4.41	పుడమి యోగముచేతను	96

యోగస్థః కురు కర్మాణి	2.48	ప్రాప్త మప్రాప్తముల	49
యోగినా మపి సర్వేషాం	6.47	శ్రద్ధతోడుత నన్ మనసార	130
యోగీ యుంజీత సతతం	6.10	చిత్తమును నింద్రియాళిని	117
యోగ్యమానా నవేక్షేహం	1.23	దుష్ట దుర్మోధనునకు	21
యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి	12.17	సంతసము లేక దుఃఖమ్ము	229
యోఽస్తస్సుఖోఽంతరా రామః	5.24	ఆత్మయందె సుఖించుచు	108
యో మా మజ మనాదిం చ	10.3	ఆదియును లేక జననంబు	180
యో మా మేన మసంమూఢో	15.19	మోహ రహితుండునై	269
యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర	6.30	ఎవడు నేనుండు టెందును	124
యో యో యాయాంతనుంభక్తః	7.21	ఎవ్వ డే కోర్కె నే దేవు	141
యోఽయం యోగస్త్వయా ప్రోక్తః	6.33	అనిన మధుసూదనుని జూచి	125

ర

రజస్తమ శ్చాభిభూయ	14.10	సత్త్వ మది హెచ్చగా	252
రజసి ప్రలయం గత్వా	14.15	మించగ రజోగుణము	254
రజో రాగాత్మకం విద్ధి	14.7	కలుగు నిలను నాశాపాశ	251
రసోహ మప్పు కౌంతేయ!	7.8	జలములందలి రుచి నేనె	136
రాగద్వేషవియుక్తైస్తు	2.64	ఒనరగా మనోనిగ్రహంబును	55
రాగీ కర్మఫలప్రేప్సుః	18.27	అవని ననురాగి కర్మ	308
రాజన్! సంస్కృత్య	18.76	అతి పవిత్రమై యద్భుతం	327
రాజవిద్యారాజగుహ్యం	9.2	బ్రహ్మ సుజ్ఞాన మిది	161
రుద్రాణాం శంకర శ్చాస్మి	10.23	వరల రుద్రులలోన	187
రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ	11.22	రుద్రులాదిత్యు లరయ	205
రూపం మహత్తే బహువక్త్ర	11.23	బహు ముఖంబుల బహునేత్ర	206

ల

లభన్తే బ్రహ్మనిర్వాణం	5.25	సర్వభూతాల హితులయి	109
లేలిహ్యసే గ్రసమానః	11.30	మండుచుండెడి నీముఖ	209
లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా	3.3	పార్థునిం గాంచి కృష్ణుండు	62
లోభః ప్రమాదో దాహంభయః	14 12	తెలియగ రజోగుణము	253

వ

వక్తు మర్తస్య శేషేణ	10.16	దివ్య మహిమోన్నతంబుల	184
వక్త్యాణితే త్వరమాణా	11.27	ధరణిపాల సమూహము	207
వాయు ర్యమోఽగ్ని ర్వరుణః	11.39	వాయువును నీవె యముడును	213
వాసాంసి జీర్ణాని యథా	2.22	జీర్ణ వస్త్రాల విడనాడ	40
విద్యావినయసంపన్నే	5.18	వేదవిద్యా వినయశీల	106
విధిహీన మస్పృష్టాన్నం	17.13	ప్రతిఫలాపేక్షతోడ	289
వివిక్తసేవీ లఘూశీ	18.52	నిర్మలంబగు బుద్ధి	317
విషయా వినివర్తంతే	2.59	ఇల నిరాహారుడైన దేహి	53
విషయేంద్రియసంయోగాత్	18.38	విషయ సుఖముల నింద్రియ	312
విస్తరేణాత్మనో యోగం	10.18	నీ మహద్బుత యోగంబు	185
విహాయ కామాన్యస్సర్వాన్	2.71	సకల వాంఛల విడనాడి	58
వీతరాగభయక్రోధాః	4.10	జ్ఞానమనియెడు	84
వృష్టీనాం వాసుదేవోఽస్మి	10.37	యదుకులాంబుధి శ్రీకృష్ణ	192
వేదానాం సామవేదోఽస్మి	10.22	వేదములు నాల్గిటన్	186
వేదావినాశసం నిత్యం	2.21	అవ్యయంబును నవినాశి	39
వేదాఽహం సమతీతాని	7.26	ఉండినట్టియు ప్రస్తుత	143
వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సు	8.28	ఈ యభయ మార్గములను	159
వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః	2.41	ఇందు నీ యనుష్ఠానము	46
వ్యామిశ్రేణేవ వాక్యేన	3.2	మిశ్ర భావార్థములు వోలె	61
వ్యాసప్రసాదా చ్ఛ్రితవాన్	18.75	పరమశ్రేష్ఠుడై గోప్యమై	327

శ

శక్నోతీహైవ యః సోఘం	5.23	తనువు వీడక మున్నె	108
శనైశ్చనై రుపరమేత్	6.25	వసుధ సంకల్ప ప్రభావమో	122
శమో దమ స్తపశ్శౌచం	18.42	శమదమమ్ములు దపము	313
శరీరం యదవాప్నోతి	15.8	పరగ పుష్పిదులందుండి	264
శరీరవాఙ్మనోభి ర్యత్	18.15	మనసు చేతను వాక్కుచే	303
శుక్లకృష్ణే గతి హేతే	8.26	తనర శుక్లము కృష్ణము	158
శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య	6.11	మిగుల యెత్తును పల్లమున్	117
శుభాశుభఫలై రేవం	9.28	అలర సన్న్యాస యోగ	172
శౌర్యం తేజో ధృతి ర్దాత్యం	18.43	శౌర్య ధైర్య సాహసములు	314
శ్రద్ధయా పరయా తప్తం	17.17	ధరణి నిష్కామకర్ము	291

కైవా ననసూయశ్చ	18.71	చదువలేకుండినను భక్తి	325
కైవాంలభతే జ్ఞానం	4.39	జ్ఞాన సంపాదనమునందు	95
తివిప్రతిపన్నా తే	2.53	అర్థవాదము కర్మకాండది	51
మాన్ ద్రవ్యమయా ద్యజ్ఞాత్	4.33	ద్రవ్యయజ్ఞముకంటెను	93
మాన్ స్వధర్మో విగుణః	3.35	భవ్యముగ నాచరింపంగ	74
మాన్ స్వధర్మో విగుణః	18.47	చక్కగా నాచరింపంగ	315
మో హి జ్ఞాన మభ్యా	12.12	కాన నభ్యాసమునకంటె	227
త్రాదీ నింద్రియాణ్యన్యే	4.26	వెలయ శ్రోత్రేంద్రియములన్	90
త్రం చక్షుః స్పర్శనం చ	15.9	జీవుడీతడు కనుముక్కు	265
ఓరాన్ సుహృద శ్రైవ	1.27	ఉభయసేనల మధ్య	21

స

నాయం మయా తేఽద్య	4.3	అతి పురాతన ముత్తమ	82
ః కర్మణ్యవిద్వాంసః	3.25	ప్రీతి నజ్ఞాని ప్రతిపలాపేక్ష	71
తి మత్వా ప్రసభం	11.41	ఇట్టి నీదగు మహిమంబు	214
గాఢో ధార్త రాష్ట్రజాం	1.19	అక్షయంబయి భూమ్యంత	20
తం కీర్తయంతో మాం	9.14	నిరత దృఢ వ్రతులును	166
యా శ్రద్ధయా యుక్తః	7.22	కోరుకొనినట్టి దేవుని	142
గ్గరమానపూజార్థం	17.18	పూజలందగ, సత్కార	291
గం రజస్తమ ఇతి	14.5	అవ్యయుండైన	250
గం సుఖే సంజయతి	14.9	ఇంద్రియ సుఖాల	252
భ్య త్సంజాయతే జ్ఞానం	14.17	జ్ఞానమున్ వృద్ధిబొందించు	255
భ్యనురూపా సర్వస్య	17.3	స్వాంత సంస్కారమును	286
శం చేష్టతే స్వస్యాః	3.33	ప్రాణులన్నియు జన్మాంతర	74
గ్రవే సాధుభావే చ	17.26	బ్రహ్మమది శ్రేష్ఠమనియు	294
దుఃఖసుఖః స్వస్థః	14.24	పాండురాజ సుపుత్ర !	257
ం కాయశిరోగ్రీవం	6.13	దేహము శిరంబు కంఠంబు	118
ం పశ్యన్ హి సర్వత్ర	13.29	సకల జీవులయందును	244
ం సర్వేషు భూతేషు	13.28	సకల భూతములందుండ	244
ః శత్రో చ మిత్రే చ	12.18	శత్రుగనినను మిత్రయు	229
౭హం సర్వభూతేషు	9.29	సర్వభూతంబులును నాకు	172
ణా మాది రంతశ్చ	10.32	శ్వేతవాహన ! ఈ జగ	190
కర్మాణి మనసా	5.13	స్థిరముగ విజితేంద్రియుడైన	104

సర్వకర్మాణ్యపి సదా	18.56	ఎల్లవేళల సన్నాశ్రయించి	319
సర్వగుహ్యతమం భూయః	18.64	నాకు నీవెంతో యిష్టుడైనావు	322
సర్వతః పాణిపాదం తత్	13.14	తనర నంతట పాణి	239
సర్వద్వారాణి సంయమ్య	8.12	తనర నింద్రియ తతి	152
సర్వద్వారేషు దేహేఽస్మిన్	14.11	ఎలమి నీదేహమందలి	253
సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య	18.66	సర్వ ధర్మంబులను వీడి	323
సర్వభూతాన్ మాత్రానం	6.29	సృష్టిలోని చరాచర	123
సర్వభూతస్థితం యో మాం	6.31	సకల భూత స్థితుండౌచు	124
సర్వభూతాని కౌంతేయ !	9.7	సకలప్రాణులు కల్పాంత	163
సర్వభూతేషు యేనైకమ్	18.20	సర్వభూతంబులందు	305
సర్వ మేత దృతం మన్యే	10.14	ఎన్నగా నీవు చెప్పుచునున్న	183
సర్వయోనిషు కౌంతేయ !	14.4	సకల యోనులయందును	250
సర్వస్య చాహం హృది	15.15	సకల జీవుల హృదయాల	268
సర్వాః కీంద్రియకర్మాణి	4.27	జ్ఞానదీపిత నిగ్రహశక్తి	90
సర్వేంద్రియ గుణాభాసం	13.15	ఇంద్రియంబులు లేక	239
సహజం కర్మ కౌంతేయ	18.48	సహజమగు కర్మజూడ	316
సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా	3.10	ప్రజల సృజించి వారితో	65
సహస్రయుగపర్యంతం	8.17	యుగము లొకవేయి	154
సంకరో నరకాధైవ	1.42	కులము సంకరమైన	27
సంకల్పప్రభవాన్ కామాన్	6.24	వసుధ సంకల్ప ప్రభవమౌ	122
సంతుష్ట స్సృతతం యోగీ	12.14	సకల భూతంబులందు	227
సంనియమ్యేంద్రియగ్రామం	12.4	అక్షరుడ ననిర్దేశ్యుడ	224
సన్న్యాస స్తు మహాబాహో !	5.6	అరయ సన్న్యాసయోగ	101
సన్న్యాసస్య మహాబాహో !	18.1	అనిన శ్రీకృష్ణుగాంచి	297
సన్న్యాసః కర్మయోగ శ్చ	5.2	అనిన యర్జునుగని	99
సాధిభూతాధిదైవం మాం	7.30	జ్ఞాన తేజోబలమున	145
సాంఖ్యయోగౌ పృథ గ్బాలాః	5.4	కర్మ సన్న్యాస కర్మయోగంబు	100
సిద్ధిం ప్రాప్తో యథా	18.50	పాసగ నైష్కర్మ సిద్ధిని	317
సీదన్తి మమ గాత్రాణి	1.29	ఏమి చెప్పుదునో కృష్ణ !	22
సుఖదుఃఖే సమే కృత్యా	2.38	జయము సహజయమును	45
సుఖ మాత్యంతికం యత్తత్	6.21	చిత్త మెచ్చట దృఢయోగ	121
సుఖం త్విదానీం త్రివిధం	18.36	తనర సుఖములు మూడు	311
సుదుర్దర్శ మిదం రూపం	11.52	అనిన యర్జునుగని కృష్ణ	219
సుహృన్నిత్రార్యదాసీన	6.9	సహృదయుల యందు	116

హృషీకేశ ! తవ	11.36	విన్నుకొనియాడి
పజ్జస్య కా భాషా	2.54	అని వచించిన కృష్ణుని
స్థాన్ కృత్వా బహి	5.27	బాహ్య విషయేచ్చ లెపుడును
ర్మ మపి చావేక్ష్య	2.31	అవనిలోన స్వధర్మము
వజేన కౌంతేయ !	18.60	నీ స్వభావంబు చేతను
సమే వాత్మనాత్మానం	10.15	సకల ప్రాణుల సృష్టింప
స్వీ కర్మణ్యభిరతః	18.45	వారి వారికి నియమింప

హ

వా ప్రాప్యసి	2.37	వీరమరణంబు గలిగిన
త ! తే కథయిష్యామి	10.19	అనుచు, గోరిన యర్జును
క్షేణం తదా వాక్యం	1.21	అంత శస్త్రోహవము

